S/11351

AKADEMIA
OBRONY NARODOWEJ

AON 5196/2000

Prof. dr hab. Leonard ŁUKASZUK
Dr Andrzej SKOWROŃSKI

EUROPEJSKIE PRAWO POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA

Materiały i komentarze

52517

WARSZAWA 2000

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
Katedra Prawa i Bezpieczeństwa Międzynarodowego

AON 5196/200

Prof. dr hab. Leonard Łukaszuk
Dr Andrzej Skowroński

EUROPEJSKIE PRAWO POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA

Materiały i komentarze

Warszawa 2000

Redakcja naukowa
prof. zw. dr hab. Leonard Łukaszuk

Poszczególne części opracowali:

prof. zw. dr hab. Leonard Łukaszuk
- Wstęp
- Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa a kształtowanie się „europejskiej przestrzeni prawnej", prawa Wspólnot i Unii Europejskiej
- Bibliografia (wybór)

dr Andrzej Skowroński
- Rozdziały I – VI

Podręcznik recenzowany przez prof. dr. hab. Stefana Koryckiego

Redaktor techniczny
Beata Klarowska

Korekta
Jadwiga Górczyk
Renata Czerwińska

ISBN 83-88062-80-8

Skład, druk i oprawa
Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 768/99

SPIS TREŚCI

WSTĘP 7

EUROPEJSKIE PRAWO POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA A KSZTAŁTOWANIE SIĘ „EUROPEJSKIEJ PRZESTRZENI PRAWNEJ", PRAWA WSPÓLNOT I UNII EUROPEJSKIEJ 9

ROZDZIAŁ I
POJĘCIE EUROPEJSKIEGO PRAWA POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA 24
1. Geneza i rozwój międzynarodowego prawa pokoju i bezpieczeństwa 24
2. Definicja i źródła europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa 26

ROZDZIAŁ II
ZASADY I NORMY POWSZECHNEGO PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO I SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA ORGANIZACJI NARODÓW ZJEDNOCZONYCH 27
1. Obowiązek współdziałania państw na rzecz międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa 27
2. Prawne zasady międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa 33
3. Środki i procedury zapobiegania naruszeniom pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego 41
   a. Dyplomacja prewencyjna 42
   b. Pokojowe załatwianie sporów międzynarodowych 44
   c. Zapobieganie nagłej napaści i środki budowania zaufania i bezpieczeństwa 48
   d. Demilitaryzacja, kontrola zbrojeń i rozbrojenia 49
   e. Prawnomiędzynarodowe zakazy stosowania broni jako instrument kontroli zbrojeń 52
4. Legalne przymusowe środki reakcji na naruszenie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego .. 53
   a. Prawo do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej 54
   b. Akcje ONZ w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji 56
   c. Operacje pokojowe ONZ 59
   d. Przymusowe środki o charakterze niewojskowym 61
5. Ochrona praw człowieka jako warunek międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa 62

ROZDZIAŁ III
ELEMENTY PRAWA EUROPEJSKICH ORGANIZACJI BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY 85
1. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie 85
   a. Obowiązek współdziałania państw-sygnatariuszy Aktu Końcowego z Helsinek na rzecz utrwalania bezpieczeństwa międzynarodowego w Europie 86

b. Zasady regulujące stosunki między państwami-sygnatariuszami Aktu Końcowego KBWE ... 92
c. Środki i procedury zapobiegania naruszeniom pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego w systemie OBWE ... 97
d. Pokojowe załatwianie sporów w systemie OBWE ... 99
e. Środki budowania zaufania i bezpieczeństwa w Europie ... 106
f. Rozbrojenie w Europie ... 129
g. Operacje pokojowe OBWE ... 141
h. Ochrona praw człowieka w systemie OBWE ... 142
2. Rada Europy ... 144
a. Europejskie konwencje praw człowieka ... 153
b. Europejska współpraca transgraniczna ... 167
c. Europejskie prawo mniejszości narodowych ... 171
3. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego ... 177
a. NATO jako organizacja współdziałania państw na rzecz międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa ... 177
b. NATO jako organizacja wzajemnej pomocy ... 202
4. Unia Zachodnioeuropejska ... 217
5. Unia Europejska ... 221
a. Współdziałanie na rzecz międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa ... 221
b. Pokojowe załatwianie sporów w systemie Unii Europejskiej ... 231

ROZDZIAŁ IV
TRAKTATOWE ŹRÓDŁA EUROPEJSKIEGO PRAWA POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA .. 238
1. Wielostronne umowy międzynarodowe odnoszące się do bezpieczeństwa w Europie ... 238
a. Umowy mające na celu likwidację skutków II wojny światowej ... 238
b. Umowy dotyczące Niemiec ... 238
c. Umowy w sprawie pokojowego uregulowania bieżących konfliktów w Europie ... 243
d. Wielostronne umowy o partnerstwie i współpracy ... 244
2. Dwustronne umowy o dobrym sąsiedztwie i współpracy ... 247
3. Umowy graniczne Polski ... 263
a. Granica polsko-niemiecka ... 263
b. Wschodnie granice Polski ... 266
c. Granica polsko-czeska i polsko-słowacka ... 269

ROZDZIAŁ V
ŹRÓDŁA PRAWA DOTYCZĄCE BEZPIECZEŃSTWA OBROTU MIĘDZYNARODOWEGO I PORZĄDKU PUBLICZNEGO PAŃSTW ... 272
1. Konwencje dotyczące bezpieczeństwa żeglugi powietrznej i morskiej ... 273
2. Konwencje dotyczące bezpieczeństwa uprawnionych osób ... 278
3. Konwencje w sprawie bezpieczeństwa porządku publicznego ... 283
a. Konwencje powszechnie ... 283
b. Prawo europejskie ... 286
• Konwencje Rady Europy ... 287
• Prawo traktatowe Unii Europejskiej ... 295

ROZDZIAŁ VI
MIĘDZYNARODOWE PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA JĄDROWEGO 302
1. Ochrona środowiska naturalnego 302
a. Normy powszechnego prawa międzynarodowego 302
b. Normy prawa europejskiego 304
• Prawo Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie 305
• Prawo Unii Europejskiej 306
2. Bezpieczeństwo jądrowe 312

BIBLIOGRAFIA 322

CONTENTS 323

WSTĘP

Studiowanie zagadnień współczesnych stosunków międzynarodowych i związanych z nimi licznych regulacji prawnych wymaga sięgania zarówno do oryginalnych źródeł jak i do kompendiów ułatwiających dotarcie do rozproszonych często materiałów, nie zawsze dostępnych w języku polskim.

Wśród wydawanych ostatnio dość licznych zbiorów dokumentów z zakresu prawa międzynarodowego publicznego, a także prawa Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej, brak jest na ogół takich, które wyodrębniałyby zagadnienia prawa pokoju i bezpieczeństwa, opatrując poszczególne akty stosownym komentarzem. Szczególnie podkreślana w literaturze przedmiotu niejednolita struktura i wymagające bliższych objaśnień relacje treściowe tych regulacji uzasadniają potrzebę ich wyodrębnionego zaprezentowania. Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa jest dziedziną prawa regionalnego, które dopiero kształtuje się jako pewien system – równolegle z przebiegającymi procesami integracji w płaszczyznach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz polityki z zakresu spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości. Zagadnienia te naświetlono bliżej we wprowadzeniu, ukazując jednocześnie dorobek teoretyczny zajmujących się tą problematyką uczonych polskich i niektórych zagranicznych.

Koncepcja zbioru materiałów, opatrzonych komentarzem, dotyczących europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa nawiązuje do wcześniej zaprezentowanej w postaci dwóch wydań publikacji pt. Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa (1996, 1999). Nowa publikacja, w swym kształcie edytorskim oraz w założeniach merytorycznych i metodycznych jest więc kontynuacją tej szerszej, poprzedniej. W zbiorze dokumentów odpowiednio usystematyzowanych, skróconych i skomentowanych, skupiono uwagę na różnych dziedzinach i aspektach bezpieczeństwa, także w kontekście dokumentów powszechnego prawa międzynarodowego, do których nawiązują przedstawiane regulacje europejskie: regionalne, subregionalne i wybrane dwustronne.

Treść zbioru odpowiada swym profilem przedmiotowym głównym założeniom programów nauczania zagadnień prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych realizowanych obecnie w uczelniach wyższych, a zwłaszcza na studiach specjalistycznych z za-

kresu zagadnień bezpieczeństwa i obronności oraz europeistyki – uwzględniających cele poznawcze i kształcące z zakresu: bezpieczeństwa politycznego i wojskowego; bezpieczeństwa ekologicznego i nuklearnego oraz bezpieczeństwa współczesnego obrotu międzynarodowego i porządku wewnętrznego. Odpowiada to zwłaszcza profilowi kształcenia realizowanemu w AON oraz w Instytucie Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego.

Autorzy będą wdzięczni za uwagi i komentarze jakie nasuną się czytelnikom – zostaną one wykorzystane w następnych wydaniach.

L. Ł.

Warszawa, grudzień 1999 r.

EUROPEJSKIE PRAWO POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA A KSZTAŁTOWANIE SIĘ „EUROPEJSKIEJ PRZESTRZENI PRAWNEJ", PRAWA WSPÓLNOT I UNII EUROPEJSKIEJ

W systematyce ogólnej odnoszącej się do współczesnego prawa międzynarodowego można wyróżnić także międzynarodowe prawo regionalne. Odnosi się to zarówno do prawa Wspólnot Europejskich/Unii Europejskiej[1] jak i do nieco szerzej pojmowanej „europejskiej przestrzeni prawnej"[2], w której wyróżnia się: wkład KBWE w budowę porządku prawnego Europy, dorobek traktatowy Rady Europy i Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ (EKG).

Z punktu widzenia interesującego nas przedmiotu, tj. europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa, istotne znaczenie w tym regionalnym kręgu regulacji ma zarówno dorobek legislacyjny Rady Europy i EKG, jak i dorobek Wspólnot Europejskich, a od niedawna także Unii Europejskiej – obejmujący filary drugi i trzeci procesu integracyjnego. Są to regulacje prawne i polityczne dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa oraz polityki z zakresu spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości.

1. W dorobku Rady Europy istotne znaczenie mają regulacje traktatowe dotyczące ochrony praw człowieka i podstawowych wolności (1950)[3] oraz prawnomiędzynarodowe uregulowania dotyczące: osiedlania się (1955) ruchu osobowego (1957), zniesienia wiz dla uchodźców (1959), obowiązków wojskowych w przypadku posiadania kilku obywatelstw (1963, 1977, 1993), europejska konwencja o funkcjach konsularnych (1967)[4], Europejska konwencja dotycząca immunitetu państwa (1972), europejska konwencja o uznaniu osobowości prawnej międzynarodowych organizacji pozarządowych (1986), europejska konwencja w sprawie pokojowego rozstrzygania sporów (1957), europejska konwencja ramowa o współpracy transgranicznej (1980), konwencja o ekstradycji (1957)[5].

Duży wpływ na kształtowanie regionalnego prawa pokoju i bezpieczeństwa wywarły zasady zawarte w helsińskim Akcie Końcowym KBWE z 1975 r. Miały one znaczenie dla porządku prawnego Europy, a zwłaszcza przy kształtowaniu traktatów zawieranych w procesie KBWE i w jego następstwie. Były to: konwencja o koncyliacji i arbitrażu w ramach KBWE (1992) oraz traktat w sprawie zbrojeń konwencjonalnych w Europie (1990)[6] i traktat o otwartych przestworzach (1992).

2. Europejska Komisja Gospodarcza, będąc organem regionalnym ONZ, od 1969 r. skupiała swą działalność na następujących kierunkach priorytetowych, którymi były: rozwój europejskiej wymiany handlowej, rozwój współpracy naukowo-technicznej w Europie, badanie i prognozowanie rozwoju gospodarczego Europy, ochrona środowiska naturalnego. Pod jej auspicjami w latach 1950-1992 zawarto 57 traktatów[7], (w tym trzy o zasięgu powszechnym). Dotyczą one: arbitrażu handlowego, ruchu drogowego, spraw celnych, przewozu towarów niebezpiecznych, transportu kolejowego i wodnego oraz łączonego (multimodalnego), żeglugi i ochrony środowiska, w tym transgranicznego zanieczyszczania powietrza na duże odległości, a także awarii przemysłowych z niebezpiecznymi substancjami (m.in. z wyjątkiem awarii nuklearnych i zaistniałych w instalacjach wojskowych oraz wypadków w środowisku morskim) oraz ochrony wód transgranicznych (powierzchniowych i gruntowych). Z doświadczeń legislacyjnych EKG korzystano w pracach KBWE i Rady Europy[8].

3. Do innych traktatów oraz decyzji politycznych ogólnoeuropejskich, nie związanych bezpośrednio z działalnością Rady Europy i EKG ONZ, a inspirowanych postanowieniami Aktu Końcowego KBWE można zaliczyć: zawartą pod auspicjami UNESCO konwencję o uznawaniu studiów, dyplomów wyższego wykształcenia i stopni naukowych w państwach regionu Europy (1979); wspomniane wcześniej traktaty w sprawie zbrojeń konwencjonalnych w Europie (1990) i traktat o otwartych przestworzach (1992); a także Paryską Kartę dla Nowej Europy (1990) oraz Kodeks postępowania w polityczno-miliatrnych aspektach bezpieczeństwa (1994), zwany Kodeksem Budapeszteńskim. Zawiera on 10 zasad postępowania państw w rozwijaniu stosunków: państwo-państwo, państwo-obywatel, państwo-siły zbrojne w obszarze funkcjonowania nowej instytucji – jaką jest działająca od 1 stycznia 1995 roku Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE)[9].

Ponadto, na obradującym w dniach 5-6 grudnia 1994 r. w Budapeszcie czwartym spotkaniu państw i rządów państw uczestniczących w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE) przyjęto Dokument zatytułowany: Ku prawdziwemu partnerstwu w nowej erze[10]. Składa się on z Deklaracji oraz Decyzji. W Deklaracji zobowiązano się do opracowania ramowych zasad nowego programu kontroli zbrojeń oraz do skupienia uwagi na zagadnieniu bezpieczeństwa w basenie Morza Śródziemnego. Podjęto też Deklarację w sprawach bałtyckich, uznając m.in. wkład Rady Państw Morza Bałtyckiego we współpracę regionalną. W Decyzjach Budapeszteńskich, oprócz wspomnianego Kodeksu postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa (decyzja oznaczona IV), zawarto postanowienia dotyczące: umocnienia KBWE/OBWE w tworzeniu nowego systemu bezpieczeństwa na obszarze swego działania; przyszłych zadań OBWE we współpracy na rzecz umacniania bezpieczeństwa i kontroli zbrojeń oraz zasad dotyczących nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia; zadań OBWE jako głównej organizacji regionalnej w zakresie wczesnego ostrzegania, zapobiegania konfliktom i ich rozwiązywania; zwiększenia zaangażowania OBWE w rozwiązywanie konfliktów i sytuacji kryzysowych w Gruzji, Mołdowie oraz w państwach bałtyckich (odrębna Deklaracja); zobowiązań OBWE dotyczących działań w zakresie tzw. ludzkiego wymiaru, tj. m.in. w sprawach migracji, mniejszości narodowych i kontaktów międzyludzkich oraz wzmocnienia roli Biura Instytu-

cji Demokratycznych i Praw Człowieka (działającego w Warszawie); zintensyfikowania współpracy między OBWE a ONZ głównie w zapobieganiu konfliktom i ich rozwiązywaniu, włącznie z bezpośrednim przekazaniem przez OBWE Radzie Bezpieczeństwa ONZ – spraw dotyczących konfliktów lokalnych; zcentralizowania i ujednolicenia struktur organizacyjnych OBWE, którymi są: Rada Ministeriaina, Wysoka Rada, Stała Rada (główne gremium decyzyjne), Sekretariat i Urząd Wysokiego Komisarza ds. Mniejszości Narodowych; współpracy z państwami śródziemnomorskimi Afryki i Bliskiego Wschodu.

4. W europejskim prawie z zakresu pokoju i bezpieczeństwa istotna rola i miejsce przypada regulacjom dotyczącym rozstrzygania sporów międzynarodowych[11]. Są to procedury rozstrzygania owych sporów w ramach obowiązujących uregulowań w systemie ukształtowanym w KBWE/OBWE, oraz według traktatów Rady Europy, a także EKG ONZ. W procedurach rozstrzygania sporów międzynarodowych, mających zastosowanie w ramach KBWE/OBWE, występuje konwencja o koncyliacji i arbitrażu oraz określone procedury polityczne.

Procedury rozstrzygania sporów międzynarodowych zawarte w traktatach Rady Europy obejmują: zasady określone w Europejskiej konwencji w sprawie pokojowego rozstrzygania sporów; w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności; klauzule kompromisoryjne zawarte w 18 traktatach przyjętych w ramach Rady Europy i w większości zawierających obowiązkowe procedury rozstrzygania sporów. Znaleźć je można na przykład: w art. 56 Europejskiej konwencji o funkcjach konsularnych; w art. 9 i 10 Europejskiej konwencji o zwalczaniu terroryzmu (1977); w drugim protokole dodatkowym do Europejskiej konwencji o ekstradycji (1978).

Procedury rozstrzygania sporów międzynarodowych występują także w tzw. klauzulach kompromisoryjnych traktatów zawieranych w ramach EKG ONZ. (Dotyczy to 47 traktatów z ogólnej ich liczby (54)). Wiele traktatów zawiera klauzule arbitrażowe, a znacznie mniej – klauzule sądowe z obowiązkową jurysdykcją Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości[12].

Z dużej liczby europejskich procedur rozstrzygania sporów przewidzianych w różnych regulacjach, w praktyce stosowane są one raczej rzadko, z wyjątkiem tych które odnoszą się do art. 24 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności[13].

5. Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa kształtuje się jako specyficzna dziedzina prawa regionalnego europejskiego, mająca związki z prawem międzynarodowym publicznym i prywatnym. Jest to prawo nie stanowiące jeszcze spójnego systemu regulacji.

Akty prawa europejskiego są zaliczane do systemu prawnego europejskich organizacji międzynarodowych (wspólnotowych) oraz do szeroko pojmowanego prawa europejskiego w postaci uchwał prawotwórczych Rady Europy, Unii Zachodnioeuropejskiej, NATO, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE)[14].

Prawo wspólnotowe w ścisłym znaczeniu stanowi jedynie część norm prawnych zawartych w traktatach założycielskich, umów o przystąpieniu, stowarzyszeniu oraz konwencji międzynarodowych, których Wspólnoty i Unia są stronami, a będących przedmiotem rozpoznawania przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości. Źródła prawa wspólnotowego

są klasyfikowane na prawo pierwotne (statutowe) i wtórne (instytucjonalne). Przedmiotem regulacji prawa pierwotnego są materie zbliżone do krajowego prawa konstytucyjnego, administracyjnego, finansowego i gospodarczego. Prawo pierwotne tworzy hegemoniczną całość. Prawo wtórne nie ma takiego charakteru. Występują w nim akty wiążące w postaci rozporządzeń, dyrektyw i decyzji oraz akty nie mające takiej mocy tj. opinie i zalecenia.

Do aktów prawa europejskiego należą także akty wielostronne, tj. umowy zawierane między państwami – członkami, będące wykonaniem traktatów założycielskich i przewidujące klauzulę właściwości w ich badaniu Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

Wśród cech charakterystycznych europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa można wskazać, że regulacje ukształtowane w ramach Rady Europy jako w zasadzie traktaty zachodnioeuropejskie, po 1989 r. po zmianach systemowych w Europie Środkowej i Wschodniej – zostały przekształcone pod względem swego zasięgu terytorialnego w ogólnoeuropejskie[15].

Pozimnowojenne przezwyciężenie podziału Europy wpłynęło wydatnie na rozwój prawa międzynarodowego partykularnego tego kontynentu i nadal jest czynnikiem sprzyjającym umacnianiu roli europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa, które dopiero się kształtuje jako pewien system normatywny.

Prawo wspólnotowe jest specyficznym porządkiem prawnym. Prawo to obowiązuje i jest stosowane bezpośrednio w porządkach prawnych państw członkowskich. Ma prymat przed prawem wewnętrznym. Za naruszenie prawa wspólnotowego przewidziana jest odpowiedzialność odszkodowawcza państw członkowskich wobec jednostek. Wspólnoty europejskie są bowiem organizacjami ponadnarodowymi, a stanowione przez nie prawo jest odrębnym porządkiem prawnym. Prawo to jest adresowane wprost do obywateli państw członkowskich oraz ich osób prawnych. Normy tego prawa mają charakter samowykonalny w bezpośrednim stosowaniu w państwach członkowskich.

„Prawo wspólnotowe odróżnia od prawa międzynarodowego to, że organy Wspólnot uzyskały, na mocy traktatów założycielskich, kompetencję stanowienia prawa, które nie wymaga transformacji, lecz obowiązuje wprost, jeżeli spełnia tylko wymogi formalne wynikające z prawa pierwotnego. Warunkiem jest przy tym zapewnienie prymatu prawa wspólnotowego przed prawem państw członkowskich, traktowane jako jedna z podstawowych zasad Wspólnoty, bez realizacji której cały system prawa wspólnotowego stałby się bezprzedmiotowy". (Władysław Czapliński, Anna Wyrzumska, Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe. Wyd. C. H. Beck, Warszawa 1999, s. 307).

Źródła i normy prawa wspólnotowego tworzą tzw. acquis communautaire (dorobek prawny wspólnotowy) – jako pewien system. Elementy tego systemu przedstawiono w tabeli na s. 23. (Zob. też: W. Czapliński, A. Wyrzumska, op. cit., s. 309-314).

Prawo wspólnotowe jest tylko częścią prawa europejskiego (w szerszym rozumieniu), w którym istotne miejsce zajmują przede wszystkim regulacje Rady Europy (1949) oraz znaczna część tradycyjnych norm prawa międzynarodowego publicznego. Traktat z Maastricht (1992) tworzący Unię Europejską objął trzy Wspólnoty Europejskie oraz stworzył przesłanki do stopniowego włączania nowych zakresów współpracy (wspólna polityka za-

graniczna i bezpieczeństwa – Tytuł V oraz współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych – Tytuł VI) do systemu prawnego, rozwijanego na bazie Traktatu Wspólnoty Europejskiej (dawnej EWG). Świadczy o tym wprowadzenie do tego traktatu instytucji prawnej obywatelstwa Unii Europejskiej (część III) oraz uzupełnienie przepisów o zbliżaniu prawa państw członkowskich (przewidziane w tym traktacie) o przepisy dotyczące takiego zbliżania w zakresie spraw określonych w Tytułach V i VI. Unia Europejska nie posiada własnych kompetencji tworzenia prawa (nie ma osobowości prawnej), dlatego też prawo wspólnotowe, stanowiące wyodrębniony merytorycznie i formalnie zespół norm prawnych, „jest ze swej istoty prawem Wspólnot Europejskich". (Zob. Andrzej Całus, System prawny Unii Europejskiej. Zarys wykładu. SGH Warszawa 1997, s. 1-3).

II

1. Kształtowaniu się podstaw europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa sprzyjał przede wszystkim międzynarodowy nurt integracyjny, charakteryzujący się utworzeniem instytucji i form europejskiej współpracy politycznej – jeszcze przed zawarciem traktatu o Unii Europejskiej[16]. Wskazuje się też na „spójność współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa ze wspólnymi działaniami Unii (Europejskiej)"[17]. Współpraca międzyrządowa objęła większość form współpracy międzynarodowej.

Kongres Haski (1948) i utworzenie w jego następstwie Rady Europy (1949) miało na celu zapewnić utworzenie w Europie demokratycznych rządów, przestrzeganie praw człowieka oraz wykorzystanie do zapewnienia pokoju w Europie odpowiedniego rozwoju życia społecznego, gospodarczego i politycznego na tym kontynencie.

Następne etapy rozwoju współpracy europejskiej na rzecz pokoju i bezpieczeństwa to: podpisanie przez sześć państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali układu o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Obronnej (1952), który jednak na skutek sprzeciwu Francji i odroczeniu ratyfikacji nie wszedł w życie – oraz powołanie w 1949 r. Paktu Północnoatlantyckiego (NATO). W roku 1974 szefowie państw i rządów – dyskutujący od 1961 r. na regularnych spotkaniach zagadnienia sporne wspólnej polityki – powołali, nadal działającą, Radę Europejską, której zadaniem jest stymulowanie Europejskiej Współpracy Politycznej (EWP). Traktat o Unii Europejskiej (1992) powierza tej Radzie określanie zasad i ogólnych wytycznych dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (art. J.8). Wcześniej EWP została usankcjonowana prawnie w Jednolitym Akcie Europejskim w 1986 r. (artykuły: 1, 3 ust. 2, 30 i tytuł III).

Traktat o Unii Europejskiej zawarty w Maastricht 7 lutego 1992 r. w Tytule V, zawierającym postanowienia dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, określa program merytoryczny, założenia instytucjonalne i procedury funkcjonowania tejże polityki, określanej jako II filar procesu integracji UE. Wśród celów tej wspólnej polityki przewidziano m.in.: umacnianie bezpieczeństwa Unii i jej państw członkowskich we wszelkich formach oraz zachowanie i umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego, zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, Aktu Końcowego KBWE i celami Karty Paryskiej oraz popieranie współpracy międzynarodowej. Z treści art. J.4 wynika, że polityka ta obej-

muje wszelkie kwestie związane z bezpieczeństwem Unii Europejskiej, włącznie z docelowym sformułowaniem wspólnej polityki obronnej, prowadzącej do wspólnej obrony z udziałem Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE), stanowiącej integralną część procesu rozwoju tejże Unii. UZE ma stanowić podstawowy element budowanej Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony[18].

2. Traktat o Unii Europejskiej wprowadził w Tytule VI istotne uregulowania mające wpływ na kształtowanie europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa w dziedzinie współpracy międzynarodowej w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Współpraca ta obejmuje: politykę azylową, zasady dotyczące przekraczania granic zewnętrznych państw Unii i sprawowanie kontroli nad ruchem granicznym, politykę imigracyjną i politykę wobec obywateli państw trzecich, walkę z narkomanią, a także oszustwami na skalę międzynarodową, współpracę sądową w sprawach cywilnych i karnych, współpracę celną, współpracę policji w celu zapobiegania i walki z terroryzmem, nielegalnym handlem narkotykami i innymi poważnymi formami przestępczości międzynarodowej oraz system informacji w ramach Biura Policji Europejskiej (Europolu). Przestępczość międzynarodowa staje się bowiem czynnikiem destabilizującym i zakłócającym normalną wymianę międzynarodową.

Współpraca ta została już wcześniej odpowiednio zinstytucjonalizowana i tworzy tzw. trzeci filar Unii Europejskiej[19]. Jednak ujednolicanie prawa z tego zakresu napotyka jeszcze na duże trudności, co jest uwarunkowane odmiennym podejściem krajów UE do różnych zagadnień zwalczania przestępczości, na przykład związanej ze zjawiskami narkomanii[20].

3. W kontekście podjętych rozważań należy zwrócić uwagę na status prawny Unii Europejskiej[21]. Jest ona utworzona w oparciu o Wspólnoty Europejskie, które wyróżnia ponadpaństwowość, ponadnarodowość („supernacjonalność"), o której mowa w art. 9 ust. 5 i 6 Traktatu o Europejskiej Wspólnocie Węgla i Stali. Wyróżnikami owej „ponadpaństwowości" są przede wszystkim: autonomia prawa wspólnotowego i jego skuteczność bezpośrednia w wewnątrzpaństwowym porządku prawnym oraz jego prymat wobec prawa krajowego. Wspólnoty Europejskie mocą traktatów założycielskich posiadają osobowość prawną i są podmiotami prawa międzynarodowego w pewnym ograniczonym zakresie, przewidzianym tymi traktatami. Poprzez Radę i Komisję uczestniczą w stosunkach międzynarodowych wykonując prawo legacji, tj. wysyłają własnych i przyjmują obcych przedstawicieli dyplomatycznych, których ponad 160 misji działa już w Brukseli.

W literaturze (J. Galster, Z. Witkowski, s. 124) określa się, że „Wspólnoty Europejskie stanowią substrat instytucjonalny Unii Europejskiej", zaś z założeń celów jakie zostały sformułowane w Traktacie z Maastricht (art. B/2) wynika, że „Unia jest tworem *in statu nascendi* i będzie dochodzić do skutku w oparciu o WE z ich systemem instytucjonalnym i zakresem właściwości uzupełnionym wspólną polityką zagraniczną, obronną oraz współpracą w obszarze wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych". Z katalogu celów wynika również, że „żadna sfera aktywności państwa nie została wyraźnie spod kompetencji UE wyłączona". Unia nie ma przyznanej traktatowo osobowości prawnej, mimo istnienia przesłanek obiektywnych do jej nadania – jako „złożonej organizacji międzynarodowej".

Wspomniani autorzy (s. 125) wskazują, że „Praktyka wspólnotowa antycypuje międzynarodowo-prawne ustalenia wobec statusu Unii". Rada Wspólnot w uzasadnieniu rozporządzenia 338/94, (DzU W.E. 1994, L. 367, s.1) argumentowała, że Unia Europejska może być podmiotem praw i obowiązków ustanowionych umową międzynarodową. Bywały i takie przypadki, że Unia, wykorzystując niejako osobowość prawną Wspólnot zawierała umowy międzynarodowe.

Formalne ramy instytucjonalne (strukturalne) Unii służą wykonywaniu przez nią zróżnicowanej funkcji regulacyjnej. Ponadto, istniejące różne powiązania traktatowe mające charakter międzysystemowy i „punkty styczne służące integralności strukturalnej" sprzyjają przezwyciężaniu pewnych barier wynikających z wyraźnego oddzielenia tzw. pierwszego filara wspólnotowego integracji ekonomicznej od procedur współpracy politycznej. Mechanizmy te ułatwiają organom Wspólnot Europejskich również udział w działaniach unijnych. Na mocy Traktatu z Maastricht (art. C/3) Unia posiada jednolite ramy instytucjonalne co obliguje do zapewnienia spójności między stosunkami zewnętrznymi Wspólnot a wspólną polityką zagraniczną Unii. Zgodnie z art. J 11 ust. 2/28 i K8 ust. 2/4 budżet Wspólnoty Europejskiej jest obciążony kosztami współpracy zagranicznej, obronnej oraz w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Traktat Amsterdamski, mimo wprowadzenia zmienionej redakcji Tytułu VI („współpraca policyjna i sądownicza w sprawach karnych") nie zawęził zakresu współpracy w ramach III filara, (w brzmieniu pierwotnym była mowa o „wymiarze sprawiedliwości i sprawach wewnętrznych"), co jest nadal realizowane, bowiem współpracę w sprawach cywilnych, związanych z przekraczaniem granic, przeniesiono do art. 65 Traktatu o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej. Współpraca w sprawach karnych ma zapewnić obywatelom Unii odpowiedni poziom bezpieczeństwa przez wspólne działania w ramach Unii Europejskiej.

Proklamowany porządek ustrojowy Unii ma opierać się na zasadach: wolności, demokracji, przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności oraz zasadach państwa prawa (art. 6 ust. l), zaś ich naruszenie przez państwo członkowskie rodzi określone skutki prawne (art. 7) i polityczne.

4. Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa (WPZiB) Unii Europejskiej została w następstwie przyjęcia Traktatu Amsterdamskiego wyposażona w ogólne zasady, wskazówki i strategię. Określono w nim uprawnienia Rady Europejskiej i Rady Ministrów, sprawy związane z bezpieczeństwem Unii, a także procedurę głosowania i konstruktywne wstrzymanie się od głosu. Ma to istotne znaczenie dla ustalenia mechanizmu działania i poszerzania uprawnień Rady oraz zapewnienia warunków instytucjonalnych do prowadzenia WPZiB. Dużą rolę w kształtowaniu tej dziedziny prawa europejskiego odegrało orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (ETS). Regulacje te są wyrazem ewolucji jaka dokonała się w tej dziedzinie – począwszy od Europejskiej Współpracy Politycznej w latach 1970-1993, w Jednolitym Akcie Europejskim oraz w Traktacie o Unii Europejskiej, ustanawiającym ten tzw. drugi filar Unii.

Zagadnienia wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych – jako sfera tzw. trzeciego filaru integracji, utrwalone w Traktacie Amsterdamskim, również są wyrazem wykorzy-

stania dotychczasowych doświadczeń współpracy państw Wspólnoty w tych dziedzinach. Dotyczy to zagadnień związanych z ochroną podstawowych praw człowieka, zakazu dyskryminacji, spraw imigracji i azylu oraz w ogóle określenia nowej funkcji owego trzeciego filara UE. Skupiono uwagę na harmonizacji prawa karnego oraz na umożliwieniu działania funkcjonariuszy policji i wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych na terenie innego państwa członkowskiego. Wzmocniono rolę instytucji wspólnotowych, przyjmując określone rozwiązania dotyczące instrumentów prawnych, metod działania i określając rolę ETS. Włączono stosowanie dorobku schengeńskiego (Schengen Acquis) przez UE, odtajniono procedury podejmowania decyzji przez Radę i zachowano kontynuację dotychczasowych działań. (Zob. Shakir Mahmoud Amin, Janusz Justyński, Instytucje i porządek prawny Unii Europejskiej na tle tekstów prawnych oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Wyd. II, TNOiK Toruń 1999).

III

W kontekście przedstawionych rozważań dotyczących kształtowania się współczesnego prawa europejskiego, ukierunkowanego na wspomaganie procesów integracyjnych w dziedzinach zbliżonych do zagadnień prawa pokoju i bezpieczeństwa, nasuwają się spostrzeżenia i refleksje *de lege ferenda i de lega lata* związane z tym kręgiem regulacji.

Dalsze kierunki doskonalenia, harmonizacji i unifikacji prawa europejskiego i jego kodyfikacji są m.in. uwarunkowane przewidywanym rozszerzeniem Unii Europejskiej o nowe państwa członkowskie[22], co – podobnie jak i obecnie – jest także związane z zagadnieniem tożsamości politycznej członków Unii, określanym przez zróżnicowanie kultur politycznych Europy, mających swe korzenie w luteraniźmie, kalwiniźmie i katolicyźmie[23].

Problemy prawne Unii Europejskiej i Wspólnot Europejskich są także związane z relacjami istniejącymi miedzy prawem europejskim partykularnym (regionalnym), a prawem międzynarodowym publicznym. Relacje te są obecnie dość skomplikowane, m.in. ze względu na występujące wśród prawników zajmujących się prawem UE tendencje do autonomizowania tego prawa, chociaż jest ono w istocie tworem prawa międzynarodowego, produktem prawa traktatowego[24]. Wzrasta jednak znaczenie prawa międzynarodowego publicznego dla Wspólnoty Europejskiej i Unii Europejskiej. Praktyka prawna instytucji wspólnotowych jest stale konfrontowana z problemami prawa międzynarodowego. W pewnym zakresie dotyczy to również europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa. Unia Europejska jest członkiem bądź uczestnikiem wielu organizacji międzynarodowych, co rodzi także określone skutki prawne. Od ponad lat 16. Europejski Trybunał Sprawiedliwości wykazuje coraz większe zainteresowanie stosowaniem w swej praktyce prawa międzynarodowego jako środka interpretacji prawa wspólnotowego, co dotyczy m.in. ochrony praw człowieka i stosowania konwencji NZ o prawie morza z 1982 r., a także sankcji wobec byłej Jugosławii zgodnie z rezolucjami ONZ, podejmowanymi według zasad rozdziału VII Karty NZ i zgodnie z uchwałami Rady Bezpieczeństwa NZ.

Prawo Wspólnot, uwzględniające w swym systemie normatywnym oraz w jego stosowaniu uregulowania prawnomiędzynarodowe staje się czynnikiem wzmacniającym to prawo.

Nadal stanowi problem doskonalenie umów międzynarodowych zawieranych przez Unię Europejska, co dotyczy m.in. zagadnienia imigracji i problemu imigrantów z państw trzecich[25], przede wszystkim w zakresie ochrony praw człowieka, nadania większej jasności przy interpretowaniu i stosowaniu obowiązujących przepisów o ochronie socjalnej, zapewnienia większego zakresu równouprawnienia i bezpieczeństwa socjalnego imigrantom.

Doskonalenia wymaga także nowokształcące się prawo ochrony dyplomatycznej i opieki konsularnej, oceniane jako niedostatecznie uregulowane w prawie wspólnotowym („nicht ausgelotet") i nadal odpowiednio poważnie nie traktowane[26]. Dotyczy to m.in. kwestii odszkodowawczych i ogólnie-zapewnienia lepszych efektów synergii (współdziałania), spójności i bezpieczeństwa prawnego.

Uwagi krytyczne dotyczą także następstw reformy wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych wprowadzonej uregulowaniami Traktatu Amsterdamskiego, oraz nadania większej elastyczności w stosowaniu prawa w zakresie ruchu osobowego oraz współpracy organów policyjnych i wymiaru sprawiedliwości[27].

2. Z innych spostrzeżeń, mających odniesienia de lege ferenda i de lega lata do regulacji traktatowych z dziedziny europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa, można wskazać także na kwestie dotyczące przede wszystkim instytucjonalnych i materiałoprawnych ram funkcjonowania europejskich struktur zajmujących się tym kręgiem problematyki, a dotyczące m.in. zakresu ich kompetencji.

Traktat o Unii Europejskiej wprowadza zasadę zapewnienia spójności współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa ze wspólnymi działaniami, co dotyczy także polityki gospodarczej i rozwoju. Jednolite ramy instytucjonalne Unii mają zapewnić konsekwencję i ciągłość działań podejmowanych dla osiągnięcia jej celów. Jednak istniejące mechanizmy prawne kontroli zewnętrznej dla zapewnienia spójności polityki zagranicznej prowadzonej w ramach Wspólnoty z prowadzoną w ramach współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa nie są odpowiednio szerokie i skuteczne[28].

Dotyczy to zarówno uprawnień Parlamentu Europejskiego jak i Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Parlament może tylko kierować zapytania do Komisji i Rady, ale nie może pociągać Komisji do odpowiedzialności politycznej za podejmowane przez Unię działania, nie ma ona wpływu na proces podejmowania decyzji w sprawie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa i nie ma uprawnień kontrolnych w zakresie realizacji Traktatu przez instytucje i państwa członkowskie. Trybunał zaś nie ma uprawnień do orzekania w sprawach związanych z wspólnotową polityką zagraniczną – i może jedynie przy interpretowaniu prawa Wspólnot brać pod uwagę zobowiązania wynikające ze wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Środki wspólnotowe, naruszające zobowiązania podejmowane w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa mogą być uznane jako naruszające zasady lojalności wobec Wspólnoty. Kontrola prawna wykonywana bezpośrednio jest możliwa w przypadkach, gdy Rada, Komisja lub państwa członkowskie naruszają zobowiązania przewidziane w Traktacie. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa według Traktatu amsterdamskiego (art. l0) należy obecnie do kompetencji Unii Europejskiej, podczas gdy poprzednio w świetle Traktatu z Maastricht – należała ona do Unii i państw

członkowskich. Świadczy to o podjętym kierunku przekształcenia tej polityki z międzyrządowej, koordynacyjnej – w ponadnarodową, integracyjną[29]. Do celów tej polityki włączono ochronę integralności Unii i umocnienie jej bezpieczeństwa – już bez wymieniania państw członkowskich. Jako zaś instrumenty do realizacji celów tej polityki przewidziano (art. 12): zasady i ogólne wytyczne polityki, wspólne strategie, działania i stanowiska oraz stałą współpracę państw członkowskich. Radę Europejską wyposażono (art. 13) w kompetencje do określania owych zasad i ogólnych wytycznych oraz do podejmowania decyzji o wprowadzaniu strategii Unii w dziedzinach obejmujących wspólne ważne interesy państw członkowskich. Jest to nowy instrument tej polityki.

Wprowadzono także nowe regulacje dotyczące bezpieczeństwa i obronności (art.17). Ma to być „progresywne" kształtowanie wspólnej polityki obronnej, zaś decyzję dotyczącą ustanowienia obronności podejmie w odpowiednim czasie Unia Europejska. Wówczas zaleci ona państwom członkowskim przyjęcie takiej decyzji zgodnie z wymogami konstytucyjnymi. Analogiczna procedura może być zastosowana w sytuacji włączenia UZE do Unii. UZE zapewnia Unii zdolność operacyjną do wykonywania tzw. misji petersberskich w dziedzinach: humanitarnej, ratowniczej, utrzymania i przywracania pokoju oraz „zarządzania kryzysami". Wydatki operacyjne są obecnie finansowane automatycznie z budżetu Wspólnot, z wyjątkiem sytuacji kiedy dotyczą one operacji mających wpływ na sprawy wojskowe i obronności oraz gdy Rada jednomyślnie podejmie inną decyzję. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa zachowały swój międzyrządowy charakter.

Zadania pozawspólnotowe Unii – to zadania określone w Tytule V (Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa) i w Tytule VI (Współpraca Policyjna i Sądowa w Sprawach Karnych Traktatu o Unii Europejskiej) – stanowiące filar II i III procesu integracji. Trafnie zauważa Zdzisław Brodecki, że zadaniami tymi są zainteresowane Wspólnoty Europejskie, ale proces przechodzenia tych spraw z Unii do Wspólnot jest w stadium embrionalnym i nie świadczy jeszcze o „zmianie charakteru prawnego działalności Unii związanej z realizacją jej pozawspólnotowych zadań"[30]. Większość z nich bowiem należy do sfery zadań prawa międzynarodowego publicznego i jest nadal przedmiotem umów międzyrządowych i sporów rozstrzyganych przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (MTS).

Cele Unii w obrębie filarów II i III są realizowane zgodnie z zasadami subsydiarności (art. 5 Traktatu o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej w wersji skonsolidowanej) i proporcjonalności.

Kształtująca się wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii, określana w Traktacie amsterdamskim jako „polityka zewnętrzna", znajduje się w fazie poszukiwania formuły działań zapewniających jak największą skuteczność przez zgodne i zbieżne działania państw członkowskich. Radzie Europejskiej przyznano prawo do uchwalania „wspólnych strategii", co nieco koryguje kompetencje w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Szczególna pozycja Francji w NATO oraz neutralny status Austrii, Finlandii, Irlandii i Szwecji utrudnia realizowanie wspólnej polityki Unii w dziedzinie obronności. Unia aprobuje bez zastrzeżeń politykę bezpieczeństwa i obronną wynikającą z Paktu Północnoatlantyckiego. Współpracę policyjną i sądową w sprawach karnych reguluje nowy Tytuł VI

Traktatu o Unii Europejskiej, określający że jego postanowienia mające na celu rozwój „przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości" nie naruszają uprawnień Wspólnoty Europejskiej. Mają one sprzyjać tworzeniu: obszaru pozbawionego wewnętrznych granic, wzmocnienia spójności społecznej i interesów obywateli państw członkowskich. Rada Europejska określa główne kierunki polityki w dziedzinie tego szczególnego obszaru współpracy, którą realizują w praktyce państwa członkowskie Unii. Z ich inicjatywy Rada Unii uchwala wspólne stanowiska, decyzje ramowe, decyzje i środki wykonawcze oraz konwencje. Europejski Trybunał Sprawiedliwości sprawuje zaś kontrolę sądową podejmowanych uchwał w sprawach współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, wydaje orzeczenia wstępne dotyczące prawomocności i interpretacji decyzji ramowych i decyzji oraz interpretacji konwencji i środków je wprowadzających (art. 35 Traktatu o UE). Uregulowania przewidziane w Tytule VI Traktatu o UE (art. 33) świadczą, że została zachowana suwerenność państw w dziedzinie współpracy organów policji i sądów. Państwa członkowskie Unii nie zostały ograniczone w wykonywaniu obowiązków związanych z utrzymaniem porządku publicznego i zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego.

3. Zagadnienia europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa należy rozpatrywać w kontekście Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony, której podstawowy element stanowi Unia Zachodnioeuropejska (UZE)[31]. Instytut Studiów Bezpieczeństwa UZE w Paryżu podjął stosowne badania przedmiotu, skupiające m. in. uwagę na określeniu wspólnej polityki obrony i samej obrony, uwzględniając: wspólne interesy, wartości i kryteria do przyszłych działań; wyzwania i możliwości dla europejskiej polityki bezpieczeństwa; zdolność do działania; proces podejmowania decyzji i uczestniczące w nim instytucje; relacje między wspólną obroną europejską a NATO, OBWE i ONZ, oraz perspektywy dla europejskiej współpracy obronnej[32]. Koncepcja wspólnej obrony zakłada zorganizowanie i użycie odpowiednio wyposażonych sił zbrojnych. Wspólna zaś polityka obrony określa zasady przewodnie dla owej obrony zgodnie z ogólną polityką Unii Europejskiej i innymi szczegółowymi politykami mającymi wpływ na bezpieczeństwo.

W Traktacie Amsterdamskim o Unii Europejskiej (1997), który znowelizował Traktat z Maastricht zostały rozszerzone postanowienia Tytułu V, jednak nie przekształcono współpracy w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa we wspólnotową – z dotychczasowej międzyrządowej. Nowym instrumentem realizacji tej polityki są wspólne strategie, określane przez Radę Europejską. Przewidziano też powierzenie sekretarzowi generalnemu Rady Unii Europejskiej funkcji Wysokiego Przedstawiciela do spraw tej wspólnej polityki. Polityka ta ma być finansowana ze środków budżetowych Wspólnot Europejskich. Powołano Komórkę Planowania i Wczesnego Ostrzegania. Nadal jednak pozostają kwestie do rozstrzygnięcia w Unii Europejskiej w przedmiocie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, jak chociażby te dotyczące poszerzenia katalogu spraw, wymagających decyzji podejmowanych większością kwalifikowaną oraz dotyczące włączenia UZE – jako organizacji samoobrony zbiorowej do Unii Europejskiej[33].

Istotnym czynnikiem, jaki powinien być uwzględniany w owej wspólnej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa, a zwłaszcza zaś tej ostatniej – jest europejska opinia publiczna. Dostrzega to w swoich pracach wspomniany Instytut Studiów Bezpieczeństwa UZE[34], biorąc pod uwagę: kształtowanie się w Europie „nowego środowiska bezpieczeństwa", zinstytucjonalizowaną współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa, interwencje w sytuacji konfliktów, problemy nuklearne oraz skalę możliwości rozeznania postaw społeczeństwa europejskiego wobec wspólnej polityki europejskiej, w tym również polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Powstają tu kwestie natury metodycznej, związane z: określeniem istoty opinii publicznej i postaw, ich wyrażaniem, wiedzą, informacją i brakiem ujawniania postaw, a także związane z upolitycznieniem i upublicznieniem określonych decyzji.

Stopniowe scalenie polityki zagranicznej i obronnej państw członkowskich Unii Europejskiej oraz zacieśnianie współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych oznacza zintensyfikowanie integracji politycznej. Owa integracja poprzez wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa ma na celu ochronę wspólnych wartości, zachowanie pokoju, popieranie współpracy międzynarodowej oraz rozwijanie demokracji i rządów prawa. Cele te były dotychczas realizowane drogą stosownych uchwał Rady UE m. in. przez ustanawianie embarga na dostawy broni do Sudanu (1994), oraz politykę UE wobec Rwandy, Libii, Haiti i Serbii. Wspólne działania Unii wyrażały się m. in. w: poparciu pomocy humanitarnej Bośni – Herzogowiny (1993), w wysłaniu obserwatorów na wybory do Rosji (1993); w poparciu dla procesu pokojowego na Bliskim Wschodzie (1994) i dla reform demokratycznych w RPA (1993) oraz dla paktu o stabilizacji (1994) i dla zorganizowania w 1995 r. konferencji o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (1994) oraz w podjęciu przez Radę uchwały – w sprawie kontroli wywozu towarów o podwójnym przeznaczeniu (1994).

Wspólna polityka bezpieczeństwa będzie skutkowała sformułowaniem założeń wspólnej polityki obronnej w ramach Unii. W art. 189 zmodyfikowanego przez Traktat Amsterdamski Traktatu o utworzeniu Unii Europejskiej zakłada się stopniowe ustalenie wspólnej polityki obronnej, pomoc humanitarną i użycie sił ratowniczych jak też zadania związane z zachowaniem pokoju i zwalczaniem kryzysów. Organizacja wojskowo-polityczna, jaką jest Unia Zachodnioeuropejska nadal nie ma jednak jasno określonych relacji z NATO i Unią Europejską.

Wspólna polityka bezpieczeństwa UE nie narusza szczególnego charakteru polityki obronnej niektórych państw członkowskich i ich zobowiązań wynikających z Paktu Północnoatlantyckiego.

ELEMENTY SYSTEMU ACQUIS COMMUNAUTAIRE

<table>
<tr><td rowspan="3">Niepisane</td><td></td><td colspan="2">Podstawowe zasady prawa wspólnotowego</td><td>Prawa fundamentalne
Zasady strukturalne instytucjonalne
Zasady strukturalne ekonomiczne</td></tr>
<tr><td colspan="4">Orzecznictwo sądów europejskich</td></tr>
<tr><td colspan="4">Praktyka</td></tr>
<tr><td rowspan="11">Pisane</td><td rowspan="8">Wewnętrzne</td><td rowspan="2">Pierwotne źródła prawa wspólnotowego</td><td>Traktaty (załączniki, protokoły)</td><td>WE, EWWS, Euratom</td></tr>
<tr><td></td><td>WE: - Traktat o Fuzji (1965)
WE: - Jednolity Akt Europejski (1986)
WE: - Traktat o Unii Europejskiej (1992)
WE: - Traktat Amsterdamski (1997)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Wtórne źródła prawa wspólnotowego</td><td>EWWS
Art. 14</td><td>Decyzje
Zalecenia</td></tr>
<tr><td>WE
Art. 249</td><td>Rozporządzenia, Dyrektywy, Decyzje, Zalecenia, Opinie</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Akty nietypowe (miękkie prawo)</td><td>Akty jednostronne</td><td>Uchwały, Deklaracje, Programy, Decyzje Komisji</td></tr>
<tr><td>Akty zwyczajowe</td><td>Deklaracje Wspólnoty
Porozumienia międzyinstytucjonalne</td></tr>
<tr><td>Zasady
Art. 12, 13 i 31 TUE</td><td>Wspólne stanowisko
Wspólne działanie
Wspólna strategia</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Zewnętrzne</td><td rowspan="2">Prawo komplementarne</td><td>Konwencje wspólnotowe</td><td>Konwencje oparte na art. 293 TWE
Konwencje nieuregulowane w traktacie</td></tr>
<tr><td>Umowy</td><td>Decyzje państw członkowskich
Deklaracje państw członkowskich</td></tr>
<tr><td>Umowy zawierane przez Wspólnotę</td><td>Umowy zewnętrzne
Akty jednostronne organów</td><td>Umowy dot. ceł i handlu (131 i 132 TWE)
Umowy stowarzyszeniowe (310 TWE)
Umowy zawarte zgodnie z kompetencją</td></tr>
<tr><td></td><td>Umowy wiążące Wspólnotę</td><td></td><td>Umowy zawierane przez państwa członkowskie</td></tr>
</table>

Schemat oparty na zestawieniu dokonanym przez D. Simon, *Le système juridique communautaire*, Paris 1997, s. 189, zaczerpnięty z Z. Brodecki, M. Derezińska, Prawo integracji europejskiej. Zarys wykładu z wyborem źródeł, Wyd. Prawnicze LEX, Sopot 1999, s. 77.

PRZYPISY

[1] Zob. J. Gilas, Prawo międzynarodowe, Wyd. Comer Toruń 1995, s.12, 13, 16.

[2] Zob. R. Szafarz, Rozwój prawa międzynarodowego Europy. Z problematyki „europejskiej przestrzeni prawnej", Agencja Scholar, Warszawa 1994.

[3] Polska złożyła dokument ratyfikacyjny do tej konwencji 22 IV 1993 r.

[4] Konwencja jest stosowana przez RFN, mimo, że nie weszła w życie. Zob. L. Łukaszuk (red. nauk.), Dyplomacja współczesna a problemy prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego, AON, Warszawa 1999, s.320.

[5] Polska złożyła dokument ratyfikacyjny 15 VI 1993 r.

[6] Zob. W. Multan, Traktat w sprawie zbrojeń konwencjonalnych, Sprawy Międzynarodowe 3/1991.

[7] Zob. R. Szafarz, Rozwój prawa międzynarodowego Europy (...), op. cit., s. 126-152. Także, załącznik 2, s. 213-217, wykaz traktatów przyjętych pod auspicjami EKG ONZ oraz załącznik 3, wykaz traktatów ogólnoeuropejskich wiążących Polskę (s. 218-221).

[8] Tamże, s. 152. W załączniku 1 (s. 203-212) zamieszczono wykaz traktatów przyjętych w ramach Rady Europy obejmujący 152 pozycje.

[9] Zob. Cz. Marcinkowski, Kodeks postępowania w polityczno-militarnych aspektach bezpieczeństwa. Treść. Znaczenie. Zobowiązania, Wyd. MON 1996; R. Zięba, Nowa instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego, AON, Warszawa 1998.

[10] Zob. KBWE. Dokument Budapeszteński 1994. Ku prawdziwemu partnerstwu w nowej erze, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1995. Słowo wstępne Andrzej Towpik. Tłumaczenie – Grażyna Bernatowicz.

[11] Zob. R. Szafarz, Rozwój prawa międzynarodowego Europy (...), op. cit., s. 160-202.

[12] Zob. Tamże, s. 182.

[13] Tamże, s. 187 i nast., 200 (do 1994 r. rozpatrzono 18 spraw).

[14] Zob. J. Galster, Z. Witkowski, Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej z uwzględnieniem Traktatu Amsterdamskiego, Toruń 1999, s.143 i nast.

[15] Zob. R. Szafarz, Rozwój prawa międzynarodowego Europy (...), op. cit., s. 190 i nast.

[16] Zob. Koen Lenaerts, Piet van Nuffel, Podstawy prawa europejskiego, Dom Wydawniczy, ABC,1998, s.38-48; por. Andrew Evans, Prawo integracji europejskiej. Część pierwsza, D.W. ABC, 1996, s. 227. Evans wskazuje na przepis art. 30 Jednolitego Aktu Europejskiego (1986) przewidujący prowadzenie tzw. Europejskiej współpracy politycznej oraz na przepis art. 113 i art. 228a Traktatu o Wspólnocie Europejskiej (w wersji wprowadzonej przez Traktat o Unii Europejskiej) mający zastosowanie przy ograniczaniu stosunków handlowych lub gospodarczych z państwami trzecimi w związku z realizacją porozumień osiągniętych w ramach europejskiej współpracy politycznej.

[17] Zob. K. Lenearts, P. van Nuffel, Podstawy prawa europejskiego, op. cit., s. 397-403.

[18] Zob. S. Parzymies, Stosunki międzynarodowe w Europie 1945-1999, Wyd. Akademickie DIALOG, Warszawa 1999, s. 237 i nast. Rozwój instytucji wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE, wielonarodowe struktury obronne z udziałem państw Unii oraz współpracę zinstytucjonalizowaną w dziedzinie przemysłu i handlu bronią przedstawia Andrzej Ciupiński w: Dyplomacja współczesna....., AON, Warszawa 1999, s. 36-44.

[19] Zob. K. Lenaerts, P. Van Nuffel, Podstawy prawa europejskiego, op. cit., s.159-161; zob. także: J. Menkes, Od współpracy policyjnej do „przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości", Sprawy Międzynarodowe, nr 3/1997, s. 59-78.

[20] Zob. A. Ciupiński, Procesy integracyjne w Europie. Rola czynników społecznych i polityczno-wojskowych. w: Dyplomacja współczesna (....), op. cit., s. 44-45.

[21] Zob. Jan Galster, Zbigniew Witkowski, Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej z uwzględnieniem Traktatu Amsterdamskiego, Toruń 1999, s. 121-127.

[22] Por. Graham Avery and Fraser Camerotl, The enlargement of the European Union, Sheffield 1998.

[23] Por. Teija Tilikainen, Europe and Finland: Defining the political identity of Finland in Western Europe, Ashgate (USA), Singapure and Sydney 1998.

[24] Christiaan Timmermans, The EU and public International law, European Foreign Affairs Review, No. 4 1999, s. 181-194.

[25] Zob. Alvaro Castro Oliveira, Immigrants from Third Countries under EC external agreements: The need for improvement, European Foreign Affairs Review, No. 4 1999, s.21-233.

[26] Zob. Peter Szczekalla, Die Pflicht der Gemeinschaft und der Mitgliedstaaten zum diplomatischen und konsularischen Schultz, „Europarecht" Heft 3, 1999, s. 325-342. Por. także: Sandra Lavenex, Safe third countries: Extending the EU asylum and immigration policy to Central and Eastern Europe, Central European University Press, Budapest 1999.

[27] Zob. Bernd Meyring, Die Reform der Bereiche Justiz und Inneres durch den Amsterdamer Vertrag, „Europarecht" Heft 3, 1999, s. 309-324. O procesie dostosowania polskiego prawa krajowego do zakresu regulacji III filaru Unii Europejskiej z perspektywy polskiego prawa wewnętrznego, w: Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych. The Implementation of the Law of the European Integration in National Legal Orders, praca zbiorowa pod red. Cezarego Mika, Toruń 1998, s. 97-109.

[28] Zob. Koen Lenaerts, Piet Van Nuffel, Podstawy prawa europejskiego, Warszawa 1998.

[29] Zob. Dokumenty Europejskie, w opracowaniu Anny Przyborowskiej-Klimczak i Ewy Skrzydło-Tefelskiej, tom III, Wyd. „Morpol", Lublin 1999, s. 32-36.

[30] Zob. Zdzisław Brodecki, Małgorzata Derezińska, Prawo integracji europejskiej. Zarys wykładu z wyborem źródeł, Wydawnictwo Prawnicze „LEX", Sopot 1999, s. 143-151.

[31] W sekretariacie generalnym Rady Unii Europejskiej. Zob. S. Parzymies, Stosunki międzynarodowe w Europie 1945-1999, Warszawa 1999, s. 237-245.

[32] Zob. Towards a common defence policy, edited by Laurence Martin and John Roper, The Institute for Security Studies Western European Union, Paris, 1999 oraz Alessandro Politi, European armaments: time for decisions, Newsletter, Western European Union Institute for Security Studies, Number 14, June 1995, s. 1.

[33] Zob. S. Parzymies, Stosunki międzynarodowe w Europie (...), op. cit., s. 241.

[34] Zob. Richard Sinnott, European public opinion and security policy, Chaillot Paper 28, Institute for Security Studies Western European Union, Paris – July 1997.

ROZDZIAŁ I

POJĘCIE EUROPEJSKIEGO PRAWA POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA

1. Geneza i rozwój międzynarodowego prawa pokoju i bezpieczeństwa

Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa ukształtowało się w wyniku procesu historycznego, cywilizacyjnego rozwoju społeczności międzynarodowej i stopniowego ugruntowywania się od końca XIX wieku potępienia stosowania siły w stosunkach międzynarodowych jako metody rozwiązywania spornych problemów i zabezpieczania interesów narodowych. Procesowi temu towarzyszył rozwój procedur pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych, a po drugiej wojnie światowej również środków zapobiegania innym naruszeniom pokoju międzynarodowego, zwłaszcza nagłej napaści. Wśród nich szczególną uwagę poświęcono budowaniu wzajemnego zaufania i bezpieczeństwa, ograniczeniu określonych rodzajów działalności wojskowej, kontroli zbrojeń i rozbrojeniu, zwłaszcza broni masowej zagłady. W ostatnich latach, w związku z powstaniem nowych międzynarodowych uwarunkowań i zagrożeń rozwijane są ponadto normy i instytucje służące zapewnieniu ochrony różnych dziedzin obrotu międzynarodowego (zwłaszcza komunikacji morskiej i lotniczej), a także wewnętrznego bezpieczeństwa i porządku publicznego państw. Wyłoniła się również potrzeba ustanowienia międzynarodowych norm prawnych zapewniających bezpieczeństwo ekologiczne i nuklearne państw.

Charakterystyczną cechą współczesnego międzynarodowego prawa pokoju i bezpieczeństwa jest tworzenie jego regionalnych systemów. Opierają się one na powszechnych normach i zasadach prawa międzynarodowego oraz na prawnych podstawach systemu bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, uzupełniając je normami, zasadami i instytucjami, odpowiadającymi historycznej i aktualnej specyfice rozwojowej poszczególnych regionów i wynikających z niej potrzeb bezpieczeństwa i współpracy. Typowym modelem regionalnego systemu bezpieczeństwa i współpracy jest Organizacja Państw Amerykańskich[1], która stanowi spójny i kompletny system, opierający się na jednolitej podstawie prawnej, jaką stanowią tworzące ją umowy[2].

Europa znajduje się obecnie na etapie tworzenia takiego systemu. Proces ten został opóźniony po drugiej wojnie światowej w wyniku podziału Europy na dwa przeciwstawne systemy polityczne i wojskowe, będącego skutkiem ukształtowania się w skali światowej bipolarnego układu stosunków międzynarodowych. Pozytywny wpływ na proces tworzenia europejskiego systemu bezpieczeństwa regionalnego wywarła Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (1973-1975) i jej następstwa[3] oraz zasadnicza zmiana sytuacji w Europie na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, której wyrazem było zjednoczenie dwóch państw niemieckich, procesy transformacji ustrojowej w państwach Europy Środkowej i Wschodniej, rozpad ZSRR i rozwiązanie organizacji Układu Warszawskiego[4]. Rezultatem tych zdarzeń było zakończenie w Europie „zimnej wojny" i stworzenie warunków umożliwiających przystąpienie do budowy prawnych podstaw jedności Europy i odpowiadającej jej nowej architektury bezpieczeństwa i współpracy. W procesie tym:

- nastąpił rozwój podstaw prawnych KBWE, która została przekształcona w Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy, dysponującą rozbudowaną strukturą instytucji. Rozwój ten znalazł wyraz przede wszystkim w: a) przygotowaniu i wprowadzeniu w życie dwóch ważnych konwencji międzynarodowych: Traktatu o konwencjonalnych siłach w Europie (1990) i Traktatu o otwartych przestworzach (1992); b) włączeniu treści dokumentów OBWE, przede wszystkim Aktu Końcowego KBWE z Helsinek do tekstów dwustronnych umów międzynarodowych, zawieranych przez państwa europejskie[5]; c) zwiększeniu jej roli w podejmowanych przez społeczność międzynarodową w ramach systemu ONZ operacji pokojowych, zwłaszcza na Bałkanach[6];
- rozbudowane zostały prawne podstawy i struktury europejskich organizacji integracyjnych: Unii Europejskiej, NATO, Unii Zachodnioeuropejskiej i Rady Europy oraz rozszerzeniu uległ terytorialny zakres ich działalności w wyniku przyjęcia do nich nowych członków[7] i przyznania państwom Europy Środkowowschodniej na podstawie specjalnych umów statusu państw stowarzyszonych[8] lub partnerskich[9];
- uległy rozwinięciu i powstały nowe struktury współpracy subregionalnej jak Rada Nordycka, Inicjatywa Środkowoeuropejska, Rada Państw Morza Bałtyckiego, Grupa Wyszehradzka;
- zostały zawarte i są wprowadzane w życie wielostronne umowy, których celem jest zapewnienie regionalnej pokojowej stabilności, jak Traktat o ostatecznej regulacji w odniesieniu do Niemiec z 1990 r. i ramowa umowa w sprawie pokoju w Bośni i Hercegowinie z 1995 r.;
- rozwinięty został nowy model dwustronnych umów regulujących współpracę państw i stanowiących konstytucyjną podstawę prawną całości ich wzajemnych stosunków i zawieranych miedzy nimi umów szczegółowych.

Przedstawiony rozwój europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa sprawił, że obecnie nie stanowi on jeszcze spójnego systemu, jest natomiast zbiorem prawa poszczególnych organizacji europejskich i trybunałów europejskich oraz dotyczących Europy traktatów zawieranych przez państwa, uzupełnionego normami, zasadami i instytucjami powszechnego prawa międzynarodowego. Ten stan określa jednocześnie wielość źródeł tego prawa.

2. Definicja i źródła europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa

Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa stanowi system obejmujący specyficzne normy, zasady, instytucje i procedury odnoszące się do utrzymania i zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa w Europie. Prawo to stanowi ochronę bezpieczeństwa zbiorowego i indywidualnego państw europejskich przed zagrożeniami zewnętrznymi i wewnętrznymi oraz służy zapewnieniu im pokojowych warunków rozwoju ich wzajemnych stosunków i uczestnictwa w obrocie międzynarodowym.

Głównymi źródłami europejskiego prawa pokoju i bezpieczeństwa, są:

- zasady i normy powszechnego prawa międzynarodowego i systemu bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych;
- uchwały europejskich organizacji mające moc wiążącą dla ich członków oraz zawierane w ich ramach umowy międzynarodowe;
- orzeczenia Trybunałów europejskich;
- uzgodnione na konferencjach międzynarodowych umowy wielostronne lub inne ich akty, nie będące umowami, ale rodzące określone skutki prawne[10];
- umowy dwustronne mające skutki w dziedzinie bezpieczeństwa europejskiego.

PRZYPISY

[1] Organizacja Państw Amerykańskich została utworzona 30 marca 1948 r. i zastąpiła istniejącą od 1910 r. Międzynarodową Unię Państw Amerykańskich. Jej członkami są państwa Ameryki Północnej, Środkowej i Południowej, z wyjątkiem Kuby, która została z niej wykluczona w 1962 r.

[2] Por. Kartę Organizacji Państw Amerykańskich z 30 marca 1948 r., Traktat międzyamerykański o pokojowym załatwianiu sporów z 30 kwietnia 1948 r., Traktat międzyamerykański o pomocy wzajemnej z 2 września 1947 r.

[3] Zostały one omówione w rozdziale III, podrozdział 1.

[4] Organizacja Układu Warszawskiego została utworzona 14 maja 1955 r. Jej członkami były ZSRR i socjalistyczne państwa Europy Środkowej i Wschodniej. Na podstawie protokołu podpisanego w Pradze 1 lipca 1991 r. Układ utracił moc. Por. Zbiór Dokumentów, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1992, nr 2, s. 144-147.

[5] M.in. w Traktacie z 17 czerwca 1991 r. między Rzecząpospolitą Polską a Niemiecką Republiką Federalną o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy (art. 2) i w Traktacie z 22 maja 1992 r. między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską (art. 3, 4, 6).

[6] W oparciu o uzgodnienie podstaw współpracy i koordynacji przez Sekretarza Generalnego ONZ i Urzędującego Przewodniczącego OBWE w dokumencie z 26 maja 1993 r.

[7] Do NATO zostały w 1999 r. przyjęte Polska, Czechy i Węgry, do Rady Europy po roku 1989 przystąpiło 17 państw: Węgry, Czechy, Słowacja, Polska, Bułgaria, Estonia, Litwa, Słowenia, Rumunia, Andora, Łotwa, Albania, Ukraina, Mołdowa, Macedonia, Rosja i Chorwacja.

[8] Na podstawie tzw. Układów Europejskich zawartych przez Unię Europejską i jej państwa członkowskie z państwami Europy Środkowej i Wschodniej, w tym z Polską w dniu 16 grudnia 1991 r.

[9] Np. w formie Partnerstwa dla Pokoju NATO z państwami Europy Środkowej i Wschodniej i republikami b. ZSRR w oparciu o oświadczenie Północnoatlantyckiej Rady Współpracy z 20 grudnia 1991 r. i tzw. dokument ramowy z 11 stycznia 1994 r.

[10] Taki charakter ma Akt Końcowy KBWE z 1 sierpnia 1975 r. W świetle współczesnej doktryny prawa międzynarodowego porozumienie takie, inkorporujące normy i zasady powszechnego prawa międzynarodowego, zwłaszcza jeżeli są one stosowane z zamiarem wywołania zgodnych z nimi następstw, mają skutki prawne.

ROZDZIAŁ II

ZASADY I NORMY POWSZECHNEGO PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO I SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA ORGANIZACJI NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

1. Obowiązek współdziałania państw na rzecz międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

Obowiązek ten wynika z koncepcji bezpieczeństwa zbiorowego przyjętej zarówno w ONZ jako organizacji powszechnej, jak również w organizacjach mających zapewniać bezpieczeństwo w skali regionalnej[1]. Warunkiem koniecznym zapewnienia takiego bezpieczeństwa jest współdziałanie państw, którego podstawą jest zgodność ich interesów w kwestii zapewnienia skutecznej ochrony pokoju i ich wola podejmowania w tym celu działań w oparciu o powszechne prawo międzynarodowe i przy wykorzystaniu ukształtowanych w jego praktyce instytucji i procedur.

DEKLARACJA ZASAD PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO DOTYCZĄCA PRZYJAZNYCH STOSUNKÓW I WSPÓŁPRACY MIĘDZY PAŃSTWAMI ZGODNIE Z KARTĄ NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

Nowy Jork, 24 października 1970 r.

„... obowiązek państw współpracowania ze sobą zgodnie z Kartą

Państwa mają obowiązek współpracować ze sobą, niezależnie od różnic w ich systemach politycznych, gospodarczych i społecznych w rożnych dziedzinach stosunków międzynarodowych w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa., przyczyniania się do międzynarodowej stabilizacji i postępu gospodarczego, powszechnego dobrobytu narodów i współpracy międzynarodowej bez dyskryminacji ze względu na wskazane wyżej różnice, w tym celu:

a) państwa będą współpracować z innymi państwami w utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;

b) państwa będą współdziałały na rzecz powszechnego poszanowania i przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich i w eliminowaniu wszelkich form dyskryminacji rasowej oraz wszelkich form nietolerancji religijnej;

c) państwa w swych stosunkach międzynarodowych w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kulturalnej, technicznej i handlowej będą postępować zgodnie z zasadami suwerennej równości i nieingerencji;

d) państwa - członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych mają obowiązek podejmować wspólne i indywidualne środki we współpracy z Organizacją Narodów Zjednoczonych, stosownie do odpowiednich postanowień Karty..."

Zbiór Dokumentów, 1970, s. 1646-1461.

W systemie Organizacji Narodów Zjednoczonych głównymi organami współdziałania na rzecz utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa są Zgromadzenie Ogólne i Rada Bezpieczeństwa.

KARTA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH
San Francisco, 16 czerwca 1945 r.

„...Rozdział IV
Zgromadzenie Ogólne

Skład

Artykuł 9

1. Zgromadzenie Ogólne składa się ze wszystkich członków Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Każdy członek może mieć nie więcej niż pięciu przedstawicieli w Zgromadzeniu Ogólnym.

Funkcje i kompetencje

Artykuł 10

Zgromadzenie Ogólne może omawiać wszelkie zagadnienia lub sprawy, wchodzące w zakres niniejszej Karty, albo dotyczące kompetencji i funkcji, któregokolwiek organu przewidzianego w niniejszej Karcie, jak również może ono, z zastrzeżeniem postanowień artykułu 12, udzielać w tych wszystkich zagadnieniach i sprawach zaleceń członkom ONZ albo też Radzie Bezpieczeństwa, albo też członkom ONZ i Radzie Bezpieczeństwa.

Artykuł 11

1. Zgromadzenie Ogólne może rozważać ogólne zasady współdziałania dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, łącznie z zasadami dotyczącymi rozbrojenia i regulacji zbrojeń, oraz udzielać w związku z tymi zasadami zaleceń członkom Organizacji Narodów Zjednoczonych albo Radzie Bezpieczeństwa albo też członkom Organizacji Narodów Zjednoczonych i Radzie Bezpieczeństwa.

3. Zgromadzenie Ogólne może omawiać każdą sprawę, dotyczącą utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa wniesioną przez członka Organizacji albo przez Radę Bezpieczeństwa, albo też zgodnie z ustępem 2 artykułu 35, przez państwo nie będące członkiem Organizacji; może ono z zastrzeżeniem przewidzianym w artykule 12, udzielać w tych sprawach zaleceń zainteresowanemu państwu lub państwom lub Radzie Bezpieczeń-

stwa albo państwu lub państwom i Radzie Bezpieczeństwa. Każdą tego rodzaju sprawę, w związku z którą konieczne jest przeprowadzenie akcji, Zgromadzenie Ogólne przekaże Radzie Bezpieczeństwa przed jej omówieniem lub po omówieniu.

4. Wyszczególnione w niniejszym artykule kompetencje Zgromadzenia Ogólnego nie ograniczają ogólnego zakresu artykułu 10.

Artykuł 12

1. Gdy Rada Bezpieczeństwa wykonuje w związku z jakimkolwiek sporem lub sytuacją funkcje powierzone jej przez niniejszą Kartę, Zgromadzenie Ogólne nie może w związku z takim sporem lub sytuacją udzielać żadnych zaleceń, chyba że Rada Bezpieczeństwa zwróci się o to.

2. Sekretarz Generalny za zgodą Rady Bezpieczeństwa zawiadamia Zgromadzenie Ogólne na każdej jego sesji o wszystkich sprawach dotyczących utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, którymi zajmuje się Rada Bezpieczeństwa; gdy tylko Rada Bezpieczeństwa przestanie się zajmować taką sprawą, Sekretarz Generalny zawiadomi o tym niezwłocznie Zgromadzenie Ogólne, a w przerwach między jego sesjami – członków Organizacji.

Artykuł 13

1. Zgromadzenie Ogólne inicjuje badania i udziela zaleceń w celu:

a) rozwijania współpracy międzynarodowej w dziedzinie politycznej i popierania postępowego rozwoju prawa międzynarodowego i jego kodyfikacji,

b) rozwijania współdziałania międzynarodowego w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kulturalnej, oświaty i ochrony zdrowia oraz ułatwiania, by wszyscy bez różnicy rasy, płci, języka lub wyznania korzystali z praw człowieka i podstawowych wolności.

2. Dalsze obowiązki, funkcje i kompetencje Zgromadzenia Ogólnego w sprawach wymienionych w punkcie 1 b) określone są w rozdziałach IX i X[2].

Artykuł 14

Z zachowaniem postanowień artykułu 12, Zgromadzenie Ogólne może zalecać sposoby pokojowego załatwiania wszelkich sytuacji, bez względu na źródło ich powstania, które, zdaniem Zgromadzenia mogą zaszkodzić dobru powszechnemu lub przyjaznym stosunkom między narodami, włączając w to sytuacje, które wynikają z naruszenia postanowień niniejszej Karty, określających cele i zasady Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 15

1. Zgromadzenie Ogólne otrzymuje i bada roczne i specjalne sprawozdania Rady Bezpieczeństwa; sprawozdania te powinny zawierać zestawienie środków, jakie Rada Bezpieczeństwa postanowiła zastosować lub zastosowała w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

2. Zgromadzenie Ogólne otrzymuje i bada sprawozdania innych, organów Organizacji Narodów Zjednoczonych ....

Głosowanie

Artykuł 18

1. Każdy członek Zgromadzenia Ogólnego posiada jeden głos.

2. Uchwały Zgromadzenia Ogólnego w ważnych sprawach zapadają większością dwóch trzecich głosów członków obecnych i głosujących. Do takich spraw należą: zalecenia dotyczące utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, wybór niestałych członków Rady Bezpieczeństwa, wybór członków Rady Gospodarczej i Społecznej, wybór członków Rady Powierniczej w myśl ustępu 1 artykułu 86, przyjęcie nowych członków do Organizacji, zawieszenie w korzystaniu z praw i przywilejów członkowskich, wykluczenie członków z Organizacji, sprawy dotyczące funkcjonowania systemu powiernictwa i sprawy budżetowe.

3. Uchwały w innych sprawach, włączając w to ustalenie dodatkowych spraw, wymagających rozstrzygnięcia większością dwóch trzecich głosów, zapadają zwykłą większością głosów członków obecnych i głosujących ...

Procedura

Artykuł 20

Zgromadzenie Ogólne odbywa doroczne sesje zwyczajne, a sesje nadzwyczajne – o ile okoliczności tego wymagają. Sekretarz Generalny zwołuje sesje nadzwyczajne na żądanie Rady Bezpieczeństwa lub na żądanie większości członków Organizacji.

Artykuł 21

Zgromadzenie Ogólne ustala swój regulamin i wybiera przewodniczącego na każdą sesję.

Artykuł 22

Zgromadzenie Ogólne może tworzyć organy pomocnicze, jakie uzna za konieczne dla pełnienia swych funkcji.

Rozdział V
Rada Bezpieczeństwa

Skład

Artykuł 23

1. Rada Bezpieczeństwa składa się z piętnastu członków Organizacji Narodów Zjednoczonych. Republika Chińska, Francja, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich[3], Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii oraz Stany Zjednoczone Ameryki są stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa. Zgromadzenie Ogólne wybiera dziesięciu innych członków Organizacji jako niestałych członków Rady Bezpieczeństwa, mając specjalnie na uwadze przede wszystkim wkład poszczególnych członków do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, realizacji innych celów Organizacji oraz sprawiedliwy podział geograficzny.

2. Niestałych członków Rady Bezpieczeństwa wybiera się na okres dwóch lat. Przy pierwszym wyborze niestałych członków, po zwiększeniu liczby członków Rady Bezpieczeństwa z jedenastu do piętnastu, dwóch spośród czterech dodatkowych członków będzie wybranych na okres jednego roku. Członek ustępujący nie może być ponownie wybrany na następujące bezpośrednio dwulecie.

3. Każdy członek Rady Bezpieczeństwa ma w niej jednego przedstawiciela.

Funkcje i kompetencje

Artykuł 24

1. W celu zapewnienia szybkiego i skutecznego działania Organizacji członkowie nakładają na Radę Bezpieczeństwa główną odpowiedzialność za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz uznają, że przy wykonywaniu swych obowiązków wynikających z tej odpowiedzialności Rada Bezpieczeństwa działa we wspólnym ich imieniu.

2. Przy wykonywaniu tych obowiązków Rada Bezpieczeństwa kieruje się celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Szczególne uprawnienia udzielone Radzie do wykonywania tych obowiązków wymienione są w rozdziałach VI, VII, VIII i XII.

3. Rada Bezpieczeństwa składa Zgromadzeniu Ogólnemu do rozważenia sprawozdania roczne, a w razie potrzeby również sprawozdania specjalne.

Artykuł 25

Członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych zgadzają się przyjmować i wykonywać decyzje Rady Bezpieczeństwa zgodnie z niniejszą Kartą.

Artykuł 26

W celu przyczynienia się do ustalenia i utrzymywania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa z jak najmniejszym zużyciem światowych zasobów ludzkich i gospodarczych na zbrojenia, Rada Bezpieczeństwa ponosi odpowiedzialność za opracowywanie przy pomocy przewidzianego w artykule 47 Wojskowego Komitetu Sztabowego, planów ustanowienia systemu regulowania zbrojeń, które będą przedłożone wszystkim członkom Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Głosowanie

Artykuł 27

1. Każdy członek Rady Bezpieczeństwa posiada jeden głos.

2. Decyzje Rady Bezpieczeństwa w sprawach proceduralnych zapadają większością głosów dziewięciu członków.

3. Decyzje Rady Bezpieczeństwa we wszystkich innych sprawa. zapadają większością głosów dziewięciu członków, włączając w to głosy wszystkich stałych członków, z tym jednak, że przy podejmowaniu decyzji przewidzianych w rozdziale VI oraz w ustępie 3 artykułu 52, strona w sporze wstrzymuje się od głosowania.

Procedura

Artykuł 28

1. Rada Bezpieczeństwa ma być tak zorganizowana, by mogła pełnić swe funkcje bez przerwy, W tym celu każdy członek Rady Bezpieczeństwa będzie stale reprezentowany w siedzibie Organizacji.

2. Rada Bezpieczeństwa odbywa okresowe posiedzenia, na których każdy jej członek może być, stosownie do życzenia reprezentowany przez członka swojego rządu lub innego specjalnie wyznaczonego przedstawiciela.

3. Rada Bezpieczeństwa może odbywać posiedzenia poza siedzibą Organizacji, jeżeli uzna, że ułatwi jej to pracę.

Artykuł 29

Rada Bezpieczeństwa może tworzyć organy pomocnicze, jakie uzna za konieczne dla pełnienia swych funkcji.

Artykuł 30

Rada Bezpieczeństwa ustala swój regulamin, który określa również sposób wyboru Przewodniczącego.

Artykuł 31

Każdy członek Organizacji Narodów Zjednoczonych, nie będący członkiem Rady Bezpieczeństwa może bez prawa głosowania brać udział w omawianiu każdej sprawy przedłożonej Radzie Bezpieczeństwa, jeżeli Rada uzna, że sprawa ta dotyczy szczególnie jego interesów.

Artykuł 32

Każdy członek Organizacji Narodów Zjednoczonych, nie będący członkiem Rady Bezpieczeństwa, albo każde państwo nie będące członkiem Organizacji, jeżeli jest stroną w sporze rozpatrywanym przez Radę Bezpieczeństwa, zostanie zaproszone do uczestniczenia bez prawa głosowania w omawianiu tego sporu. Rada Bezpieczeństwa określi warunki, jakie uzna za słuszne, uczestnictwa państwa nie będącego członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych...

Rozdział VIII
Układy regionalne

Artykuł 52

1. Żadne postanowienie niniejszej Karty nie wyłącza istnienia układów lub organizacji regionalnych dla załatwiania spraw dotyczących utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, które nadają się do akcji o charakterze regionalnym pod warunkiem, że takie układy lub organizacje oraz ich działalność zgodne są z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych, którzy zawierają takie układy lub tworzą takie organizacje, dołożą wszelkich starań w celu pokojowego rozstrzygania sporów o charakterze lokalnym na podstawie tych układów lub przy pomocy tych organizacji, zanim przedstawią takie spory Radzie Bezpieczeństwa.

3. Rada Bezpieczeństwa będzie popierała rozwój instytucji pokojowego rozstrzygania sporów lokalnych na podstawie układów regionalnych lub przy pomocy organizacji regionalnych bądź z inicjatywy państw zainteresowanych, bądź na skutek przekazania sprawy przez Radę Bezpieczeństwa.

4. Postanowienia niniejszego artykułu w niczym nie przeszkadzają stosowaniu artykułów 34 i 35[4].

Artykuł 53

1. Rada Bezpieczeństwa posługiwać się będzie układami lub organizacjami regionalnymi w odpowiednich przypadkach w celu stosowania środków przymusu pod jej kierownictwem. Jednakże żadne środki przymusu nie będą stosowane na podstawie układów regionalnych lub przez organizacje regionalne bez upoważnienia Rady Bezpieczeństwa,

z wyjątkiem środków stosowanych przeciwko jakiemukolwiek państwu nieprzyjacielskiemu w rozumieniu punktu 2 niniejszego artykułu i przewidzianych w wykonaniu artykułu 107[5] lub w układach regionalnych[6], a skierowanych przeciwko powrotowi takiego państwa do polityki agresji, dopóki Organizacja nie będzie mogła na żądanie zainteresowanych rządów przyjąć odpowiedzialności za niedopuszczenie do dalszej agresji ze strony takiego państwa[7].

2. Określenie „państwo nieprzyjacielskie" w rozumieniu ustępu 1 niniejszego artykułu stosuje się do każdego państwa, które podczas drugiej wojny światowej było nieprzyjacielem któregokolwiek sygnatariusza niniejszej Karty.

Artykuł 54

Rada Bezpieczeństwa będzie stale i dokładnie informowała o wszelkich działaniach podjętych lub zamierzonych na podstawie układów regionalnych lub przez organizacje regionalne dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa..."

Karta Narodów Zjednoczonych oraz Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Departament Informacji ONZ, Nowy Jork, 1956, s. 11-21 i 31-33.

Zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych również Sekretarz Generalny ma pewne uprawnienia w sprawach bezpieczeństwa międzynarodowego. Zgodnie z art. 99 może „zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa na każdą sprawę, która jego zdaniem może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa". Jego kompetencje w tej dziedzinie uległy w ciągu istnienia Organizacji Narodów Zjednoczonych znacznemu faktycznemu rozszerzeniu, między innymi w wyniku zlecania mu, na podstawie art. 98 przez Zgromadzenie Ogólne i Radę Bezpieczeństwa różnych funkcji, również w sprawach dotyczących bezpieczeństwa międzynarodowego. Tak więc Sekretarz Generalny odgrywa dużą rolę w rozwiązywaniu sporów międzynarodowych, świadcząc dobre usługi i pełniąc funkcje pośrednika[8], w realizacji misji ustalania faktów[9]; ponosi również odpowiedzialność za realizację zarządzanych przez Radę Bezpieczeństwa operacji utrzymania pokoju (peace keeping) ONZ[10].

2. Prawne zasady międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

Obowiązującą podstawę działań państwa w stosunkach międzynarodowych stanowią ogólne zasady prawa uznawane przez narody cywilizowane. Mają one charakter imperatywnych norm prawa międzynarodowego, a więc takich od których nie jest dopuszczalne żadne odstępstwo i które nie mogą być zmieniane inaczej, niż tylko późniejszymi normami powszechnego prawa międzynarodowego, mającymi ten sam charakter[11].

Zasady te ulegają rozwojowi i są dostosowywane do zmieniających się warunków i potrzeb bezpieczeństwa państw i ich wzajemnych stosunków oraz do stanu świadomości prawnej społeczności międzynarodowej.

Karta Narodów Zjednoczonych w artykule 2 wylicza oprócz zasady suwerennej równości (ust. 1) zasady, których przestrzeganie stanowi konieczny warunek utrzymania międzynarodowego pokoju, a mianowicie: pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych (ustęp 3), powstrzymywanie się w stosunkach międzynarodowych od groźby użycia siły lub użycia siły przeciwko integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej któregokolwiek państwa lub w jakikolwiek inny sposób „niezgodny z celami ONZ".

Zasady te zostały rozwinięte w późniejszych dokumentach ONZ, mających charakter kodyfikacji prawa międzynarodowego, zwłaszcza w Deklaracji z 24 października 1970 r.[12].

DEKLARACJA ZASAD PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO DOTYCZĄCA PRZYJAZNYCH STOSUNKÓW I WSPÓŁPRACY MIĘDZY PAŃSTWAMI ZGODNIE Z KARTĄ NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

Nowy Jork, 24 października 1970 r.

„Zgromadzenie Ogólne...

1. Uroczyście ogłasza następujące zasady:

Zasada, że państwa powstrzymują się w swych stosunkach międzynarodowych od groźby użycia siły lub jej użycia przeciwko integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej któregokolwiek państwa, bądź w jakikolwiek inny sposób, niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Każde państwo ma obowiązek powstrzymać się w swoich stosunkach międzynarodowych od groźby użycia siły lub jej użycia przeciwko integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej któregokolwiek państwa bądź w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Taka groźba użycia siły lub jej użycie stanowi pogwałcenie prawa międzynarodowego i Karty Narodów Zjednoczonych i nie będzie nigdy wykorzystywana jako środek rozwiązywania problemów międzynarodowych.

Wojna agresywna stanowi zbrodnię przeciwko pokojowi, za którą ponosi się odpowiedzialność zgodnie z prawem międzynarodowym.

Zgodnie z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych na państwach ciąży obowiązek powstrzymywania się od propagandy na rzecz wojen agresywnych.

Każde państwo ma obowiązek powstrzymać się od groźby użycia siły lub jej użycia w celu naruszenia istniejących granic międzynarodowych innego państwa lub jako środka rozstrzygania sporów międzynarodowych, łącznie ze sporami terytorialnymi i problemami dotyczącymi granic państw.

Każde państwo ma również obowiązek powstrzymać się od groźby użycia siły lub jej użycia w celu naruszenia międzynarodowych linii demarkacyjnych, takich jak linie rozejmowe, które zostały określone w układzie międzynarodowym lub zgodnie z układem międzynarodowym, którego dane państwo jest stroną lub który w inny sposób zobowiązane jest przestrzegać. Nic co zostało powiedziane wyżej nie narusza stanowiska zainteresowanych stron co do statusu i skutków takich linii, wynikających z ich specjalnych reżimów, ani nie ma wpływu na tymczasowy charakter takich linii.

Państwa mają obowiązek powstrzymywać się od stosowania represaliów pociągających za sobą użycie siły.

Każde państwo ma obowiązek powstrzymywać się od wszelkich aktów przemocy, które pozbawiają narody, o których mowa w opisie zasady równouprawnienia i samostanowienia, ich prawa do samostanowienia, wolności i niepodległości.

Każde państwo ma obowiązek powstrzymać się od organizowania lub zachęcania do organizowania nieregularnych sił lub zbrojnych grup, nie wyłączając najemników, celem wtargnięcia na terytorium innego państwa.

Każde państwo ma obowiązek powstrzymać się od organizowania, podżegania, wspomagania lub uczestniczenia w aktach wojny domowej lub w aktach terrorystycznych w innym państwie, bądź zezwolenia na zorganizowaną działalność na jego własnym terytorium, obliczoną na dokonanie takich aktów, jeżeli akty, o których mowa w niniejszym paragrafie, wiążą się z groźbą użycia siły lub z jej użyciem.

Terytorium państwa nie będzie przedmiotem okupacji wojskowej ustanowionej w wyniku użycia siły przy pogwałceniu postanowień Karty. Terytorium państwa nie będzie przedmiotem nabycia przez inne państwo w wyniku groźby użycia siły lub jej użycia. Nie będą uznane za legalne żadne nabytki terytorialne uzyskane w wyniku groźby użycia siły lub jej użycia. Nic co zostało powiedziane wyżej nie będzie rozumiane jako naruszające:

a) postanowienia Karty lub jakiegokolwiek układu międzynarodowego zawartego przed ustanowieniem reżymu Karty i ważnego w świetle prawa międzynarodowego; lub

b) uprawnienia Rady Bezpieczeństwa wynikające z Karty.[13]

Wszystkie państwa będą prowadzić w dobrej wierze rokowania w celu szybkiego zawarcia uniwersalnego traktatu w sprawie powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod skuteczną kontrolą międzynarodową oraz dążyć do przyjęcia odpowiednich środków zmniejszenia napięcia międzynarodowego i umocnienia zaufania między państwami.

Wszystkie państwa będą wykonywać w dobrej wierze swoje zobowiązania wynikające z ogólnie uznanych zasad i norm prawa międzynarodowego, dotyczących międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa i dołożą starań, aby zwiększyć skuteczność systemu bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych opartego na Karcie.

Nic co zostało powiedziane w powyższych paragrafach nie oznacza rozszerzenia lub zawężenia w jakikolwiek sposób zakresu postanowień Karty dotyczących przypadków, w których użycie siły jest legalne.

Zasada, że państwa będą rozstrzygać swoje spory międzynarodowe środkami pokojowymi w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz sprawiedliwości.

Każde państwo będzie rozstrzygać swoje spory międzynarodowe z innymi państwami środkami pokojowymi w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz sprawiedliwości.

Państwa będą w związku z tym dążyć do załatwienia swoich sporów międzynarodowych szybko i sprawiedliwie w drodze rokowań, pośrednictwa, pojednania, arbitrażu, postępowania sądowego, odwołania się do organów lub układów regionalnych lub za pomocą

innych środków pokojowych według własnego wyboru. Dążąc do takiego rozstrzygania sporów, strony zgodzą się na takie pokojowe środki, jakie będą właściwe dla danych okoliczności i dla charakteru danego sporu.

Strony w sporze mają obowiązek w przypadku, gdy nie osiągną rozwiązania za pomocą żadnego z wyżej wymienionych środków pokojowych, nie poprzestawać w dążeniu do rozstrzygania sporu za pomocą innych środków pokojowych uzgodnionych między sobą.

Państwa-strony jakiegokolwiek sporu międzynarodowego, jak również inne państwa, powstrzymują się od wszelkiego działania, które mogłoby zaostrzyć sytuację w sposób zagrażający utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, i będą działać zgodnie z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Spory międzynarodowe rozstrzygane będą na zasadzie suwerennej równości państw i zgodnie z zasadą swobodnego wyboru środków. Zastosowania lub przyjęcia takiej procedury rozstrzygnięcia sporu, na którą państwa swobodnie wyrażają zgodę w odniesieniu do zaistniałych lub przyszłych sporów, w których są one stronami, nie będzie się uważać za sprzeczne z suwerenną równością.

Nic co zostało powiedziane w powyższych paragrafach nie pomniejsza znaczenia ani nie narusza odnośnych postanowień Karty, w szczególności tych, które dotyczą pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych.

Zasada dotycząca obowiązku nieingerowania w sprawy należące do wewnętrznej kompetencji któregokolwiek państwa, zgodnie z Kartą[14].

Żadne państwo czy grupa państw nie ma prawa ingerować bezpośrednio lub pośrednio, z żadnych względów, w wewnętrzne lub zewnętrzne sprawy któregokolwiek innego państwa. W konsekwencji, interwencja zbrojna i wszelkie inne formy ingerencji lub próby zagrożenia podmiotowości państwa bądź jego politycznych, gospodarczych i kulturalnych elementów, stanowią pogwałcenie prawa międzynarodowego.

Żadne państwo nie może stosować ani zachęcać do stosowania ekonomicznych, politycznych lub jakichkolwiek innych środków przymusu wobec innego państwa, aby podporządkować go sobie w wykonywaniu jego suwerennych praw i uzyskać od niego jakiegokolwiek rodzaju korzyści. Żadne państwo nie będzie również organizować, wspierać, podżegać, finansować, zachęcać lub tolerować działalności wywrotowej, terrorystycznej lub zbrojnej, mającej na celu obalenie siłą reżymu innego państwa, lub ingerować w wojnę domową w innym państwie.

Użycie siły w celu pozbawienia narodów ich tożsamości narodowej stanowi pogwałcenie ich niezbywalnych praw i zasady nieingerowania.

Każde państwo posiada niezbywalne prawo do wyboru własnego systemu politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego, bez ingerencji w jakiejkolwiek formie ze strony innego państwa.

Nic co zostało powiedziane w powyższych paragrafach, nie zmienia odnośnych postanowień Karty dotyczących utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Zasada równouprawnienia i samostanowienia narodów.

Na mocy zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów zawartej w Karcie Narodów Zjednoczonych, wszystkie narody mają prawo swobodnie decydować, bez ingerencji z zewnątrz o swoim statusie politycznym oraz kierować swoim rozwojem gospodarczym społecznym i kulturalnym; każde państwo ma obowiązek szanować to prawo zgodnie z postanowieniami Karty.

Każde państwo ma obowiązek przyczyniać się, przez podejmowanie wspólnych i indywidualnych środków, do realizacji zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów, zgodnie z postanowieniami Karty i udzielać pomocy Organizacji Narodów Zjednoczonych i wykonywaniu obowiązków nałożonych na nią w Karcie odnośnie wprowadzenia w życie tej zasady, w celu:

a) umacniania przyjaznych stosunków i współpracy między państwami; i

b) położenia niezwłocznie kresu kolonializmowi, biorąc należycie pod uwagę swobodnie wyrażoną wolę zainteresowanych narodów; oraz pamiętając, że poddanie narodów obcej zależności, panowaniu i wyzyskowi, jak również pozbawienie podstawowych praw człowieka, stanowi pogwałcenie tej zasady i jest sprzeczne z Kartą.

Każde państwo ma obowiązek przyczyniać się przez podejmowanie wspólnych i indywidualnych środków do powszechnego poszanowania i przestrzegania praw człowieka oraz podstawowych wolności, zgodnie z Kartą.

Utworzenie suwerennego i niepodległego państwa, stowarzyszenie się lub połączenie z niepodległym państwem bądź obranie jakiegokolwiek innego statusu politycznego, o którym swobodnie zadecydował naród - to sposoby realizacji prawa do samostanowienia przez ten naród.

Każde państwo ma obowiązek powstrzymać się od wszelkich aktów przemocy, które pozbawiają narody, o których mowa wyżej w opisie niniejszej zasady, ich prawa do samostanowienia i wolności oraz niepodległości. Narody te, gdy korzystając ze swego prawa do samostanowienia podejmują działania przeciwko takiemu aktowi przemocy lub gdy stawiają mu opór, mają prawo zabiegać o pomoc i otrzymać ją zgodnie z celami i zasadami Karty.

Terytorium kolonii lub inne terytorium niesamodzielne posiada, na podstawie Karty, status odrębny i różny od terytorium państwa zarządzającego nim; ten odrębny i różny status wynikający z Karty będzie obowiązywał tak długo, dopóki ludność kolonii lub terytorium niesamodzielnego nie skorzysta z przysługującego jej prawa do samostanowienia, zgodnie z Kartą, a w szczególności z jej celami i zasadami.

Nic co zostało powiedziane w powyższych paragrafach nie będzie rozumiane jako upoważnienie lub zachęta do podjęcia jakiegokolwiek działania, które prowadziłoby do rozbicia lub naruszenia, całkowicie lub częściowo, integralności terytorialnej lub jedności politycznej suwerennych i niepodległych państw, które postępują zgodnie z zasadą równouprawnienia i samostanowienia narodów, opisaną wyżej, i które posiadają tym samym rząd reprezentujący całą ludność należącą do danego terytorium, bez względu na rasę, wyznanie lub kolor.

Każde państwo powstrzyma się od wszelkich działań mających na celu częściowe lub całkowite naruszenie jedności narodowej i całości terytorialnej któregokolwiek innego państwa.

Zasada suwerennej równości państw.

Wszystkie państwa korzystają z suwerennej równości. Mają one równe prawa i obowiązki i są równymi członkami społeczności międzynarodowej, bez względu na różnice gospodarcze, społeczne, polityczne i inne.

Suwerenna równość obejmuje w szczególności następujące elementy:

a) państwa są równe wobec prawa;

b) każdemu państwu przysługują prawa wynikające z pełnej suwerenności;

c) każde państwo ma obowiązek szanować podmiotowość innych państw;

d) integralność terytorialna i niepodległość polityczna państwa są nietykalne;

e) każde państwo ma prawo swobodnie wybrać i rozwijać swój system polityczny, społeczny, gospodarczy i kulturalny;

f) każde państwo ma obowiązek stosować się w pełni i w dobrej wierze do swoich zobowiązań międzynarodowych i pokojowo współżyć z innymi państwami.

Zasada, że państwa będą wykonywać w dobrej wierze zobowiązania przyjęte przez nie, zgodnie z Kartą.

Każde państwo ma obowiązek wykonywać w dobrej wierze zobowiązania przyjęte zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

Każde państwo ma obowiązek wykonywać w dobrej wierze swoje zobowiązania wynikające z ogólnie uznanych zasad i norm prawa międzynarodowego.

Każde państwo ma obowiązek wykonywać w dobrej wierze swoje zobowiązania wynikające z umów międzynarodowych ważnych w świetle ogólnie uznanych zasad i norm prawa międzynarodowego.

W razie sprzeczności między zobowiązaniami wynikającymi z umów międzynarodowych a zobowiązaniami członków Organizacji Narodów Zjednoczonych wynikającymi z Karty Narodów Zjednoczonych, zobowiązania wynikające z Karty mają pierwszeństwo..."

Zbiór Dokumentów, 1970, s. 1646-1661.

Zasady zawarte w artykule 2 Karty Narodów Zjednoczonych i w powyższej deklaracji zostały rozwinięte w późniejszych deklaracjach i dokumentach uchwalonych przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych[15]. Szczególne znaczenie miała jednak konkretyzacja przyjętego w Karcie zakazu stosowania siły w stosunkach międzynarodowych. Przyjmując ten zakaz, Karta Narodów Zjednoczonych dopuszcza jednak możliwość legalnego stosowania siły w dwóch przypadkach:

- wykonywania przez państwa prawa do samoobrony indywidualnej i zbiorowej, zgodnie z art. 51[16].
- podejmowania przez Radę Bezpieczeństwa akcji mających na celu utrzymanie i przywrócenie międzynarodowego pokoju, na podstawie postanowień rozdziału VII, zwłaszcza artykułów 41 i 42[17].

Karta Narodów Zjednoczonych nie określiła jednak pojęcia „siła". Jej postanowienia zawierają jedynie dwa kryteria oceny użycia siły, jako: a) aktu skierowanego przeciwko integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej któregokolwiek państwa i b) podjętego w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami ONZ.

W ciągu ponad 50-ciu lat swego istnienia ONZ w ramach stopniowej kodyfikacji prawa międzynarodowego skonkretyzowała zarówno pojęcie „stosowania siły" jak i zakres jego zakazu w przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne dokumentach, zwłaszcza w przyjętej w 1974 r. przez nie definicji agresji.

REZOLUCJA ZGROMADZENIA OGÓLNEGO NARODÓW ZJEDNOCZONYCH 3314 (XXIX) W SPRAWIE DEFINICJI AGRESJI

Nowy Jork, 14 grudnia 1974 r.

„... Artykuł 3

Którykolwiek z aktów poniżej wymienionych, niezależnie od tego, czy nastąpiło wypowiedzenie wojny, kwalifikuje się jako akt agresji zgodnie z postanowieniami artykułu 2[18]:

a) inwazja lub atak sił zbrojnych jednego państwa na terytorium innego państwa, albo wszelka okupacja wojskowa, nawet czasowa, będąca wynikiem takiej inwazji albo ataku, lub też jakakolwiek aneksja terytorium lub części terytorium innego państwa przy użyciu siły;

b) bombardowanie przez siły zbrojne państwa terytorium innego państwa lub użycie przez państwo jakichkolwiek broni przeciwko terytorium innego państwa;

c) blokada portów lub wybrzeży państwa przez siły zbrojne innego państwa;

d) atak sił zbrojnych państwa na siły zbrojne lądowe, morskie lub powietrzne albo na marynarkę lub lotnictwo cywilne innego państwa;

e) użycie sił zbrojnych państwa znajdujących się na terytorium innego państwa za zgodą państwa przyjmującego, niezgodnie z warunkami przewidzianymi w umowie lub wszelkie przedłużenie ich pobytu na tym terytorium po zakończeniu obowiązywania umowy;

f) działania państwa, które pozwala innemu państwu na użycie swego terytorium oddanego mu do dyspozycji w celu dokonania agresji przeciwko państwu trzeciemu;

g) wysyłanie przez państwo lub w jego imieniu band lub grup zbrojnych, oddziałów nieregularnych lub najemników, które dokonują zbrojnych aktów przeciwko innemu państwu w stopniu dorównującym aktom wymienionym powyżej, względnie zaangażowanie się w znaczny sposób w takie działania.

Artykuł 4

Wyliczenie powyższych aktów nie jest wyczerpujące i Rada Bezpieczeństwa może określić inne akty jako akty agresji zgodnie z postanowieniami Karty.

Artykuł 5

1. Żaden wzgląd, jakiejkolwiek byłby on natury – politycznej, ekonomicznej, wojskowej czy innej – nie może usprawiedliwić agresji.

2. Wojna agresywna jest zbrodnią przeciwko międzynarodowemu pokojowi. Agresja pociąga za sobą odpowiedzialność międzynarodową.

3. Żadne nabycie terytorium i żadna szczególna korzyść wynikająca z agresji nie są i nie będą uznane za legalne.

Artykuł 6

Nic w niniejszej definicji nie będzie interpretowane jako rozszerzające lub zwężające w jakikolwiek sposób zakresu Karty, łącznie z postanowieniami, dotyczącymi przypadków, w których użycie siły jest legalne.

Artykuł 7

Nic w niniejszej definicji, a w szczególności artykuł 3, w żaden sposób nie może naruszać wynikającego z Karty prawa do samostanowienia, wolności i niepodległości narodów pozbawionych siłą tego prawa, do których odnosi się Deklaracja w sprawie zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, zwłaszcza narodów pod kolonialnymi i rasistowskimi reżimami lub innymi formami obcego panowania, ani też prawa tychże narodów do walki o te cele, do poszukiwania i otrzymywania poparcia, zgodnie z zasadami Karty i stosownie do wymienionej wyżej Deklaracji.

Artykuł 8

Przy interpretacji i stosowaniu powyższych postanowień należy brać pod uwagę, że pozostają one we wzajemnej zależności i każde postanowienie powinno być interpretowane w kontekście innych postanowień".

Zbiór Dokumentów, 1974, s. 1398-1403.

Zasada niestosowania siły została rozwinięta w późniejszych deklaracjach uchwalonych przez Zgromadzenie Ogólne, zwłaszcza 9 grudnia 1981 r. w sprawie niedopuszczalności interwencji i ingerencji w sprawy wewnętrzne państw (rezolucja 36/103) i 18 grudnia 1987 r. w sprawie zwiększenia skuteczności zasady powstrzymywania się od groźby użycia lub użycia siły w stosunkach międzynarodowych (rezolucja 42/22).

W świetle współczesnego prawa międzynarodowego naruszenie zakazu stosowania siły pociąga za sobą: nieuznanie jego skutków zgodnie z zasadą „ex iniuria ius non oritur", możliwość zastosowania sankcji przeciwko państwu naruszającemu ten zakaz i odpowiedzialność prawnomiędzynarodową.

a. Nieuznawanie skutków naruszenia zakazu stosowania siły dotyczy przede wszystkim trzech stanów faktycznych:

- użycia siły w celu debelacji państwa lub utworzenia nowego państwa[19],
- nabycia terytorium przy użyciu siły[20],
- umów międzynarodowych zawartych w wyniku użycia siły, jego groźby lub jakiejkolwiek innej presji z użyciem środków przymusu[21].

b. Możliwość zastosowania sankcji przez Radę Bezpieczeństwa, w tym przy użyciu sił zbrojnych wynika z artykułów 39, 41 i 42 Karty w przypadku agresji czy jakiegokolwiek innego użycia siły przeciwko integralności terytorialnej i niezawisłości politycznej jakiego-

kolwiek państwa, a na podstawie artykułu 53 również przez organizacje o charakterze regionalnym[22].

c. Odpowiedzialność prawnomiędzynarodową za naruszenie zakazu stosowania siły ustanowiono w statucie Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, podpisanym 8 sierpnia 1945 r. w Londynie przez Francję, Stany Zjednoczone Ameryki, Wielką Brytanię i ZSRR, powołanego dla ukarania niemieckich przestępców wojennych. Artykuł IV statutu określił, oprócz zbrodni wojennych i przeciw ludzkości, jako odrębną kategorię „zbrodnie przeciwko pokojowi", polegające – zgodnie z artykułem VI tego statutu – na: planowaniu, przygotowywaniu, wszczynaniu lub prowadzeniu wojny napastniczej albo wojny będącej pogwałceniem traktatów, porozumień lub gwarancji międzynarodowych albo na współudziale w planie lub zmowie w celu dokonania jednego z tych czynów[23]. Wyrok Trybunału uznał agresje dokonane w czasie II wojny światowej przez Niemcy za zbrodnię przeciwko pokojowi. Zasady, na których opierał się statut i wyrok Trybunału zostały potwierdzone w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych z 11 grudnia 1946 r.[24].

3. Środki i procedury zapobiegania naruszeniom pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego

Normy prawne i procedury, mające na celu zapobieganie powstawaniu konfliktów i sytuacji grożących naruszeniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa stanowią integralną część współczesnych systemów bezpieczeństwa zbiorowego, powszechnego ONZ i regionalnych. Ulegały one rozwinięciu w miarę kształtowania się i rozwoju tych systemów i dotyczą:

a) instrumentów dyplomacji prewencyjnej, polegającej na działaniach mających na celu zapobieganie powstawaniu sporów między państwami, przeciwdziałaniu przeradzania się istniejących sporów w konflikty oraz ograniczaniu ich zasięgu, jeżeli powstaną;

b) procedur pokojowego załatwiania sporów, wychodząc z założenia, że każdy taki spór potencjalnie grozi przekształceniem się w konflikt zbrojny, naruszeniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;

c) środków mających zwiększać stan i poczucie bezpieczeństwa państw przez zapewnienie im odpowiedniego systemu ostrzegania i zapobiegania nagłej napaści i powstania konfliktu z przypadku lub błędu w kalkulacji, a jednocześnie budującego wzajemnie ich zaufanie oraz procedur umożliwiających usuwanie w drodze konsultacji powstałych wątpliwości i podejrzeń;

d) ograniczenia materialnych możliwości prowadzenia działań wojennych przez kontrolę zbrojeń, fizyczną redukcję lub likwidację określonych rodzajów broni i ustanowienie w tym celu odpowiednich zakazów i zobowiązań, objętych ścisłą narodową i międzynarodową kontrolą.

Są to środki, które mają zapewnić skuteczność prawnych zasad międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa i warunki pokojowego rozwoju stosunków międzynarodowych.

a. Dyplomacja prewencyjna

Generalną koncepcję dyplomacji prewencyjnej, będącej wyrazem nowej odpowiedzialności ONZ za pokój międzynarodowy przedstawił w 1992 r. Sekretarz Generalny Boutros Boutros Ghali w „Programie dla pokoju"[25].

PROGRAM DLA POKOJU
DYPLOMACJA PREWENCYJNA, TWORZENIE POKOJU I UTRZYMANIE POKOJU
Nowy Jork, 17 czerwca 1992 r.

„...III. Dyplomacja prewencyjna

23. Najbardziej pożądane i skuteczne zastosowanie dyplomacji prewencyjnej polega na złagodzeniu napięć zanim przerodzą się one w konflikt lub – jeśli konflikt wybuchnie – na szybkim działaniu w celu powstrzymania go i usunięcia jego przyczyn. Dyplomacja prewencyjna może być prowadzona osobiście przez Sekretarza Generalnego albo za pośrednictwem wyższych urzędników lub wyspecjalizowanych agencji i programów, przez Radę Bezpieczeństwa lub Zgromadzenie Ogólne oraz przez organizacje regionalne we współpracy z ONZ. Do prowadzenia dyplomacji prewencyjnej potrzebne są środki tworzenia zaufania; wczesne ostrzeganie oparte na zbieraniu informacji oraz nieformalnym i formalnym ustalaniu faktów; może ono również wymagać rozmieszczenia prewencyjnego i – w niektórych sytuacjach – ustanowienia stref zdemilitaryzowanych.

Środki budowania zaufania

24. Wzajemne zaufanie i dobra wiara mają podstawowe znaczenie dla zmniejszenia prawdopodobieństwa wybuchu konfliktu między państwami. Wiele takich środków jest w dyspozycji rządów, które są zdecydowane ich użyć. Są to na przykład: systematyczna wymiana misji wojskowych, tworzenie regionalnych i subregionalnych ośrodków zmniejszania ryzyka, porozumienia w sprawie swobodnego przepływu informacji, włącznie z nadzorowaniem regionalnych układów dotyczących kontroli zbrojeń.

Ustalanie faktów

25. Kroki prewencyjne muszą się opierać na aktualnej i dokładnej znajomości faktów. Poza tym niezbędne jest oparte na trafnej analizie rozumienie zachodzących wydarzeń i ogólnych tendencji. Podstawą zaś jest gotowość do podjęcia odpowiedniej akcji prewencyjnej. Zważywszy na gospodarcze i społeczne korzenie wielu potencjalnych konfliktów, potrzebne ONZ informacje muszą obecnie dotyczyć zarówno tendencji gospodarczych i społecznych, jak i zachodzących wydarzeń politycznych, które mogą prowadzić do niebezpiecznych napięć.

a) Należy szerzej korzystać, zgodnie z Kartą, z ustalania faktów, inicjowanego bądź przez Sekretarza Generalnego w wykonaniu jego zdań przewidzianych w Karcie, włącznie z artykułem 99, bądź przez Radę Bezpieczeństwa lub Zgromadzenie Ogólne. W zależności

od sytuacji mogą być stosowane różne formy. Prośba państwa o wysłanie przez ONZ na jego terytorium misji ustalania faktów powinna być rozpatrzona bez niepotrzebnej zwłoki.

b) Sekretarz Generalny może uzyskać w kontaktach z rządami państw członkowskich szczegółowe informacje o sprawach budzących zaniepokojenie. Zwracam się do wszystkich państw członkowskich, by były gotowe do dostarczania informacji koniecznych do skutecznej dyplomacji prewencyjnej. Sam będę uzupełniał własne kontakty wysyłając regularnie do stolic lub innych miejscowości misje konsultacyjne z udziałem wyższych funkcjonariuszy.

c) Mandatu ustalania faktów może udzielić Rada Bezpieczeństwa lub Zgromadzenie Ogólne, przy czym każde z nich może podjąć decyzję o wysłaniu misji pod swoim bezpośrednim kierownictwem lub zwrócić się do Sekretarza Generalnego o podjęcie niezbędnych kroków, włącznie z wyznaczeniem specjalnego wysłannika. Oprócz zbierania informacji, na podstawie których może być podjęta decyzja o dalszej akcji, misja taka może w niektórych przypadkach przyczynić się do złagodzenia sporu dzięki samej swojej obecności, stanowiąc dla stron wskazówkę, że Organizacja, a zwłaszcza rada Bezpieczeństwa, aktywnie zajmuje się sprawą jako istniejącym lub potencjalnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa międzynarodowego.

d) W wyjątkowych okolicznościach Rada może się zebrać, zgodnie z Kartą, poza siedzibą Organizacji, nie tylko w celu bezpośredniego uzyskania informacji, ale i spożytkowania w danej sytuacji autorytetu Organizacji.

Wczesne ostrzeganie

26. w ostatnich latach system Narodów Zjednoczonych rozwinął cenną sieć systemów wczesnego ostrzegania, dotyczących zagrożeń dla środowiska naturalnego, ryzyka katastrofy jądrowej, klęsk żywiołowych, masowych ruchów ludności, groźby głodu i rozprzestrzeniania się chorób. Potrzebne jest jednak umocnienie porozumień w taki sposób, by informacje z tych źródeł, łączone ze wskaźnikami politycznymi, pozwalały ustalić, czy istnieje zagrożenie dla pokoju, oraz zbadać, jakie działanie mogłoby być podjęte przez ONZ w celu jego osłabienia...

Rozmieszczenie prewencyjne

28. Operacje ONZ w strefach konfliktów były na ogół podejmowane po powstaniu konfliktu. Nadszedł czas, by ustalić warunki uzasadniające rozmieszczenie prewencyjne, które może być zastosowane w wyniku różnych inicjatyw i na różne sposoby. Na przykład w przypadku kryzysu państwowego rozmieszczenie prewencyjne nastąpiłoby na prośbę rządu lub wszystkich zainteresowanych stron albo za ich zgodą, natomiast w sporach między państwami miałoby miejsce wówczas, gdyby dwa państwa uznały, że obecność ONZ po obu stronach ich granicy może zapobiec działaniom zbrojnym; ponadto rozmieszczenie prewencyjne może mieć miejsce, kiedy dany kraj czuje się zagrożony i zwraca się z prośbą o rozmieszczenie odpowiednich form obecności ONZ tylko po własnej stronie granicy. W takiej sytuacji mandat i skład obecności ONZ musiałyby być starannie przemyślane i jasne dla wszystkich.

29. W przypadku kryzysu wewnątrz kraju, rozmieszczenie prewencyjne – na prośbę rządu lub za zgodą wszystkich stron – może przyczynić się na wiele sposobów do ulżenia cierpieniom i ograniczenia lub opanowania przemocy. Bezstronnie udzielana pomoc humanitarna miałaby poważne znaczenie; pomoc w utrzymaniu bezpieczeństwa z użyciem personelu czy to wojskowego, policyjnego czy cywilnego, prowadziłaby do ochrony życia i zapewniała warunki do prowadzenia rokowań; ONZ mogłaby również pomagać w wysiłkach koncyliacyjnych, jeśli takie byłoby życzenie stron.

30. W tego typu sytuacjach kryzysów wewnętrznych ONZ będzie musiała respektować suwerenność państwa; w przeciwnym razie postępowanie byłoby sprzeczne z uzgodnionymi i przyjętymi przez państwa członkowskie zasadami Karty...

31. Zalecam, by w sporach między państwami, gdy obie strony wyrażą na to zgodę, przeprowadzone zostało rozmieszczenie prewencyjne na terytorium każdego z tych państw określonych form obecności ONZ, jeśli Rada Bezpieczeństwa dojdzie do wniosku, że akcja taka mogłaby oddalić prawdopodobieństwo działań zbrojnych między sąsiadującymi krajami. O zakresie obecności ONZ decydowałby charakter zadań do wykonania.

32. Zalecam, by rozmieszczenie prewencyjne miało miejsce w przypadku obawy danego narodu przed atakiem z zewnątrz, jeśli Rada Bezpieczeństwa dojdzie do wniosku, że obecność ONZ po jednej stronie granicy, za zgodą jedynie kraju proszącego, służyłaby powstrzymaniu konfliktu. Również tutaj określony charakter sytuacji decydowałby o mandacie oraz o personelu koniecznym do jego wykonania ..."

Boutros Boutros Ghali, Program dla pokoju 1995, Warszawa 1995, s. 51-57.

b. Pokojowe załatwianie sporów międzynarodowych

Zasady pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych i niestosowania siły w stosunkach międzypaństwowych stanowią oddzielne, lecz nierozłączne, komplementarne elementy współczesnych systemów bezpieczeństwa. Skuteczność bowiem zakazu stosowania siły zależy w znacznym stopniu od zakresu i skuteczności stosowania środków pokojowego załatwiania sporów i stopnia zdecydowania państw korzystania z nich w razie powstania sporu lub konfliktu z ich udziałem.

System pokojowego załatwiania sporów przewidziany w Karcie Narodów Zjednoczonych obejmuje:

- suwerenne prawo każdego państwa wyboru środka pokojowego załatwienia sporów w razie ich powstania, Art. 33, ustęp 1 wylicza wśród tych środków: rokowania, badania, pośrednictwo, postępowanie pojednawcze (koncyliację), rozjemstwo (arbitraż) i postępowanie sądowe, dla którego został powołany Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości. W art. 36, ustęp 3 przyjęto jednak zasadę, że spory prawne powinny być przekazywane przez państwa do tego Trybunału. Karta przewiduje również możliwość odwoływania się państw do „organów i układów regionalnych" lub zastosowania „innych środków pokojowych"; w razie niemożliwości osiągnięcia porozumienia przez strony w sprawie sporu każda z nich ma prawo przekazania go do rozstrzygnięcia Radzie Bezpieczeństwa;

• kompetencje głównych organów ONZ w dziedzinie pokojowego załatwiania sporów. Przysługują one przede wszystkim Radzie Bezpieczeństwa, jako głównemu organowi ONZ odpowiedzialnemu za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Może ona:

a) w razie przekazania jej sporu przez strony zalecić im takie warunki jego rozstrzygnięcia, jakie uzna za stosowne, jeżeli trwanie tego sporu może zagrozić utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (artykuł 37, ustęp 2);

b) wkroczyć w celu pokojowego załatwienia sporu bez względu na to czy strony tego zażądają, czy też nie, a związku z tym:

• badać każdy spór lub każdą sytuację w celu ustalenia, czy nie zagrażają one utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa,

• wezwać strony, jeżeli uzna to za stosowne, do załatwienia sporu przy pomocy któregokolwiek środka wymienionego w artykule 33,

• zalecić odpowiednie sposoby załatwienia sporu, w każdym jego stadium, jeżeli uzna, że może on zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju.

Podobne kompetencje ma również Zgromadzenie Ogólne ONZ, lecz tylko wtedy gdy danym sporem nie zajmuje się Rada Bezpieczeństwa lub gdy ona zażąda od niej tego.

Obowiązek pokojowego załatwiania sporów przewidują również regionalne organizacje, opierające swoją działalność na zasadzie niestosowania siły, jako podstawowego warunku bezpieczeństwa i współpracy regionalnej.

KARTA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH
San Francisco, 26 czerwca 1945 r.

„... Rozdział VI
Pokojowe rozstrzyganie sporów

Artykuł 33

1. Strony w sporze, którego dalsze trwanie może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, będą przede wszystkim dążyć do jego załatwienia w drodze rokowań, badań, pośrednictwa, koncyliacji, rozjemstwa, rozstrzygnięcia sądowego, odwołania się do organów lub układów regionalnych, albo w drodze innych środków pokojowych według własnego uznania.

2. Rada Bezpieczeństwa, o ile uzna to za konieczne, wezwie strony do uregulowania sporu takimi środkami.

Artykuł 34

Rada Bezpieczeństwa może badać każdy spór i każdą sytuację, która może doprowadzić do nieporozumień międzynarodowych lub wywołać spór, w celu ustalenia, czy dalsze trwanie sporu lub sytuacji zagraża utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 35

1. Każdy członek Organizacji Narodów Zjednoczonych może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa lub Zgromadzenia Ogólnego na wszelkie spory lub sytuacje wymienione w artykule 34.

2. Państwo, które nie jest członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych, może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa lub Zgromadzenia Ogólnego na spór, w którym jest stroną, o ile w odniesieniu do tego sporu przyjmie uprzednio zobowiązania wynikające z postanowień niniejszej Karty o pokojowym rozstrzyganiu sporów.

3. Postępowanie przed Zgromadzeniem Ogólnym w sprawach, na które zwrócono jego uwagę w myśl niniejszego artykułu, podlega postanowieniom artykułów 11 i 12[26].

Artykuł 36

1. W każdej fazie sporu lub w sytuacji podobnego rodzaju o charakterze określonym w art. 33 Rada Bezpieczeństwa może zalecić odpowiednią procedurę lub sposób załatwienia.

2. Rada Bezpieczeństwa weźmie pod uwagę procedurę już przyjętą przez strony dla rozstrzygnięcia tego sporu.

3. Przy udzieleniu zaleceń na podstawie niniejszego artykułu Rada Bezpieczeństwa uwzględnia również, że spory o charakterze prawnym strony powinny z reguły przekazywać do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości stosownie do postanowień jego statutu.

Artykuł 37

1. Jeżeli strony uczestniczące w sporze, należącym do kategorii określonej w artykule 33, nie zdołały go załatwić za pomocą środków wymienionych w tym artykule, powinny one przekazać go Radzie Bezpieczeństwa.

2. Jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że dalsze trwanie sporu może rzeczywiście zagrozić utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, zdecyduje ona, czy należy zastosować środki przewidziane w artykule 36, czy też zalecić takie warunki rozstrzygnięcia sporu, jakie Rada Bezpieczeństwa uzna za stosowne.

Artykuł 38

Niezależnie od postanowień artykułów 37, Rada Bezpieczeństwa może na żądanie wszystkich storn w sporze udzielić im zaleceń w celu pokojowego rozstrzygnięcia sporu...

Rozdział XIV
Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości

Artykuł 92

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości jest głównym organem sądowym Organizacji Narodów Zjednoczonych. Trybunał działa według załączonego Statutu, który opiera się na Statucie Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej i stanowi integralną część niniejszej Karty.

Artykuł 93

1. Wszyscy członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych są ipso facto stronami Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

2. Państwo nie należące do Organizacji Narodów Zjednoczonych może stać się stroną Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości na warunkach, które w każdym przypadku określi Zgromadzenie Ogólne na zalecenie Rady Bezpieczeństwa.

Artykuł 94

1. Każdy członek Organizacji Narodów Zjednoczonych zobowiązuje się wykonać wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w każdej sprawie, w której jest stroną.

2. Jeżeli strona w sporze nie wykona zobowiązań, ciążących na niej z mocy wyroku Trybunału, druga strona może odwołać się do Rady Bezpieczeństwa, która o ile uzna za konieczne, zaleci lub zdecyduje, jakie środki należy zastosować w celu wykonania wyroku.

Artykuł 95

Nic w niniejszej Karcie nie stoi na przeszkodzie, by członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych oddawali swe spory do rozstrzygnięcia innym trybunałom na mocy umów, które już istniały lub mogą być zawarte w przyszłości[27].

Artykuł 96

1. Zgromadzenie Ogólne lub Rada Bezpieczeństwa mogą zwrócić się do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości o wydanie opinii doradczej w każdej kwestii prawnej.

2. Inne organy Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz organizacje wyspecjalizowane, którym Zgromadzenie Ogólne może w każdym czasie udzielić do tego upoważnienia, mogą również zwracać się do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości o wydanie opinii doradczej w kwestach prawnych, wyłaniających się w toku ich działalności ..."

Karta Narodów Zjednoczonych oraz Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Departament Informacji ONZ, Nowy Jork, 1956, s. 22-24 i 50-52.

Załączony do Karty Narodów Zjednoczonych Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości określa:

- ustrój i skład Trybunału, w którego skład wchodzi 15 sędziów, wybieranych łącznie przez Zgromadzenie Ogólne i Radę Bezpieczeństwa, a także zasady i procedurę ich wyboru (artykuły 2-27);
- kompetencje Trybunału, przed którym mogą stawać państwa członkowie ONZ będący jednocześnie sygnatariuszami jego Statutu oraz inne państwa na warunkach określonych przez Radę Bezpieczeństwa. Trybunałowi podlegają wszelkie spory, przedłożone mu przez strony oraz wszelkie sprawy wyraźnie wymienione w Karcie Narodów Zjednoczonych lub w obowiązujących traktatach i konwencjach międzynarodowych (artykuł 36). Państwa mogą na zasadzie wzajemności uznać obowiązkową jurysdykcję Trybunału w sporach prawnych dotyczących: a) wykładni umowy międzynarodowej, b) każdej kwestii prawa międzynarodowego, c) istnienia faktu, który w razie stwierdzenia, stanowiłby naruszenie zobowiązania międzynarodowego i d) rodzaju i wysokości odszkodowania, należnego za naruszenie zobowiązania międzynarodowego (artykuł 36, ustęp 2);
- podstawę prawną orzecznictwa Trybunału, a mianowicie: a) umowy międzynarodowe, bądź ogólne, bądź specjalne, ustalające reguły wyraźnie uznane przez państwa uczestniczące w sporze, b) zwyczaj międzynarodowy, jako dowód istnienia powszechnej praktyki, przyjętej jako prawo, c) ogólne zasady prawa, uznane przez narody cywilizowane, d) wyroki sądowe i opinie najznakomitszych znawców prawa publicznego różnych narodów jako środek pomocniczy dla stwierdzania przepisów prawnych (artykuł 38, ustęp 1). Trybunał

może orzekać również, o ile zgodzą się na to strony, na zasadzie równości i sprawiedliwości (ex aequo et bono) (artykuł 38, ustęp 1);

- procedurę rozpatrywania spraw i wydawania wyroków oraz ich skutki, wiążące dla stron i tylko w odniesieniu do danego sporu (artykuł 59). Wyroki Trybunału są ostateczne i nie podlegają odwołaniu (artykuł 60). Wyjątkiem od tego jest możliwość wszczęcia postępowania rewizyjnego, uzasadnionego odkryciem faktu, który nie był w chwili wydawania wyroku znany ani Trybunatowi ani stronie żądającej rewizji i który mógł mieć decydujący wpływ na orzeczenie (artykuł 60);
- kompetencje Trybunału w zakresie udzielania opinii doradczych upoważnionym do tego organom lub stosownie do postanowień Karty Narodów Zjednoczonych (artykuł 65-68).

c. Zapobieganie nagłej napaści i środki budowania zaufania i bezpieczeństwa

Koncepcja środków zabezpieczających przed niespodziewaną napaścią stała się przedmiotem negocjacji w połowie lat pięćdziesiątych z inicjatywy USA. Specjalna konferencja ekspertów w tej sprawie, która odbyła się pod auspicjami ONZ w 1958 r. nie doprowadziła do uzgodnienia wspólnego stanowiska. Pozwoliła jednak na wyodrębnienie problemów; wiążących się z realizacją tych środków, jak: wymiana informacji o sytuacjach kryzysowych, ustanowienie posterunków dla obserwacji działalności wojskowej, zapewnienie możliwości obserwacji lotniczej na zasadzie „otwartych przestworzy". Problemy te w późniejszym okresie, niejednokrotnie po wielu latach, zostały rozwiązane i uregulowane w różnych umowach międzynarodowych, które stanowią obecnie ważny czynnik stabilności bezpieczeństwa, zarówno w skali globalnej, jak i regionalnej, zwłaszcza w Europie.

Szczególne znaczenie w tym zakresie mają:

- dwustronne umowy między USA a ZSRR (Rosją)[28] z 20 czerwca 1963 r. w sprawie ustanowienia bezpośredniej łączności[29], z 25 maja 1972 r. o zapobieganiu incydentom na morzu otwartym i w przestrzeni powietrznej nad nim[30] i z 22 czerwca 1973 r. o zapobieżeniu wojnie nuklearnej[31]. Umowy te zostały w późniejszym okresie rozwinięte w dwustronnych porozumieniach między USA a początkowo ZSRR, a od 1992 r. z Rosją, która w tym zakresie przejęła zobowiązania byłego ZSRR;
- system środków budowania zaufania i bezpieczeństwa uzgodniony i wprowadzony w życie w ramach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, zgodnie z zaleceniami Aktu Końcowego KBWE z 1 sierpnia 1975 r. Dalsze dokumenty uzgodnione w ramach OBWE doprowadziły do ustanowienia spójnego i całościowego systemu środków budowania zaufania i bezpieczeństwa, uwzględniającego wymogi wynikające z rozwoju sytuacji międzynarodowej. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim Dokument Wiedeński z 28 listopada 1994 r., dokument z 20 czerwca 1991 r. dotyczący mechanizmu konsultacji i współpracy w sytuacjach wyjątkowych i traktat z 24 marca 1992 r. o otwartych przestworzach[32].

d. Demilitaryzacja, kontrola zbrojeń i rozbrojenie

Ważnym elementem powszechnego systemu bezpieczeństwa jest ograniczenie zbrojeń i rozbrojenie. Ich funkcją jest ograniczenie materialnych możliwości prowadzenia wojen, zmniejszenie ryzyka ich wybuchu i budowanie wzajemnego zaufania. Karta Narodów Zjednoczonych zawiera jedyne ogólne postanowienia w tej dziedzinie. Artykuł 26 Karty określa odpowiedzialność Rady Bezpieczeństwa za opracowanie planów ustanowienia „systemu regulowania zbrojeń" w celu przedstawienia ich do zatwierdzenia przez członków ONZ. Artykuł 11 natomiast przyznaje Zgromadzeniu Ogólnemu kompetencje rozwijania ogólnych zasad współdziałania dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa „łącznie z zasadami dotyczącymi rozbrojenia i regulacji zbrojeń" i udzielania zaleceń w tych sprawach.

Niekorzystny rozwój sytuacji międzynarodowej na przełomie lat czterdziestych, pięćdziesiątych i później i związany z nią wyścig zbrojeń, zwłaszcza w dziedzinie broni masowej zagłady sprawił, że ONZ zajęła się rozbrojeniem w znacznie szerszym zakresie niż to przewiduje Karta Narodów Zjednoczonych. W jej ramach została powołana specjalna Komisja Rozbrojeniowa jako organ Zgromadzenia Ogólnego. Pod auspicjami ONZ został ponadto utworzony w 1960 roku Komitet Rozbrojeniowy, którego skład został w późniejszych latach stopniowo rozszerzony i który został przemianowany na Konferencję Komitetu Rozbrojeniowego obradującą w Genewie. Nie stanowi ona, jak Komisja Rozbrojeniowa, organu pomocniczego ONU. Składa jednak każdorazowo przed sesją Zgromadzenia Ogólnego sprawozdanie i otrzymuje od niego zalecenia dotyczące dalszych prac.

W wyniku prac Konferencji Komitetu Rozbrojeniowego przygotowano szereg umów, jak np. o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, denuklearyzacji dna morskiego, zakazu broni bakteriologicznej (biologicznej) i broni chemicznej i w sprawie całkowitego zakazu prób nuklearnych. Umowy te odegrały ważną rolę w procesie ograniczenia wyścigu zbrojeń.

Wśród umów rozbrojeniowych o charakterze powszechnym, obowiązujących również ich europejskich sygnatariuszy i mających duże znaczenie dla stanu bezpieczeństwa Europy należy wymienić:

Umowy o demilitaryzacji obszarów o ogólnym znaczeniu międzynarodowym:

- Układ z 1 grudnia 1959 r. w sprawie Antarktyki[33],
- Układ z 27 stycznia 1967 r. o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z księżycem i innymi ciałami niebieskimi[34],
- Układ z 11 lutego 1970 r. o zakazie rozmieszczania broni jądrowej i innych rodzajów broni masowej zagłady na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu.

Celem przyjętych w tej dziedzinie regulacji jest z jednej strony zapewnienie wyłącznie pokojowego wykorzystywania wspomnianych obszarów, z drugiej natomiast – ograniczenie lub wyeliminowanie prowadzenia na nich określonego rodzaju działalności wojskowej.

Umowy dotyczące kontroli zbrojeń i rozbrojenia w dziedzinie broni masowej zagłady.

Wobec trudności osiągnięcia porozumienia w sprawie powszechnego i całkowitego rozbrojenia, w rokowaniach rozbrojeniowych na początku lat sześćdziesiątych przyznano priorytet środkom częściowym, dotyczącym najbardziej niebezpiecznych rodzajów broni masowej zagłady: jądrowej oraz bakteriologicznej i chemicznej. Rokowania w sprawie ich ograniczenia były długotrwałe i sporadycznie zakłócane powstającymi napięciami w stosunkach Wschód-Zachód, przede wszystkim między USA i ZSRR. Stopniowa poprawa sytuacji międzynarodowej i zawarcie przez te mocarstwa porozumień w sprawie realizacji środków budujących wzajemne zaufanie oraz uzgodnienie między nimi, że rokowania w sprawie broni strategicznych powinny być prowadzone w oparciu o zasadę równego bezpieczeństwa, stworzyły warunki sprzyjające zawarciu pierwszych, częściowych porozumień rozbrojeniowych w latach sześćdziesiątych XX w. Są nimi:

- Układ z 5 sierpnia 1963 r. o zakazie prób jądrowych w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej i pod wodą. W artykule I, ustęp 1 tego traktatu ustanowiono obowiązek państw sygnatariuszy zakazania, zapobiegania i niedokonywania jakichkolwiek próbnych eksplozji broni jądrowej i jakichkolwiek innych eksplozji jądrowych w jakimkolwiek miejscu znajdującym się pod jego jurysdykcją lub kontrolą. Układ nie obejmuje jednak zakazu dokonywania prób z bronią jądrową podziemnych i naziemnych. Układ nie przewiduje ustanowienia międzynarodowego systemu kontroli zakazu. Zgodnie z ustępem 2 tego artykułu państwa zobowiązały się również do powstrzymywania się od skłaniania, zachęcania lub jakiegokolwiek udziału w dokonywaniu wszelkich próbnych eksplozji broni jądrowej i eksplozji nuklearnych określonych w ustępie 1[35].

W wyniku długoletnich rokowań 10 listopada 1996 r. podpisano układ o całkowitym zakazie prób z bronią jądrową. Zgodnie z artykułem I tego układu strony zobowiązały się do „niedokonywania jakichkolwiek próbnych eksplozji jądrowych i jakichkolwiek innych eksplozji jądrowych w jakimkolwiek miejscu znajdującym się pod ich jurysdykcją i kontrolą", a więc we wszystkich czterech środowiskach. W odróżnieniu od układu z 1963 r., układ ten ustanawia system międzynarodowej weryfikacji wykonywania jego postanowień i w tym celu tworzy szereg organów, które mają być jednocześnie forum współpracy w realizacji celów układu i konsultacji sygnatariuszy. Układ nie wszedł dotychczas w życie[36].

- Układ z 1 lipca 1968 r. o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej. W artykule I układu państwa-strony, dysponujące bronią jądrową zobowiązały się do „nieprzekazywania komukolwiek bezpośrednio lub pośrednio broni jądrowej i innych jądrowych urządzeń wybuchowych oraz kontroli nad taką bronią lub takimi urządzeniami wybuchowymi, jak również do nieokazywania pomocy, niezachęcania i nienakłaniania w jakikolwiek sposób jakiegokolwiek państwa nie dysponującego bronią jądrową do produkowania lub uzyskiwania inną drogą broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych i kontroli nad taką bronią lub urządzeniami wybuchowymi"[37].

Zgodnie z artykułem II państwa nie dysponujące bronią jądrową zobowiązały się do nieprzyjmowania, nieprodukowania i nieuzyskiwania inną drogą broni jądrowej oraz do nieubiegania się i nie przyjmowania jakiejkolwiek pomocy w jej produkowaniu. Artykuł III zobowiązał państwa, które nie dysponują bronią jądrową do przyjęcia środków zabezpie-

czających ustalonych w porozumieniu z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej w celu zapewnienia kontroli wykonywania przez nie przyjętych zobowiązań[38].

- Konwencje: z 10 kwietnia 1972 r. o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej)[39] i z 13 stycznia 1993 r. o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów[40].

Obydwie te konwencje zawierają:

a) zobowiązanie się państw-stron, że nigdy, w żadnych okolicznościach nie będą prowadzić badań, produkować, gromadzić, nabywać w jakikolwiek inny sposób lub przechowywać zakazanych broni[41],

b) zobowiązanie do nieprzekazywania tych broni innym państwom[42],

c) zobowiązanie do zniszczenia zapasów zakazanych broni,

d) prawo państw zwracania się do Rady Bezpieczeństwa ONZ w razie stwierdzenia, że jakiekolwiek inne państwo-strona konwencji działa z naruszeniem ich postanowień[43].

Konwencja dotycząca broni chemicznej zawiera ponadto zakaz stosowania jej oraz ustanawia rozbudowany mechanizm weryfikacji realizacji nałożonych na państwa zobowiązań.

Układy o ograniczeniu zbrojeń i rozbrojeniu między USA a ZSRR (Rosją).

Niezależnie od wielostronnych rokowań rozbrojeniowych prowadzone są dwustronne rozmowy między USA a Rosją (w przeszłości z ZSRR) w sprawie ograniczenia strategicznych broni jądrowych. Jest to wyrazem odpowiedzialności jaką ponoszą one jako główne mocarstwa nuklearne w dziedzinie rozbrojenia oraz utrzymania międzynarodowego pokoju.

Wśród umów zawartych w wyniku tych rokowań należy wyliczyć przede wszystkim:

- Traktat z 26 maja 1972 r. między ZSRR a USA o ograniczeniu systemów obrony przeciwrakietowej (SALT-ABM). Traktat ten nadal obowiązuje.
- Traktat z 18 czerwca 1979 r. między USA a ZSRR w sprawie ograniczenia strategicznych broni ofensywnych oraz uzgodnione oświadczenia i wspólne porozumienia załączone do Traktatu (SALT II).

Umowy te określane „umowami SALT", nie przewidują redukcji potencjałów broni strategicznych USA i ZSRR, lecz jedynie ich ograniczenie polegające na ich zamrożeniu na uzgodnionym poziomie i zakazie podejmowania różnego rodzaju działań mogących prowadzić do jakościowych zmian tych potencjałów na niekorzyść drugiej ze stron. Z zachowaniem określonych warunków dopuszczały jednak możliwość ich modernizacji. Umowy nie przewidywały utworzenia struktur kontroli przestrzegania zobowiązań stron.

- Traktat z 31 lipca 1991r. między USA a ZSRR w sprawie redukcji i ograniczenia strategicznych broni ofensywnych (START I) i traktat (START II) w tej sprawie z 3 stycznia 1993 r. zawarty przez USA z Rosją. Umowy te oprócz postanowień dotyczących ograniczenia broni strategicznych zawierają również uzgodnienia dotyczące ich fizycznej redukcji. W związku z tym określają jej procedurę oraz ustanawiają system kontroli, obejmujący, oprócz środków narodowych, notyfikację, wymianę informacji telemetrycznych, inspekcję na miejscu i utworzenie specjalnego organu kontrolnego.

Wyliczone umowy wywarły pozytywny wpływ nie tylko w sferze dwustronnych stosunków między ZSRR (Rosją) a USA, lecz jednocześnie stanowią ważny wkład do zmniejszenia ryzyka konfliktu nuklearnego, do utrwalenia stabilności strategicznej między obu mocarstwami. Ich zawarcie stworzyło korzystne warunki dla rokowań dotyczących innych kwestii rozbrojenia i dla uregulowania stosunków miedzy NATO a Rosją.

e. Prawnomiędzynarodowe zakazy stosowania broni jako instrument kontroli zbrojeń

Prawnomiędzynarodowe zakazy stosowania określonych rodzajów broni spełniają trojaką rolę:

a) jako normy międzynarodowego prawa wojny przyczyniają się do humanitaryzacji działań wojennych i ochrony ludności cywilnej poprzez ograniczenie stosowania broni, które powodują zbędne szkody i nadmierne cierpienia;

b) stanowią prawny instrument kontroli zbrojeń jako pierwszy akt w procesie ustanawiania całkowitego zakazu tych broni, obejmującego również ich nabywanie i posiadanie i którego konsekwencją jest ich likwidacja. Taką funkcję spełnił Protokół Genewski z 1925 r. o zakazie stosowania broni bakteriologicznej i chemicznej, który został w 1972 r. uzupełniony zakazem prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej i zobowiązaniem ich zniszczenia, a w 1993 r. analogicznym zakazem dotyczącym broni chemicznej;

c) stanowią ważny czynnik ograniczający stosowanie siły zbrojnej w czasie wojny, ustanawiając ograniczenia i zakazy używania jej najbardziej drastycznej formy, jaką jest stosowanie broni powodującej zbędne szkody i nadmierne cierpienia.

W ostatnim ćwierćwieczu wcześniej ustanowione zakazy stosowania tego rodzaju broni[44] zostały uzupełnione nowymi dotyczącymi: a) technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub w jakichkolwiek innych celach wrogich (1977), b) broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki: broni rażących odłamkami niemożliwymi do wykrycia, min pułapek i innych urządzeń i broni zapalających (1980) i c) lądowych min antypersonalnych (1997). Zakaz ten został uzupełniony zobowiązaniem państw do niegromadzenia, nieprodukowania, nieprzekazywania tych min i do ich zniszczenia.

a. Artykuł I konwencji o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich zakazuje wykorzystywania środków powodujących rozlegle, trwałe i poważne następstwa, jako sposobów powodowania zniszczeń, wyrządzania szkód lub strat jakiemukolwiek innemu państwu będącemu stroną. Zgodnie z artykułem II określenie „techniczne środki oddziaływania na środowisko" oznacza „każdy środek mający na celu – poprzez rozmyślne kierowanie procesami naturalnymi – dokonywanie zmian w dynamice, składzie lub strukturze ziemi, wsączając w to jej biosferę, litosferę, hydrosferę i atmosferę oraz przestrzeń kosmiczną"[45].

b. Załączone protokoły do konwencji z 10 października 1980 r. o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki przewidują:

Protokół I – zakaz użycia broni, których zasadnicze działanie polega na rażeniu odłamkami niemożliwymi do wykrycia w ciele ludzkim za pomocą promieni Roentgena,

Protokół III w artykule 2 – zakaz stosowania broni zapalających przeciwko ludności cywilnej i obiektom cywilnym, obiektom wojskowym rozmieszczonym w rejonach skupienia ludności cywilnej oraz przeciwko lasom i innej roślinności, o ile nie są one wykorzystywane do maskowania żołnierzy lub obiektów wojskowych[46].

c. W artykule 1 konwencji z 18 września 1997 r. o zakazie użycia, składowania, produkowania i przekazywania min antypersonalnych i o ich zniszczeniu ustanowiono w ustępie 1 zakazy:

- rozwijania, produkowania, nabywania, składowania, przechowywania lub przekazywania ich komukolwiek bezpośrednio lub pośrednio,
- używania min antypersonalnych,
- pomagania, zachęcania lub skłaniania kogokolwiek w jakikolwiek sposób do podejmowania jakiejkolwiek działalności zabronionej na mocy konwencji.

W ustępie 2 tego artykułu państwa zobowiązały się do „zniszczenia" lub „zapewnienia zniszczenia" wszystkich min antypersonalnych, zgodnie ze szczegółowymi postanowieniami konwencji.

Konwencja nie ustanawia systemu międzynarodowej kontroli przez specjalnie powołane w tym celu organy. Zabezpieczenie przestrzegania konwencji ma – zgodnie z art. 8 – zapewnić przede wszystkim współpraca państw-stron. Przysługuje im prawo odwołania się do Sekretarza Generalnego ONZ a za jego pośrednictwem do Spotkania Państw-Stron w celu wysłania do państwa, którego postępowanie budzi wątpliwości specjalnej misji dla ustalenia faktów[47].

4. Legalne przymusowe środki reakcji na naruszenie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego

Zgodnie z zasadami i normami współczesnego prawa legalne jest:

– zastosowanie siły zbrojnej w celu odparcia napaści określonej w artykule 2 ustęp 4 Karty Narodów Zjednoczonych; stosownie do tego prawa jest jednak ograniczone i podlega międzynarodowej ocenie i kontroli;

– użycie siły zbrojnej w ramach akcji zbiorowych, realizowanych przez Radę Bezpieczeństwa ONZ w celu utrzymania i przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa lub przez organizacje regionalne, zgodnie z art. 53 i 54 Karty Narodów Zjednoczonych, a także w innych przypadkach, jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że wymaga tego sytuacja, np. w celu zapewnienia warunków realizacji mandatu operacji pokojowej lub ochrony misji humanitarnych.

– stosownie w określonych sytuacjach środków przymusu niezbrojnego (retorsji, represaliów) zgodnie z powszechnie przyjętymi zasadami (np. proporcjonalności);

a. Prawo do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej

Prawo do samoobrony przysługuje każdemu podmiotowi prawa. W prawie wewnętrznym – jednostkom fizycznym, w prawie międzynarodowym – państwom. Prawo to ma charakter normy zwyczajowej i jest powszechnie traktowane jako „naturalne" lub „niezbywalne". Prawo to może być wykonywane indywidualnie lub zbiorowo, jednak w razie napaści zbrojnej – zgodnie z warunkami określonymi w art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych.

Samoobrona zbiorowa występuje wtedy, kiedy dwa lub więcej państw organizują swoją obronę na podstawie porozumienia zobowiązującego i/lub uprawniającego strony do wzajemnej pomocy w wypadku, gdy jedno z nich zostanie zaatakowane przez jakiekolwiek państwo lub państwa trzecie. Polega ona na fikcyjnej konstrukcji prawnej, zakładającej, że napaść zbrojną dokonaną na jedno państwo uważa się za napaść na wszystkie państwa będące stronami porozumienia o pomocy wzajemnej.

Art. 51 określa okoliczności w jakich państwa mogą wykonywać prawo do samoobrony:

1) w wypadku napaści zbrojnej. W rozumieniu art. 51 napaść zbrojna musi być aktualna i rzeczywista. Groźba napaści nie upoważnia jeszcze państwa do podejmowania środków przymusu przewidzianych w tym artykule, podobnie zresztą jak również w innych przypadkach, nie mających charakteru takiej napaści. Pojęcie „napaści zbrojnej" posiada, zarówno w świetle Karty Narodów Zjednoczonych, jak i współczesnego pozytywnego prawa międzynarodowego określoną treść i nie może być dowolnie, arbitralnie interpretowane;

2) zanim Rada Bezpieczeństwa nie podejmie niezbędnych zarządzeń w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Z postanowień artykułu 51 wynika więc, że prawo do samoobrony ma charakter subsydiarny. Polega na tym, że Rada Bezpieczeństwa może, zgodnie z art. 39 Karty, w każdej chwili podjąć akcję w celu przywrócenia pokoju. Zarządzenia podjęte przez Radę Bezpieczeństwa mogą mieć różny charakter, np. zalecenia pokojowego załatwienia sporu czy konfliktu przy pomocy środków wymienionych w art. 33 Karty lub akcji zbiorowej w rozumieniu art. 41 (zastosowanie środków nie polegających na użyciu siły zbrojnej) i art. 42 (zastosowanie powietrznych, morskich i lądowych sił zbrojnych). Z chwilą podjęcia zarządzeń przez Radę Bezpieczeństwa państwa-członkowie ONZ są obowiązane do zawieszenia akcji podjętej w ramach samoobrony i do podporządkowania się zaleceniom Rady Bezpieczeństwa. Wynika to z postanowień art. 51 i z ogólnej normy art. 25, zgodnie z którą, państwa przekazując Radzie Bezpieczeństwa główną odpowiedzialność za utrzymanie pokoju, zobowiązują się jednocześnie w sposób generalny podporządkować się i wykonywać decyzje Rady.

W artykule 51 wytyczone zostały granice wykonywania przez państwa prawa do samoobrony. Zobowiązuje on państwa do:

• stosowania samoobrony w taki sposób, aby nie naruszały kompetencji i odpowiedzialności Rady Bezpieczeństwa za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;

• natychmiastowego powiadamiania Rady o środkach podjętych w ramach wykonywania prawa do samoobrony.

W ten sposób Rada zapewnia sobie możliwość kontrolowania czy państwo nie nadużywa przyznanych mu w artykule 51 uprawnień dla realizacji celów sprzecznych z Kartą Narodów Zjednoczonych.

KARTA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH
San Francisco, 26 czerwca 1945 r.

„...Art. 51

Żadne postanowienie niniejszej Karty nie narusza naturalnego prawa każdego członka Organizacji Narodów Zjednoczonych, przeciwko któremu dokonano zbrojnej napaści, do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, zanim Rada Bezpieczeństwa zastosuje środki konieczne dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Środki podjęte przez członków w wykonaniu tego prawa do samoobrony powinny być natychmiast podane do wiadomości Radzie Bezpieczeństwa i w niczym nie powinny naruszać wynikającej z niniejszej Karty kompetencji i odpowiedzialności Rady do podjęcia w każdym czasie akcji, jaką uzna ona za konieczną dla utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Rozdział VIII
Układy regionalne

Art. 52

1. Żadne postanowienie niniejszej Karty nie wyłącza istnienia układów lub organizacji regionalnych dla załatwienia spraw dotyczących utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, które nadają się do akcji o charakterze regionalnym, pod warunkiem, że takie układy lub organizacje oraz ich działalność zgodne są z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych....

Art. 53

1. Rada Bezpieczeństwa, posługiwać się będzie układami lub organizacjami regionalnymi w odpowiednich przypadkach w celu stosowania środków przymusu pod jej kierownictwem. Jednakże żadne środki przymusu nie będą stosowane na podstawie układów regionalnych lub przez organizacje regionalne bez upoważnienia Rady Bezpieczeństwa, z wyjątkiem środków, stosowanych przeciw jakiemukolwiek państwu nieprzyjacielskiemu w rozumieniu punktu 2 niniejszego artykułu ..."[48].

Karta Narodów Zjednoczonych oraz Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Departament Informacji ONZ, 1956, s. 30-32.

Wynikające z postanowień Karty prawa i obowiązki państw, odnoszące się do realizacji samoobrony stanowią treść podpisywanych przez państwa dwu- i wielostronnych umów o wzajemnej pomocy lub sojuszach wojskowych. Przykładem takich umów są przede wszystkim Traktat międzyamerykański a 2 września 1947 r.[49] i Traktat Północnoatlantycki z 4 kwietnia 1949 r. Klauzule dotyczące wzajemnej pomocy zawierają również dwustronne umowy, jak np. Układ z 6 października 1991 r. między Rzecząpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną w artykule 5, ustęp 3.

Wspomniane umowy dotyczą trzech form wzajemnej pomocy:

a) przy użyciu sił zbrojnych w warunkach określonych w artykule 51 Karty Narodów Zjednoczonych, b) przy użyciu środków niewojskowych i c) powstrzymywania się od udzielania jakiejkolwiek pomocy agresorowi. Cechą tych umów, świadczącą o dążeniu państw do ograniczenia stosowania siły zbrojnej, również w wykonywaniu prawa do samoobrony, jest włączenie do niektórych z nich zobowiązania do podejmowania starań o pokojowe uregulowanie konfliktu i do prowadzenia konsultacji mających na celu usunięcie groźby konfliktu w sposób sprzyjający zachowaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

b. Akcje ONZ w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji

Utrzymanie i umocnienie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa jest głównym celem ONZ. Skuteczność stworzonego w jej ramach systemu bezpieczeństwa wymaga powołania określonego mechanizmu i organów nadzorujących realizację jego zasad i w razie stwierdzenia ich naruszenia przez jakiekolwiek państwo podjęcia odpowiednich działań w celu przywrócenia pokoju. W tym celu w Karcie Narodów Zjednoczonych określono w rozdziale VII procedurę uruchamiania akcji w razie zagrożenia pokoju, jego naruszenia i aktów agresji. Składa się ona z kilku faz:

1. Oceny sytuacji w celu sprawdzenia czy stanowi ona zagrożenie lub naruszenie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, a wiec sytuację uzasadniającą wkroczenie ONZ. Istnienie takiej sytuacji – zgodnie z artykułem 39 Karty – stwierdza Rada Bezpieczeństwa i w tym celu podejmuje odpowiednie badania w celu ustalenia czy – jak to stwierdza artykuł 34 – dalsze jej trwanie zagraża utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

2. Podjęcia zarządzeń tymczasowych. Rada może, jeszcze przed udzieleniem zaleceń lub podjęciem decyzji o zastosowaniu środków przewidzianych w artykule 39, wezwać strony, aby zastosowały się do jej zarządzeń tymczasowych, jak np. zaprzestania działań wojennych, aby uniemożliwić dalsze pogorszenie się sytuacji. Zgodnie z artykułem 40 Karty zarządzenia te nie mogą jednak przesądzać praw i roszczeń oraz położenia stron. Wezwanie to nie ma mocy wiążącej, lecz stanowi zalecenie. Rada może jednak w razie niezastosowania się do tych środków i w jego wyniku powstania sytuacji zagrażającej pokojowi międzynarodowemu podjąć odpowiednie kroki, w tym również o charakterze sankcji[50].

3. Podjęcia decyzji o zastosowaniu sankcji. Rada Bezpieczeństwa podejmuje takie decyzje, których treść jest uzależniona od zakresu i stopnia stwierdzonego zagrożenia lub naruszenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Może zastosować środki nie pociągające za sobą użycia siły zbrojnej, przewidziane w artykule 41 Karty, a w razie ich nieskuteczności – środki o charakterze wojskowym, określone w artykule 41.

Rada Bezpieczeństwa może ponadto upoważnić organizacje regionalne, zgodnie z artykułem 53 Karty, do realizacji określonych zadań, w tym również do zastosowania środków przymusu, w ramach akcji zbiorowych podejmowanych przez ONZ w razie naruszenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

KARTA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH
San Francisco, 6 czerwca 1945 r.

„...Rozdział VII
Akcja w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji

Artykuł 39

Rada Bezpieczeństwa stwierdza istnienie zagrożenia lub naruszenia pokoju, bądź akty agresji, oraz udziela zaleceń lub decyduje, jakie środki należy zastosować w myśl artykułów 41 i 42 w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 40

Aby zapobiec zaostrzaniu się sytuacji, Rada Bezpieczeństwa może, przed udzieleniem zaleceń lub wydaniem decyzji o zastosowaniu środków przewidzianych w artykule 39, wezwać zainteresowane strony, aby zastosowały się do zarządzeń tymczasowych, jakie Rada uzna za konieczne lub pożądane. Takie zarządzenia tymczasowe nie przesądzają spraw, roszczeń lub położenia zainteresowanych stron. Rada Bezpieczeństwa wyciągnie odpowiednie wnioski z niezastosowania się do takich środków.

Artykuł 41

Rada Bezpieczeństwa może zdecydować, jakie środki, nie pociągające za sobą użycia siły zbrojnej należy zastosować dla wykonania jej decyzji, oraz może zażądać od członków Organizacji Narodów Zjednoczonych zastosowania takich środków. Środki te mogą obejmować całkowite lub częściowe zerwanie stosunków gospodarczych oraz komunikacji kolejowej, morskiej, lotniczej, pocztowej, telegraficznej, radiowej i innej, jak również zerwanie stosunków dyplomatycznych.

Artykuł 42

Jeśli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki przewidziane w artykule 41 będą niedostateczne, lub się takimi okazały, może ona przeprowadzić siłami powietrznymi, morskimi lub lądowymi taką akcję, jaką uzna za konieczną dla utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Akcja ta może obejmować demonstracje, blokadę i inne operacje sił zbrojnych, powietrznych, morskich lub lądowych członków Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 43

1. Aby przyczynić się do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, wszyscy członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych zobowiązują się postawić do dyspozycji Rady Bezpieczeństwa, na jej żądanie i stosownie do specjalnego układu lub specjalnych układów, konieczne dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa siły zbrojne, pomoc i ułatwienia, włączając w to prawo przemarszu.

2. Taki układ lub układy określą liczebność i rodzaj sił zbrojnych, stopień ich pogotowia i ogólne rozmieszczenie oraz rodzaj ułatwień i pomocy, jakich należy udzielić.

3. Rokowania o zawarcie układu lub układów zostaną podjęte możliwie najprędzej z inicjatywy Rady Bezpieczeństwa. Będą one zawarte między Radą Bezpieczeństwa a członkami Organizacji lub między Radą Bezpieczeństwa a grupami członków i będą podlegały ratyfikacji przez państwa – sygnatariuszy w trybie przewidzianym przez ich konstytucje.

Artykuł 44

Gdy Rada Bezpieczeństwa postanowiła użyć siły, to przed zażądaniem od członka nie reprezentowanego w Radzie dostarczenia sił zbrojnych w wykonaniu zobowiązań, zaciągniętych przez niego na podstawie artykułu 43, zaprosi tego członka, jeżeli on będzie sobie tego życzyć, do wzięcia udziału w decyzjach Rady, dotyczących użycia kontyngentów jego sił zbrojnych.

Artykuł 45

W celu umożliwienia Organizacji Narodów Zjednoczonych podejmowania nie cierpiących zwłoki środków wojskowych członkowie Organizacji utrzymywać będą w stanie gotowości do natychmiastowego użycia kontyngenty swoich sił lotniczych przeznaczone do zastosowania zbiorowych międzynarodowych środków przymusu. Liczebność i stopień gotowości tych kontyngentów oraz plany ich wspólnej akcji określa Rada Bezpieczeństwa przy pomocy Wojskowego Komitetu Sztabowego w granicach przewidzianych w układzie lub układach specjalnych, wymienionych w artykule 43.

Artykuł 46

Rada Bezpieczeństwa przy pomocy Wojskowego Komitetu Sztabowego ustala plany użycia sił zbrojnych.

Artykuł 47

1. Tworzy się Wojskowy Komitet Sztabowy, którego zadaniem jest służyć Radzie Bezpieczeństwa radą i pomocą we wszystkich sprawach, dotyczących wojskowych potrzeb Rady w zakresie utrzymywania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, użycia oddanych do jej rozporządzenia sił zbrojnych i dowodzenia nimi, regulowania zbrojeń i możliwego rozbrojenia.

2. Wojskowy Komitet Sztabowy składa się z szefów sztabów stałych członków Rady Bezpieczeństwa albo ich przedstawicieli. Członkowie Narodów Zjednoczonych, którzy nie mają stałych przedstawicieli w Komitecie, zapraszani są do udziału w jego pracach. o ile udział danego członka jest potrzebny do skutecznego wykonania przez Komitet jego zadań.

3. Wojskowy Komitet Sztabowy, podlegając Radzie Bezpieczeństwa, odpowiada za strategiczne kierownictwo wszelkimi siłami zbrojnymi, oddanymi do dyspozycji Rady Bezpieczeństwa. Zagadnienia dotyczące dowodzenia tymi siłami zostaną unormowane w terminie późniejszym.

4. Wojskowy Komitet Sztabowy może z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa tworzyć podkomitety regionalne po porozumieniu się z odpowiednimi organizacjami regionalnymi.

Artykuł 48

1. Akcję, konieczną do wykonania decyzji Rady Bezpieczeństwa w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa podejmują wszyscy lub niektórzy członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych, według uznania Rady.

2. Członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych wykonują takie decyzje bezpośrednio oraz przez swą działalność w odpowiednich organizacjach międzynarodowych, których są członkami.

Artykuł 49

Członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych jednoczą się w celu okazywania sobie wzajemnej pomocy w stosowaniu środków uchwalonych przez Radę Bezpieczeństwa.

Artykuł 50

Jeżeli Rada Bezpieczeństwa podejmie w stosunku do jakiegokolwiek państwa środki zapobiegawcze lub środki przymusu, każde inne państwo, które z powodu stosowania tych środków znalazło się w obliczu szczególnych trudności gospodarczych, bez względu na to, czy jest, czy nie jest członkiem Organizacji może zwrócić się do Rady Bezpieczeństwa o radę co do rozwiązania tych trudności."

Karta Narodów Zjednoczonych oraz Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Nowy York, 1956, s. 25-30.

C. Operacje pokojowe ONZ

Operacje te polegają na podejmowaniu przez ONZ na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa określonych działań związanych z istnieniem konfliktów, których utrzymanie się i ewentualna eskalacja – według jej oceny – mogą zagrażać międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu.

W pierwszym okresie ich model, jako operacji utrzymania pokoju, polegał na wysyłaniu w związku z międzynarodowym zatargiem zbrojnym misji obserwatorów lub sił pokojowych ONZ w celu obserwacji i czuwania nad przestrzeganiem przez strony uzgodnionych przez nie zawieszeń działań bojowych oraz stref buforowych i linii oddzielających ich siły zbrojne. Do zadań operacji tego typu należy również zapobieganie lub w miarę możliwości tłumienie prób wznawiania walk i w tym celu utrzymywanie kontaktu ze stronami konfliktu. Realizacja tych zadań ma służyć utrzymaniu pokoju, chociażby w sensie militarnym i stworzeniu warunków sprzyjających podjęciu rozmów politycznych w celu pokojowego uregulowania konfliktu.

W ostatnich latach zadania operacji pokojowych uległy znacznemu rozszerzeniu. Wynika to przede wszystkim ze zmiany charakteru konfliktów uzasadniających ich podejmowanie. Przewagę bowiem mają obecnie konflikty wewnętrzne, toczące się w warunkach paraliżu władzy i załamania się porządku prawnego, powodujące powstanie szerokiej skali problemów humanitarnych wobec naruszania przez ich strony międzynarodowego prawa zapewniającego ochronę ludności cywilnej w konfliktach zbrojnych oraz podstawowych praw człowieka. W takiej sytuacji operacje podejmowane przez ONZ, które niejednokrotnie działają w warunkach wojennych, mają służyć nie tylko „utrzymaniu" pokoju, lecz również jego „tworzeniu" poprzez nie tylko zapobieganie i kontrolowanie konfliktów, lecz również przez ich rozwiązywanie. Stosownie do tego mandaty sił pokojowych mają obecnie charakter wielofunkcyjny i oprócz wyżej przedstawionych „klasycznych"' zadań i obejmują obecnie również takie działania jak: rozbrajanie sił walczących, nadzorowanie ich demobilizacji, rozminowywanie i w tym celu szkolenie miejscowego personelu, zapewnienie porządku publicznego i przestrzegania praw człowieka, organizowanie działalności organów władzy, różnego rodzaju akcje humanitarne, ochrona uchodźców i zapewnienie ich repatriacji, a także wspomaganie różnego rodzaju działań sprzyjających realizacji wynegocjowanych przez strony rozwiązań pokojowych. Jednym z przykładów takiej operacji była Misja Weryfikacyjna Narodów Zjednoczonych w Angoli (UNAVEM I i II).

Odmianą operacji „tworzenia" pokoju są operacje „wymuszania" pokoju przy zastosowaniu środków przymusu, w tym zbrojnego w zakresie niezbędnym dla stworzenia warunków pokojowego rozwiązania konfliktu. Operacje te polegają na podejmowaniu różnego rodzaju działań celu zmuszenia stron do zaprzestania działań bojowych lub jako sankcji za naruszanie przez którąkolwiek ze stron przyjętych ustaleń w sprawie ich zawieszenia. Taki charakter w ostatniej swej fazie miała operacja UNPROFOR w byłej Jugosławii. Zgodnie z postanowieniami rezolucji 836 Rady Bezpieczeństwa jej siły pokojowe razem z siłami szybkiego reagowania NATO podjęły działania, które zmusiły Serbów bośniackich do wyrażenia zgody na zaprzestanie działań wojennych i stworzyły warunki sprzyjające podjęciu rokowań, które doprowadziły do zawarcia przez strony konfliktu w byłej Jugosławii w listopadzie 1995 r. układu pokojowego z Dayton.

Rozwinął się również nowy typ operacji „budowania" pokoju. Taką funkcję w szerokim zakresie pełnią realizowane przez NATO operacje SFOR w Bośni i KFOR w Kosowie z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa ONZ[51].

Celem tego rodzaju operacji jest: a) nie tylko odbudowa zniszczonych w wyniku konfliktu instytucji publicznych i infrastruktur gospodarczych, lecz również pojednanie stron i budowanie więzów wzajemnych korzyści z pokoju między narodami będącymi wcześniej w stanie wojny i b) usuwanie w planie długookresowym przyczyn konfliktów: złej sytuacji gospodarczej, niesprawiedliwości społecznej, ucisku politycznego, naruszania podstawowych praw człowieka i dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowej i religijnej.

Mandat operacji pokojowej jest ustalany w rezolucji Rady Bezpieczeństwa oddzielnie dla każdego przypadku. Plan działania sił pokojowych opracowuje natomiast Sekretarz Generalny, któremu są one podporządkowane i który jest odpowiedzialny za przeprowadzenie

operacji. Kierownictwo operacji w terenie zapewnia dowódca sił pokojowych lub szef misji. Realizacja misji pokojowych wymaga zgody państwa lub państw na których terytoriach mają one działać. Z państwami tymi Sekretarz Generalny zawiera umowy określające status tych sił. Siły uczestniczące w akcjach mają charakter międzynarodowy, a ich dowódca jest mianowany przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Państwo oddające swe siły do dyspozycji ONZ dla ich wykorzystania w określonej operacji pokojowej podpisuje z organizacją stosowną umowę, określającą warunki tego uczestnictwa. 9 grudnia 1994 r. została zawarta specjalna konwencja w sprawie bezpieczeństwa personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego[52].

W ostatnich latach zwiększa się rola organizacji regionalnych w operacjach pokojowych[53]. Sprawa udziału w operacjach pokojowych została uwzględniona również w reformie strategii NATO. W Deklaracji Szefów Państw i Rządów NATO przyjętej na posiedzeniu Rady Północnoatlantyckiej w Brukseli 10-11 stycznia 1994 r.: a) potwierdzono gotowość wspierania przez NATO operacji pokojowych prowadzonych przez ONZ i w ramach odpowiedzialności OBWE, b) podkreślono potrzebę odpowiedniego dostosowania struktur dowodzenia i sił zbrojnych do wymogów prowadzenia przez NATO misji poza „tradycyjnym podstawowym zadaniem zbrojnej obrony swoich członków", c) wyrażono gotowość popierania uczestnictwa państw biorących udział w Partnerstwie dla Pokoju, nie bodących członkami NATO we wspólnych operacjach pokojowych i innych przewidywanych działaniach[54].

OBWE prowadziła lub prowadzi również różnego rodzaju misje pokojowe o charakterze niewojskowym. Większość z nich stanowią misje długotrwałe. Do końca 1996 r. OBWE przeprowadziła 17 takich misji, przede wszystkim w nowopowstałych państwach na obszarze b. ZSRR, w republikach bałtyckich i w różnych regionach b. Jugosławii.

d. Przymusowe środki o charakterze niewojskowym

Środki te mogą być podejmowane wyłącznie jako „odpowiedź" na działania drugiego lub drugich państw. Polegają one na:

1) retorsji. Polega ona na zastosowaniu analogicznych lub identycznych środków w odpowiedzi na niesłuszne dyskryminujące, wyrządzające szkodę, a również bezprawne działania drugiego lub drugich państw. Państwa je stosujące mają – zgodnie ze zwyczajowym prawem międzynarodowym – swobodę wyboru formy takiej „odpowiedzi", podjęte jednak środki powinny być zgodne z imperatywnymi normami prawa międzynarodowego. Zazwyczaj są nimi: a) embargo handlowe, b) wydalenie dyplomatów, c) zawieszenie lub zmniejszenie pomocy, d) zaniechanie realizacji pewnych wcześniej uzgodnionych działań,

2) represaliach, które polegają na „odpowiedzi" na bezprawne działania drugiego państwa, lecz w odróżnieniu od retorsji również przy użyciu środków bezprawnych.

Tendencją współczesnego prawa międzynarodowego jest jednak prawne uregulowanie stosowania represaliów. Znalazło to wyraz w:

• uznawaniu podjętych w ich ramach środków za legalne, o ile a) skierowane są przeciwko państwu którego bezprawne działanie spowodowało ich zastosowanie, b) są proporcjonalne do tego działania, c) zastosowane w ostateczności, w razie niemożliwości uzyskania satysfakcji przy użyciu innych np. negocjacyjnych środków i d) gdy uprzednie ostrzeżenia okażą się bezskuteczne;

• przyjęciu zasady, że represalia nie powinny polegać na stosowaniu środków mogących prowadzić do zagrożenia pokoju, bezpieczeństwa i sprawiedliwości i powinny być zgodne z zakazem stosowania groźby użycia lub użycia siły zbrojnej. Zasadę tę sformułowano w konstytucyjnych dokumentach Organizacji Narodów Zjednoczonych: w ustępie 4 artykułu 2 Karty, a także w Deklaracji zasad prawa międzynarodowego, dotyczącej przyjaznych stosunków i współpracy między państwami zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych[65].

Represalia są często stosowane w praktyce międzynarodowej: indywidualnie, zbiorowo przez państwa należące do określonej organizacji o charakterze regionalnym lub zbiorowo na wezwanie organów ONZ.

5. Ochrona praw człowieka jako warunek międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

Zakres naruszeń elementarnych praw człowieka, jaki miał miejsce w okresie poprzedzającym wybuch II wojny światowej w państwach totalitarnych oraz w czasie wojny, przede wszystkim przez Niemcy spowodował, że do naczelnych celów Narodów Zjednoczonych i ich Karty włączono przywrócenie wiary w „podstawowe prawa człowieka, godność i wolność jednostki, równość praw mężczyzn i. kobiet". Zgodnie z artykułem 1 ustęp 3 do zadań ONZ należy rozwiązywanie w drodze współpracy międzynarodowej problemów humanitarnych oraz popieranie praw człowieka, a także zachęcanie do ich poszanowania bez względu na różnice rasy, płci, języka lub wyznania.

W rozdziale IX Karty dotyczącej międzynarodowej współpracy gospodarczej i społecznej uznano w artykule 55 powszechne poszanowanie i przestrzeganie praw człowieka i podstawowych wolności za niezbędne dla stworzenia warunków stabilizacji i dobrobytu koniecznych dla „utrzymania między narodami pokojowych i przyjaznych stosunków". Państwa-członkowie ONZ zobowiązały się w artykule 56 do współpracy, indywidualnie lub zbiorowo, do współpracy z ONZ dla osiągnięcia celów określonych w artykule 55. Utworzonej na podstawie rozdziału X Karty, Radzie Gospodarczo-Społecznej przyznano kompetencje udzielania „zaleceń w celu zapewnienia poszanowania i przestrzegania praw człowiek i podstawowych wolności dla wszystkich (art. 62, ustęp 2). Zgodnie natomiast z ustępem 3 tego artykułu przygotowuje ona projekty konwencji dotyczących również praw człowieka i zwołuje w tej sprawie konferencje międzynarodowe. W ustępie 4 tego artykułu Karta przyznaje Komisji również prawo rozwijania różnego rodzaju współpracy w tym zakresie z organizacjami wyspecjalizowanymi[56].

W 1946 r., na podstawie artykułu 68 Karty, Rada Gospodarczo-Społeczna powołała Komisję Praw Człowieka, której zadaniem jest definiowanie, wspieranie i ochrona praw człowieka. Z jej inicjatywy i przy jej udziale opracowano Powszechną Deklarację Praw Człowieka, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 10 grudnia 1948 r. w Paryżu. Komisja współpracowała także w przygotowaniu innych konwencji, jak np. konwencji z 7 marca 1966 r. w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, konwencji z 10 grudnia 1984 r. w sprawie zakazu tortur i in.

Komisja podejmuje różnego rodzaju przedsięwzięcia i środki w celu rozwoju praw człowieka i ich ochrony, powołując specjalne grupy ekspertów, grupy robocze i wprowadzając w życie odpowiednie procedury w oparciu o rezolucję Rady Gospodarczo-Społecznej 1503 (XLVIII).

Eksperci są wykorzystywani dla ustalania faktów w zakresie przestrzegania praw człowieka, jak np. dyskryminacji na tle rasowym, stosowania tortur, przymuszania do prostytucji itp.

Grupy robocze natomiast są powoływane do badania stanu przestrzegania praw człowieka i dla współpracy w opracowywaniu konwencji, jak np. konwencji z 1989 r. w sprawie praw dziecka.

Na podstawie wspomnianej rezolucji są ponadto uruchamiane specjalne procedury mające na celu badanie skarg dotyczących naruszania praw człowieka.

Komisja ściśle współpracuje z innymi organami ONZ, także z regionalnymi Komisjami: Europejską, Międzyamerykańską i Afrykańską.

Celem powszechnej Deklaracji Praw Człowieka było ustanowienie wspólnych standardów przestrzegania praw człowieka przez wszystkie państwa społeczności międzynarodowej.

16 grudnia 1966 r. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło trzy akty prawne, które stanowiły w formie umowy międzynarodowej konkretyzację zasad Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka: Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych oraz Protokół opcyjny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, określający kompetencje i procedurę działania Komitetu Praw Człowieka, powołanego w części IV tego Paktu.

Na podstawie rezolucji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych z 20 grudnia 1993 r. (48/141) powołany został w ramach struktur ONZ Urząd Wysokiego Komisarza do spraw Praw Człowieka. Ponosi on główną odpowiedzialność za całokształt działalności ONZ w sprawach praw człowieka pod kierownictwem Sekretarza Generalnego. Do jego zadań należy usuwanie przeszkód w realizacji tych praw i zapobieganie ich naruszeniom, a także udzielanie pomocy doradczej, technicznej i finansowej państwom, które zwracają się o nią, koordynuje działalność organów ONZ w zakresie ochrony praw człowieka (również w związku z realizacją misji pokojowych) i nadzoruje podlegające mu Centrum Praw Człowieka.

POWSZECHNA DEKLARACJA PRAW CZŁOWIEKA
Paryż, 10 grudnia 1948 r.

„... Zważywszy, że uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie,

zważywszy, że brak poszanowania i pogarda dla praw człowieka doprowadziły do aktów barbarzyństwa, które wstrząsnęły sumieniem ludzkości, a nadejście świata, w którym ludzie będą korzystać z wolności sowa i przekonań oraz wolności od strachu i niedostatku, ogłoszono jako najwznioślejszy cel człowieka ...

zważywszy, że jest istotne popieranie rozwoju przyjaznych stosunków między narodami ...

zważywszy, że państwa członkowskie zobowiązały się do współpracy z Narodami Zjednoczonymi do zapewnienia powszechnego poszanowania i przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności,

zważywszy, że jednakowe pojmowanie tych praw i wolności ma ogromne znaczenie dla pełnej realizacji tego zobowiązania,

Zgromadzenie Ogólne ogłasza uroczyście niniejszą Deklarację Praw Człowieka jako wspólny cel dla wszystkich ludów i narodów, aby każda jednostka i każdy organ społeczeństwa, zachowując stale w pamięci niniejszą Deklarację, dążył poprzez nauczanie i wychowanie do coraz pełniejszego poszanowania tych praw i wolności i aby zapewniły poprzez stopniowe kroki o zasięgu krajowym i międzynarodowym ich powszechne i skuteczne uznanie, zarówno wśród ludów samych państw członkowskich, jak i wśród ludów terytoriów pod ich jurysdykcją.

Artykuł 1

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swej godności i swych prawach. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem oraz powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Artykuł 2

Każdy człowiek jest uprawniony do korzystania z wszystkich praw i wolności wyłożonych w niniejszej Deklaracji, bez względu na różnice rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych lub innych przekonań, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiekolwiek inne różnice.

Artykuł 3

Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swojej osoby.

Artykuł 4

Nie może pozostawać w stanie niewolnictwa lub służebności; niewolnictwo i handel niewolnikami we wszystkich formach będą zakazane.

Artykuł 5

Nikt nie może być poddany torturom lub okrutnemu, nieludzkiemu albo upokarzającemu traktowaniu lub karaniu.

Artykuł 6

Każdy człowiek ma prawo do tego, by wszędzie uznawano jego osobowość prawną.

Artykuł 7

Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni, bez jakiejkolwiek dyskryminacji, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy są uprawnieni do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji, i przed jakimkolwiek podżeganiem do takiej dyskryminacji.

Artykuł 8

Każdy człowiek ma prawo do skutecznego odwoływania się do kompetentnych sądów krajowych przeciw czynom stanowiącym pogwałcenie podstawowych praw przyznawanych mu przez konstytucję lub przez prawo.

Artykuł 9

Nikt nie może być poddany arbitralnemu zatrzymaniu i aresztowaniu lub wygnaniu z kraju.

Artykuł 10

Każdy człowiek przy rozstrzyganiu o jego prawach i zobowiązaniach lub o skierowaniu przeciwko niemu oskarżenia o przestępstwo jest uprawniony na warunkach całkowitej równości do sprawiedliwego i publicznego wysłuchania przez niezależny i bezstronny sąd.

Artykuł 11

1. Każdy człowiek oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo, aby uznano go za niewinnego dopóty, dopóki wina nie zostanie udowodniona mu zgodnie z prawem podczas publicznego procesu, w którym miał wszystkie gwarancje konieczne do swojej obrony.

2. Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia jakiegokolwiek przestępstwa na skutek działania lub zaniechania, które według prawa krajowego lub międzynarodowego nie stanowiło przestępstwa w chwili tego działania lub zaniechania. Nie wolno także wymierzać kary cięższej niż ta, która była stosowana w chwili popełnienia przestępstwa.

Artykuł 12

Nikt nie może być poddany arbitralnemu ingerowaniu w jego życie prywatne, rodzinne, domowe lub korespondencję ani też atakom na jego honor i dobre imię. Każdy człowiek ma prawo do ochrony prawnej przeciwko takim ingerencjom i atakom.

Artykuł 13

1. Każdy człowiek ma prawo swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w granicach każdego państwa.

2. Każdy człowiek ma prawo opuszczenia jakiegokolwiek kraju, łącznie ze swym własnym, i do powrotu do swojego kraju.

Artykuł 14

1. Każdy człowiek w razie prześladowania ma prawo ubiegać się o azyl i korzystać z niego w innych krajach.

2. Nie można powoływać się na to prawo w przypadku ścigania wszczętego rzeczywiście z powodu popełnienia przestępstwa pospolitego lub czynu sprzecznego z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 15

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania obywatelstwa.

2. Nikt nie może być arbitralnie pozbawiony swego obywatelstwa, ani też nikomu nie może być odmówione prawo do zmiany obywatelstwa.

Artykuł 16

1. Mężczyźni i kobiety, bez względu na różnice rasy, narodowości lub religii, mają prawo po osiągnięciu pełnoletności do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny. Przysłu-

gują im równe prawa w odniesieniu do zawierania małżeństw, podczas jego trwania i po jego rozwiązaniu.

2. Małżeństwo powinno być zawarte tylko przy dobrowolnej zgodzie przyszłych małżonków.

3. Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i jest uprawniona do ochrony ze strony społeczeństwa i państwa.

Artykuł 17

1. Każdy człowiek, zarówno sam jak i wespół z innymi, ma prawo do posiadania własności.

2. Nikt nie może być arbitralnie pozbawiony swojej własności.

Artykuł 18

Każdy człowiek ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii; prawo to obejmuje wolność zmiany religii lub wiary oraz wolność głoszenia swej religii lub wiary, bądź indywidualnie, bądź wespół z innymi ludźmi, publicznie lub prywatnie poprzez nauczanie, praktykowanie, uprawianie kultu i praktyk religijnych.

Artykuł 19

Każdy człowiek ma prawo do wolności poglądów i swobodnego ich wyrażania; prawo to obejmuje swobodę posiadania niezależnych poglądów, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i idei wszelkimi środkami, bez względu na granice.

Artykuł 20

1. Każdy człowiek ma prawo do wolności pokojowego zgromadzania się i zrzeszania.

2. Nikogo nie można zmuszać, aby należał do jakiegoś zrzeszenia.

Artykuł 21

1. Każdy człowiek ma prawo do uczestniczenia w rządzeniu swym krajem bezpośrednio lub pośrednio przez swobodnie wybranych przedstawicieli.

2. Każdy człowiek ma prawo równego dostępu do służby publicznej w swym kraju.

3. Wola ludu będzie podstawą władzy rządu; wola ta będzie wyrażona w okresowo przeprowadzanych i rzetelnych wyborach, które powinny być powszechne i równe oraz przeprowadzone w tajnym głosowaniu.

Artykuł 22

Każdy człowiek jako członek społeczeństwa ma prawo do zabezpieczenia społecznego i jest upoważniony, dzięki wysiłkowi narodowemu i współpracy międzynarodowej oraz stosownie do organizacji i zasobów danego państwa, do korzystania z praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych, nieodzownych dla jego godności i swobodnego rozwoju swojej osobowości.

Artykuł 23

1. Każdy człowiek ma prawo do pracy, do swobodnego wyboru zatrudnienia, do sprawiedliwych i zadawalających warunków pracy i ochrony przed bezrobociem.

2. Każdy człowiek, bez żadnej dyskryminacji, ma prawo do równej płacy za równą pracę.

3. Każdy pracujący ma prawo do odpowiedniego zadowalającego wynagrodzenia, zapewniającego jemu i jego rodzinie egzystencję odpowiadającą godności ludzkiej i uzupełnianego w razie potrzeby środkami pomocy społecznej.

4. Każdy człowiek ma prawo do urlopu i wypoczynku, włączając w to rozsądne ograniczenie godzin pracy i okresowe płatne urlopy.

Artykuł 25

1. Każdy człowiek ma prawo do poziomu życia zapewniającego zdrowie i dobrobyt jemu i jego rodzinie, włączając w to wyżywienie, odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i niezbędne świadczenia socjalne oraz prawo do zabezpieczenia na wypadek bezrobocia, choroby, niezdolności do pracy, wdowieństwa, starości lub utraty środków do życia w sposób od niego niezależny.

2. Macierzyństwo i dzieciństwo upoważniają do specjalnej opieki i pomocy. Wszystkie dzieci zarówno małżeńskie, jak i pozamałżeńskie, będą korzystać z jednakowej pomocy społecznej.

Artykuł 26

1. Każdy człowiek ma prawo do oświaty. Oświata będzie bezpłatna, przynajmniej na poziomie podstawowym. Oświata w zakresie podstawowym będzie obowiązkowa. Oświatę w zakresie technicznym i zawodowym należy uczynić powszechnie dostępną, a oświata na poziomie wyższym powinna być równie dostępna dla wszystkich zależnie od zalet osobistych.

2. Celem oświaty będzie pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania dla praw człowieka i podstawowych wolności. Będzie ona krzewić zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi lub religijnymi, popierać działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych zmierzającą do utrzymania pokoju.

3. Rodzice mają prawo pierwszeństwa w wyborze rodzaju nauczania, które ma być dane ich dzieciom.

Artykuł 27

1. Każdy człowiek ma prawo do swobodnego uczestniczenia w życiu kulturalnym społeczeństwa, do korzystania ze sztuki, do uczestniczenia w postępie nauki i korzystania z jego dobrodziejstw.

2. Każdy człowiek ma prawo do ochrony moralnych i materialnych korzyści wynikających z jakiejkolwiek działalności naukowej, literackiej lub artystycznej.

Artykuł 28

Każdy człowiek jest uprawniony do takiego porządku społecznego i międzynarodowego, w którym prawa i wolności wyłożone w niniejszej Deklaracji mogą być w pełni realizowane.

Artykuł 29

1. Każdy człowiek ma obowiązki wobec społeczności, w której to jedynie jest możliwy swobodny i pełny rozwój jego osobowości.

2. W korzystaniu ze swoich praw i wolności każdy człowiek podlega jedynie takim ograniczeniom, które są ustalone przez prawo wyłącznie w celu zapewnienia odpowiednie-

go uznania i poszanowania praw i wolności innych osób oraz w celu uczynienia zadość słusznym wymogom moralności, porządku publicznego i powszechnego dobrobytu w demokratycznym społeczeństwie.

3. Niniejsze prawa i wolności nie mogą w żadnym wypadku być wykorzystane w sposób sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 30

Żadnego z postanowień niniejszej Deklaracji nie można rozumieć jako udzielającego jakiemukolwiek państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do rozwijania działalności lub wydawania aktów zmierzających do obalenia któregokolwiek z praw i wolności proklamowanych w niniejsze j Deklaracji".

Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów, Oprac. A. Przyborowska-Klimczak, Lublin 1992, s. 194-195.

MIĘDZYNARODOWY PAKT PRAW OBYWATELSKICH I POLITYCZNYCH

Nowy Jork, 19 grudnia 1966 r.

„... Część I

Artykuł 1

1. Wszystkie narody mają prawo do samostanowienia. Z mocy tego prawa swobodnie określają one swój status polityczny i swobodnie zapewniają swój rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny.

2. Wszystkie narody mogą swobodnie rozporządzać dla swoich celów swymi bogactwami i zasobami naturalnymi bez uszczerbku dla jakichkolwiek zobowiązań wynikających z międzynarodowej współpracy gospodarczej, opartej na zasadzie wzajemnych korzyści, oraz z prawa międzynarodowego. W żadnym przypadku nie można pozbawiać narodu jego własnych środków egzystencji.

3. Państwa Strony niniejszego Paktu, włącznie z Państwami odpowiedzialnymi za administrację terytoriów niesamodzielnych i terytoriów powierniczych, będą popierały realizację prawa do samostanowienia i będą szanowały to prawo zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

Część II

Artykuł 2

1. Każde z Państw-Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się przestrzegać i zapewnić wszystkim osobom, które znajdują się na jego terytorium i podlegają jego jurysdykcji, prawa uznane w niniejszym Pakcie, bez względu na jakiekolwiek różnice, takie jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiekolwiek inne okoliczności.

2. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się podjąć, zgodnie z własnym trybem konstytucyjnym i postanowieniami niniejszego Paktu, odpowiednie kroki mające na celu przyjęcie tego rodzaju środków ustawodawczych lub innych, jakie okażą się konieczne

w celu realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie, jeżeli nie jest to już przewidziane w obowiązujących przepisach prawnych lub w inny sposób.

3. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się:

a) zapewnić każdej osobie, której prawa lub wolności uznane w niniejszym Pakcie zostały naruszone, skuteczny środek ochrony prawnej, nawet gdy naruszenie to zostało dokonane przez osoby działające w charakterze urzędowym;

b) zapewnić, aby prawo każdego człowieka do takiego środka ochrony prawnej było określone przez właściwe władze sądowe, administracyjne lub ustawodawcze albo jakąkolwiek inną właściwą władzę, przewidzianą w systemie prawnym danego państwa, oraz rozwijać możliwości ochrony praw na drodze sądowej;

c) zapewnić realizowanie przez właściwe władze środków ochrony prawnej, gdy zostały one przyznane.

Artykuł 3

Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się zapewnić mężczyznom i kobietom równe prawo do korzystania ze wszystkich praw obywatelskich i politycznych wymienionych w niniejszym Pakcie.

Artykuł 4

1. W przypadku gdy wyjątkowe niebezpieczeństwo publiczne zagraża istnieniu narodu i zostało ono urzędowo ogłoszone, Państwa Strony niniejszego Paktu mogą podjąć kroki mające na celu zawieszenie stosowania zobowiązań wynikających z niniejszego Paktu w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem, że kroki te nie są sprzeczne z innymi ich zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego i nie pociąga za sobą dyskryminacji wyłącznie z powodu rasy, koloru skóry, płci, języka, religii lub pochodzenia społecznego.

2. Powyższe postanowienie nie upoważnia do zawieszenia stosowania postanowień artykułów 6, 7, 8 (ustępy 1 i 2), 11, 15, 16 i 18.

3. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu, korzystające z prawa do zawieszenia stosowania zobowiązań, poinformuje natychmiast pozostałe Państwa Strony niniejszego Paktu, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, jakie postanowienia Paktu zostały zawieszone oraz jakie były to powody. Następnie Państwo to zawiadomi tą samą drogą o terminie, w którym zawieszenie przestaje obowiązywać.

Artykuł 5

1. Żadne postanowienie niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako przyznanie jakiemukolwiek Państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podjęcia czynności lub dokonania aktu mającego na celu zniweczenie praw lub wolności uznanych w niniejszym Pakcie albo ich ograniczenie w szerszym stopniu, niż przewiduje to niniejszy Pakt.

2. Żadne z podstawowych praw człowieka uznanych lub istniejących w którymkolwiek z Państw Stron niniejszego Paktu na podstawie ustaw, konwencji, zarządzeń lub zwyczaju nie może być ograniczone ani zawieszone pod pretekstem, że niniejszy Pakt nie uznaje takich praw lub że uznaje je w węższym zakresie.

Część III

Artykuł 6

1. Każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.

2. W krajach, w których kara śmierci nie została zniesiona, wyrok śmierci może być wydany jedynie za najcięższe zbrodnie, zgodnie z ustawą, która obowiązywała w chwili popełnienia zbrodni i nie narusza postanowień niniejszego Paktu i Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa. Kara ta może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd.

3. W przypadku gdy pozbawienie życia stanowi zbrodnię ludobójstwa, jest oczywiste, że żadne postanowienie niniejszego artykułu nie upoważnia żadnego Państwa Strony niniejszego Paktu do uchylenia się w jakikolwiek sposób od zobowiązań przyjętych przez nie na podstawie postanowień Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa.

4. Każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ułaskawienie lub zamianę kary. Amnestia, ułaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach.

5. Wyrok śmierci nie będzie wydany w odniesieniu do przestępstw lub zamianę kary. Amnestia, ułaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach.

6. Nie można powoływać się na żadne postanowienie niniejszego artykułu w celu opóźnienia lub niedopuszczenia do zniesienia kary śmierci przez jakiekolwiek Państwo Stronę niniejszego Paktu.

Artykuł 7

Nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu. W szczególności nikt nie będzie poddawany, bez swej zgody swobodnie wyrażonej, doświadczeniom lekarskim lub naukowym.

Artykuł 8

1. Nie wolno nikogo trzymać w niewoli; niewolnictwo i handel niewolnikami, we wszystkich formach, są zakazane.

2. Nie wolno nikogo trzymać w poddaństwie.

3. a) Nie wolno nikogo zmuszać do pracy przymusowej lub obowiązkowej;

b) punkt a) niniejszego ustępu nie może być interpretowany jako zakazujący wykonywania ciężkiej pracy zgodnie z wyrokiem właściwego sądu w krajach, w których pozbawienie wolności połączone z ciężkimi robotami może być orzeczone jako kara za zbrodnie;

c) w rozumieniu niniejszego ustępu wyrażenie „praca przymusowa lub obowiązkowa" nie obejmuje:

i) wszelkiej pracy lub świadczeń nie wymienionych w punkcie b), a zwykle wymaganych od osób pozbawionych wolności na skutek prawomocnego orzeczenia sądu lub od osób w okresie warunkowego zwolnienia od takiego pozbawienia wolności;

ii) wszelkich świadczeń o charakterze wojskowym, a w krajach uznających uchylanie się od służby wojskowej ze względów religijnych wszelkich świadczeń na rzecz Państwa wymaganych przez ustawę od osób uchylających się;

iii) wszelkich świadczeń wymaganych w przypadkach wyjątkowej sytuacji albo klęski zagrażającej życiu lub dobrobytowi społeczeństwa;

iv) wszelkiej pracy lub świadczeń stanowiących część normalnych obowiązków obywatelskich.

Artykuł 9

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być samowolnie aresztowany lub zatrzymany. Nikt nie może być pozbawiony wolności inaczej, jak tylko na zasadach i w trybie ustalonym przez ustawę.

2. Osobę aresztowaną należy poinformować w chwili aresztowania o przyczynach aresztowania i w krótkim czasie powiadomić o wysuwanych przeciwko niej zarzutach.

3. Osoba aresztowana lub zatrzymana pod zarzutem dokonania przestępstwa powinna być w krótkim czasie postawiona przed sędzią lub przed inną osobą ustawowo uprawnioną do sprawowania władzy sądowej i powinna być osądzona w rozsądnym terminie lub zwolnienia. Nie powinno stanowić ogólnej zasady, że osoby oczekujące na rozprawę mają być zatrzymane w areszcie, lub zwolnienie ich może być uzależnione od gwarancji zapewniających ich stawienia się na rozprawę, w każdej innej fazie postępowania sądowego oraz – w razie potrzeby – w celu wykonania wyroku.

4. Każdy pozbawiony wolności przez aresztowanie lub zatrzymanie ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego orzeczenia przez sąd o legalności zatrzymania i zarządzenia zwolnienia, jeżeli to zatrzymanie okaże się bezprawne.

5. Każdy, kto został bezprawnie aresztowany lub zatrzymany, ma prawo do odszkodowania, którego może dochodzić w drodze sądowej.

Artykuł 10

1. Każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka.

2. a) Osoby oskarżone będą, oprócz wyjątkowych okoliczności, oddzielone od osób skazanych i będą podlegały innemu traktowaniu, odpowiadającemu ich statusowi osób nie skazanych;

b) oskarżeni młodociani będą oddzieleni od dorosłych i możliwie jak najszybciej postawieni przed sądem celem osądzenia.

3. System penitencjarny obejmować będzie traktowanie więźniów, którego zasadniczym celem będzie ich poprawa i rehabilitacja społeczna. Przestępcy młodociani będą oddzieleni od dorosłych i traktowani stosownie do swego wieku i statusu prawnego.

Artykuł 11

Nikt nie może być pozbawiony wolności jedynie z powodu niemożności wywiązania się z zobowiązań umownych.

Artykuł 12

1. Każdy człowiek przebywający legalnie na terytorium jakiegokolwiek Państwa będzie miał prawo, w obrębie tego terytorium, do swobody poruszania się i wolności wyboru miejsca zamieszkania.

2. Każdy człowiek ma prawo opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny.

3. Wymienione wyżej prawa nie mogą podlegać żadnym ograniczeniom, z wyjątkiem tych, które są przewidziane przez ustawę, są konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwowego, porządku publicznego, zdrowia i moralności publicznej albo praw i wolności innych i są zgodne z pozostałymi prawami uznanymi w niniejszym Pakcie.

4. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony prawa wjazdu do swego własnego kraju.

Artykuł 13

Cudzoziemiec przebywający legalnie na terytorium Państwa Strony niniejszego Paktu może być z niego wydalony jedynie w wykonaniu decyzji podjętej zgodnie z ustawą i będzie miał prawo, jeżeli ważne względy bezpieczeństwa państwowego nie przemawiają przeciw temu, przedłożyć argumenty przeciwko swemu wydaleniu oraz domagać się ponownego zbadania swej sprawy przez właściwe władze lub osobę lub osoby specjalnie przez te władze wyznaczone i być przed nimi w tym celu reprezentowanym.

Artykuł 14

1. Wszyscy ludzie są równi przed sądami i trybunałami. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę, przy orzekaniu co do zasadności oskarżenia przeciw niemu w sprawach karnych bądź co do jego praw i obowiązków w sprawach cywilnych. Prasa i publiczność mogą być wykluczone z całości lub części rozprawy sądowej ze względu na moralność, porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w demokratycznym społeczeństwie albo jeżeli interes życia prywatnego stron tego wymaga, albo w stopniu, w jakim sąd uzna to za bezwzględnie konieczne w szczególnych okolicznościach, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom sprawiedliwości; jednakże każde orzeczenie sądu wydane w jakiejkolwiek sprawie karnej lub cywilnej będzie publicznie ogłoszone, z wyjątkiem przypadków, gdy wymaga tego interes młodocianych lub gdy sprawa dotyczy sporów małżeńskich albo opieki nad dziećmi.

2. Każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo być uważana za niewinną aż do udowodnienia jej winy zgodnie z ustawą.

3. Każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo, na zasadach pełnej równości, co najmniej do następujących gwarancji:

a) otrzymania niezwłocznie szczegółowej informacji w języku dla niej zrozumiałym o rodzaju i przyczynie oskarżenia;

b) dysponowania odpowiednim czasem i możliwościami w celu przygotowania obrony i porozumienia się z obrońcą przez siebie wybranym;

d) obecności na rozprawie, bronienia się osobiście lub przez obrońcę przez siebie wybranego; do otrzymania informacji, jeżeli nie posiada obrońcy, o istnieniu powyższego prawa oraz posiadania obrońcy wyznaczonego dla niej w każdym przypadku, kiedy interesy

sprawiedliwości tego wymagają, bez ponoszenia kosztów obrony w przypadkach, kiedy oskarżony nie posiada dostatecznych środków na ich pokrycie;

e) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia i zapewnienia obecności i przesłuchania świadków obrony na tych samych warunkach, co świadków oskarżenia;

f) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli oskarżony nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie;

g) nieprzymuszania do zeznawania przeciwko sobie lub do przyznania się do winy.

4. W stosunku do młodocianych postępowanie powinno brać pod uwagę ich wiek oraz potrzebę wpływania na ich reedukację.

5. Każda osoba skazana za przestępstwo ma prawo odwołania się do sądu wyższej instancji w celu ponownego rozpatrzenia orzeczenia o winie i karze zgodnie z ustawą.

6. Jeżeli prawomocne orzeczenie skazujące zostało następnie uchylone lub nastąpiło ułaskawienie na podstawie nowych lub nowo ujawnionych faktów, które niezbicie wykazały, że zaszła omyłka sądowa, wówczas osobie, która poniosła karę w wyniku takiego skazania, będzie przyznane odszkodowanie zgodnie z ustawą, chyba że zostanie udowodnione, iż osoba ta ponosi całkowicie lub częściowo winę za nieujawnienie w porę nieznanego faktu.

7. Nikt nie może być ponownie ścigany lub karany za przestępstwo, za które już raz został prawomocnie skazany lub uniewinniony zgodnie z ustawą i procedurą karną danego kraju.

Artykuł 15

1. Nikt nie może być skazany za czyn lub zaniechanie, które w myśl prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowiły przestępstwa w chwili ich popełnienia. Nie można być również zastosowana kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w chwili popełnienia przestępstwa. Jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona zostanie przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego korzystać.

2. Nic w niniejszym artykule nie ogranicza sądzenia i karania jakiejkolwiek osoby za jakikolwiek czyn lub zaniechanie, które w chwili ich popełnienia stanowiły przestępstwo w myśl ogólnych zasad prawa uznanych przez społeczność międzynarodową.

Artykuł 16

Każdy ma prawo do uznawania wszędzie jego podmiotowości prawnej.

Artykuł 17

1. Nikt nie może być narażony na samowolną lub bezprawną ingerencję w jego życie prywatne, rodzinne, dom czy korespondencję ani też na bezprawne zamachy na jego część i dobre imię.

2. Każdy ma prawo do ochrony prawnej przed tego rodzaju ingerencjami i zamachami.

Artykuł 18

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania. Prawo to obejmuje wolność posiadania lub przyjmowania wyznania lub przekonań według własnego wyboru oraz do uzewnętrzniania indywidualnie czy wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej

religii lub przekonań przez uprawianie kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie.

2. Nikt nie może podlegać przymusowi, który stanowiłby zamach na jego wolność posiadania lub przyjmowania wyznania albo przekonań według własnego wyboru.

3. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i są konieczne dla ochrony bezpieczeństwa publicznego, porządku, zdrowia lub moralności publicznej albo podstawowych praw i wolności innych osób.

4. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniami.

Artykuł 19

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania bez przeszkód własnych poglądów.

2. Każdy człowiek ma prawo do swobodnego wyrażania opinii; prawo to obejmuje swobodę poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania wszelkich informacji i poglądów, bez względu na granice państwowe, ustnie, pismem lub drukiem, w postaci dzieła sztuki bądź w jakikolwiek inny sposób według własnego wyboru.

3. Realizacja praw przewidzianych w ustępie 2 niniejszego artykułu pociąga za sobą specjalne obowiązki i specjalną odpowiedzialność. Może ona w konsekwencji podlegać pewnym ograniczeniom, które powinny być jednak wyraźnie przewidziane przez ustawę i które są niezbędne w celu:

a) poszanowania praw i dobrego imienia innych;

b) ochrony bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego albo zdrowia lub moralności publicznej.

Artykuł 20

1. Wszelka propaganda wojenna powinna być ustawowo zakazana.

2. Popieranie w jakikolwiek sposób nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, stanowiące podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu, powinno być ustawowo zakazane.

Artykuł 21

Uznaje się prawo do spokojnego zgromadzania się. Na wykonywanie tego prawa nie mogą być nałożone ograniczenia inne niż ustalone zgodnie z ustawą i konieczne w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku publicznego bądź dla ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych osób.

Artykuł 22

1. Każdy ma prawo do swobodnego stowarzyszania się z innymi, włącznie z prawem do tworzenia i przystępowania do związków zawodowych w celu ochrony swych interesów.

2. Na wykonywanie tego prawa nie mogą być nałożone ograniczenia inne niż przewidziane przez ustawę i konieczne w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku publicznego bądź dla ochrony zdrowia lub

moralności publicznej albo praw i wolności innych osób. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w nałożeniu ograniczeń zgodnych z ustawą na wykonywanie tego prawa przez członków sił zbrojnych i policji.

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie uprawnia Państw Stron Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy z 1948 r. dotyczącej wolności związkowej i ochrony praw związkowych do podejmowania kroków ustawodawczych lub stosowania prawa w sposób, który naruszałby gwarancje przewidziane w tej Konwencji.

Artykuł 23

1. Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i Państwa.

2. Uznaje się prawo mężczyzn i kobiet w wieku małżeńskim do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny.

3. Żaden związek małżeński nie może być zawarty bez swobodnie wyrażonej i pełnej zgody przyszłych małżonków.

4. Państwa Strony niniejszego Paktu podejmą odpowiednie kroki w celu zapewnienia równych praw i obowiązków małżonków w odniesieniu do zawarcia małżeństwa, podczas jego trwania i przy jego rozwiązaniu. W przypadku rozwiązania małżeństwa należy podjąć środki w celu zapewnienia dzieciom niezbędnej ochrony.

Artykuł 24

1. Każde dziecko, bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową lub urodzenie, ma prawo do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego, ze strony rodziny, społeczeństwa i Państwa.

2. Każde dziecko powinno być zarejestrowane niezwłocznie po urodzeniu i posiadać nazwisko.

3. Każde dziecko ma prawo do nabycia obywatelstwa.

Artykuł 25

Każdy obywatel ma prawo i możliwości, bez żadnej dyskryminacji, o której mowa w artykule 2, i bez nieuzasadnionych ograniczeń:

a) uczestniczenia w kierowaniu sprawami publicznymi bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli;

b) korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego w rzetelnych wyborach, przeprowadzanych okresowo, opartych na głosowaniu powszechnym, równym i tajnym, gwarantujących wyborcom swobodne wyrażenie woli;

c) dostępu do służby publicznej w swoim kraju na ogólnych zasadach równości.

Artykuł 26

Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni bez żadnej dyskryminacji do jednakowej ochrony prawnej. Jakakolwiek dyskryminacja w tym zakresie powinna być ustawowo zakazana oraz powinna być zagwarantowana przez ustawę równa dla wszystkich i skuteczna ochrona przed dyskryminacją z takich względów, jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia,

poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiekolwiek inne okoliczności.

Artykuł 27

W Państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe, osoby należące do tych mniejszości nie mogą być pozbawione prawa do własnego życia kulturalnego, wyznawania i praktykowania własnej religii oraz posługiwania się własnym językiem wraz z innymi członkami danej grupy.

Część IV

Artykuł 28

1. Powołuje się Komitet Praw Człowieka (zwany dalej w niniejszym Pakcie „Komitetem"). Składa się on z osiemnastu członków i sprawuje funkcje wymienione poniżej.

2. Komitet składa się z obywateli Państw Stron niniejszego Paktu, którzy powinni być ludźmi o wysokim poziomie moralnym i uznanej kompetencji w dziedzinie praw człowieka, przy czym należy uwzględnić celowość udziału pewnej liczby osób o doświadczeniu prawniczym.

3. Członkowie Komitetu są wybierani i pełnią swe funkcje we własnym imieniu.

Artykuł 29

1. Członkowie Komitetu są wybierani w tajnym głosowaniu z listy osób odpowiadających wymogom określonym w artykule 28, które zostaną w tym celu zgłoszone przez Państwa Strony niniejszego Paktu.

2. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu może zgłosić najwyżej dwie osoby. Osoby te powinny być obywatelami Państwa zgłaszającego.

3. Ta sama osoba może być zgłoszona ponownie.

Artykuł 30

1. Pierwsze wybory odbędą się nie później niż w sześć miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszego Paktu.

2. Co najmniej na cztery miesiące przed terminem każdych wyborów do Komitetu, z wyjątkiem wyborów mających na celu obsadzenie wakatu ogłoszonego zgodnie z artykułem 34, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych skieruje do Państw Stron niniejszego Paktu pisemne zaproszenie do zgłoszenia kandydatów na członków Komitetu w ciągu trzech miesięcy.

3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych sporządza alfabetyczną listę wszystkich zgłoszonych w ten sposób kandydatów, ze wskazaniem Państw, które ich zgłosiły, i przedkłada ją Państwom Stronom niniejszego Paktu nie później niż na miesiąc przed terminem każdych wyborów.

4. Wybory członków Komitetu odbywają się na posiedzeniu Państw-Stron niniejszego Paktu, zwołanym przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w siedzibie Organizacji. Na posiedzeniu tym, dla którego quorum wynosi dwie trzecie Państw Stron niniejszego Paktu, za wybranych uznani zostaną ci kandydaci, którzy otrzymają największą liczbę głosów i bezwzględną większość głosów przedstawicieli Państw Stron obecnych i głosują cydr.

Artykuł 31

1. W skład Komitetu nie może wejść więcej niż jeden obywatel tego samego Państwa.

2. W wyborach do Komitetu uwzględniona będzie zasada sprawiedliwego podziału geograficznego i reprezentacji różnych form cywilizacji, jak również podstawowych systemów prawnych.

Artykuł 32

1. Członkowie Komitetu wybierani są na okres czterech lat. Mogą oni być ponownie wybrani, jeżeli ich kandydatury zostaną ponownie zgłoszone. Jednakże mandat dziewięciu spośród członków Komitetu wybranych w pierwszych wyborach wygasa po upływie dwóch lat; niezwłocznie po pierwszych wyborach nazwiska tych dziewięciu członków Komitetu zostaną wybrane drogą losowania przez przewodniczącego posiedzenia, o którym mowa w artykule 30 ustęp 4.

2. Po wygaśnięciu mandatu wybory zostaną przeprowadzone zgodnie z postanowieniami poprzednich artykułów niniejszej części Paktu.

Artykuł 33

1. Jeżeli według jednomyślnej opinii pozostałych członków jeden z członków Komitetu przestał wykonywać swe funkcje z jakiejkolwiek innej przyczyny niż czasowa nieobecność, Przewodniczący Komitetu zawiadomi o tym Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który ogłosi wakat w składzie Komitetu.

2. W przypadku śmierci lub rezygnacji jednego z członków Komitetu Przewodniczący niezwłocznie zawiadamia Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który ogłosi wakat od dnia śmierci lub od dnia, od którego rezygnacja pociąga za sobą skutki prawne.

Artykuł 34

1. W przypadku ogłoszenia wakatu zgodnie z artykułem 33 oraz jeżeli mandat członka, który ma być zastąpiony, nie wygasa w ciągu sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia mandatu, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadomi o tym wszystkim Państwa Strony niniejszego Paktu, który mogą w ciągu dwóch miesięcy zgłosić zgodnie z artykułem 29 kandydatów w celu wypełnienia wakatu.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych sporządzi listę alfabetyczną osób w ten sposób zgłoszonych i przedłoży ją Państwom Stronom niniejszego Paktu. Następnie zostaną przeprowadzone wybory w celu obsadzenia wakującego miejsca, zgodnie z odpowiednimi postanowieniami tej części niniejszego Paktu.

3. Członek Komitetu wybrany w celu wypełnienia wakatu ogłoszonego zgodnie z artykułem 33 będzie piastował swe funkcje przez okres, jaki pozostał do czasu wygaśnięcia kadencji członka, którego miejsce stało się wakujące w Komitecie zgodnie z postanowieniami wymienionego artykułu.

Artykuł 35

Członkowie Komitetu otrzymują, za zgodą Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, wynagrodzenie z funduszów Organizacji Narodów Zjednoczonych na

zasadach i warunkach, jakie ustali Zgromadzenie Ogólne, uwzględniając wagę zadań Komitetu.

Artykuł 36

Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zapewni niezbędny personel i środki materialne konieczne do efektywnego wykonywania funkcji Komitetu przewidzianych w niniejszym Pakcie.

Artykuł 37

1. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zwoła pierwsze posiedzenie Komitetu w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Po pierwszym posiedzeniu Komitet zbiera się w każdym przypadku przewidzianym w jego regulaminie.

3. Komitet zbiera się normalnie w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych lub w Biurze Organizacji Narodów Zjednoczonych w Genewie.

Artykuł 38

Każdy z członków Komitetu przed objęciem swych funkcji składa na posiedzeniu otwartym Komitetu uroczyste oświadczenie, iż będzie wykonywał swe obowiązki w sposób bezstronny i sumienny.

Artykuł 39

1. Komitet wybiera swoje biuro na okres dwóch lat. Członkowie biura mogą być ponownie wybrani.

2. Komitet ustali swój regulamin, który będzie zawierał m.in. następujące postanowienia:

a) 12 członków stanowi quorum,

b) decyzje Komitetu są podejmowane większością głosów obecnych członków.

Artykuł 40

1. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do przedkładania sprawozdań na temat środków przedsięwziętych przez nie w celu realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie oraz postępu dokonanego w dziedzinie korzystania z tych praw:

a) w ciągu roku od dnia wejścia w życie niniejszego Paktu dla tych Państw Stron,

b) następnie na każde wezwanie Komitetu.

2. Wszystkie sprawozdania zostaną przedłożone. Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaże je Komitetowi do rozpatrzenia. Sprawozdania powinny wskazywać czynniki i trudności – o ile takie istnieją – wpływające na realizację niniejszego paktu.

3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych może w porozumieniu z Komitetem przekazać organizacjom wyspecjalizowanym kopie tych części sprawozdań, które mogą dotyczyć ich zakresu działalności.

4. Komitet bada sprawozdania przedłożone przez Państwa Strony niniejszego Paktu. Przekazuje on Państwom Stronom swoje sprawozdania wraz z takimi uwagami natury ogólnej, jakie uzna za właściwe. Komitet może również przekazać te uwagi wraz z kopiami

sprawozdań, jakie otrzymał od Państw Stron niniejszego Paktu, Radzie Gospodarczej i Społecznej.

5. Państwa Strony niniejszego Paktu mogą przedłożyć Komitetowi komentarze do uwag, jakie mogą być uczynione zgodnie z ustępem 4 niniejszego artykułu.

Artykuł 41

1. Zgodnie z niniejszym artykułem Państwo Strona niniejszego Paktu może w każdej chwili oświadczyć, że uznaje właściwości Komitetu do przyjmowania i rozważania zawiadomień, w których jedno Państwo Strona twierdzi, że inne Państwo Strona nie wypełnia swych zobowiązań wynikających z niniejszego Paktu. Zawiadomienia, o których mowa w niniejszym artykule, będą przyjmowane i rozważane tylko w przypadku, gdy zostaną przedłożone przez Państwo Stronę, które złożyło oświadczenie uznające właściwość Komitetu wobec niego. Komitet nie będzie przyjmował żadnych zawiadomień, jeśli będą one dotyczyły Państwa Strony, które nie złożyło takiego oświadczenia. Zawiadomienie przyjęte zgodnie z niniejszym artykułem będą rozpatrywane w trybie następującym:

a) w przypadku gdy jedno z Państw Stron niniejszego Paktu uważa, że inne Państwo Strona nie wykonuje postanowień niniejszego Paktu, może mu ono zwrócić na to uwagę drogą pisemnego zawiadomienia; Państwo otrzymujące zawiadomienie dostarczy w ciągu trzech miesięcy od dnia jego otrzymania Państwu, które je przesłało, wyjaśnienie lub inne oświadczenie na piśmie naświetlające sprawę, które powinno zawierać w stopniu, w jakim to jest możliwe i celowe, informacje dotyczące wewnętrznej procedury oraz środków odwoławczych już zastosowanych, będących w toku stosowania lub dostępnych w tej sprawie;

b) jeżeli sprawa nie zostanie rozstrzygnięta ku zadowoleniu obu zainteresowanych Państw Stron w ciągu sześciu miesięcy od dnia otrzymania przez Państwo otrzymujące pierwszego zawiadomienia, każde z tych Państw będzie miało prawo skierować sprawę do Komitetu przez zawiadomienie Komitetu oraz drugiego Państwa;

c) Komitet rozpatruje przekazaną mu sprawę tylko po upewnieniu się, że dostępne wewnętrzne środki odwoławcze zostały zastosowane i wyczerpane w tej sprawie zgodnie z ogólnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego; zasada ta nie ma zastosowania w przypadku nieuzasadnionej zwłoki w przeprowadzeniu postępowania odwoławczego;

d) Komitet rozpatruje zawiadomienia, o których mowa w niniejszym artykule, na posiedzeniach przy drzwiach zamkniętych;

e) z zastrzeżeniem postanowień punktu c) Komitet powinien udostępnić zainteresowanym Państwom Stronom swe dobre usługi, dążąc do polubownego rozstrzygnięcia sprawy w oparciu o poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności uznanych w niniejszym Pakcie;

f) w każdej przekazanej mu sprawie Komitet może zwrócić się do wspomnianych w punkcie b) zainteresowanych Państw Stron o dostarczenie mu wszelkich informacji dotyczących danej sprawy;

g) zainteresowane Państwa Strony wspomniane w punkcie b) mają prawo być reprezentowane podczas rozpatrywania sprawy przez Komitet oraz składać uwagi ustnie lub pisemnie bądź w obu formach;

h) Komitet powinien w ciągu dwunastu miesięcy od dnia otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w punkcie b), przedłożyć sprawozdanie;

i) jeżeli zostało osiągnięte rozstrzygnięcie zgodnie z postanowieniami punktu e), Komitet ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia faktów i osiągniętego rozstrzygnięcia;

ii) jeżeli nie zostało osiągnięte rozstrzygnięcie zgodnie z postanowieniem punktu e), Komitet ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia faktów; pisemne uwagi Państw Stron oraz protokół zawierający uwagi ustne, poczynione przez zainteresowane Państwa Strony, zostaną załączone do sprawozdania.

W każdej sprawie sprawozdanie powinno być przekazane zainteresowanym Państwom Stronom.

2. Postanowienia niniejszego artykułu wejdą w życie z chwilą złożenia oświadczenia, o którym mowa w ustępie 1, przez dziesięć Państw Stron niniejszego Paktu. Oświadczenia takie powinny być złożone przez Państwa Strony Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaże ich kopie innym Państwom Stronom. Oświadczenie może zostać w każdej chwili wycofane w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego. Wycofanie takie nie przeszkadza w rozpatrzeniu sprawy będącej przedmiotem zawiadomienia już przekazanego zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu; po otrzymaniu przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych notyfikacji o wycofaniu oświadczenia nie będą przyjmowane dalsze zawiadomienia od jakichkolwiek Państw Stron, chyba że zainteresowane Państwo Strona złożyło ponowne oświadczenie.

Artykuł 42

1. a) Jeżeli sprawa przedłożona Komitetowi zgodnie z artykułem 41 nie zostanie rozstrzygnięta ku zadowoleniu zainteresowanych Państw Stron, Komitet może, po uprzednim uzyskaniu zgody zainteresowanych Państw Stron, powołać Komisję Pojednawczą ad hoc (zwaną dalej „Komisją"); Komisja świadczy swe dobre usługi zainteresowanym Państwom Stronom w celu polubownego rozstrzygnięcia sprawy w oparciu o poszanowanie niniejszego Paktu;

b) Komisja składa się z pięciu osób wyznaczonych zgodnie z porozumieniem pomiędzy zainteresowanymi Państwami Stronami; jeżeli zainteresowane Państwa Strony nie osiągną w ciągu trzech miesięcy porozumienia odnośnie do części lub całości składu Komisji, wówczas ci członkowie Komisji, co do których nie osiągnięto porozumienia, zostaną wybrani w tajnym głosowaniu większością dwóch trzecich głosów członków Komitetu spośród nich samych.

2. Członkowie Komisji pełnią swe funkcje w imieniu własnym. Nie mogą oni być obywatelami zainteresowanych Państw Stron ani obywatelami Państwa nie będącego Stroną niniejszego Paktu, ani też obywatelami Państwa Strony, które nie złożyło oświadczenia przewidzianego w artykule 41.

3. Komisja wybiera swego Przewodniczącego oraz przyjmuje własny regulamin.

4. Posiedzenia Komisji odbywają się normalnie w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych lub w Biurze Organizacji Narodów Zjednoczonych w Genewie. Mogą one

jednak odbywać się w innych dogodnych miejscach, które Komisja ustali w porozumieniu z Sekretarzem Generalnym Organizacji Narodów Zjednoczonych i zainteresowanymi Państwami Stronami.

5. Sekretariat powołany zgodnie z artykułem 36 obsługuje również komisje powołane na podstawie niniejszego artykułu.

6. Informacja otrzymane i rozpatrzone przez Komitet powinny być udostępnione Komisji, która może wezwać zainteresowane Państwa Strony do dostarczenia wszelkich innych uzupełniających informacji dotyczących danej sprawy.

7. Po rozpatrzeniu sprawy we wszystkich jej aspektach, lecz w każdym razie nie później niż w dwanaście miesięcy od dnia przedłożenia jej tej sprawy, Komisja przedstawia sprawozdanie Przewodniczącemu Komitetu celem przekazania go zainteresowanym Państwom Stronom:

a) jeżeli Komisja nie jest w stanie zakończyć rozpatrywania sprawy w ciągu dwunastu miesięcy, ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia stanu rozpatrywania sprawy;

b) jeżeli zostało osiągnięte polubowne rozstrzygnięcie sprawy w oparciu o poszanowanie praw człowieka, uznanych w niniejszym Pakcie, Komisja ograniczy swe sprawozdanie do krótkiego przedstawienia faktów i osiągniętego rozstrzygnięcia;

c) jeżeli rozstrzygnięcie w myśl punktu b) nie zostanie osiągnięte, sprawozdanie Komisji powinno zawierać ustalenia we wszystkich kwestiach faktycznych dotyczących sporu między zainteresowanymi Państwami Stronami, a także pogląd Komisji odnośnie do możliwości osiągnięcia polubownego rozstrzygnięcia sprawy. Sprawozdanie powinno również zawierać uwagi pisemne oraz protokół uwag ustnych poczynionych przez zainteresowane Państwa Strony;

d) jeżeli Komisja przedłoży sprawozdanie zgodnie z punktem c), zainteresowane Państwa Strony zawiadomią, w ciągu trzech miesięcy od dnia otrzymania tego sprawozdania, Przewodniczącego Komitetu, czy akceptują treść sprawozdania Komisji.

8. Postanowienia niniejszego artykułu nie ograniczają obowiązków Komitetu przewidzianych w artykule 41.

9. Zainteresowane Państwa Strony pokryją w równym stopniu wszelkie wydatki członków Komisji zgodnie z preliminarzem, który zostanie sporządzony przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

10. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych jest upoważniony do pokrycia – w razie potrzeby – wydatków członków Komisji, zanim zainteresowane Państwa Strony dokonają ich zwrotu zgodnie z ustępem 9 niniejszego artykułu.

Artykuł 43

Członkowie Komitetu i Komisji Pojednawczej ad hoc, wyznaczeni zgodnie z postanowieniami artykułu 41, korzystają z ułatwień, przywilejów i immunitetów, jakie przysługują ekspertom działającym z ramienia Organizacji Narodów Zjednoczonych, zgodnie z postanowieniami odpowiednich rozdziałów Konwencji dotyczącej przywilejów i immunitetów Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 44

Postanowienia dotyczące wykonania niniejszego Paktu stosuje się bez uszczerbku dla sposobów postępowania w dziedzinie praw człowieka określonych przez - lub na podstawie aktów konstytucyjnych i konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych oraz nie stanowią przeszkody w stosowaniu przez Państwa Strony niniejszego Paktu innych sposobów załatwienia sporów, zgodnie z ogólnymi bądź szczegółowymi porozumieniami międzynarodowymi, obowiązującymi w stosunkach między nimi.

Artykuł 45

Komitet przedkłada Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, za pośrednictwem Rady Gospodarczej i Społecznej, roczne sprawozdania ze swej działalności.

Artykuł 46

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych i statutów organizacji wyspecjalizowanych, określających odpowiednie obowiązki różnych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych odnośnie do spraw, których dotyczy niniejszy Pakt.

Artykuł 47

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające przyrodzone prawo wszystkich narodów do pełnego i swobodnego posiadania i użytkowania ich bogactw i zasobów naturalnych. ...."

Dziennik Ustaw, 1977, nr 38, poz. 167

PRZYPISY

[1] Rolę tych organizacji w zapewnieniu bezpieczeństwa międzynarodowego określa art. 52 Karty Narodów Zjednoczonych. Duże znaczenie w tym zakresie odgrywają w Europie układy o dobrym sąsiedztwie i współpracy zawarte po roku 1990 między państwami Europy Środkowej i Wschodniej i przez nie z niektórymi państwami Europy Zachodniej, zwłaszcza Niemcami, jak np. traktat polsko-niemiecki z 17 czerwca 1991 r.

[2] Zgodnie z art. 60 Karty Narodów Zjednoczonych Zgromadzenie Ogólne ponosi odpowiedzialność za wykonywanie funkcji ONZ dotyczących międzynarodowej współpracy gospodarczej i społecznej.

[3] Po rozpadzie ZSRR funkcję tę przejęła Federacja Rosyjska.

[4] Art. 34 określa kompetencje Rady Bezpieczeństwa w ustalaniu czy dany spór lub sytuacja może zagrozić utrzymaniu międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, art. 35 przyznaje członkom ONZ prawo zwracania uwagi Radzie Bezpieczeństwa na jakikolwiek spór lub sytuację, określoną w art. 34.

[5] Art. 7 postanawia: „Nic w niniejszej Karcie nie pozbawia mocy prawnej ani nie przeszkadza w podejmowaniu wobec jakiegokolwiek państwa, które podczas drugiej wojny światowej było nieprzyjacielem któregokolwiek sygnatariusza niniejszej Karty, działań, podjętych lub sankcjonowanych w wyniku tej wojny przez rządy, które za te działania odpowiadają".

[6] Chodzi o układy zawarte w czasie wojny, przed podpisaniem Karty Narodów Zjednoczonych przez państwa koalicji antyhitlerowskiej, jak np. Traktat przymierza w czasie wojny toczonej przeciwko Niemcom hitlerowskim i ich stowarzyszonym w Europie, jak również współpracy i wzajemnej pomocy po wojnie, zawarty 26 maja 1942 r. przez Wielką Brytanię i ZSRR (Zbiór Dokumentów, 1946, s. 239-240); Traktat przymierza i pomocy wzajemnej z 10 grudnia 1944 r. między Republiką Francuską a ZSRR (Zbiór Dokumentów, 1946, s. 239-240).

[7] Określa to zastępczy charakter akcji jakie mogły być podejmowane przeciwko państwom nieprzyjacielskim, zanim Rada Bezpieczeństwa nie uzna swojej wyłącznej zdolności do zastosowania wobec nich przymusu wojskowego.

[8] Np. w 1962 r. między Holandią a Indonezją w sprawie Zachodniego Irianu, w 1986 r. w sporze między Francją a Nową Zelandią w związku z sabotażem dokonanym przez francuskie służby specjalne na statku „Rainbow Warrior".

[9] Np. w 1983 r. w sprawie szkód poniesionych przez osoby cywilne w związku ze sporem dotyczącym żeglugi w Chatt EL Arab. Zgodnie z układem z 18 grudnia 1997 r. dotyczącym działalności państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich państwa mogą zwracać się do Sekretarza Generalnego o pomoc w uregulowaniu sporu (art. 15, ustępy 2 i 3).

[10] Sekretarz Generalny opracowuje plan operacji i ponosi odpowiedzialność za jej przeprowadzenie i zawiera niezbędne w tym celu umowy.

[11] Znalazło to potwierdzenie w art. 53 konwencji wiedeńskiej z 23 maja 1969 r. o prawie umów międzynarodowych.

[12] Taki charakter nadaje im powszechne ich przyjęcie przez społeczność międzynarodową oraz stopniowe inkorporowanie ich postanowień do międzynarodowego prawa traktatowego.

[13] Dotyczy to uprawnień Rady Bezpieczeństwa w razie naruszenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

[14] Zasada ta została rozwinięta w Deklaracji Zgromadzenia Ogólnego z 9 grudnia 1981 r. w sprawie niedopuszczalności interwencji i ingerencji w sprawy wewnętrzne państw.

[15] M.in. deklaracji z 16 grudnia 1970 r. dotyczącej umocnienia bezpieczeństwa międzynarodowego, deklaracji z 9 grudnia 1981 r. w sprawie niedopuszczalności interwencji i ingerencji w sprawy wewnętrzne państw, deklaracji z 5 listopada 1982 r. w sprawie pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych, deklaracji z 18 grudnia 1987 r. w sprawie zwiększenia skuteczności powstrzymywania się od groźby użycia lub użycia siły w stosunkach międzynarodowych.

[16] Por. omówienie tej kwestii w podrozdziale IV tego rozdziału.

[17] Art. 41 określa stosowania przez Radę Bezpieczeństwa środków nie polegających na użyciu siły zbrojnej, art. 42 natomiast przyznaje jej prawo przeprowadzenia akcji, jaką uzna za konieczną dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa przy użyciu sił powietrznych, morskich lub lądowych.

[18] Art. 2, paragraf 4 zobowiązuje państwa członkowskie ONZ do powstrzymywania się „w swych stosunkach międzynarodowych od groźby użycia siły lub użycia jej przeciwko integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej któregokolwiek państwa, bądź w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

[19] Przez debelację rozumie się podbój państwa.

[20] Nieuznawanie skutków tych działań zostało potwierdzone w deklaracjach Zgromadzenia Ogólnego, przede wszystkim w Deklaracji zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych przyjętej 24 października 1970 r., a także w wielostronnych umowach i dokumentach, jak np. w art. 20 Karty Organizacji Państw Amerykańskich z 1948 r., a także w dokumentach OBWE, m.on. w punkcie 13 Dokumentu Końcowego Konferencji Sztokholmskiej z 19 września 1986 r.

[21] Wynika to ze sformułowań artykułów 51 i 52 Konwencji wiedeńskiej o prawie umów międzynarodowych.

[22] Zgodnie z art. 53 działania organizacji regionalnych mogą być podejmowane pod kierownictwem Rady Bezpieczeństwa, a zastosowanie przez nie w tych przypadkach środków przymusu wymaga odpowiedniego upoważnienia tej Rady

[23] Dziennik Ustaw, 1947, nr 63, poz. 367.

[24] Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 95 (I). Zbrodnie przeciwko pokojowi.

[25] Dokument ten został uzupełniony załącznikiem „Dokument przedstawiający stanowiska Sekretarza Generalnego z okazji pięćdziesięciolecia ONZ" z 3 stycznia 1995r., a następnie rezolucją Zgromadzenia Ogólnego 51 242 z 15 września 1997 r. zawierającą zalecenia w sprawie koordynacji działań organów ONZ, organizacji regionalnych i państw członkowskich w zapobieganiu i rozwiązywaniu konfliktów i sytuacji zagrażających pokojowi.

[26] Zgodnie z artykułem 11 Zgromadzenie Ogólne może omawiać każdą sprawę dotyczącą utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, lecz każdą sprawę w związku z którą konieczne jest podjęcie akcji, Zgromadzenie zobowiązane jest przekazać Radzie Bezpieczeństwa. Artykuł 12 natomiast wyklucza możliwość udzielania zaleceń przez Zgromadzenie Ogólne w związku z jakimkolwiek sporem lub sytuacją, jeżeli zajmuje się nimi Rada Bezpieczeństwa.

[27] NP. Trybunału Prawa Morza utworzonego na podstawie konwencji z Montego Bay z 1982 r.

[28] Federacja Rosyjska stała się sukcesorem umów dotyczących środków budowania zaufania, kontroli zbrojeń i rozbrojenia podpisanych i ratyfikowanych przez ZSRR.

[29] Zbiór Dokumentów, 1963, s. 661-666.

[30] Zbiór Dokumentów, 1972, s. 928-938.

Artykuł 44

Postanowienia dotyczące wykonania niniejszego Paktu stosuje się bez uszczerbku dla sposobów postępowania w dziedzinie praw człowieka określonych przez - lub na podstawie aktów konstytucyjnych i konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych oraz nie stanowią przeszkody w stosowaniu przez Państwa Strony niniejszego Paktu innych sposobów załatwienia sporów, zgodnie z ogólnymi bądź szczegółowymi porozumieniami międzynarodowymi, obowiązującymi w stosunkach między nimi.

Artykuł 45

Komitet przedkłada Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, za pośrednictwem Rady Gospodarczej i Społecznej, roczne sprawozdania ze swej działalności.

Artykuł 46

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych i statutów organizacji wyspecjalizowanych, określających odpowiednie obowiązki różnych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych odnośnie do spraw, których dotyczy niniejszy Pakt.

Artykuł 47

Żadne z postanowień niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako naruszające przyrodzone prawo wszystkich narodów do pełnego i swobodnego posiadania i użytkowania ich bogactw i zasobów naturalnych. ...."

Dziennik Ustaw, 1977, nr 38, poz. 167

PRZYPISY

[1] Rolę tych organizacji w zapewnieniu bezpieczeństwa międzynarodowego określa art. 52 Karty Narodów Zjednoczonych. Duże znaczenie w tym zakresie odgrywają w Europie układy o dobrym sąsiedztwie i współpracy zawarte po roku 1990 między państwami Europy Środkowej i Wschodniej i przez nie z niektórymi państwami Europy Zachodniej, zwłaszcza Niemcami, jak np. traktat polsko-niemiecki z 17 czerwca 1991 r.

[2] Zgodnie z art. 60 Karty Narodów Zjednoczonych Zgromadzenie Ogólne ponosi odpowiedzialność za wykonywanie funkcji ONZ dotyczących międzynarodowej współpracy gospodarczej i społecznej.

[3] Po rozpadzie ZSRR funkcję tę przejęła Federacja Rosyjska.

[4] Art. 34 określa kompetencje Rady Bezpieczeństwa w ustalaniu czy dany spór lub sytuacja może zagrozić utrzymaniu międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, art. 35 przyznaje członkom ONZ prawo zwracania uwagi Radzie Bezpieczeństwa na jakikolwiek spór lub sytuację, określoną w art. 34.

[5] Art. 7 postanawia: „Nic w niniejszej Karcie nie pozbawia mocy prawnej ani nie przeszkadza w podejmowaniu wobec jakiegokolwiek państwa, które podczas drugiej wojny światowej było nieprzyjacielem któregokolwiek sygnatariusza niniejszej Karty, działań, podjętych lub sankcjonowanych w wyniku tej wojny przez rządy, które za te działania odpowiadają".

[6] Chodzi o układy zawarte w czasie wojny, przed podpisaniem Karty Narodów Zjednoczonych przez państwa koalicji antyhitlerowskiej, jak np. Traktat przymierza w czasie wojny toczonej przeciwko Niemcom hitlerowskim i ich stowarzyszonym w Europie, jak również współpracy i wzajemnej pomocy po wojnie, zawarty 26 maja 1942 r. przez Wielką Brytanię i ZSRR (Zbiór Dokumentów, 1946, s. 239-240); Traktat przymierza i pomocy wzajemnej z 10 grudnia 1944 r. między Republiką Francuską a ZSRR (Zbiór Dokumentów, 1946, s. 239-240).

[7] Określa to zastępczy charakter akcji jakie mogły być podejmowane przeciwko państwom nieprzyjacielskim, zanim Rada Bezpieczeństwa nie uzna swojej wyłącznej zdolności do zastosowania wobec nich przymusu wojskowego.

[8] Np. w 1962 r. między Holandią a Indonezją w sprawie Zachodniego Irianu, w 1986 r. w sporze między Francją a Nową Zelandią w związku z sabotażem dokonanym przez francuskie służby specjalne na statku „Rainbow Warrior".

[9] Np. w 1983 r. w sprawie szkód poniesionych przez osoby cywilne w związku ze sporem dotyczącym żeglugi w Chatt EL Arab. Zgodnie z układem z 18 grudnia 1997 r. dotyczącym działalności państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich państwa mogą zwracać się do Sekretarza Generalnego o pomoc w uregulowaniu sporu (art. 15, ustępy 2 i 3).

[10] Sekretarz Generalny opracowuje plan operacji i ponosi odpowiedzialność za jej przeprowadzenie i zawiera niezbędne w tym celu umowy.

[11] Znalazło to potwierdzenie w art. 53 konwencji wiedeńskiej z 23 maja 1969 r. o prawie umów międzynarodowych.

[12] Taki charakter nadaje im powszechne ich przyjęcie przez społeczność międzynarodową oraz stopniowe inkorporowanie ich postanowień do międzynarodowego prawa traktatowego.

[13] Dotyczy to uprawnień Rady Bezpieczeństwa w razie naruszenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

[14] Zasada ta została rozwinięta w Deklaracji Zgromadzenia Ogólnego z 9 grudnia 1981 r. w sprawie niedopuszczalności interwencji i ingerencji w sprawy wewnętrzne państw.

[15] M.in. deklaracji z 16 grudnia 1970 r. dotyczącej umocnienia bezpieczeństwa międzynarodowego, deklaracji z 9 grudnia 1981 r. w sprawie niedopuszczalności interwencji i ingerencji w sprawy wewnętrzne państw, deklaracji z 5 listopada 1982 r. w sprawie pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych, deklaracji z 18 grudnia 1987 r. w sprawie zwiększenia skuteczności powstrzymywania się od groźby użycia lub użycia siły w stosunkach międzynarodowych.

[16] Por. omówienie tej kwestii w podrozdziale IV tego rozdziału.

[17] Art. 41 określa stosowania przez Radę Bezpieczeństwa środków nie polegających na użyciu siły zbrojnej, art. 42 natomiast przyznaje jej prawo przeprowadzenia akcji, jaką uzna za konieczną dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa przy użyciu sił powietrznych, morskich lub lądowych.

[18] Art. 2, paragraf 4 zobowiązuje państwa członkowskie ONZ do powstrzymywania się „w swych stosunkach międzynarodowych od groźby użycia siły lub użycia jej przeciwko integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej któregokolwiek państwa, bądź w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

[19] Przez debelację rozumie się podbój państwa.

[20] Nieuznawanie skutków tych działań zostało potwierdzone w deklaracjach Zgromadzenia Ogólnego, przede wszystkim w Deklaracji zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych przyjętej 24 października 1970 r., a także w wielostronnych umowach i dokumentach, jak np. w art. 20 Karty Organizacji Państw Amerykańskich z 1948 r., a także w dokumentach OBWE, m.on. w punkcie 13 Dokumentu Końcowego Konferencji Sztokholmskiej z 19 września 1986 r.

[21] Wynika to ze sformułowań artykułów 51 i 52 Konwencji wiedeńskiej o prawie umów międzynarodowych.

[22] Zgodnie z art. 53 działania organizacji regionalnych mogą być podejmowane pod kierownictwem Rady Bezpieczeństwa, a zastosowanie przez nie w tych przypadkach środków przymusu wymaga odpowiedniego upoważnienia tej Rady

[23] Dziennik Ustaw, 1947, nr 63, poz. 367.

[24] Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 95 (I). Zbrodnie przeciwko pokojowi.

[25] Dokument ten został uzupełniony załącznikiem „Dokument przedstawiający stanowiska Sekretarza Generalnego z okazji pięćdziesięciolecia ONZ" z 3 stycznia 1995r., a następnie rezolucją Zgromadzenia Ogólnego 51 242 z 15 września 1997 r. zawierającą zalecenia w sprawie koordynacji działań organów ONZ, organizacji regionalnych i państw członkowskich w zapobieganiu i rozwiązywaniu konfliktów i sytuacji zagrażających pokojowi.

[26] Zgodnie z artykułem 11 Zgromadzenie Ogólne może omawiać każdą sprawę dotyczącą utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, lecz każdą sprawę w związku z którą konieczne jest podjęcie akcji, Zgromadzenie zobowiązane jest przekazać Radzie Bezpieczeństwa. Artykuł 12 natomiast wyklucza możliwość udzielania zaleceń przez Zgromadzenie Ogólne w związku z jakimkolwiek sporem lub sytuacją, jeżeli zajmuje się nimi Rada Bezpieczeństwa.

[27] NP. Trybunału Prawa Morza utworzonego na podstawie konwencji z Montego Bay z 1982 r.

[28] Federacja Rosyjska stała się sukcesorem umów dotyczących środków budowania zaufania, kontroli zbrojeń i rozbrojenia podpisanych i ratyfikowanych przez ZSRR.

[29] Zbiór Dokumentów, 1963, s. 661-666.

[30] Zbiór Dokumentów, 1972, s. 928-938.

[31] Zbiór Dokumentów, 1973, s. 808-818.

[32] Por. tekst L. Łukaszuk, A. Skowroński, Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa. Materiały i komentarze. Warszawa 1999, s. 150-155.

[33] Zbiór Dokumentów, 1960, s. 24.

[34] Dziennik Ustaw, 1968, nr 14, poz. 82.

[35] Dziennik Ustaw, 1963, nr 52, poz. 288.

[36] SIPRI. Yearbook 1997. Armaments, Disarmament and Inter national Security, Sztokholm 197, s. 414-431.

[37] Dziennik Ustaw, 1970, nr 8, poz 60.

[38] System zabezpieczeń M. A. E. A. powstał w 1965 r. Jego zadania określa art. II, A, 5 Statutu Agencji, jako zapewnienie, że specjalne materiały rozszczepialne i inne materiały nuklearne, usługi, urządzenia i ułatwienia uzyskiwane od Agencji nie będą przez ich odbiorców używane do celów wojskowych. System bazuje na wymianie informacji dotyczących ilości i rozmieszczenia wszelkich materiałów rozszczepialnych, procesów w urządzeniach nuklearnych oraz na systemie inspekcji na miejscu. System ten obejmuje przegląd projektów, obiektów i instalacji, badanie protokołów i raportów, inspekcję na miejscu doraźną bez uprzedzenia lub stałą, instalowanie monitorów w instalacjach nuklearnych. System tych zabezpieczeń został dostosowany w celu zastosowania również do kontroli porozumień rozbrojeniowych.

[39] Dziennik Ustaw, 1976, nr 1, poz. 1.

[40] Por. tekst w L. Łukaszuk, A. Skowroński, op. cit., s. 180-188.

[41] Zakaz ten dotyczy broni mikrobiologicznych i innych biologicznych środków lub toksyn oraz broni, urządzeń lub środków przenoszenia mających służyć wykorzystaniu takich środków lub toksyn we wrogich zamiarach lub w konfliktach zbrojnych (na podstawie konwencji z 1972 r.) oraz wszelkich rodzajów broni chemicznej (na podstawie konwencji z 1993 r.).

[42] Art. III konwencji z 1972 r. i art. I konwencji z 1993 r.

[43] Art. VI konwencji z 1972 r. i art. XIII, który przyznaje takie prawo pośrednio w ramach kompetencji Konferencji Państw-Stron konwencji.

[44] Między innymi Deklaracja Petersburska z 1869 r. uzupełniona postanowieniami Deklaracji Haskiej z 1899 r. dotycząca zakazu stosowania pocisków wybuchających małego kalibru i pocisków rozrywających się (dum-dum); deklaracja haska z 1899 r. zakazująca używania pocisków i środków wybuchowych z balonów i innych urządzeń latających; deklaracja haska z tego samego roku zakazująca używania pocisków, których jedynym celem jest wydzielanie gazów duszących lub zabijających. Zakaz ten został w Protokole Genewskim z 1925 r. rozszerzony na bronie bakteriologiczne.

[45] Dziennik Ustaw, 1978, nr 31, poz. 134.

[46] Dziennik Ustaw, 1984, nr 23, poz. 104.

[47] Por. omówienie w L. Łukaszuk, A. Skowroński, op. cit., s. 216-217.

[48] Ust. 2 stwierdza, że określenie „państwo nieprzyjacielskie" stosuje się do „każdego państwa, które podczas drugiej wojny światowej było nieprzyjacielem któregokolwiek sygnatariusza niniejszej Karty"

[49] Zbiór Dokumentów, 1947, s. 230-236.

[50] Zgodnie z art. 41 Karty.

[51] Por. omówienie tego rodzaju operacji w A. Skowroński, Siły pokojowe i operacje utrzymania pokoju organizacji Narodów Zjednoczonych, Warszawa 1997, s. 125-132.

[52] Por. tekst w L. Łukaszuk, A. Skowroński, op. cit., s. 264-267.

[53] Por. A. Skowroński, op. cit., s 123-125.

[54] Zbiór Dokumentów, 1994, nr 1, s. 167-171.

[55] W deklaracji podkreśla się, że „Państwa mają obowiązek powstrzymywać się od stosowania represaliów pociągających za sobą użycie siły".

ROZDZIAŁ III

ELEMENTY PRAWA EUROPEJSKICH ORGANIZACJI BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY

1. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy została utworzona w procesie realizacji Aktu Końcowego z 1 sierpnia 1975 r. Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w Helsinkach. Konferencja ta, będąca wynikiem szerszego uzgodnienia między państwami NATO i Układu Warszawskiego, obejmującego również decyzję o podjęciu rozmów w sprawie sił konwencjonalnych w Europie, odegrała ważną rolę w procesie odprężenia w stosunkach między państwami tych dwóch istniejących wówczas systemów polityczno-wojskowych i zainicjowała proces tworzenia nowej architektury bezpieczeństwa w Europie. W pewnym sensie przyczyniła się również do powstania tendencji odśrodkowych w ramach Układu Warszawskiego i wywarła pewien wpływ na rozwój dążeń transformacyjnych w państwach tego układu na bazie uzgodnionych w Akcie Końcowym standardów, zwłaszcza odnoszących się do tzw. „humanitarnego wymiaru"[1].

AKT KOŃCOWY KONFERENCJI BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE
Helsinki, 1 sierpnia 1975 r.

„... Zagadnienie dotyczące bezpieczeństwa w Europie...

b) zagadnienia dotyczące wprowadzenia w życie niektórych przedstawionych wyżej zasad

i) Państwa Uczestniczące

potwierdzając, że będą przestrzegać i wcielać w życie postanowienia o powstrzymaniu się od groźby użycia siły lub użycia siły, i przekonane o konieczności uczynienia tego postanowienia skuteczną normą życia międzynarodowego,

oświadczają, że są zdecydowanie szanować i realizować we wzajemnych stosunkach następujące postanowienia, zgodne z Deklaracją zasad rządzących stosunkami między Państwami Uczestniczącymi:

• Urzeczywistniać – i dawać temu wyraz za pomocą wszelkich środków i form, jakie uważają za stosowne – obowiązek powstrzymywania się od groźby użycia siły lub użycia siły we wzajemnych stosunkach.

• Powstrzymywać się od jakiegokolwiek użycia sił zbrojnych niezgodnego z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i postanowieniami Deklaracji zasad rządzących stosunkami między Państwami Uczestniczącymi, przeciw innemu Państwu Uczestniczącemu, a w szczególności powstrzymywać się od inwazji lub napaści na jego terytorium.

• Powstrzymywać się od wszelkiej demonstracji siły w celu zmuszenia innego Państwa Uczestniczącego do rezygnacji z pełnego wykonywania swych suwerennych praw.

• Powstrzymywania się od wszelkich aktów przymusu ekonomicznego, zmierzających do podporządkowania własnym interesom wykonywanie przez inne Państwa Uczestniczące praw nieodłącznych od jego suwerenności i w ten sposób zapewnienia sobie korzyści jakiegokolwiek rodzaju.

• Przedsiębrać skuteczne środki, które – ze względu na swój zakres i charakter – stanowią kroki w kierunku osiągnięcia w ostatecznym rezultacie powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową.

• Popierać, za pomocą wszelkich środków, jakie każde z nich uzna za stosowne, tworzenie atmosfery zaufania i szacunku między narodami, odpowiadającej ich obowiązkowi powstrzymywania się od propagowania agresywnych wojen lub od jakiejkolwiek groźby użycia siły lub użycia siły przeciwko innemu Państwu Uczestniczącemu, niezgodnych z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych i z Deklaracją zasad rządzących stosunkami między Państwami Uczestniczącymi.

• Dokładać wszelkich starań w celu załatwiania wyłącznie środkami pokojowymi wszelkich sporów między sobą, których trwanie mogłoby zagrozić utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa w Europie, a przede wszystkim dążyć do rozwiązywania sporów środkami pokojowymi określonymi w artykule 33 Karty Narodów Zjednoczonych.

Powstrzymywać się od jakichkolwiek działań, które mogłyby przeszkodzić pokojowemu załatwianiu sporów między Państwami Uczestniczącymi...

Od Helsinek do Madrytu. Dokumenty Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie 1975-1983. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1983, s. 122-123.

a. Obowiązek współdziałania państw-sygnatariuszy Aktu Końcowego z Helsinek na rzecz utrwalania bezpieczeństwa międzynarodowego w Europie

Odnosi się do tego część Aktu Końcowego KBWE dalszych kroków po Konferencji:

„... Państwa Uczestniczące

zamierzając wprowadzić w życie postanowienia Aktu Końcowego Konferencji w celu nadania pełnej skuteczności jej wynikom i w ten sposób kontynuować proces umacniania bezpieczeństwa i rozwoju współpracy w Europie,

przekonane, że dla osiągnięcia celów wytyczonych przez Konferencję powinny one podejmować dalsze wysiłki – jednostronne, dwustronne i wielostronne – oraz kontynuować, w przedstawionych poniżej odpowiednich formach, wielostronny proces zapoczątkowany przez Konferencję.

1. Dają wyraz swemu zdecydowaniu, aby w okresie po Konferencji uwzględniać w należyty sposób i wprowadzać w życie postanowienia Aktu Końcowego Konferencji:

a) w trybie jednostronnym we wszystkich wypadkach, które są właściwe dla takiego działania;

b) w trybie dwustronnym, przez rokowania z innymi Państwami Uczestniczącymi;

c) w trybie wielostronnym przez spotkania ekspertów Państw Uczestniczących, jak również w ramach istniejących organizacji międzynarodowych, takich jak Europejska Komisja Gospodarcza Organizacji Narodów Zjednoczonych i UNESCO – w odniesieniu do współpracy w dziedzinie oświaty, nauki i kultury.

2. Dają ponadto wyraz swemu zdecydowaniu kontynuowania wielostronnego procesu zapoczątkowanego przez Konferencję:

a) przez prowadzenie pogłębionej wymiany poglądów, zarówno w sprawie wprowadzania w życie postanowień Aktu Końcowego i realizowania zadań określonych przez Konferencję, jak i – w kontekście rozważanych na niej problemów – w sprawie polepszenia ich wzajemnych stosunków, umocnienia bezpieczeństwa i rozwijania współpracy w Europie oraz rozwijania procesu odprężenia w przyszłości;

b) przez organizowanie w tych celach spotkań między ich przedstawicielami, poczynając od spotkania na szczeblu przedstawicieli wyznaczonych przez ministrów spraw zagranicznych. Spotkanie to określi odpowiednie warunki przeprowadzenia innych spotkań; warunki te mogłyby odnosić się do następnych, podobnych spotkań i obejmować możliwość nowej konferencji..." [2].

Od Helsinek do Madrytu; s. 200-202.

Akt Końcowy z Helsinek uruchomił tzw. proces KBWE którego nazwą określono całokształt działalności państw podejmowanej w celu realizacji jego postanowień, zarówno w stosunkach międzypaństwowych, jak również w polityce wewnętrznej państw – sygnatariuszy tego dokumentu.

W wyniku sukcesywnie podejmowanych decyzji na kolejnych spotkaniach na szczycie Szefów Państw i Rządów państw KBWE w Paryżu 21 listopada 1990 r.[3], w Helsinkach 10 lipca 1992 r.[4], w Budapeszcie 6 grudnia 1994 r.[5] określone zostały priorytety działania i nastąpiła instytucjonalizacja tego procesu. Na spotkaniu w Budapeszcie zmieniono nazwę KBWE na „Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie". Jest ona organizacją regionalną o statusie zgodnym z rozdziałem VIII Karty Narodów Zjednoczonych.

W skład struktury organów OBWE wchodzą:

- Spotkania na Szczycie Szefów Państw i Rządów (co dwa lata), do zadań których należy ustalanie priorytetów i kierunków działania Organizacji i zatwierdzanie przygotowywanych przez Konferencje Przeglądowe, projektów dokumentów.
- Konferencje Przeglądowe, które poprzedzają Spotkania na szczycie i których zadaniem jest omawianie i dokonywanie ocen realizacji decyzji i innych ustaleń OBWE i przy-

gotowywanie na tej podstawie, najczęściej w formie projektów dokumentów, propozycji dotyczących jej dalszych działań.

- Rada Ministerialna, w której skład wchodzą ministrowie spraw zagranicznych. Odbywa posiedzenia co najmniej raz w roku. Do jej kompetencji należy realizacja decyzji Spotkań na Szczycie oraz podejmuje ustalenia dotyczące działalności OBWE. Rada jest jej głównym organem doradczym i decyzyjnym.
- Urzędujący Przewodniczący, wybierany na rok; razem ze swoim poprzednikiem i następcą tworzy tzw. „trójkę", która zapewnia ciągłość i spójność ich działań. Do jego kompetencji należy: przekazywanie państwom decyzji Rady Ministerialnej oraz wyniki obrad Wysokiej Rady, prowadzenie konsultacji. Ponosi odpowiedzialność za całość działalności wykonawczej OBWE, w tym również za koordynację prac jej organów;
- Wysoka Rada z siedzibą w Pradze, złożona z dyrektorów departamentów politycznych Ministerstw Spraw Zagranicznych, która zbiera się co najmniej trzy razy w roku; do jej zadań należy omawianie głównych założeń polityki OBWE i przygotowywanie zaleceń dla niej, również dotyczących spraw budżetowych;
- Stała Rada z siedzibą w Wiedniu, w której skład wchodzą stali przedstawiciele państw przy OBWE. Jej obrady są zwoływane w razie potrzeby. Stanowi stały organ obradujący i decyzyjny;
- Sekretariat w Wiedniu, kierowany przez Generalnego Sekretarza, mający typowy dla tej funkcji zakres kompetencji. W jego skład wchodzi Centrum Zapobiegania Konfliktom.

Oprócz tego w OBWE działają organy specjalne:

- Forum do spraw współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa w Wiedniu, które prowadzi negocjacje i podejmuje decyzje w sprawach rozbrojenia, środków budowania zaufania i bezpieczeństwa, operacji pokojowych;
- Urząd Wysokiego Komisarza do spraw mniejszości narodowych w Hadze,
- Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka w Warszawie,
- Trybunał Pojednawczy i Rozjemczy w Genewie.

W ramach systemu OBWE działa również Zgromadzenie Parlamentarne z siedzibą w Kopenhadze, złożone z przedstawicieli parlamentów państw OBWE.

Oprócz tego, na podstawie zawartych traktatów prawnomiędzynarodowych funkcjonują dwa organy, mające siedziby w Wiedniu:

- Wspólna Grupa Konsultacyjna do spraw realizacji traktatu o konwencjonalnych siłach w Europie,
- Komisja Konsultatywna do spraw traktatu o otwartych przestworzach.

Programy działania na rzecz bezpieczeństwa w Europie są określane, stosownie do rozwoju sytuacji międzynarodowej i wynikających z niego wyzwań, na kolejnych Spotkaniach na Szczycie Państw OBWE. Szczególne znaczenie miała przyjęta na spotkaniu w Paryżu 21 listopada 1990 r. Karta Nowej Europy, która nakreśliła zadania państw europejskich w nowej sytuacji spowodowanej zmianami ustrojowymi w Europie Środkowej i Wschodniej oraz zjednoczeniem Niemiec[6]. Wobec przedłużania się prac mających na celu uzgodnienie Karty Bezpieczeństwa Europejskiego duże znaczenie miała również przyjęta

9 grudnia 1996 r. na spotkaniu w Lizbonie Deklaracja w sprawie wspólnego i całkowitego modelu bezpieczeństwa[7].

Historyczne znaczenie ma przyjęta 19 listopada 1999 r. Karta Bezpieczeństwa Europy łącznie z Dokumentem operacyjnym – platformą kooperacyjnego bezpieczeństwa. Znaczenie tych dokumentów polega na tym, że tworzą nową podstawę budowanej w ramach systemu OBWE architektury bezpieczeństwa ogólnoeuropejskiego i określają zasady i sposoby współdziałania tej organizacji w tym zakresie z wszelkimi państwami, również uczestniczącymi w innych systemach europejskiego bezpieczeństwa i współpracy, które przystąpiły do Karty Narodów Zjednoczonych oraz konstytucyjnych dokumentów OBWE i zawartych z jej inicjatywy konwencji międzynarodowych.

Karta przedstawia główne zadania OBWE na tle sytuacji międzynarodowej i wynikające z niej wyzwania. W karcie uzgodniono nowe mechanizmy i instytucje działania dla realizacji głównego celu OBWE jakim jest zapewnienie „wolnego demokratycznego i bardziej zintegrowanego obszaru, w którym państwa uczestniczące pozostawałyby w pokoju między sobą, a ludzie i ich wspólnoty żyliby w wolności, dobrobycie i bezpieczeństwie".

Do nowych form współpracy OBWE należą:

– Platforma dla kooperacyjnego bezpieczeństwa w celu umocnienia współpracy między państwami OBWE i innymi międzynarodowymi organizacjami i instytucjami, przy lepszym wykorzystaniu zasobów społeczności międzynarodowej;

– Nowe rozwinięte funkcje OBWE w utrzymaniu pokoju, lepiej odzwierciedlające jej stanowisko w sprawach bezpieczeństwa;

– Zespoły Ekspertów Doraźnej Pomocy i Współpracy (Rapid Expert Assistance and Cooperation Teams) w celu ułatwienia OBWE rychłego udzielania pomocy oraz realizacji cywilnych operacji o dalekim zasięgu;

– Rozszerzenie zdolności organizacji podejmowania politycznej działalności w celu wspomagania przestrzegania prawa;

– Centrum Operacyjne dla planowania i rozmieszczania w terenie operacji OBWE;

– Przygotowawczy Komitet podporządkowany Stałej Radzie OBWE.

Szczególne znaczenie mają jednak podjęte w OBWE uzgodnienia dotyczące Platformy Kooperacyjnego Bezpieczeństwa.

OPERACYJNY DOKUMENT DOTYCZĄCY PLATFORMY KOOPERACYJNEGO BEZPIECZEŃSTWA

Stambuł, 19 listopada 1999 r.

„... I. Platforma.

1. Celem platformy jest umocnienie wzajemnie wspomagającej natury stosunków między tymi organizacjami i instytucjami, które służą rozwojowi całkowitego bezpieczeństwa na obszarze OBWE.

2. OBWE będzie współdziałała z tymi organizacjami i instytucjami, których członkowie, indywidualnie lub zbiorowo, w sposób odpowiadający specyfice każdej z tych instytucji, obecnie i w przyszłości będą:

– podporządkowywać się zasadom przejrzystości i przewidywalności swojej działalności w duchu Wiedeńskiego Dokumentu 1999 o negocjacjach w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa;

– w pełni realizować zobowiązania dotyczące kontroli zbrojeń, łącznie z rozbrojeniem i środkami budowy zaufania i bezpieczeństwa, z którymi dobrowolnie się związały;

– postępować z założeniem, że te organizacje i instytucje, których są członkami zapewniają przejrzystość swojego rozwoju;

– zapewniać, że ich członkostwo w tych organizacjach i instytucjach opiera się na otwartości i dobrej woli;

– aktywnie wspierać koncepcje OBWE w sprawie wspólnego, całkowitego i niepodzielnego bezpieczeństwa i wspólnego obszaru bezpieczeństwa wolnego od linii podziału;

– mieć pełny i odpowiedni udział w rozwoju stosunków między wzajemnie wspomagającymi się instytucjami odnoszącymi się do bezpieczeństwa na obszarze OBWE;

– gotowi w zasadzie do udostępnienia instytucjonalnych zasobów międzynarodowych organizacji i instytucji, których są członkami dla wsparcia zadań OBWE, w oparciu o konieczne w każdym przypadku decyzje polityczne.

3. Wszystkie te zasady i zobowiązania tworzą łącznie Platformę Kooperacyjnego Bezpieczeństwa.

II. Metody współpracy

1. W ramach odnośnych organizacji i instytucji, w których są one członkami, uczestniczące państwa będą działać w celu zapewnienia przystąpienia tych organizacji i instytucji do Platformy Kooperacyjnego Bezpieczeństwa. Przystąpienie na podstawie decyzji podejmowanych przez każde państwo w ramach odnośnych organizacji i instytucji, będzie następować w sposób odpowiadający warunkom każdej z tych organizacji lub instytucji. Kontakty i współpraca OBWE z innymi organizacjami i instytucjami będą przejrzyste dla uczestniczących państw i odbywać się w sposób zgodny z warunkami odpowiadającymi OBWE i tym organizacjom i instytucjom.

2. Na spotkaniu ministrów w 1997 r. w Kopenhadze została przyjęta decyzja w sprawie „Wspólnej koncepcji rozwoju współpracy między wzajemnie wspomagającymi się instytucjami". Wyrażamy uznanie dla rozległej sieci kontaktów stworzonej od tego momentu, w szczególności wzrastającej współpracy organizacji i instytucji, działających zarówno w dziedzinie polityczno-wojskowej, jak i humanitarnych i gospodarczych obszarów bezpieczeństwa oraz dla umacniającej się współpracy między OBWE i różnymi organami i agencjami ONZ, przypominając rolę OBWE jako układu regionalnego, zgodnego z Kartą Narodów Zjednoczonych. Jesteśmy zdecydowani dalej ją rozwijać.

3. Wzrastające znaczenie ugrupowań subregionalnych w działalności OBWE stanowi ważną dziedzinę. Popieramy wzrost tej współpracy w oparciu o tę Platformę.

4. Rozwój współpracy może zostać dalej wzmocniony przez ekstensywne zastosowanie następujących instrumentów i mechanizmów: regularnych kontaktów, włączając spotkania; systemu ustawicznego dialogu; umacniania przejrzystości i praktycznej współpracy, włączając ustanowienie oficerów łącznikowych i punktów kontaktowych; wspólnej reprezentacji na odnośnych konferencjach; innych kontaktów zmierzających do wzrostu zrozumienia instrumentów zapobiegania konfliktom każdej organizacji.

5. OBWE może ponadto angażować się w odbywanie specjalnych spotkań z organizacjami, instytucjami i strukturami działającymi na obszarze OBWE. Spotkania te mogą odbywać się na szczeblu politycznym lub wykonawczym (w celu koordynacji polityki w określonych dziedzinach współpracy) i na szczeblu roboczym (w szczegółowych sprawach współpracy).

6. Głównym czynnikiem transformacji OBWE stanowi rozwój jej operacji w terenie. Wobec przyjęcia Platformy Kooperacyjnego Bezpieczeństwa powinna zostać rozwinięta istniejąca w zakresie operacji w terenie współpraca między OBWE i innymi odnośnymi organami, organizacjami i instytucjami, zgodnie z ich indywidualnymi mandatami. Warunki tej formy współpracy powinny zawierać: regularną wymianę informacji i spotkania, misje oceny wspólnych potrzeb, pozyskiwanie ekspertów innych organizacji przez OBWE, mianowanie oficerów łącznikowych, rozwijanie wspólnych projektów i operacji w terenie i wspólne przedsięwzięcia szkoleniowe.

7. Współpraca odnosząca się do poszczególnych kryzysów:

– OBWE poprzez swojego Urzędującego Przewodniczącego, wspomaganego przez Sekretarza Generalnego oraz odnośne organizacje i instytucje będą zachęcane do wzajemnego informowania się o akcjach, które podjęły lub które planują podjąć w związku z daną sytuacją;

– W tym celu Państwa zachęcają Urzędującego Przewodniczącego, wspomaganego przez Sekretarza Generalnego, do współdziałania z innymi organizacjami i instytucjami w celu wzmożenia współdziałania koordynacyjnego, aby zapobiegać dublowaniu działań i zapewnić skuteczne wykorzystanie dostępnych zasobów. Stosowne byłoby, aby OBWE mogła zaoferować wykorzystanie jej jako elastycznej struktury współpracy w różnych wzajemnie uzupełniających się staraniach. Urzędujący Przewodniczący będzie konsultował się z Państwami uczestniczącymi w sprawie działań i będzie postępował zgodnie z wynikami tych konsultacji.

8. Sekretarz Generalny przygotuje roczne sprawozdanie dla Stałej Rady o interakcjach tych organizacji i instytucji na obszarze OBWE.

Dokument OBWE SUM. DOC/1/99

b. Zasady regulujące stosunki między państwami-sygnatariuszami Aktu Końcowego KBWE

Zasady te rozwijają zasady przyjęte w artykule 2 Karty Narodów Zjednoczonych i w Deklaracji zasad prawa międzynarodowego dotyczącej przyjaznych stosunków i współpracy między państwami zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych z 24 października 1970 r. Uzupełniają je nowymi, mającymi specyficzne znaczenie dla stosunków międzypaństwowych w Europie, a mianowicie: a) zasadą nienaruszalności granic jako odrębną od zasady integralności terytorialnej, b) zasadą poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności i c) zasadą współpracy między państwami[8].

AKT KOŃCOWY KONFERENCJI BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE
Helsinki, 1 sierpnia 1975 r.

„Zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa w Europie ...
Deklaracja zasad rządzących stosunkami między Państwami Uczestniczącymi
Państwa Uczestniczące, ...
oświadczają, że są zdecydowane przestrzegać i urzeczywistniać, każde z nich w stosunkach ze wszystkimi innymi Państwami Uczestniczącymi, niezależnie od ich systemów politycznych, gospodarczych, jak również od ich wielkości, położenia geograficznego lub poziomu rozwoju gospodarczego, następujące zasady, wszystkie o podstawowych, rządzące ich wzajemnymi stosunkami:

I. Suwerenna równość, poszanowanie praw nieodłącznych od suwerenności.
Państwa Uczestniczące będą szanować suwerenną równość i indywidualność każdego z nich, jak również wszystkie prawa nieodłączne od ich suwerenności i objęte nią, w szczególności łącznie z prawem każdego państwa do równości wobec prawa, integralności terytorialnej oraz wolności i niepodległości politycznej. Będą również szanować prawo każdego z nich do swobodnego wyboru i rozwijania swego systemu politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego, jak również prawo do wydawania ustaw i rozporządzeń.
W ramach prawa międzynarodowego wszystkie Państwa Uczestniczące mają równe prawa i obowiązki. Będą szanować prawo każdego z nich do określania i kształtowania według swojego uznania swych stosunków z innymi państwami, zgodnie z prawem międzynarodowym i w duchu niniejszej Deklaracji. Uważają, że ich granice mogą być zmieniane zgodnie z prawem międzynarodowym, środkami pokojowymi oraz w drodze porozumienia. Mają również prawo do tego, by należeć lub nie należeć do organizacji międzynarodowych, być albo nie być stroną dwustronnych lub wielostronnych umów międzynarodowych, łącznie z prawem do tego, by być lub nie być stroną międzynarodowych umów sojuszniczych; mają one również prawo do neutralności.

II. Powstrzymywanie się od groźby użycia lub użycia siły.
Państwa uczestniczące będą powstrzymywać się we wzajemnych stosunkach, jak również w swych stosunkach międzynarodowych w ogóle, od groźby użycia siły lub użycia siły przeciw integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej któregokolwiek państwa

lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych i z niniejszą Deklaracją. Żadne względy nie mogą posłużyć za usprawiedliwienie uciekania się do groźby użycia siły lub użycia siły wbrew niniejszej zasadzie.

Zgodnie z tym Państwa Uczestniczące będą powstrzymywać się od wszelkich działań stanowiących groźbą użycia siły albo bezpośrednie lub pośrednie użycie siły przeciw innemu Państwu uczestniczącemu. Powstrzymują się także od wszelkich demonstracji siły w celu skłonienia innego Państwa Uczestniczącego do rezygnacji z pełnego wykonywania swych praw suwerennych. Powstrzymają się ponadto we wzajemnych stosunkach od jakichkolwiek środków odwetowych przy użyciu siły.

Żadna taka groźba użycia siły lub użycie siły nie będą stosowane jako środek załatwiania sporów lub rozwiązywania problemów, które mogą doprowadzić do sporów między nimi.

III. Nienaruszalność granic.

Państwa Uczestniczące uważają wzajemnie za nienaruszalne wszystkie granice każdego z nich, jak również granice wszystkich państw w Europie, i dlatego będą powstrzymywać się – teraz i w przyszłości – od zamachów na te granice.

Zgodnie z tym będą się również powstrzymywać od wszelkich żądań lub działań zmierzających do zawładnięcia i uzurpacji części lub całości terytorium któregokolwiek z Państw Uczestniczących.

IV. Integralność terytorialna państw.

Państwa Uczestniczące będą szanować integralność terytorialną każdego z Państw Uczestniczących.

Zgodnie z tym będą się powstrzymywać od wszelkich działań niezgodnych z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych wymierzonych przeciwko integralności terytorialnej, niepodległości politycznej lub jedności któregokolwiek z Państw Uczestniczących, a w szczególności od wszelkich takich działań stanowiących groźbę użycia lub użycie siły.

Państwa Uczestniczące będą także powstrzymywać się od czynienia terytorium któregokolwiek z nich przedmiotem okupacji wojskowej lub innych bezpośrednich lub pośrednich środków przymusu, podejmowanych wbrew prawu międzynarodowemu, albo przedmiotem nabycia przy użyciu takich środków lub pod groźbą ich użycia. Żadna taka okupacja lub nabycie nie będą uznane za legalne.

V. Pokojowe załatwienie sporów.

Państwa Uczestniczące będą załatwiać spory wynikłe między nimi środkami pokojowymi w taki sposób, aby międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo oraz sprawiedliwość nie zostały zagrożone.

Będą dążyć, w dobrej wierze i w duchu współpracy, do osiągnięcia szybkiego i słusznego rozwiązania na podstawie prawa międzynarodowego.

W tym celu będą posługiwać się takimi środkami, jak: rokowania, badania, pośrednictwo, postępowanie pojednawcze, arbitraż, postępowanie sądowe, lub innymi środkami pokojowymi według własnego wyboru, łącznie z wszelką procedurą załatwiania sporów uzgodnioną przed powstaniem sporu, w którym są stronami.

W razie niepowodzenia w osiągnięciu rozwiązania za pomocą któregokolwiek z wymienionych wyżej środków pokojowych, strony sporu będą w dalszym ciągu poszukiwać wzajemnie uzgodnionego sposobu pokojowego załatwiania sporu.

Państwa Uczestniczące – strony sporu jak również inne Państwa Uczestniczące powstrzymają się od wszelkich działań, które mogłyby pogorszyć sytuację w takim stopniu, że zagrażałoby to utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, utrudniając tym samym pokojowe załatwienie sporu.

VI. Nieingerencja w sprawy wewnętrzne.

Państwa Uczestniczące będą powstrzymywać się od jakiejkolwiek ingerencji bezpośredniej lub pośredniej, indywidualnej lub zbiorowej, w wewnętrzne lub zewnętrzne sprawy należące do zakresu wewnętrznej jurysdykcji innego Państwa Uczestniczącego, niezależnie od ich wzajemnych stosunków.

Zgodnie z tym będą powstrzymywać się od jakiejkolwiek formy ingerencji zbrojnej lub groźby takiej ingerencji wobec innego Państwa Uczestniczącego.

Będą się powstrzymywać również, we wszelkich okolicznościach od wywierania jakiegokolwiek militarnego lub politycznego, gospodarczego lub innego nacisku, zmierzającego do podporządkowania własnym interesom wykonywania przez inne Państwo Uczestniczące praw nieodłącznych od jego suwerenności i w ten sposób zapewnia sobie korzyści jakiegokolwiek rodzaju.

Zgodnie z tym powstrzymują się między innymi od udzielania bezpośredniej lub pośredniej pomocy działalności terrorystycznej lub wywrotowej albo innej działalności zmierzającej do obalenia siłą ustroju innego Państwa Uczestniczącego.

VII. Poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności, łącznie z wolnością myśli, sumienia, religii lub przekonań.

Państwa Uczestniczące będą szanować prawa człowieka i podstawowe wolności, łącznie z wolnością myśli, sumienia, religii lub przekonań każdego bez względu na różnię rasy, płci, języka lub religii.

Będą popierać i zachęcać do efektywnego korzystania z obywatelskich, politycznych, ekonomicznych, społecznych, kulturalnych i innych praw i wolności; wszystkie one wynikają z przyrodzonej godności jednostki ludzkiej i mają podstawowe znaczenie dla jej swobodnego i pełnego rozwoju.

W tych ramach Państwa Uczestniczące będą uznawać i szanować wolność jednostki w zakresie wyznawania i praktykowania, indywidualnie lub wespół z innymi, religii lub przekonań zgodnie z nakazami jej własnego sumienia.

Państwa Uczestniczące, na których terytorium znajdują się mniejszości narodowe będą szanować prawo osób należących do takich mniejszości do równości wobec prawa, dadzą im pełną możliwość rzeczywistego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności i w ten sposób będą chronić ich pracowite interesy w tej dziedzinie.

Państwa Uczestniczące uznają powszechne znaczenie praw człowieka i podstawowych wolności, których poszanowanie jest istotnym czynnikiem pokoju, sprawiedliwości i dobrobytu, niezbędnych do zapewnienia rozwoju przyjaznych stosunków i współpracy między nimi, jak również między wszystkimi państwami.

Będą niezmiennie we wzajemnych stosunkach szanować te prawa i wolności i będą wspólnie i indywidualnie podejmować wysiłki, łącznie ze współpracą z Organizacją Narodów Zjednoczonych w celu popierania ich powszechnego i efektywnego poszanowania.

Potwierdzają one prawo jednostki do poznania swych praw i obowiązków w tej dziedzinie i postępowania zgodnie z nimi.

W dziedzinie praw człowieka i podstawowych wolności Państwa Uczestniczącego będą postępować zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka. Będą również wypełniać obowiązki określone w deklaracjach i porozumieniach międzynarodowych w tej dziedzinie łącznie z Międzynarodowymi Paktami Praw Człowieka, jeśli są one nimi związane.

VIII. Równouprawnienie i prawo narodów do samostanowienia.

Państwa Uczestniczące będą szanować równouprawnienie narodów i ich prawo do samostanowienia, działając zawsze zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i odpowiednimi normami prawa międzynarodowego, łącznie z normami odnoszącymi się do integralności terytorialnej państw.

Na mocy zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów wszystkie narody mają zawsze prawo, w warunkach pełnej wolności, określać, kiedy i jak sobie życzą, swój wewnętrzny i zewnętrzny status polityczny, bez ingerencji z zewnątrz, i dążyć, według swego uznania, do rozwoju politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego.

Państwa Uczestniczące potwierdzają powszechne znaczenie poszanowania i efektywnego korzystania z równouprawnienia i samostanowienia narodów dla rozwoju przyjaznych stosunków między sobą, jak i między wszystkimi państwami; przypominają także znaczenie wyeliminowania wszelkich form naruszania niniejszej zasady.

IX. Współpraca między państwami.

Państwa Uczestniczące będą rozwijać współpracę między sobą i ze wszystkimi państwami we wszystkich dziedzinach zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych. Rozwijając tę współpracę, Państwa Uczestniczące położą szczególny nacisk na dziedziny określone w ramach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, przy czym każde z nich wnosić będzie swój wkład w warunkach pełnej równości.

Rozwijając współpracę jak równi z równymi, będą dokładać starań w celu popierania wzajemnego zrozumienia i zaufania, przyjaznych i dobrosąsiedzkich stosunków między sobą, międzynarodowego pokoju, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Będą one również, rozwijając wzajemną współpracę, dokładać starań w celu podnoszenia dobrobytu narodów i przyczyniania się do zaspokojenia ich aspiracji, między innymi przez korzyści wynikające z lepszego wzajemnego poznania oraz z postępu i osiągnięć w dziedzinach gospodarczej, naukowej, technicznej, społecznej, kulturalnej i humanitarnej. Podejmą kroki na rzecz warunków sprzyjających udostępnieniu wszystkim tych korzyści; będą uwzględniać interes wszystkich w zmniejszaniu różnic w poziomie gospodarczego rozwoju, a w szczególności interes krajów rozwijających się całego świata.

Potwierdzają, że rządy, instytucje, organizacje i jednostki do odegrania odpowiednią i pozytywną rolę w przyczynianiu się do osiągnięcia tych celów ich współpracy.

Będą dążyć, rozszerzając współpracę zgodnie z tym co zostało określone wyżej, do rozwijania ściślejszych stosunków wzajemnych na udoskonalonej i trwalszej podstawie, dla dobra narodów.

X. Wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.

Państwa Uczestniczące będą wykonywać w dobrej wierze zobowiązania spoczywające na nich na mocy prawa międzynarodowego, zarówno zobowiązania wynikające z powszechnie uznanych zasad i norm prawa międzynarodowego, jak i zobowiązania wynikające z umów lub innych porozumień, których są stronami, zgodnie z prawem międzynarodowym.

Przy wykonywaniu swych suwerennych praw, łącznie z prawem do wydawania ustaw i przepisów, będą postępowały zgodnie z zobowiązaniami prawnymi wynikającymi z prawa międzynarodowego; będą ponadto należycie uwzględniać i wykonywać postanowienia Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Państwa Uczestniczące potwierdzają, że w razie sprzeczności między zobowiązaniami członków Organizacji Narodów Zjednoczonych wynikającymi z Karty Narodów Zjednoczonych, a ich zobowiązaniami wynikającymi z jakiejkolwiek umowy lub innego porozumienia międzynarodowego, pierwszeństwo będą miały ich zobowiązania wynikające z Karty, zgodnie z art. 103 Karty Narodów Zjednoczonych.

Wszystkie wymienione wyżej zasady mają podstawowe znaczenie i wobec tego będą stosowane jednakowo i bez zastrzeżeń, a każda z nich będzie interpretowana z uwzględnieniem pozostałych.

Państwa Uczestniczące wyrażają swe zdecydowanie pełnego poszanowania i stosowania tych zasad, tak jak zostały one przedstawione w niniejszej Deklaracji, we wszystkich aspektach. W odniesieniu do ich wzajemnych stosunków i współpracy, w celu zapewnienia każdemu Państwu uczestniczącemu korzyści wynikających z poszanowania i stosowania tych zasad przez wszystkich.

Państwa Uczestniczące, uwzględniając należycie powyższe zasady, a w szczególności pierwsze zdanie zasady dziesiątej: „Wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego", stwierdzają. że niniejsza Deklaracja nie narusza w niczym ani ich praw i obowiązków, ani też odnośnych układów oraz innych umów i porozumień.

Państwa Uczestniczące wyrażają przekonanie, że poszanowanie tych zasad będzie sprzyjać rozwojowi normalnych i przyjaznych stosunków oraz postępowi w rozwoju współpracy między nimi we wszystkich dziedzinach. Wyrażają również przekonanie, że poszanowanie tych zasad będzie sprzyjać rozwojowi politycznych kontaktów między nimi, co z kolei przyczyni się do lepszego wzajemnego zrozumienia ich stanowisk i poglądów.

Państwa Uczestniczące wyrażają zamiar utrzymywania stosunków ze wszystkimi innymi państwami w duchu zasad zawartych w niniejszej Deklaracji".

Od Helsinek do Madrytu. Dokumenty Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie 1973-1983, Warszawa 1983, s. 113-122.

Dokument końcowy spotkania madryckiego państw uczestniczących w KBWJE, odbytego 6 września 1983 r. na podstawie postanowień jej Aktu Końcowego odnoszących się do dalszych kroków po konferencji, zawiera zalecenia mające na celu nie tylko zapewnienie przestrzegania przez państwa uczestniczące w tej konferencji przyjętych przez nią zasad, lecz również do ich utrwalenia w ustawodawstwie i umowach międzynarodowych tych państw. Zgodnie z tym Traktat o przyjaźni i solidarności między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Francuską z 9 kwietnia 1991 r. i Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17 czerwca 1991 r. odesłały do tych zasad jako jednej z podstaw kształtowania wzajemnych stosunków, a Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy je „potwierdził". W artykule I natomiast Ramowego Porozumienia Pokojowego dla Bośni i Hercegowiny, podpisanego 21 listopada 1995 r, strony zobowiązały się do utrzymywania wzajemnych stosunków „zgodnie z zasadami określonymi w Karcie Narodów Zjednoczonych, jak również w Akcie Końcowym z Helsinek i w innych dokumentach OBWE"[9].

c. Środki i procedury zapobiegania naruszeniom pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego w systemie OBWE

Zgodnie z postanowieniami Akta Końcowego KBWE oraz Paryskiej Karty Nowej Europy w działalności OBWE szczególne znaczenie nadano działaniom mającym na celu zapobieganie naruszeniom bezpieczeństwa w Europie. Wynikało to z przewodnich założeń Konferencji Helsińskiej i wyrażonej w Akcie Końcowym woli uczestniczących w niej państw. Było ponadto wyrazem przyjęcia przez państwa uczestniczące w KBWE zasady, że realizacja zadań określonych w jej Akcie Końcowym nie narusza w niczym zobowiązań wynikających dla nich z wielostronnych porozumień sojuszniczych, co jednocześnie wyznaczało linię podziału między zadaniami i kompetencjami OBWE i organizacji tych sojuszów w przeszłości NATO i UZE z jednej strony i Układem Warszawskim z drugiej, a po likwidacji jego organizacji – tylko z NATO i UZE. Szczególna rola OBWE w dziedzinie zapobiegania konfliktom została uznana w wielu dokumentach NATO[10].

W dokumencie dodatkowym przyjętym w celu urzeczywistnienia niektórych postanowień Paryskiej Karty Nowej Europy z 21 listopada 1990 r. przewidziano utworzenie Centrum Zapobiegania Konfliktom, jako organu wspomagającego Radę w działaniach mających na celu zmniejszenie niebezpieczeństwa konfliktów. We wstępnym okresie działalności rola Centrum miała polegać na wspieraniu realizacji środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Założenia działalności prewencyjnej OBWE zostały rozwinięte w III części Dokumentu Helsińskiego z 10 lipca 1992 r.

„III ...

Wczesne ostrzeganie, zapobieganie konfliktom i postępowanie na wypadek kryzysu (łącznie z misjami wyjaśniającymi i sprawozdawczymi oraz operacjami pokojowymi KBWE)

1. Państwa uczestniczące postanowiły wzmocnić struktury konsultacji politycznych i zwiększyć ich częstotliwość, zapewnić elastyczniejszy i aktywniejszy dialog oraz sprawniejsze wczesne ostrzeganie i załatwianie sporów, co przyczyni się do osiągnięcia większej skuteczności zapobiegania i rozwiązywania konfliktów, a jeśli zajdzie taka konieczność, wesprzeć je operacjami pokojowymi ...

Wczesne ostrzeganie i działania zapobiegawcze

3. Aby zapewnić wczesne ostrzeganie o zaistnieniu w regionie KBWE sytuacji, które mogą przekształcić się w kryzys, łącznie z konfliktem zbrojnym, Państwa Uczestniczące będą w większym stopniu korzystać z regularnych, pogłębionych konsultacji politycznych w ramach struktur i instytucji KBWE, łącznie z przeglądowymi spotkaniami na, temat realizacji.

4. Komitet Wysokich Przedstawicieli[11] jako przedstawiciel Rady ponosi główną odpowiedzialność w tym względzie.

5. Bez naruszenia prawa wszystkich Państw do zajmowania się każdą kwestią, Komitet Wysokich Przedstawicieli może zostać powiadomiony o takich sytuacjach za pośrednictwem Urzędującego Przewodniczącego między innymi przez:

- każde Państwo bezpośrednio objęte sporem;
- grupę 11 Państw, które nie są bezpośrednio zaangażowane w spór;
- Wysokiego Komisarza do spraw Mniejszości Narodowych w sytuacjach, które jego zdaniem przeradzają się w konflikt lub przekraczają zakres jego działań;
- Komitet Konsultacyjny Centrum Zapobiegania Konfliktom, zgodnie z paragrafem 33 Dokumentu Praskiego;
- Komitet Konsultacyjny Centrum Zapobiegania Konfliktom po zastosowaniu mechanizmu konsultacji i współpracy dotyczącego nietypowej działalności wojskowej;
- Zastosowanie Mechanizmu Ludzkiego Wymiaru lub Zasad Załatwiania Sporów i Postanowień dotyczących Procedury Pokojowego Załatwiania Sporów przyjętego w La Valecie.

Postępowanie na wypadek kryzysu przy użyciu środków politycznych

6. Komitet Wysokich Przedstawicieli będzie popierał kroki podejmowane przez zainteresowane Państwo lub Państwa pozwalające uniknąć wszelkich działań, które mogłyby pogorszyć sytuację i, jeśli to będzie wskazane, zaleci inne procedury oraz mechanizmy pokojowego rozwiązywania sporów.

7. Komitet Wysokich Przedstawicieli, w celu ułatwienia rozważenia sytuacji, może zwrócić się o bezstronną radę i konsultację do odpowiednich ekspertów, instytucji i organizacji międzynarodowych.

8. Jeżeli Komitet Wysokich Przedstawicieli stwierdzi, że wymagane jest zgodne działanie KBWE, określi procedurę, którą należy zastosować, biorąc pod uwagę charakter sytuacji. Działając w imieniu Rady, przyjmie na siebie całkowitą odpowiedzialność KBWE za

postępowanie na wypadek kryzysu, mając na względzie jego rozwiązanie. Może między innymi określić ramy negocjowanego porozumienia lub wysłać misję sprawozdawczą lub wyjaśniającą. Komitet Wysokich Przedstawicieli może także zainicjować lub zachęcić do skorzystania z dobrych usług, mediacji lub koncyliacji ...

Instrumenty zapobiegania konfliktom i postępowanie na wypadek kryzysu

Misje wyjaśniające i misje sprawozdawcze

12. Misje wyjaśniające i sprawozdawcze mogą być wykorzystywane jako instrument zapobiegania konfliktom i postępowania na wypadek kryzysu.

13. Nie naruszając postanowień paragrafu 13 Dokumentu Moskiewskiego dotyczących kwestii ludzkiego wymiaru[12], a także paragrafu 29 Dokumentu Praskiego dotyczącego nietypowej działalności wojskowej, Komitet Wysokich Przedstawicieli lub Komitet Konsultacyjny Centrum Zapobiegania Konfliktom może postanowić przez consensus o utworzeniu takich misji. W każdym przypadku takie decyzje będą zawierały jasno określony mandat.

14. Państwo(a) Uczestniczące będzie(ą) w pełni współpracować z misją wykonującą mandat na jego terytorium i ułatwiać jej pracę.

15. Sprawozdania misji wyjaśniających i sprawozdawczych będą przekazywane do omówienia, odpowiednio, na forum Komitetu Wysokich Przedstawicieli lub Komitetu Konsultacyjnego Centrum Zapobiegania Konfliktom. Sprawozdania i wszystkie uwagi przekazane przez wizytowane Państwo(a) pozostaną poufne aż do czasu omówienia. Zwyczajowo sprawozdania będą przekazywane do wiadomości publicznej. Jednak gdy misja lub wizytowane Państwo(a) Uczestniczące wyrazi życzenie zachowania poufności, nie zostaną one ujawnione, jeśli Państwa Uczestniczące nie postanowią inaczej.

16. Z wyjątkiem świadczeń dobrowolnych, koszty misji wyjaśniających i sprawozdawczych ponoszą wszystkie Państwa Uczestniczące, zgodnie ze skalą podziału kosztów ...

KBWE. Dokument Helsiński 1992. Wyzwania czasu przemian, Warszawa 1992, s. 35-38.

d. Pokojowe załatwianie sporów międzynarodowych w systemie OBWE

Akt Końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie z 1 sierpnia 1975 r. w postanowieniach dotyczących wprowadzenia w życie sformułowanych w nim zasad rządzących stosunkami między państwami uczestniczącymi, zapowiedział kontynuację rozważań dotyczących ustanowienia systemu pokojowego załatwiania sporów „zmierzającego do uzupełnienia istniejących sposobów" i w tym celu podjęcie prac nad projektem odpowiedniej konwencji.

Prace te, prowadzone od zwołania pierwszego spotkania ekspertów na ten temat w Montreux w dniach od 31 października do 11 grudnia 1987 r. zakończyły się opracowaniem i przyjęciem 8 lutego 1991 r. na spotkaniu ekspertów w La Valetta dokumentu określającego zasady i procedury KBWE pokojowego rozstrzygania sporów. Dokument ten zo-

stał zatwierdzony na spotkaniu Rady Ministrów KBWE w Berlinie w dniach 19-20 czerwca 1991 r.

Tzw. druga konferencja przeglądowa KBWE w Helsinkach podjęła 10 lutego 1992 r. decyzję w sprawie dalszej rozbudowy zestawu środków pokojowego załatwiania sporów. W związku z tym zwołane zostało do Genewy 1 października 1992 r. spotkanie KBWE, które przygotowało projekty: a) poprawki do Procedury KBWE Pokojowego Załatwiania Sporów z La Valetta, b) konwencji o koncyliacji i arbitrażu w ramach KBWE, c) postanowień dotyczących utworzenia Komisji Koncyliacyjnej KBWE i d) postanowień w sprawie tzw. koncyliacji kierowanej. Wszystkie te dokumenty zostały przyjęte przez Radę Ministrów KBWE w Sztokholmie w dniach 14-15 grudnia 1992 r.

Zgodnie z przyjętymi założeniami, system KBWE pokojowego załatwiania sporów ma być rozwijany i poddawany w miarę rozwoju sytuacji adaptacji do zmieniających się jej wymogów. W dokumencie szczytu państw KBWE w Budapeszcie z grudnia 1994 r. zatytułowanym „W kierunku prawdziwego partnerstwa w nowej erze" wyrażono gotowość wzmożenia wszelkich wysiłków dla pokojowego załatwiania sporów i konfliktów lokalnych w ramach istniejącego już w ramach KBWE systemu, wyjątkowo tylko przekazując je do rozpatrzenia Radzie Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych.

ZASADY ROZSTRZYGANIA SPORÓW ORAZ POSTANOWIENIA DOTYCZĄCE PROCEDURY KBWE POKOJOWEGO ROZSTRZYGANIA SPORÓW

La Valetta, 8 lutego 1991 r.

Dokument z La Valetta, przypominając treść zasady V Aktu Końcowego KBWE z Helsinek z 1975 r. dotyczącej pokojowego rozstrzygania sporów międzynarodowych, podkreślił potrzebę usprawnienia mechanizmów służących zapobieganiu sporom oraz określił postępowanie w przypadku ich powstania. Proponowane w dokumencie procedury załatwiania sporów odpowiadają ogólnym standardom przyjętym w powszechnym prawie międzynarodowym.

Szczególne znaczenie mają jednak postanowienia dotyczące obowiązków państw OBWE, których celem jest zwiększenie skuteczności pokojowego rozstrzygania sporów w ich wzajemnych stosunkach:

„...Zwiększanie zobowiązań

9. Państwa Uczestniczące zwiększą swe zobowiązania dotyczące pokojowego rozstrzygania sporów. W tym celu będą w szczególności:

a) starały się umieszczać, w układach, które podpiszą w przyszłości, klauzule zakładające rozstrzyganie sporów wynikających z interpretacji lub stosowania tych układów, i rozważyć czy wskazane będzie przywołanie strony trzeciej – obligatoryjne lub nieobligatoryjne;

b) powstrzymywały się, w stopniu w jakim to możliwe, od wprowadzania zastrzeżeń w odniesieniu do stosowania procedur rozstrzygania sporów;

c) rozważą możliwość wycofania zastrzeżeń, które mogły poczynić, odnośnie procedur rozstrzygania sporów zawartych w umowach wielostronnych;

d) rozważą możliwość przyjęcia obowiązkowej jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w formie traktatowej lub w postaci jednostronnej deklaracji, zgodnie z artykułem 36, ustępem 2 Statutu Trybunału[13] oraz zmniejszą do minimum, wszędzie gdzie to będzie możliwe, zastrzeżenia dołączone do takiej deklaracji;

e) jeżeli poczyniły taką deklarację do której dołączone zostały jedno lub więcej zastrzeżeń, lub jeśli uczynią tak w przyszłości, rozważą możliwość wycofania wspomnianych zastrzeżeń;

f) rozważą przedłożenie, w drodze specjalnego porozumienia, Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości lub arbitrażowi, poprzez Stały Trybunał Arbitrażowy, jeśli to właściwe, tych sporów, które poddają się takim procedurom;

g) tam gdzie to możliwe, przystąpią do innych odpowiednich porozumień i umów międzynarodowych dotyczących rozstrzygania sporów;

h) będą korzystały w szerszym zakresie z międzynarodowych instytucji powołanych do rozstrzygania sporów;

i) rozważą przyjęcie jurysdykcji ciał międzynarodowych powołanych do rozstrzygania sporów lub mechanizmów kontroli, ustanowionych przez wielostronne umowy dotyczące, inter alia, ochrony praw człowieka lub, zależnie od sytuacji, wycofanie istniejących zastrzeżeń w odniesieniu do takich mechanizmów;

j) zbadają sposoby ustanawiania i wzmacniania mechanizmów zapewniających przestrzeganie wiążących decyzji podjętych w ramach pokojowego rozstrzygania sporów;

k) będą działały aktywnie, w ramach społeczności międzynarodowej, na rzecz zaawansowania metod pokojowego rozstrzygania sporów.

Informacje udzielane osobom fizycznym i prawnym

10. W odniesieniu do sporów pomiędzy Państwami Uczestniczącymi, które mają szczególne znaczenie dla osób fizycznych lub prawnych, Państwa Uczestniczące będą, jeśli uznają to za stosowne, udzielały osobom zainteresowanym informacji i wysłuchiwały ich opinii.

Postanowienia dotyczące procedury KBWE pokojowego rozstrzygania sporów

Dział I

W przypadku zaistnienia sporu pomiędzy Państwami Uczestniczącymi, będą one, bez niepotrzebnej zwłoki i w dobrej wierze, dążyły do rozstrzygnięcia sporu na drodze bezpośrednich konsultacji i rokowań, lub będą dążyły do uzgodnienia odpowiedniej alternatywnej procedury rozstrzygania sporu.

Dział II

Bez uszczerbku dla prawa któregokolwiek z Państw Uczestniczących do postawienia sprawy w ramach procesu KBWE, spór o znacznej doniosłości dla zachowania pokoju, bezpieczeństwa i stabilności państw uczestniczących może zostać skierowany do Komitetu Wysokich przedstawicieli przez każdą stronę sporu.

Dział III

Procedura opisana poniżej nie będzie zastosowana, jeśli spór był lub jest obecnie poddawany innej procedurze rozstrzygania sporów, jak określono w Dziale VIII lub jest poddawany innemu procesowi, na który strony sporu wyraziły zgodę.

Dział IV

Jeśli w uzasadnionym terminie oraz z uwzględnieniem wszystkich okoliczności sporu strony nie są zdolne rozstrzygnąć tego sporu w drodze bezpośrednich konsultacji lub rokowań, ani uzgodnić przyjęcia odpowiedniej procedury dla rozstrzygnięcia sporu, każda strona sporu może zażądać powołania Mechanizmu Rozstrzygania Sporów KBWE, powiadamiając drugą stronę lub strony sporu.

Dział V[14]

1. W skład Mechanizmu Rozstrzygania Sporów KBWE wchodzą jedna lub więcej osób, wybrane za obopólną zgodą stron sporu z rejestru kompetentnych kandydatów, prowadzonego przez instytucję nominującą[15]. Rejestr zawiera nazwiska osób nominowanych przez każde Państwo Uczestniczące, które sobie tego życzy. Państwo takie nominuje nie więcej niż cztery osoby. Żaden członek Mechanizmu nie może być obywatelem ani stałym mieszkańcem terytorium żadnego Państwa uwikłanego w spór. W skład Mechanizmu, za porozumieniem stron, mogą wchodzić osoby, których nazwiska nie znajdują się w rejestrze...[16].

Dział VI

1. Z chwilą utworzenia Mechanizmu, będzie on dążył, indywidualnie lub zbiorowo, do nawiązania kontaktu ze stronami sporu. Mechanizm przyjmie metody pracy, postępując w sposób tak nieformalny i elastyczny jak uzna za właściwe...

Dział VII

Mechanizm będzie dążył do uzyskania takich informacji i uwag od stron, które umożliwią mu udzielenie pomocy stronom w dokonaniu wyboru właściwych procedur dla rozwiązania sporu. Mechanizm może udzielać zarówno ogólnych, jak konkretnych uwag i rad.

Dział VIII

Uwagi lub rady Mechanizmu mogą się odnosić do podjęcia lub wznowienia procesu rokowań pomiędzy stronami czy też przyjęcia jakiejkolwiek innej procedury rozstrzygania sporu, takiej jak fact-finding, koncyliacja, mediacja, dobre usługi, arbitraż czy orzecznictwo lub każdej możliwej adaptacji każdej takiej procedury lub ich kombinacji, lub jakiejkolwiek innej procedury, którą może wskazać uwzględniając okoliczności sporu lub w związku z jakimkolwiek aspektem którejkolwiek z tych procedur.

Dział IX

Strony rozważą w dobrej wierze i w duchu współpracy każdą uwagę lub radę Mechanizmu. Jeśli mimo działania Mechanizmu i wszelkich udzielonych przez niego uwag czy rad, strony nie były zdolne, w uzasadnionym terminie rozstrzygnąć sporu ani uzgodnić procedury jego rozstrzygnięcia, każda strona sporu może powiadomić o tym fakcie Me-

chanizm i drugą stronę sporu. Każda strona może wtedy, zgodnie z postanowieniami Działu VI, ustępu 2, zwrócić uwagę Komitetu Wysokich Przedstawicieli na tę okoliczność.

Dział X

Niepodjęcie przez któráś ze stron działań w związku z uwagę czy radą Mechanizmu odnoszącą się do procedury rozstrzygania sporu, nie zwalnia żadnej ze stron z obowiązku kontynuowania wysiłków w celu rozstrzygnięcia sporu pokojowymi środkami.

Dział XI

W przypadku o którym mowa w drugim zdaniu Działu, każda strona sporu może w okresie trzech miesięcy od daty każdej notyfikacji, zwrócić się z prośbą do Mechanizmu o przekazanie ogólnych lub konkretnych uwag lub rad dotyczących istoty sporu w celu udzielenia pomocy stronom w osiągnięciu rozstrzygnięcia, zgodnie z prawem międzynarodowym i ich zobowiązaniami w ramach KBWE. Strony rozważą w dobrej wierze i w duchu współpracy każdą taką uwagę lub radę Mechanizmu.

Dział XII

1. Pomimo faktu przedłożenia przez stronę prośby, zgodnie z postanowieniami Działu IV lub XI, Mechanizm zależnie od sytuacji nie będzie ustanowiony albo nie będzie kontynuował postępowania, jeżeli zdaniem innej strony sporu nie powinien on być ustanawiany lub nie powinien kontynuować prac, gdyż w związku z zaistniałym sporem pojawiają się kwestie dotyczące jej integralności terytorialnej, obrony narodowej, prawa do suwerenności nad terytorium lądowym lub sprzeczne roszczenia w odniesieniu do jurysdykcji nad innymi obszarami.

2. W takim przypadku, każda inna strona sporu może zwrócić uwagę Komitetowi Wysokich Przedstawicieli na tę okoliczność...

Dział XIII

Strony sporu mogą w każdej chwili, za obopólną zgodą zmodyfikować lub przystosować tę procedurę, tak jak uznają za stosowne, w celu ułatwienia rozstrzygnięcia sporu inter alia przez wyrażenie zgody na:

a) upoważnienie Mechanizmu do przeprowadzenia fact-finding lub do powierzenia jednej lub większej liczbie osób, jednemu lub większej liczbie Państw Uczestniczących, lub jakiejkolwiek kompetentnej instytucji KBWE, lub jakiemukolwiek innemu ciału, misji fact finding;

b) skierowanie prośby do Mechanizmu aby podjął on lub zorganizował jakiekolwiek działania odnośnie do przedmiotu sporu;

c) skierowanie prośby do Mechanizmu ażeby ustosunkował się w jakiejkolwiek innej formie niż założono powyżej;

d) przyjęcie każdej uwagi i rady Mechanizmu jako w pełni lub częściowo wiążącej w odniesieniu do rozstrzygania sporu...

Dział XV

Nic co zostało powiedziane powyżej nie wpłynie w jakikolwiek sposób na jedność zasad KBWE, na prawo Państw Uczestniczących do podniesienia w ramach procesu KBWE jakiejkolwiek kwestii w związku z realizacją jakichkolwiek postanowień KBWE dotyczą-

cych zasady pokojowego rozstrzygania sporów, lub odnoszących się do jakichkolwiek innych zobowiązań lub postanowień KBWE.

Dział XVI

Wszystkie strony sporu będą stosowały Procedurę Rozstrzygania Sporów w sposób rzetelny i w dobrej wierze..."

Zbiór Dokumentów, 1992, nr 1, s. 175-178.

KONWENCJA O KONCYLIACJI I ARBITRAŻU W RAMACH OBWE
Sztokholm, 15 grudnia 1992 r.

Konwencja ustanawia w artykule 1 Trybunał Koncyliacyjny i Arbitrażowy w celu rozstrzygania sporów przekazanych mu przez strony (art. 1). Trybunał stanowią koncyliatorzy i arbitrzy wylosowani z list sporządzonych zgodnie z przyjętą procedurą. Postępowanie pojednawcze jest prowadzone przez Komisję Koncyliacyjną, a rozjemcze przez Trybunał Arbitrażowy (art. 2) Siedzibą Trybunału jest Genewa. Decyzje Trybunału zapadają większością głosów członków uczestniczących w głosowaniu, orzeczenia natomiast Komisji Koncyliacyjnej i Trybunału Arbitrażowego większością głosów ich członków, którzy w odróżnieniu od poprzedniego przypadku, nie mogą wstrzymać się od głosu (art. 8). Biuro Trybunału składa się z Prezesa, jego zastępcy i trzech członków. Prezesa Trybunału wybierają spośród swego grona członkowie Trybunału (art. 7). Konwencja określa sposób powoływania Komisji Koncyliacyjnej (art. 21) oraz Trybunału Arbitrażowego (art. 25-28) oraz ich procedurę. Opiera się ona na wzorach sformułowanych w I konwencji haskiej z 1907 r. w sprawie pokojowego załatwiania sporów.

W konwencji poświęcono dużo miejsca sprawie ochrony istniejących środków rozstrzygania sporów. Ochrona ta polega na dostosowaniu stworzonego konwencją systemu i wynikających z niego zobowiązań stron do innych działających już systemów załatwiania sporów międzynarodowych i odnoszących się do nich zobowiązań państw.

„... Artykuł 19

Ochrona istniejących środków rozstrzygania sporów

1. Komisja Koncyliacyjna lub Trybunał Arbitrażowy powołany do rozstrzygnięcia sporu wstrzyma się od wszelkich dalszych działań, jeżeli:

a) przed wniesieniem sporu do Komisji lub Trybunału został on wniesiony przed sąd lub trybunał, którego właściwość w odniesieniu do prowadzonego sporu strony są prawnie zobowiązane przyjąć, względnie jeżeli taki organ wydał orzeczenie co do meritum sporu;

b) strony sporu przyjęły z góry wyłączną właściwość organu sądowego innego niż Trybunał powołany zgodnie z niniejszą Konwencją, w którego kompetencji leży wydawanie orzeczeń z mocą wiążącą w odniesieniu do wniesionego sporu, względnie jeżeli strony sporu zdecydowały się na jego rozstrzygnięcie wyłącznie za pomocą innych środków;

2. Komisja Koncyliacyjna powołana do rozstrzygnięcia sporu wstrzymała się od wszelkich dalszych działań, jeżeli nawet po wniesieniu do niej sporu, jedna lub wszystkie strony

wniosą spór do sądu lub trybunału, którego właściwość w odniesieniu do tego sporu jego strony są prawnie zobowiązane uznać.

3. Komisja Koncyliacyjna odroczy rozpatrywanie sporu, jeżeli spór został wniesiony do innego organu, któremu przysługuje kompetencja do przedstawienia propozycji w odniesieniu do tego sporu. Jeżeli takie wcześniejsze działania nie doprowadzą do rozstrzygnięcia sporu, Komisja podejmie prace na wniosek stron lub jednej ze stron sporu, z zastrzeżeniem postanowień paragrafu 1 Artykułu 26[17].

4. Państwo może w chwili podpisania, ratyfikowania lub przystępowania do niniejszej Konwencji złożyć zastrzeżenie mające na celu zapewnienie zgodności mechanizmów rozstrzygania sporów wynikających z niniejszej Konwencji z innymi środkami rozstrzygania sporów, wynikającymi z zobowiązań międzynarodowych mających zastosowanie wobec tego Państwa.

5. W przypadku zakończenia sporu przez strony w dowolnym terminie, Komisja lub Trybunał wykreśli spór ze swojej listy po otrzymaniu pisemnego potwierdzenia od wszystkich zainteresowanych, iż spór został rozwiązany.

6. W przypadku różnicy zdań między stronami sporu co do właściwości Komisji lub Trybunału w odniesieniu do sporu, decyzję w tej sprawie podejmuje Komisja lub Trybunał ..."

Zbiór Dokumentów, 1992, nr 4, s. 98-99.

POSTANOWIENIA DOTYCZĄCE KOMISJI KONCYLIACYJNEJ KBWE
Sztokholm, 15 grudnia 1992 r.

Postanowienia te stanowią procedurę uzupełniającą Procedurę Pokojowego Rozstrzygania Sporów z La Valetta.

Przewidują one:

- możliwość wniesienia sporu za zgodą stron do Komisji Koncyliacyjnej KBWE (dział I). W tym celu państwa mogą złożyć deklarację wyrażającą zgodę na wszczęcie na zasadzie wzajemności procedury koncyliacyjnej w razie powstania sporu między nimi a innymi Państwami uczestniczącymi (dział II);
- powoływanie na wniosek stron Komisji Konsultacyjnej dla danego sporu, zgodnie z ustaloną procedurą i zapewnienie jej możliwości: a) zwracania uwagi stronom na środki, które mogłyby ułatwić polubowne rozwiązanie, b) proponowania warunków rozstrzygnięcia sporu możliwych do przyjęcia przez strony. Strony te, w określonym przez Komisję limicie czasowym są zobowiązane przyjąć lub odrzucić te warunki (dział XI).

Zgodnie z postanowieniami państwa uczestniczące mogą w dowolnym czasie złożyć deklarację ogólną lub odnoszącą się do konkretnego sporu, przyjmującą na zasadzie wzajemności jako wiążące warunki rozstrzygnięcia proponowane przez Komisję (dział IV)[18].

POSTANOWIENIA DOTYCZĄCE KONCYLIACJI KIEROWANEJ
Sztokholm, 15 grudnia 1992 r.

Zgodnie z nimi Rada Ministrów lub Komitet Wysokich Przedstawicieli mogą zalecić państwom uczestniczącym skorzystanie z koncyliacji w celu rozwiązania sporu, którego nie były w stanie uregulować w „rozsądnym okresie czasu" na zasadach określonych w Postanowieniach dotyczących Komisji Koncyliacyjnej KBWE (art. 1, ustęp 1). Procedura ta nie może jednak być zastosowana a) jeżeli w celu rozwiązania sporu zastosowano już inne procedury i b) jeżeli jedna ze stron uzna, że procedura ta nie może być zastosowana ze względu na charakter sporu dotyczący jej integralności terytorialnej, obrony narodowej, suwerenności nad terytorium lądowym lub roszczeń do wykonywania jurysdykcji nad innymi obszarami (art. 5)[19].

e. Środki budowania zaufania i bezpieczeństwa w Europie

Sytuacja w Europie w okresie zimnej wojny, występujące na niej duże potencjalne ryzyko konfliktu oraz napięcia w stosunkach politycznych, przede wszystkim na tle nieuregulowanego problemu niemieckiego, sprawiła, że kwestia uzgodnienia środków zapobiegających nagłej napaści zajęła wiele miejsca w wielostronnych rokowaniach dotyczących rozbrojenia i bezpieczeństwa europejskiego. W dyskusji na ten temat ujawniły się jednak istotne różnice stanowisk, a zwłaszcza zasadnicza sprzeczność dotycząca funkcji tych środków: między formułą Zachodu „najpierw zaufanie, potem rozbrojenie" i odmienną państw Układu Warszawskiego – traktującą realizację przedsięwzięć rozbrojeniowych jako warunek budowania wzajemnego zaufania.

Na Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Helsinkach w wyniku znacznej poprawy sytuacji międzynarodowej i stosunków Wschód-Zachód i postępów w rozmowach dotyczących kontroli zbrojeń między USA i ZSRR oraz uzgodnienia między nimi przedsięwzięć zmierzających do zmniejszenia ryzyka wojny przyjęto kompromisową formułę środków budowy zaufania, jako oddzielnych lecz nierozłącznych zarówno od wojskowych, jak i politycznych aspektów bezpieczeństwa metod budowy poczucia większego bezpieczeństwa państw.

AKT KOŃCOWY KONFERENCJI BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE
Helsinki, 1 sierpnia 1975 r.

W stanowiącym integralną część Aktu Końcowego Konferencji „Dokumencie w sprawie środków budowy zaufania oraz niektórych aspektów bezpieczeństwa i rozbrojenia" uzgodniono przedsięwzięcia dotyczące powiadamiania o wielkich manewrach[20].

Uzgodnienia te, mające precedensowe znaczenie, były stopniowo rozwijane w czasie późniejszych negocjacji w ramach OBWE.

W Dokumencie z 6 września 1983 r. Spotkania Madryckiego Przedstawicieli Państw Uczestniczących KBWE uzgodniony został mandat przyszłych rokowań, których celem miało być: „podjęcie nowych, skutecznych i konkretnych działań zmierzających do po-

czynienia postępu w umacnianiu zaufania i bezpieczeństwa oraz w osiągnięciu rozbrojenia, tak aby nadać skuteczność i dać wyraz obowiązkowi państw powstrzymania się od groźby użycia siły lub użycia siły we wzajemnych stosunkach".

W dokumencie określono ponadto obszar stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Określenie to obowiązuje w stosowaniu wszelkiego rodzaju tych środków, będących przedmiotem uzgodnień OBWE.

„... 4. Na podstawie równości praw, równowagi i wzajemności, równego poszanowania interesów bezpieczeństwa wszystkich Państw uczestniczących w KBWE i ich odpowiednich zobowiązań dotyczących środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz rozbrojenia w Europie, te środki budowania zaufania i bezpieczeństwa obejmują całą Europę, jak również przyległy obszar morski[21] i przestrzeń powietrzną. Będą one wojskowo znaczące i politycznie wiążące oraz wyposażone we właściwe formy weryfikacji odpowiadające ich treści.

Co się tyczy przyległego obszaru morskiego[22] i przestrzeni powietrznej, środki te będą stosowane w odniesieniu do prowadzonej tam działalności wojskowej wszystkich Państw uczestniczących, kiedykolwiek działalność ta będzie dotyczyć bezpieczeństwa w Europie, jak również kiedy będzie stanowić ona część takiej działalności prowadzonej w całej Europie, jak to wspomniano wyżej, o której zgodzą się one powiadamiać. Konieczna kon-kretyzacja nastąpi w wyniku rokowań o środkach budowy zaufania i bezpieczeństwa na Konferencji.

Nic w podanym wyżej określeniu strefy nie umniejszy zobowiązań już podjętych na podstawie Aktu Końcowego. Środki budowania zaufania i bezpieczeństwa, które zostaną uzgodnione na Konferencji będą również stosowane na wszystkich obszarach objętych jakimkolwiek postanowieniem Aktu Końcowego odnoszącym się do środków budowania zaufania i niektórych aspektów bezpieczeństwa i rozbrojenia.

Postanowienia ustalone przez uczestników rokowań wejdą w życie w formach i zgodnie z procedurą uzgodnionymi na Konferencji".

Od Helsinek do Madrytu. Dokumenty Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie 1973-1983. Warszawa 1983, s. 285.

W rozwoju środków budowy zaufania i bezpieczeństwa KBWE po uzgodnieniu madryckim w 1983 r. można wyróżnić kilka etapów.

Pierwszy – do przyjęcia w dniu 11 września 1986 r. Dokumentu Sztokholmskiej Konferencji w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa i rozbrojenia w Europie, zwołanej zgodnie z odnośnymi postanowieniami Dokumentu Końcowego Spotkania Madryckiego KBWE. Dokument ten:

- rozwinął postanowienia Aktu Końcowego KBWE z 1975 r. jeżeli chodzi o zakres zakazu stosowania siły oraz procedury informowania o działalności wojskowej, ustanawiając obowiązek opracowywania i wymiany tzw. rocznych kalendarzy działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadamianiu;
- konkretyzował postanowienia Aktu Końcowego, określając pułapy liczbowe sił zbrojnych objętych uprzednim powiadamianiem i podlegających obserwacji oraz ustalając ich procedurę, a także ustanawiając pułapy liczbowe dowolnych określonych form działalności wojskowej.

Dalsze etapy rokowań obejmujące trzy okresy, do przyjęcia: Dokumentu Wiedeńskiego z 1990 r., Dokumentu Wiedeńskiego z 4 marca 1992 r.[23] i Dokumentu Wiedeńskiego z 28 listopada. 1994 r. doprowadziły do ustanowienia spójnego i wyczerpującego systemu środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, uwzględniającego nabyte – od rozpoczęcia ich stosowania po 1986 r. – doświadczenia i potrzeby wynikające z rozwoju sytuacji europejskiej.

Oprócz tego uzgodniono inne dokumenty dotyczące budowy środków zaufania i bezpieczeństwa, jak zwłaszcza: 20 czerwca 1991 r. mechanizm konsultacji i współpracy dotyczący sytuacji wyjątkowych,[24] traktat o otwartych przestworzach z 24 marca 1992 r., postanowienia części III Dokumentu Helsińskiego z 10 lipca 1992 r., dotyczącego wczesnego ostrzegania, zapobiegania konfliktom i postępowania na wypadek kryzysu[25] oraz IV część Decyzji Budapeszteńskich z 6 grudnia 1994 r. Kodeks postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa. Razem z podpisanymi w 1990 i 1991 r. traktatami o konwencjonalnych siłach w Europie stanowią one skuteczny prawno-polityczny system zapewniający stabilność militarną w Europie.

DOKUMENT WIEDEŃSKI 1994 Z ROKOWAŃ W SPRAWIE ŚRODKÓW BUDOWY ZAUFANIA I BEZPIECZEŃSTWA

Wiedeń, 28 listopada 1994 r.

„... I. Coroczna wymiana informacji wojskowych

Informacja o siłach zbrojnych

„(9) Państwa Uczestniczące będą corocznie wymieniać informacje o swoich siłach zbrojnych, dotyczące ich wojskowej organizacji, stanu osobowego oraz głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, jak to podano niżej, znajdujących się w strefie stosowania środków budowy zaufana i bezpieczeństwa. Państwa Uczestniczące nie posiadające sił zbrojnych, o których zobowiązane by były przekazywać informacje, powiadomią o tym wszystkie Pozostałe Państwa Uczestniczące.

(10) Informacje będą podawane – na uzgodnionych formularzach – wszystkim pozostałych Państwom Uczestniczącym nie później niż do 15 grudnia każdego roku. Informacje stają się ważne od 1 stycznia następnego roku..."

Przekazywane informacje zawierają:

- dane dotyczące organizacji dowodzenia sił zbrojnych (nazwę oraz podporządkowanie) każdej formacji (tzn. armii, korpusów, dywizji i równorzędnych) i jednostki (brygad, pułków i równorzędnych) na każdym szczeblu dowodzenia, do szczebla brygady pułku włącznie (10.1);
- informacje dotyczące każdej formacji i jednostki bojowej do szczebla brygady pułku lub równorzędnego, zawierające następujące dane: nazwę i podporządkowanie, czy jest aktywna czy nieaktywna, pokojową dyslokację dowództwa, etatowy stan osobowy okresu pokoju, główne systemy uzbrojenia i sprzętu (z wyszczególnieniem ilości) (10.2);
- informacje o planowanym zwiększeniu stanu osobowego powyżej podanego, zgodnie z punktem 10.2.4 na okres dłuższy niż 21 dni o więcej niż 1500 żołnierzy w każdej aktywnej jednostce bojowej i o więcej niż 5000 żołnierzy w każdej aktywnej formacji

(10.3.1) o planowanym czasowym uaktywnieniu każdej nieaktywnej formacji i jednostki bojowej w celu rutynowej działalności wojskowej na okres dłuższy niż 21 dni i w której bierze udział więcej niż 2000 żołnierzy (10.3.2);

- dane dotyczące każdej formacji i jednostki bojowej amfibijnej rozmieszczonej na stałe w strefie stosowania, w dół do szczebla brygady pułku włącznie lub równorzędnego (dane takie jak w punkcie (10.2) (10.4);
- dane dotyczące każdej lotniczej formacji i jednostki bojowej sił powietrznych, obrony powietrznej i lotnictwa morskiego stale bazującego na lądzie, w dół do szczebla skrzydła pułku lotniczego lub równorzędnego; dane mają dotyczyć: nazwy i podporządkowania, miejsca stałej dyslokacji okresu pokoju do dowództwa, nazwy lub nazwy bazy lotniczej lub lotniska wojskowego, jego lokalizacji, etatowego stanu osobowego czasu pokoju, ilości każdego typu, samolotów bojowych, śmigłowców organicznych należących do formacji lub jednostki (10.5).

Dane dotyczące głównych systemów uzbrojenia i sprzętu

„(11) Państwa Uczestniczące wymienią dane dotyczące ich głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, wyszczególnionych w postanowieniach odnoszących się do Informacji o siłach zbrojnych, znajdujących się w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

(11.1) Dane o istniejących systemach uzbrojenia i sprzętu, jeśli nie zostały przekazane wcześniej, zostaną dostarczone jednorazowo wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym, nie później niż do 15 grudnia 1995 roku.

(11.2) Dane o nowych typach lub wersjach głównych systemów uzbrojenia i sprzętu zostaną przekazane przez każde Państwo w momencie, kiedy plany rozmieszczenia tych systemów przekazywane są po raz pierwszy zgodny z postanowieniami paragrafów (13) i (14), lub najpóźniej, kiedy dane Państwo rozmieszcza po raz pierwszy w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa..."

Zgodnie z paragrafem (12) dane dotyczą: czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych, transporterów opancerzonych „podobnych" i bojowych wozów piechoty „podobnych", wyrzutni przeciwpancernych pocisków kierowanych stale zintegralnie zamontowanych na wozach opancerzonych, samobieżnych i ciągnionych środków artyleryjskich, moździerzy i wieloprowadnicowych wyrzutni pocisków rakietowych (kaliber 100 mm i większy), mostów czołgowych, samolotów bojowych i śmigłowców.

Informacja o planach rozmieszczenia głównych systemów uzbrojenia i sprzętu

„(13) Państwa Uczestniczące będą wymieniać corocznie informacje o swoich planach rozmieszczenia głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, jak to wymieniono w postanowieniach dotyczących informacji o siłach zbrojnych w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

(14) Dane będą przekazane wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym, według uzgodnionych formularzy, nie później niż do 15 grudnia każdego roku ..."

Dane mają zawierać: typ i nazwę systemu uzbrojenia sprzętu planowanego do rozmieszczenia, łączną ich ilość, w miarę możliwości ilość każdego systemu planowanego do

przydzielenia każdej formacji lub jednostce, zakres, w jakim rozmieszczenie nowego systemu zwiększy lub zastąpi już istniejące.

Planowanie obronne

Wymiana informacji

„(15) Postanowienia ogólne.

Państwa Uczestniczące będą corocznie dokonywać wymiany informacji, w sposób określony poniżej w paragrafach od (15.1) do (15.4), dla zapewnienia przejrzystości informacji o średnich i długofalowych zamiarach każdego z Państw Uczestniczących w KBWE w odniesieniu do wielkości, struktury organizacyjnej, szkolenia i wyposażenia jego sił zbrojnych, a także o polityce obronnej, doktrynach i budżetach z nią związanych – opierając się na ich procedurach narodowych – oraz dla zapewnienia podstaw do dialogu pomiędzy Państwami Uczestniczącymi. Informacja taka będzie dostarczana innym Państwom Uczestniczącym nie później niż dwa miesiące po zatwierdzeniu przez odpowiednie władze narodowe budżetu wojskowego określonego w paragrafie (15.4.1)".

15.1. Polityka obronna i doktryna ...

15.2. Planowanie dotyczące sił zbrojnych ...

15.3. Informacje o poprzednich wydatkach ...

15.4. Informacje o budżetach ...

„Wyjaśnienie, przegląd i dialog

(15.5) Prośba o wyjaśnienia.

W celu zwiększenia przejrzystości przekazanej informacji każde Państwo Uczestniczące może poprosić inne Państwo Uczestniczące o jej wyjaśnienie. Pytania winny być kierowane w czasie dwóch miesięcy od otrzymania informacji od danego Państwa Uczestniczącego ...

(15.6) Coroczne spotkania dyskusyjne

Nie ograniczając możliwość doraźnej dyskusji na temat wymiany informacji i udzielanych wyjaśnień, Państwa Uczestniczące będą co roku prowadzić spotkania dla zorganizowanego i ukierunkowanego dialogu w celu przedyskutowania problemów związanych z planowaniem obronnym ...

(15.7) Wizyty studyjne

W celu pogłębienia wiadomości o narodowych procedurach planowania obronnego oraz promowania dialogu każde Państwo Uczestniczące może organizować dla przedstawicieli innych Państw Uczestniczących wizyty studyjne, podczas których spotkaliby się oni z przedstawicielami instytucji biorących udział w planowaniu obronnym i innych odpowiednich organów ..."

Ewentualne informacje dodatkowe

Paragraf 15.8 zachęca państwa uczestniczące do przekazywania innych materiałów informacyjnych i dokumentacyjnych dotyczących planowania obronnego (m.in. dokumenty dotyczące ich polityki obronnej, publicznie dostępne materiały informacyjne dotyczące tej kwestii).

„II. Ograniczenie ryzyka

Mechanizm konsultacji i współpracy w sprawie niezwyczajnej działalności wojskowej

(16) Państwa Uczestniczące, zgodnie z poniższymi postanowieniami, będą się konsultować i współpracować ze sobą w odniesieniu do wszelkich niezwyczajnych i nie zaplanowanych działań swoich sił zbrojnych poza miejscem ich stałej dyslokacji okresu pokoju, które mają charakter militarnie znaczący i są prowadzone w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, co do których inne Państwo Uczestniczące daje wyraz zaniepokojenia o swoje bezpieczeństwo.

(16.1) Państwo Uczestniczące, które jest zaniepokojone taką działalnością może skierować do innego Państwa Uczestniczącego, gdzie taka działalność ma miejsce, prośbę o jej wyjaśnienie.

(16.1.1) Prośba taka będzie określać powód lub powody zaniepokojenia oraz – w miarę możliwości – rodzaj i miejsce lub rejon takiej działalności.

(16.1.2) Odpowiedź zostanie przekazana nie później niż w ciągu 48 godzin.

(16.1.3) Odpowiedź będzie zawierać wyjaśnienia podniesionych kwestii, jak także inne istotne informacje, które byłyby pomocne w wyjaśnieniu działalności budzącej zaniepokojenie.

(16.1.4) Prośba i odpowiedź zostaną niezwłocznie przekazane pozostałym Państwom Uczestniczącym.

(16.2) Państwo zwracające się z prośbą, po rozważeniu udzielonej odpowiedzi, może zażądać spotkania w celu przedyskutowania sprawy.

(16.2.1) Państwo zwracające się z prośbą może poprosić o spotkanie z państwem udzielającym odpowiedzi.

(16.2.1.1) Spotkanie takie zostanie zwołane nie później niż w ciągu 48 godzin.

(16.2.1.2) Prośba o zwołanie takiego spotkania zostanie niezwłocznie przekazana wszystkim Państwom Uczestniczącym.

(16.2.1.3) Państwo udzielające odpowiedzi ma prawo zaprosić do udziału w spotkaniu inne zainteresowane Państwa Uczestniczące, zwłaszcza te, które mogłyby być zaangażowane w tę działalność.

(16.2.3.4) Spotkanie takie odbędzie się w miejscu wspólnie uzgodnionym przez Państwo zwracające się z prośbą i Państwo udzielające odpowiedzi. Jeżeli zgoda nie zostanie osiągnięta spotkanie odbędzie się w Centrum Zapobiegania Konfliktom.

(16.2.1.5) Państwo zwracające się z prośbą oraz Państwo udzielające odpowiedzi niezwłocznie przekaże, wspólnie lub oddzielnie, sprawozdanie ze spotkania wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym.

(16.2.2) Państwo zwracające się z prośbą może wystąpić o spotkanie wszystkich Państw Uczestniczących.

(16.2.2.1) Spotkanie takie zostanie zwołane nie później niż w ciągu 48 godzin.

(16.2.2.2) Forum Stałego Komitetu będzie służyć jako miejsce takiego spotkania.

(16.2.2.3) Państwa Uczestniczące zaangażowane w sprawę mającą stać się przedmiotem dyskusji zobowiązują się być reprezentowane na spotkaniu.

(16.2.2.4) W świetle oceny danej sytuacji, Stały Komitet wykorzysta wszystkie kompetencje w celu wniesienia wkładu w jego rozwiązanie.

(16.3) Korespondencja między Państwami Uczestniczącymi dotycząca powyższej problematyki będzie przekazywana w miarę możliwości przez system łączności KBWE.

Współpraca dotycząca niebezpiecznych incydentów o charakterze militarnym

(17) Państwa Uczestniczące będą współpracować poprzez informowanie się o niebezpiecznych incydentach o charakterze militarnym w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, a także wyjaśnianie tych incydentów, w celu zapobiegania ewentualnym nieporozumieniom oraz łagodzenia ich skutków dla innego Państwa Uczestniczącego.

(17.1) Każde Państwo Uczestniczące wyznaczy punkt do kontaktowania się w przypadku zaistnienia tego rodzaju niebezpiecznych incydentów oraz poinformuje o nim wszystkie inne Państwa Uczestniczące. Wykaz takich punktów będzie dostępny w Centrum Zapobiegania Konfliktom.

(17.2) W przypadku tego rodzaju niebezpiecznego incydentu Państwo Uczestniczące, którego siły zbrojne są zamieszane w incydent, powinno w trybie pilnym udostępnić posiadane informacje innym Państwom Uczestniczącym. Każde Państwo Uczestniczące dotknięte takim incydentem może także poprosić o stosowne wyjaśnienia. Prośba taka powinna spotkać się z niezwłoczną odpowiedzią...

(17.3) Sprawy dotyczące informacji o tego rodzaju niebezpiecznych incydentach mogą być dyskutowane przez Państwa Uczestniczące na Spotkaniu Komitetu Specjalnego Forum Współpracy w Dziedzinie Bezpieczeństwa albo podczas dorocznego spotkania oceniającego realizację uzgodnionych środków budowy zaufania.

(17.4) Niniejsze postanowienia w niczym nie będą naruszać praw i obowiązków Państw Uczestniczących z tytułu jakiegokolwiek międzynarodowego porozumienia dotyczącego niebezpiecznych incydentów, nie będą też wykluczać dodatkowych sposobów informowania o niebezpiecznych incydentach i wyjaśniania ich.

Dobrowolne przyjmowanie wizyt mających na celu rozproszenie obaw związanych z działalnością wojskową

(18) Mając na celu umożliwienie rozproszenia obaw związanych z działalnością wojskową, zachęca się Państwa Uczestniczące do zapraszania innych Państw Uczestniczących do udziału w wizytach na obszarach terytorium Państwa Gospodarza, gdzie mogą występować przyczyny takich obaw. Zaproszenia takie nie będą przesądzały o działaniach podejmowanych zgodnie z paragrafami od (16) do (16.2).

III. Kontakty

Wizyty w bazach lotniczych

(19) Każde Państwo Uczestniczące, które dysponuje bojowymi jednostkami lotniczymi, podlegającymi wymianie informacji zgodnie z paragrafem (10), będzie organizować dla przedstawicieli innych Państw Uczestniczących wizyty w jednej ze swoich stałych baz lotniczych okresu pokoju, w których takie jednostki są zlokalizowane, w celu stworzenia

wizytującym możliwości obserwacji działalności bazy lotniczej, oraz uzyskania wyobrażenia o przybliżonej ilości samolotowylotów i rodzaju wykonywanych zadań w czasie wylotów".

Program kontaktów wojskowych

Kontakty wojskowe

Paragrafy (30.1) do (30.1.9) przewidują: wymianę i wizyty personelu wszystkich szczebli dowodzenia, kontakty pomiędzy odpowiadającymi sobie instytucjami wojskowymi, wymianę wizyt okrętów wojennych i wizyt w jednostkach lotniczych, rezerwację miejsc w szkołach i akademiach oraz na kursach wojskowych dla personelu sił zbrojnych z Państw Uczestniczących, organizowanie w wojskowych ośrodkach szkoleniowych kursów języków obcych dla lektorów tych języków z innych Państw Uczestniczących, wymianę naukowców i ekspertów nauk wojskowych, udział w konferencjach naukowych, seminariach i sympozjach, wydawanie wspólnych publikacji, organizację przedsięwzięć sportowych i kulturalnych dla personelu sił zbrojnych.

Współpraca wojskowa

Zgodnie z paragrafami (30.2) do (30.16) ma obejmować:

- wspólne ćwiczenia i szkolenie wojskowe;
- dodatkowe wizyty w obiektach wojskowych, formacjach wojskowych i obserwacja określonych rodzajów działalności wojskowej niezależnie od wizyt przewidzianych w paragrafach (18) i (19);
- wizyty obserwacyjne;
- konsultacje z ekspertami w sprawach bezpieczeństwa i obronności;
- organizowanie seminariów na temat współpracy sił zbrojnych Państw Uczestniczących;
- wymianę informacji o porozumieniach w dziedzinie kontaktów wojskowych i współpracy wojskowej.

„Pokaz nowych typów głównych systemów uzbrojenia i sprzętu

(31) Państwo Uczestniczące, które pierwsze wprowadza na uzbrojenie swoich sił zbrojnych, znajdujących się w strefie stosowania, nowy typ głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, wyszczególnionych w postanowieniach dotyczących Informacji o Siłach Zbrojnych, zorganizuje przy najbliższej nadarzającej się okazji, ale nie później niż rok po rozpoczęciu wprowadzania, pokaz dla przedstawicieli pozostałych Państw Uczestniczących, który może być zorganizowany w połączeniu z innymi przedsięwzięciami przewidzianymi niniejszym dokumentem".

Sposób organizacji pokazu określa Załącznik II, mający zastosowanie również do obserwacji określonych rodzajów działalności wojskowej (rozdział V).

„IV. Uprzednie powiadamianie o określonych rodzajach działalności wojskowej

(36) Państwa Uczestniczące będą przekazywać pisemne powiadomienie, zgodnie z postanowieniami rozdziału IX, wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym, z wy-

przedzeniem 42 lub więcej dni, o rozpoczęciu działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa...

(38) Powiadamiać się będzie o wszystkich następujących rodzajach działalności wojskowej w terenie, prowadzonej jako odrębna działalność w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa na lub powyżej poziomów określonych poniżej:

(38.1) Udział formacji wojsk lądowych Państw Uczestniczących w tej samej działalności ćwiczebnej, prowadzonej pod jednym dowództwem operacyjnym, samodzielnie albo z udziałem jakichkolwiek komponentów lotnictwa lub marynarki wojennej.

(38.1.1) Taka działalność wojskowa podlegać będzie powiadamianiu, jeśli w jakimkolwiek jej momencie uczestniczyć będzie:

- co najmniej 9000 żołnierzy, włącznie z wojskami wsparcia, lub
- co najmniej 250 czołgów bojowych, lub
- co najmniej 500 bojowych wozów opancerzonych... lub
- co najmniej 250 samobieżnych i ciągnionych środków artylerii, moździerzy oraz wieloprowadnicowych wyrzutni pocisków rakietowych (kaliber 100 mm lub większy).

Jeżeli zorganizowane będą w strukturę dywizji lub co najmniej w dwie brygady pułki, niekoniecznie podporządkowane tej samej dywizji.

(38.1.2) Udział sił powietrznych Państw Uczestniczących będzie włączony do powiadamiania, jeśli w czasie działalności przewiduje się 200 lub więcej samolotowylotów, z wyłączeniem śmigłowców.

(38.2) Udział sił zbrojnych w desancie amfibijnym, śmigłowcowym lub spadochronowym w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

(38.2.1) Taka działalność wojskowa będzie podlegać powiadomieniu, jeśli w którejkolwiek z nich brać będzie udział co najmniej 3000 żołnierzy.

(38.3) Udział formacji wojsk lądowych Państw Uczestniczących w przerzucie spoza strefy stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa do punktów ześrodkowania w strefie w celu udziału w działalności ćwiczebnej podlegającej powiadamianiu lub w celu ześrodkowania..."

W tym przypadku powiadamianie następuje, gdy w tych działaniach uczestniczyć będą żołnierze i główne systemy uzbrojenia o liczebności określonej w paragrafie (38.1.1).

Powiadamianie o każdej działalności wojskowej, podlegającej powiadomieniu powinno być przekazywane pisemnie, w uzgodnionej formie, i zawierać:

A. Informacje ogólne: nazwę działalności wojskowej, jej cel, państwa uczestniczące, szczebel dowodzenia, daty rozpoczęcia i zakończenia działalności (41);

B. Informacje o różnych rodzajach działalności wojskowej podlegającej powiadomieniu (42); dotyczące udziału formacji wojsk lądowych, udziału sił zbrojnych w desancie amfibijnym, śmigłowcowym lub spadochronowym w strefie stosowania, udziału formacji wojsk lądowych w przerzucie spoza strefy stosowania do punktów przybycia w strefie lub z punktów w strefie stosowania do punktów ześrodkowania w strefie w celu wzięcia udziału w ćwiczeniach podlegających powiadamianiu lub w celu ześrodkowania;

C. Informacje o przewidywanym rejonie w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz czasowe ramy działalności (43);

D. Inne informacje (44), jak np. ewentualne zmiany dotyczące danej działalności w stosunku do informacji przedstawionej w rocznym planie kalendarzowym.

V. Obserwacja określonych rodzajów działalności wojskowej

Zgodnie z paragrafem (45) Państwa Uczestniczące zapraszają obserwatorów ze wszystkich pozostałych Państw Uczestniczących na rodzaje działalności wojskowej podlegającej powiadamianiu, określonej w paragrafie 38. Działalność ta będzie podlegała obserwacji zawsze wtedy, gdy liczebność uczestniczących wojsk osiągnie lub przekroczy 13 000 żołnierzy, liczba czołgów – 300, liczba bojowych wozów – 500, liczba samobieżnych i ciągnionych środków artylerii, moździerzy i wieloprowadnicowych wyrzutni pocisków rakietowych – 250. W przypadku desantu amfibijnego, śmigłowcowego lub spadochronowego działalność taka będzie podlegać obserwacji, kiedy liczba biorących w nich udział żołnierzy osiągnie lub przekroczy 3500.

„(48) Każde Państwo Uczestniczące może delegować do dwóch swoich przedstawicieli dla obserwowania działalności wojskowej podlegającej obserwacji. Państwo zaproszone może decydować, czy wyśle wojskowych i/lub cywilnych obserwatorów, w tym członków swego personelu akredytowanego w państwie pełniącym rolę gospodarza. Obserwatorzy wojskowi będą w czasie wykonywania zadań nosić mundury i oznaki wojskowe.

(49) Sposób organizowania obserwacji określonych rodzajów działalności wojskowej będzie odpowiadać postanowieniom zawartym w Załączniku II.

(50) Państwo Gospodarz lub państwo delegowane będzie określać czas obserwacji w taki sposób, aby obserwatorzy mogli obserwować działalność wojskową podlegającą powiadomieniu od momentu osiągnięcia lub przekroczenia uzgodnionych pułapów aż do chwili, kiedy pułapy te w toku działalności nie będą już osiągane...

(52) W trakcie wykonywania swych zadań obserwatorzy będą korzystać z przywilejów i immunitetów przyznanych pracownikom służby dyplomatycznej w Konwencji Wiedeńskiej o Stosunkach Dyplomatycznych ...

(54) Państwo Gospodarz lub delegowane państwo nie będzie zobowiązane do zezwalania na obserwację miejsc, budowli i obiektów, do których dostęp jest ograniczony".

W myśl paragrafu (55) Państwo zapraszające obserwatorów jest zobowiązane zapewnić im warunki niezbędne dla realizacji ich zadań, a więc potwierdzenia, że działalność podlegająca powiadamianiu „nie niesie zagrożeń i że jest prowadzona zgodnie z treścią powiadomienia". W tym celu powinno ono: udzielać im wszelkich informacji dotyczących działalności, która była przedmiotem powiadomienia, zaopatrzyć ich w mapy i odpowiedni sprzęt obserwacyjny, ułatwiać organizowanie obserwacji rejonu działalności z powietrza, stwarzać możliwość bezpośredniej obserwacji wojsk uczestniczących w działalności wojskowej, tak aby mogli się oni zorientować o przebiegu ich całości, zapewniać przewodnictwo, środki transportu w rejonie działalności wojskowej oraz możliwość nawiązywania przez obserwatorów łączności z ich placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi.

VI. Roczne plany kalendarzowe

„(59) Każde Państwo Uczestniczące będzie dokonywać z pozostałymi Państwami Uczestniczącymi wymiany rocznych planów kalendarzowych swej działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadomieniu, prowadzonej w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, przewidywanych na następny rok kalendarzowy. Państwo Uczestniczące, które ma być gospodarzem działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadomieniu prowadzonej przez którekolwiek inne Państwo Państwa Uczestniczące, włączy tę działalność do swojego planu kalendarzowego. Będzie on przekazywany corocznie, na piśmie, zgodnie z postanowieniami Rozdziału IX, najpóźniej do 15 listopada na rok następny.

(60) Jeżeli Państwo Uczestniczące nie przewiduje żadnej działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadomieniu, to o tym fakcie poinformuje wszystkie inne Państwa Uczestniczące w taki sposób, jak przewidziano dla wymiany rocznych planów kalendarzowych".

Zgodnie z paragrafem (61) państwa przekazują wykazy działalności podlegającej powiadomieniu w porządku chronologicznym. Powinny one zawierać następujące informacje: liczbę przewidzianej działalności wojskowej, jej numer, rodzaj i nazwę; charakterystykę i cel działalności wojskowej; uczestniczące w niej państwa; rejon działalności wojskowej; planowany czas jej trwania; przewidywana łączna liczebność wojsk biorących udział w działalności wojskowej; rodzaje uczestniczących w niej sił zbrojnych; przewidywany szczebel działalności wojskowej oraz nazwa bezpośredniego dowództwa operacyjnego; liczba i rodzaj dywizji, których udział jest przewidziany i inne dodatkowe informacje, które państwo planujące działalność uznaje za stosowne.

O wszelkich zmianach dokonywanych w rocznych planach kalendarzowych należy informować pozostałe Państwa Uczestniczące (paragrafy 62-63).

VII. Postanowienia ograniczające

„(65) Następujące postanowienia będą się odnosić do działalności wojskowych podlegających uprzedniemu powiadamianiu:

(65.1) Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie prowadzić w ciągu dwóch lat kalendarzowych więcej niż jednej działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadamianiu, w której bierze udział więcej niż 40 000 żołnierzy lub 900 czołgów bojowych.

(65.2) Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie prowadzić w ciągu roku kalendarzowego więcej niż sześciu działalności wojskowych podlegających uprzedniemu powiadamianiu, w których w każdej bierze udział więcej niż 13 000 żołnierzy lub 300 czołgów bojowych, ale nie więcej niż 40 000 żołnierzy lub 900 czołgów bojowych.

(65.2.1) Spośród tych sześciu działalności wojskowych żadne Państwo Uczestniczące nie będzie prowadzić w ciągu roku kalendarzowego więcej niż trzech działalności wojskowych podlegających uprzedniemu powiadamianiu, w których w każdej bierze więcej niż 25 000 żołnierzy lub 400 czołgów bojowych.

(65.3) Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie prowadzić jednocześnie więcej niż trzech działalności wojskowych podlegających uprzedniemu powiadamianiu, w których w każdej bierze udział więcej niż 13 000 żołnierzy lub 300 czołgów bojowych.

(66) Każde Państwo Uczestniczące przekaże wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym – pisemnie, zgodnie z postanowieniami rozdziału IX do 15 listopada każdego roku - informacje dotyczące działalności wojskowych podlegających uprzedniemu powiadamianiu, w których bierze udział więcej niż 40 000 żołnierzy lub 900 czołgów bojowych, a które planuje przeprowadzić lub gościć w drugim kolejnym roku kalendarzowym. Informacje takie będą zawierać wstępne dane o każdej działalności dotyczącej jej ogólnego celu, terminów i czasu trwania, rejonu wielkości oraz państw biorących w niej udział".

Zgodnie z paragrafem 68 bez takiego przekazania informacji żadne państwo nie będzie mogło przeprowadzić działalności wojskowej wspomnianej w powyższych paragrafach (66 i 68).

VIII. Przestrzeganie i weryfikacja

„(71) Państwa Uczestniczące uznają, że narodowe środki techniczne mogą odgrywać rolę w nadzorowaniu przestrzegania uzgodnionych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

Inspekcja

(72) Zgodnie z postanowieniami zawartymi w niniejszym dokumencie, każde Państwo Uczestniczące ma prawo do przeprowadzenia inspekcji na terytorium każdego innego państwa w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Państwo inspekcjonujące może zapraszać inne państwa do uczestnictwa w inspekcji.

(73) Każde Państwo Uczestniczące będzie mogło zgłaszać prośbę o przeprowadzenie inspekcji w innym Państwie Uczestniczącym w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

(74) Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie miało obowiązku przyjmowania na swym terytorium, w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, więcej niż trzech inspekcji w roku kalendarzowym.

(75) Jeżeli Państwo Uczestniczące zaakceptuje trzy inspekcje w roku kalendarzowym, to o tym fakcie poinformuje wszystkie pozostałe Państwa Uczestniczące.

(75) Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie zobowiązane do przyjęcie więcej niż jednej inspekcji w roku kalendarzowym z tego samego Państwa Uczestniczącego...

(78) państwu Uczestniczącemu, zwracającemu się z prośbą o przeprowadzenie inspekcji, zezwala się wyznaczyć na terytorium innego państwa, w strefie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, określony rejon. Rejon taki będzie nazwany „rejonem wskazanym". Rejon wskazany będzie obejmować terytorium, na którym prowadzone są działania wojskowe podlegające powiadamianiu lub na którym w przekonaniu innego Państwa Uczestniczącego odbywa się działalność wojskowa podlegająca powiadamianiu...

(79) We wskazanym rejonie zespół inspekcyjny, któremu towarzyszyć będą przedstawiciele państwa przyjmującego, będzie miał dostęp, prawo wjazdu i możliwość dokonania

niezakłóconego przeglądu, z wyjątkiem rejonów lub wrażliwych punktów, do których dostęp jest zwykle zakazany lub ograniczony, wojskowych i innych obiektów obronnych, a także okrętów wojennych, pojazdów wojskowych i aparatów latających ...

(80) W rejonie wskazanym wojska Państw Uczestniczących, inne niż państwa przyjmującego, będą również podlegać inspekcji.

(81) Inspekcja będzie dozwolona z ziemi, powietrza lub z wykorzystaniem obydwu sposobów...

(84) Odpowiedź na prośbę zostanie udzielona w możliwie najkrótszym terminie, ale nie dłuższym niż po 24 godzinach od jej otrzymania. W ciągu 36 godzin od momentu przekazania prośby zespół inspekcyjny uzyska zezwolenie na wkroczenie na terytorium państwa przyjmującego...

(88) Inspekcja zostanie zakończona w ciągu 48 godzin od przybycia zespołu inspekcyjnego do rejonu wskazanego.

(89) Zespół inspekcyjny nie będzie liczył więcej niż czterech inspektorów. Państwo inspekcjonujące może zaprosić inne Państwa Uczestniczące do wzięcia udziału w inspekcji...

(103) państwo przeprowadzające inspekcję sporządzi sprawozdanie z inspekcji, wykorzystując w tym celu formularz uzgodniony przez Państwa Uczestniczące i bezzwłocznie dostarczy jego kopie wszystkim Państwom Uczestniczącym".

Paragrafy 90-102 określają warunki przeprowadzania inspekcji na miejscu oraz prawa i obowiązki państwa przyjmującego i inspekcjonującego w tym zakresie.

Ocena

„(105) Informacje dostarczone zgodnie z postanowieniami dotyczącymi Informacji o Siłach Zbrojnych oraz Informacji o Planach Rozmieszczenia Głównych Systemów Uzbrojenia i Sprzętu będą podlegać ocenie.

(106) Zgodnie z poniższymi postanowieniami, każde Państwo Uczestniczące stworzy możliwość wizytowania aktywnych formacji i jednostek w miejscach ich stałej dyslokacji okresu pokoju, jak jest to określone w postanowieniach zawartych w punktach 2 i 3 dotyczących Informacji o Siłach Zbrojnych, celu umożliwienia innym Państwom Uczestniczącym dokonanie oceny przekazanych informacji...

(107) Każde Państwo Uczestniczące będzie zobowiązane zaakceptować w ciągu roku kalendarzowego kwotę lub część kwoty wizyt oceniających, obliczoną według proporcji: jedna wizyta oceniająca na 60 jednostek, o których przekazano informację zgodnie z postanowieniami paragrafu (10). Jednakże żadne Państwo Uczestniczące nie będzie zobowiązane do zaakceptowania więcej niż 15 wizyt w ciągu roku kalendarzowego. Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie zobowiązane do zaakceptowania więcej niż jednej piątej swojej kwoty wizyt przeprowadzanych przez to samo Państwo Uczestniczące; Państwo Uczestniczące posiadające kwotę mniejszą niż pięć wizyt nie będzie zobowiązane do zaakceptowania więcej niż jednej wizyty z tego samego Państwa Uczestniczącego w ciągu roku kalendarzowego. Żadna formacja lub jednostka nie może być wizytowana częściej niż dwa razy w roku kalendarzowym i nie częściej niż raz przez to samo Państwo Uczestniczące w roku kalendarzowym...

(108) Żadne Państwo Uczestniczące nie będzie zobowiązane do zaakceptowania więcej niż jednej wizyty w danym czasie na swoim terytorium ...

(110) Prośby o złożeniu takich wizyt będą przedstawione z 5 dniowym wyprzedzeniem ...

(112) Jeżeli formacja lub jednostka Państwa Uczestniczącego stacjonuje na terytorium innego Państwa Uczestniczącego prośba będzie przesłana i do Państwa Gospodarza, i do państwa stacjonującego.

(113) Odpowiedź na prośbę powinna być udzielona w ciągu 48 godzin po jej otrzymaniu ...

(115) Odpowiedź wskaże, czy formacja lub jednostka będzie dostępna do oceny w proponowanym czasie i w jej miejscu stałej dyslokacji.

(116) Formacje lub jednostki mogą się znajdować w miejscu stałej dyslokacji okresu pokoju, ale nie być dostępne do oceny. Każde Państwo Uczestniczące w takich przypadkach będzie mieć prawo nie przyjąć wizyty; przyczyny nieprzyjęcia oraz liczbę dni, w czasie których formacja lub jednostka nie będą mogły być oceniane, zostaną określone w odpowiedzi. Każde Państwo Uczestniczące będzie mieć prawo odwołania się od tego postanowienia do pięciu razy, łącznie na najwyżej 30 dni w roku kalendarzowym.

(117) Jeżeli formacja lub jednostka jest nieobecna w miejscu stałej dyslokacji okresu pokoju, w odpowiedzi będą podane przyczyny i okres nieobecności. Państwo, do którego skierowano prośbę, może zaoferować możliwość wizytowania formacji lub jednostki poza jej miejscem stałej dyslokacji okresu pokoju ...

(122) Zespół może mieć nie więcej niż dwóch członków ...

(124) Wizyta zostanie przeprowadzona w ciągu jednego dnia roboczego, w czasie do 12 godzin ...

(133) Państwo wizytujące sporządzi sprawozdanie ze swojej wizyty i – wykorzystując formularz uzgodniony przez Państwa Uczestniczące – szybko przekaże je wszystkim Państwom Uczestniczącym ..."

Paragrafy 118-121 i 125-133 określają warunki przeprowadzania wizyt oraz prawa i obowiązki Państwa Gospodarza i Państwa Wizytującego.

„(135) Każde Państwo Uczestniczące ma prawo żądać – i uzyskać – od każdego innego Państwa Uczestniczącego wyjaśnień dotyczących stosowania uzgodnionych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Państwo, do którego zwrócono się w takiej sprawie, niezwłocznie udzieli stosownego wyjaśnienia państwu, które poprosiło o takie wyjaśnienie, jeśli nie określono tego inaczej w niniejszym dokumencie. Informacje w tym zakresie będą, w miarę potrzeby, przekazywane wszystkim pozostałym Państwom Uczestniczącym.

(136) Zachęca się Państwa Uczestniczące do stosowania środków zwiększających przejrzystość i zaufanie o charakterze dwustronnym, wielostronnym lub regionalnym, włącznie ze środkami będącymi rezultatem oddzielnych porozumień. Środkami tego typu mogłyby być takie na przykład, jak:

(136.1) – przekazywanie sąsiednim Państwom Uczestniczącym informacji określonych rodzajach działalności wojskowej prowadzonej poniżej pułapów zobowiązujących do uprzedniego powiadamiania oraz prowadzonych w pobliżu ich granic;

(136.2) – zapraszanie przedstawicieli pozostałych, zwłaszcza sąsiednich, Państw Uczestniczących do obserwacji innych ćwiczeń niż te, które podlegają postanowieniom niniejszego dokumentu.

(137) Zachęca się Państwa Uczestniczące do przekazywania informacji o takich środkach do Centrum Zapobiegania Konfliktom, które rozpowszechni wykaz tego typu informacji i udostępni go na żądanie".

IX. Łączność

„(138) Państwa Uczestniczące utworzą system bezpośredniej łączności między swoimi stolicami w celu przekazywania wiadomości dotyczących, między innymi, uzgodnionych środków zawartych w niniejszym dokumencie. System ten będzie stanowić uzupełnienie istniejących kanałów dyplomatycznych. Państwa Uczestniczące zobowiązują się korzystać z systemu w sposób elastyczny, skuteczny i oszczędny w komunikowaniu się pomiędzy państwami w sprawie uzgodnionych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz pozostałych sprawach odnoszących się do KBWE".

Dalsze paragrafy dotyczą języków roboczych KBWE (141), wykorzystania sieci łączności i Standardowej Procedury Operacyjnej unifikującej formy informacji (142) i powołania grupy do spraw łączności, której zadaniem będzie rozważenie spraw dotyczących zasad proceduralnych, metod roboczych, formularzy i wszystkich innych spraw w celu zwiększenia efektywności sieci łączności (144).

X. Doroczne spotkania oceniające wykonanie uzgodnionych środków

„(145) Państwa Uczestniczące będą zwoływać każdego roku spotkanie w celu przedyskutowania bieżącego i przyszłego wprowadzenia w życie uzgodnionych środków budowania zaufania i bezpieczeństwa. Dyskusja może obejmować:

(145.1) – wyjaśnienie spraw wynikających z wykonywania uzgodnionych środków;

(145.2) – funkcjonowanie uzgodnionych środków, w tym wykorzystanie dodatkowego sprzętu podczas prowadzenia inspekcji i wizyt oceniających;

(145.3) – skutki wszelkich informacji wynikających z wykonywania któregokolwiek uzgodnionego środka dla procesu budowy zaufania i bezpieczeństwa w ramach KBWE...

(147) Spotkanie takie będzie przeprowadzać Komitet Specjalny Forum Współpracy w Dziedzinie Bezpieczeństwa. Rozważy on, w razie potrzeby, sugestie zgłoszone podczas spotkania, mające na celu poprawienie stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa...

(147.2) Każde Państwo Uczestniczące może się zwrócić z prośbą do innego Państwa Uczestniczącego o pomoc we wprowadzaniu w życie postanowień niniejszego dokumentu.

(147.3) Państwa Uczestniczące, które z jakichkolwiek powodów nie dokonały wymiany rocznej informacji, zgodnie z niniejszym dokumentem, podczas spotkania wyjaśnią, dlaczego tak się stało, i przedstawią przewidywaną datę wywiązania się z tego zobowiązania.

*

(148) Państwa Uczestniczące wprowadzą w życie ten zbiór wzajemnie uzupełniających się środków budowy zaufania i bezpieczeństwa w celu promowania współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa oraz zmniejszenia ryzyka konfliktu militarnego.

(149)W celu wzmocnienia przestrzegania reżimu uzgodnionych środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz, dodatkowo do innych stosownych postanowień niniejszego dokumentu, Państwa Uczestniczące będą w razie potrzeby rozważać w ramach odpowiednich organów KBWE sposób zapewnienia pełnej realizacji tych środków.

(150) Środki przyjęte w tym dokumencie są politycznie wiążące i wejdą w życie 1 stycznia 1995 roku, o ile nie zostanie to określone inaczej".

Dokument Wiedeński, 1994, Biuro Prasy i Informacji Ministerstwa Obrony Narodowej. Studia i materiały nr 25, Warszawa 1995, s. 15-85.

TRAKTAT O OTWARTYCH PRZESTWORZACH
Helsinki, 24 marca 1992 r.

„Państwa zawierające niniejszy Traktat, określone dalej zbiorowo jako Państwa-Strony lub indywidualnie jako Państwo-Strona ...

Pragnąc przyczynić się do dalszego rozwijania i umacniania pokoju, stabilności i kooperatywnego bezpieczeństwa na tym obszarze przez stworzenie reżimu Otwartych Przestworzy dla obserwacji lotniczej ...

Dążąc do ustanowienia uzgodnionych procedur, które za wspólną zgodą ustanowią poddanie obserwacji lotniczej wszystkich terytoriów Państw-Stron z zamiarem obserwowania pojedynczego Państwa-Strony lub grupy Państw-Stron, na zasadach równości i efektywności i przy zachowaniu bezpieczeństwa lotu ...

Uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

Postanowienia ogólne

1. Traktat niniejszy ustala reżim, zwany reżimem Otwartych Przestworzy, prowadzenia lotów obserwacyjnych przez Państwo-Strony na terytoriami innych Państw-Stron oraz określa związane z tym prawa i obowiązki Państw-Stron ...[26]

Artykuł III

Kwoty lotów

Rozdział I. Postanowienia ogólne

1. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do przeprowadzenia lotów obserwacyjnych zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu.

2. Każde Państwo-Strona jest zobowiązane do przyjęcia lotu obserwacyjnego nad swoim terytorium zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu.

3. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do wykonania pewnej liczby lotów obserwacyjnych nad terytorium innego Państwa-Strony równej liczbie lotów obserwacyjnych, które to Państwo-Strona ma prawo przeprowadzić nad jego terytorium.

4. Łączna liczba lotów obserwacyjnych, które każde Państwo-Strona zobowiązane jest przyjąć nad swoim terytorium, stanowi całkowitą pasywną kwotę przyznaną temu Państwu-Stronie. Przydział całkowitych kwot pasywnych Państwom-Stronom jest podany w Rozdziale I Aneksu A do niniejszego Traktatu.

5. Liczba lotów obserwacyjnych, które Państwo-Strona ma prawo wykonać w ciągu roku nad terytorium każdego z pozostałych Państw-Stron jest równa indywidualnej kwocie aktywnej tego Państwa-Strony w odniesieniu do innego Państwa-Strony. Suma indywidualnych kwot aktywnych stanowi łączną aktywną kwotę tego Państwa-Strony. Łączna kwota aktywna Państwa-Strony nie może przekraczać jego łącznej kwoty pasywnej.

6. Wstępny przydział kwot aktywnych przedstawiony jest w Rozdziale II Aneksu A do niniejszego Traktatu ...[27]

Rozdział II. Postanowienia odnoszące się do grupy Państw-Stron.

1. (A) Nie ograniczając swoich praw i obowiązków wynikających z niniejszego Traktatu, dwa lub więcej Państwa-Strony posiadające kwoty lotów mogą utworzyć grupę Państw-Stron przy podpisywaniu niniejszego Traktatu i w terminie późniejszym.

(B) Grupa Państw-Stron będzie współpracować w kwestii kwot aktywnych i pasywnych, zgodnie z postanowieniami paragrafu 2, lub 3 niniejszego Rozdziału.

2. (A) Członkom grupy Państw-Stron przysługiwać będzie prawo do redystrybucji pomiędzy nimi własnych kwot aktywnych przyznanych im na dany rok bieżący, przy zachowaniu ich indywidualnych kwot pasywnych. Powiadomienie o redystrybucji powinno zostać bezzwłocznie przekazane wszystkim zainteresowanym Państwom-Stronom trzecim ...

3. (A) Grupa Państw-Stron może, na własne życzenie, być upoważniona do otrzymania wspólnej łącznej kwoty pasywnej, na podstawie której zostaną przyznane wspólne dla całej grupy indywidualne i łączne kwoty aktywne ...

(C) Lot obserwacyjny wynikający z łącznej kwoty aktywnej grupy Państw-Stron zostanie przeprowadzony w imieniu całej grupy.

(D) Loty obserwacyjne, które grupa Państw-Stron zobowiązana jest przyjąć, mogą być wykonane nad terytorium jednego lub kilku członków grupy.

Artykuł IV

Aparatura obserwacyjna

1. O ile nie postanowiono inaczej w paragrafie 3 niniejszego Artykułu, samolot obserwacyjny zostanie wyposażony jedynie w aparaturę obserwacyjną następujących kategorii:

(A) fotograficzne kamery panoramiczne i normalnokadrowe;

(B) kamery telewizyjne z zobrazowaniem w czasie rzeczywistym;

(C) termalne skanery liniowe; oraz

(D) radar obserwacji bocznej o syntetycznej aparaturze.

2. Wprowadzenie innych kategorii sprzętu i udoskonaleń do podanych w niniejszym Artykule kategorii aparatury obserwacyjnej będzie rozpatrywane przez Komisję Konsultacyjną Otwartych Przestworzy zgodnie z artykułem X Traktatu ...

Artykuł V

Wyznaczanie samolotu

1. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do wyznaczania jednego lub kilku typów lub modeli samolotów, zarejestrowanych przez kompetentne władze danego Państwa-Strony, jako samolotu obserwacyjnego.

2. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do wyznaczenia innych typów lub modeli samolotów obserwacyjnych lub dodania nowych typów lub modeli samolotów do wyznaczonych wcześniej przez to Państwo-Stronę, pod warunkiem powiadomienia o tym fakcie z 30 dniowym wyprzedzeniem wszystkich pozostałych Państw-Stron. Powiadomienie o wyznaczeniu samolotu danego typu lub modelu zawierać musi informacje wyszczególnione w Aneksie C do niniejszego Traktatu.

3. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do wycofania typów lub modeli samolotów wyznaczonych wcześniej przez to Państwo-Stronę, pod warunkiem powiadomienia o tym fakcie z 90 dniowym wyprzedzeniem wszystkich pozostałych Państw-Stron.

Artykuł VI

Rozdział I. Wybór samolotu obserwacyjnego i postanowienia ogólne o prowadzeniu lotów obserwacyjnych.

1. Loty obserwacyjne należy wykonywać przy użyciu samolotu obserwacyjnego, który został wyznaczony przez Państwo-Stronę zgodnie z artykułem V. Stronie Obserwującej przysługuje prawo do wystawienia samolotu obserwacyjnego, o ile Strona Obserwowana nie wykorzysta przysługującego jej prawa do wystawienia wyznaczonego przez siebie samolotu. W przypadku zapewnienia samolotu obserwacyjnego przez Stronę Obserwującą, Stronie tej przysługiwać będzie prawo do wystawienia samolotu przez nią wyznaczonego lub samolotu wyznaczonego przez inne Państwo-Stronę. W przypadku, gdy Strona Obserwowana zapewnia samolot, Stronie Obserwującej przysługuje prawo do otrzymania samolotu, którego minimalny zasięg bez uzupełnienia paliwa, wraz z niezbędną jego rezerwą, pozwala na pokonanie połowy długości lotu określonej w podparagrafie G paragrafu niniejszego Rozdziału.

2. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo, zgodnie z paragrafem 1 niniejszego Rozdziału, do prowadzenia lotów obserwacyjnych z zastosowaniem samolotu obserwacyjnego wyznaczonego przez inne Państwo-Stronę. Zainteresowane Państwa-Strony wypracowują porozumienia w sprawie zastosowania takiego samolotu, aby umożliwić czynne uczestnictwo w reżimie Otwartych Przestworzy.

3. Państwa-Strony, którym przysługuje prawo do przeprowadzenia lotów obserwacyjnych, mogą koordynować swoje plany prowadzenia lotów obserwacyjnych zgodnie z Aneksem H do niniejszego Traktatu. Żadne Państwo-Strona nie ma obowiązku przyjęcia jednocześnie więcej, niż jednego lotu obserwacyjnego w okresie 96 godzin ...

5. Strona obserwująca powiadamia Stronę Obserwowaną o zamiarze przeprowadzenia lotu inspekcyjnego, nie później, niż 72 godziny przed planowanym przybyciem Strony Obserwującej do punktu wejścia Strony Obserwowanej. Państwa-Strony dostarczające takie powiadomienia dołożą wszelkich starań, by przekazać je z odpowiednim wyprzedzeniem w przypadku weekendów[28].

6. Strona Obserwowana, powiadomiona zgodnie z paragrafem 5 niniejszego Rozdziału, w ciągu 24 godzin potwierdza odbiór powiadomienia. W przypadku wykorzystania przez

Stronę Obserwowaną prawa do wystawienia samolotu obserwacyjnego, potwierdzenie zawiera informacje o samolocie obserwacyjnym wyszczególnione w punkcie (F) paragrafu 5 niniejszego Rozdziału[29]. Stronie obserwującej wolno przybyć do punktu wejścia w przewidywanym czasie przybycia przekazanym zgodnie z paragrafem 5 niniejszego Rozdziału. Przewidywany czas odlotu z punktu wejścia do lotniska Otwartych Przestworzy, z którego nastąpi start do lotu obserwacyjnego oraz miejsce, data i czas rozpoczęcia inspekcji przed lotem muszą być potwierdzone przez Stronę Obserwowaną ...

8. Powiadamiając Stronę Obserwowaną zgodnie z paragrafem 5 niniejszego Rozdziału, Strona Obserwująca powiadamia jednocześnie wszystkie pozostałe Państwa-Strony o zamiarze przeprowadzenia lotu obserwacyjnego.

9. Okres czasy od przewidywanej godziny przybycia do punktu wejścia do zakończenia lotu obserwacyjnego nie przekracza 96 godzin, chyba że Strony uzgodnią inaczej ...

14. Wszystkie samoloty obserwacyjne wykonujące lot obserwacyjny zgodnie z niniejszym Traktatem mają być użytkowane zgodnie z postanowieniami Traktatu i zatwierdzonym planem lotu ...

17. Loty obserwacyjne mają pierwszeństwo przed wszelkim regularnym ruchem powietrznym. Strona Obserwowana zapewni wszelkie ułatwienia ze strony jej organów kontroli ruchu powietrznego w odniesieniu do lotów obserwacyjnych wykonywanych zgodnie z niniejszym Traktatem ...

Rozdział II. Warunki planowania misji

1. O ile nie uzgodniono inaczej, Strona Obserwująca, po przybyciu na lotnisko Otwartych Przestworzy przedstawia Stronie Obserwowanej plan misji dla proponowanego lotu obserwacyjnego, który spełnia wymogi paragrafu 2 i 4 niniejszego Rozdziału.

2. Plan misji może przewidywać lot Obserwacyjny, który pozwala na obserwację dowolnego punktu na całym terytorium Strony Obserwowanej łącznie z obszarami wskazanymi przez Stronę obserwowaną jako przestrzeń niebezpieczną w źródle wskazanym w Aneksie I[30]. Trasa samolotu obserwacyjnego może przebiegać w odległości do dziesięciu kilometrów (lecz nie mniej) od granicy państwa sąsiedniego, nie będącego Państwem-Stroną ...

4. Plan misji zawiera wszelkie informacje niezbędne dla sporządzenia planu lotu ...[31]

6. Nie później niż na cztery godziny po przedłożeniu planu misji, Strona Obserwowana zatwierdza plan misji lub proponuje wprowadzenie do niego zmian zgodnie z Artykułem VIII, Rozdział I, paragraf 4 i 5 niniejszego Rozdziału. Zmiany takie nie mogą uniemożliwiać obserwacji jakiegokolwiek punktu na terytorium Strony Obserwowanej, łącznie z obszarami wskazanymi przez Stronę Obserwowaną jako niebezpieczna przestrzeń powietrzna w źródle określonym w Aneksie I do niniejszego Traktatu[32]. Z chwilą wyrażenia zgody, plan misji zostanie podpisany zarówno przez Stronę obserwującą jak i przez Stronę Obserwowaną. W przypadku, gdy Strony nie osiągną porozumienia w sprawie planu misji w czasie ośmiu godzin od chwili przedłożenia pierwotnego planu misji, Strona Obserwująca ma prawo odmowy przeprowadzenia lotu obserwacyjnego zgodnie z postanowieniami Artykułu VIII niniejszego Traktatu.

Artykuł VIII

Zakazy, odstępstwa od planów lotów i sytuacje nadzwyczajne.

Rozdział I. Zakaz lotów obserwacyjnych i zmiany planów misji.

1. Strona Obserwowana ma prawo zakazać wykonania lotu obserwacyjnego niezgodnego z postanowieniami niniejszego Traktatu ...[33] .

4. Strona Obserwowana ma prawo do proponowania zmian w planie lotu w wyniku zaistnienia którejkolwiek z następujących okoliczności:

(A) warunki meteorologiczne wpływają negatywnie na bezpieczeństwo lotu;

(B) stan przewidzianego lotniska Otwartych Przestworzy, lotnisk zapasowych lub lotnisk służących do uzupełnienia paliwa uniemożliwia korzystanie z nich; lub

(C) plan misji jest niezgodny z Artykułem VI, Rozdział II, paragrafem 2 i 4 ...

Rozdział II. Odstępstwa od planu lotu.

1. W czasie lotu obserwacyjnego dopuszczalne są odstępstwa od planu lotu jeśli są one spowodowane:

(A) warunkami pogodowymi mającymi negatywny wpływ na bezpieczeństwo lotu;

(B) trudnościami technicznymi związanymi z samolotem obserwacyjnym;

(C) koniecznością udzielenia natychmiastowej pomocy medycznej dowolnej osobie na pokładzie; lub

(D) instrukcjami kontroli ruchu powietrznego związanymi z działaniem siły wyższej ...

Rozdział III

Sytuacje awaryjne

1. W przypadku powstania sytuacji awaryjnej pierwszy pilot kieruje się „Procedurami Służb Nawigacji Powietrznej. Przepisy Służb Powietrznych i Kontroli Ruchu Powietrznego" („Procedures for Air Navigation Services – Rules of the Air and Air Traffic Services"), dokumentu ICAO[34] nr 4444-RAC 501 12 z odpowiednimi poprawkami i zmianami krajowych przepisów Strony Obserwowanej i instrukcji wykonywania lotów samolotu obserwacyjnego.

Artykuł IX

Dane otrzymywane z aparatury obserwacyjnej podczas lotów obserwacyjnych

Rozdział I. Postanowienia ogólne

1. Dla celów rejestracji danych zebranych przez aparaturę obserwacyjną w czasie lotów obserwacyjnych stosowane są następujące nośniki informacji:

(A) w przypadku panoramicznych i kadrujących aparatów fotograficznych – czarno-biały film fotograficzny;

(B) w przypadku kamer telewizyjnych – taśma magnetyczna

(C) w przypadku termalnych skanerów liniowych – czarno-biały film fotograficzny lub taśma magnetyczna;

(D) w przypadku radaru obserwacji bocznej z syntetyczną aparaturą – taśma magnetyczna ...

4. Dane zgromadzone przez aparaturę obserwacyjną w czasie lotu obserwacyjnego zostaną udostępnione Państwom-Stronom zgodnie z postanowieniami niniejszego Artykułu i są przeznaczone do wykorzystania wyłącznie w celu osiągnięcia celów niniejszego Traktatu ...[35]

Artykuł X

Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy

1. W celu popierania celów i ułatwienia wdrażania postanowień niniejszego Traktatu, Państwa-Strony ustanawiają niniejszym Komisję Konsultacyjną Otwartych Przestworzy.

2. Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy podejmuje decyzje lub przedkłada zalecenia za jednomyślną zgodą. Jednomyślna zgoda oznacza brak sprzeciwu któregokolwiek z Państw-Stron wobec podjęcia decyzji lub przedłożenia zalecenia.

3. Każde Państwo-Strona ma prawo wniesienia przez Komisję Konstytucyjną Otwartych Przestworzy i włączenie do jej porządku obrad każdej kwestii odnoszącej się do niniejszego Traktatu, łącznie z wszelkimi sprawami związanymi z przypadkami zapewnienia samolotu obserwacyjnego przez Stronę obserwowaną.

4. W ramach Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy, Państwa-Strony niniejszego Traktatu:

(A) rozstrzygają sprawy związane z przestrzeganiem postanowień niniejszego Traktatu;

(B) rozstrzygającą niejasności i różnice w interpretacji zaistniałe w czasie wdrażania Traktatu;

(C) rozstrzygają i podejmują decyzję w sprawie wniosków o przystąpienie do Traktatu; oraz

(D) zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu – uzgadniają środki techniczne i administracyjne uznane za niezbędne w następstwie przystąpienia do niniejszego Traktatu innych Państw.

5. Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy ma prawo do proponowania poprawek do niniejszego Traktatu, do rozważenia i zatwierdzenia ich zgodnie z postanowieniami Artykułu XVI[36]. Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy może również uzgadniać poprawki służące poprawieniu wykonalności i efektywności niniejszego Traktatu zgodne z jego postanowieniami ...[37]

Artykuł XII

Odpowiedzialność

Zgodnie z prawem i zwyczajami międzynarodowymi, Państwo-Strona jest zobowiązane do zapłacenia odszkodowań z tytułu szkód wyrządzonych innym Państwom-Stronom, osobom fizycznym i prawnym przynależnym do tych Państw-Stron, lub ich własności w czasie realizacji niniejszego Traktatu ...[38]

Polski przykład tekstu traktatu, udostępniony przez Departament Prawno-Traktatowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

DECYZJE BUDAPESZTEŃSKIE
IV. KODEKS POSTĘPOWANIA W DZIEDZINIE POLITYCZNO-WOJSKOWYCH ASPEKTÓW BEZPIECZEŃSTWA
Budapeszt, 6 grudnia 1994 r.

„20. Państwa Uczestniczące uznają demokratyczną kontrolę nad wojskiem, siłami paramilitarnymi i wewnętrznymi siłami bezpieczeństwa, jak też nad służbami wywiadowczymi i policją, za nieodzowny element stabilizacji i bezpieczeństwa. Będą wspierać integrację swych sił zbrojnych ze społeczeństwem obywatelskim jako ważny przejaw demokracji.

21. Każde Państwo Uczestniczące zapewni i utrzyma skuteczne kierownictwo i kontrolę nad swymi siłami zbrojnymi, siłami paramilitarnymi i siłami bezpieczeństwa ze strony konstytucyjnie ustanowionych władz wyposażonych w demokratyczną legitymację. Każde Pań-

stwo uczestniczące ustanowi kontrolę w celu zapewnienia, że władze te wypełniają swe konstytucyjne i prawne obowiązki. Określi wyraźnie rolę i zadania tych sił oraz ich obowiązek działania wyłącznie w ramach konstytucyjnych.

22. Każde Państwo Uczestniczące zapewni ustawodawczą akceptację swych wydatków na obronę. Każde Państwo Uczestniczące będzie zgodnie z wymogami bezpieczeństwa narodowego, ograniczać swe wydatki wojskowe; zapewni też przejrzystość i powszechną dostępność informacji odnoszących się do sił zbrojnych.

23. Każde Państwo Uczestniczące, gwarantując żołnierzowi odbywającemu służbę wojskową realizację jego praw obywatelskich zapewni też polityczną neutralność sił zbrojnych jako takich.

24. Każde Państwo Uczestniczące zapewni skuteczne zabezpieczenie przed przypadkowym i nielegalnym użyciem środków wojskowych.

25. Państwa Uczestniczące nie będą tolerować ani popierać sił, które nie są odpowiedzialne przed konstytucyjnie ustanowionymi władzami lub nie są przez nie kontrolowane. Jeśli państwo uczestniczące nie jest w stanie realizować swego zwierzchnictwa nad takimi siłami, może prosić o konsultacje w ramach KBWE w celu omówienia działań, które powinny zostać podjęte.

26. Każde Państwo Uczestniczące zapewni, że zgodnie z obowiązkami międzynarodowymi jego siły paramilitarne powstrzymają od uzyskania zdolności bojowej większej niż ta, do jakiej zostały powołane.

27. Każde Państwo Uczestniczące zapewni, że rekrutacja lub wezwanie do służby w siłach militarnych, paramilitarnych i w siłach bezpieczeństwa będą zgodne z jego zobowiązaniami związanymi z poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności.

28. Państwa Uczestniczące odzwierciedlają w swych ustawach i innych stosownych dokumentach prawa i obowiązki personelu sił zbrojnych. Rozważą wprowadzenie zwolnień ze służby wojskowej lub zastosowanie służby zastępczej.

29. Państwa Uczestniczące zapewnią możliwie szerokie rozpowszechnianie w swoich krajach międzynarodowego humanitarnego prawa wojennego. Swym zobowiązaniom w tej dziedzinie dadzą one wyraz – zgodnie z praktyką wewnętrzną – w programach szkolenia wojskowego i regulaminach.

30. Każde Państwo Uczestniczące zapozna personel swych sił zbrojnych z postanowieniami międzynarodowego prawa humanitarnego, zasadami, konwencjami i zobowiązaniami odnoszącymi się do konfliktu zbrojnego oraz zapewni, że personel ten będzie świadom osobistej odpowiedzialności – na mocy ustawodawstwa wewnętrznego i prawa międzynarodowego – za swe działania.

31. Państwa Uczestniczące zapewnią, że personel sił zbrojnych sprawujący władzę dowódczą będzie ją wykonywać zgodnie ze stosowanymi przepisami ustawodawstwa wewnętrznego i prawa międzynarodowego oraz że będzie świadom, iż na mocy tego prawa może zostać indywidualnie pociągnięty do odpowiedzialności za niezgodne z prawem sprawowanie swej władzy i że nie może wydawać rozkazów sprzecznych z prawem krajowym i międzynarodowym. Odpowiedzialność zwierzchników nie zwalania podwładnych od osobistej odpowiedzialności.

32. Każde Państwo Uczestniczące zapewni, że personel sił zbrojnych, paramilitarnych i sił bezpieczeństwa będzie mógł korzystać z praw człowieka i podstawowych wolności oraz realizować je w sposób zgodny z dokumentami KBWE i prawem międzynarodowym, a także ze stosownymi postanowieniami konstytucyjnymi przepisami prawa i wymogami służby.

33. Każde Państwo Uczestniczące zapewni odpowiednie procedury prawne i administracyjne, chroniące prawa personelu wszystkich rodzajów wojsk.

VIII

34. Każde Państwo Uczestniczące zapewni, że jego siły zbrojne będą w czasie pokoju i wojny dowodzone, obsadzane, szkolone i wyekwipowane w sposób zgodny z postanowieniami prawa międzynarodowego, a także z podjętymi przez nie zobowiązaniami i postanowieniami odnoszącymi się do użycia sił zbrojnych w konflikcie zbrojnym, włączając w to odpowiednie konwencje haskie z 1907 r. i z 1954 r. [39], konwencje genewskie z 1949 r.[40] i ich protokoły dodatkowe z 1977 r. jak również Konwencję w sprawie zakazu i ograniczenia użycia określonych rodzajów broni konwencjonalnych z 1980 r.[41]

35. Każde Państwo Uczestniczące zapewni, że jego polityka i doktryna obronna będą zgodne z prawem międzynarodowym odnoszącym się do użycia sił zbrojnych, także w konflikcie zbrojnym oraz z odpowiednimi zobowiązaniami tego Kodeksu.

36. Każde Państwo Uczestniczące zapewni, że wszelkie decyzje desygnujące jego siły zbrojne do uczestnictwa w wewnętrznych misjach bezpieczeństwa będą podjęte zgodnie z kontstytucyjnymi procedurami. Decyzje zlecające siłom zbrojnym takie misje stworzą gwarancje, że będą one przeprowadzane pod skuteczną kontrolą konstytucyjnie uprawnionych władz i podlegać będą wymogom prawa. Jeśli nie będzie można uniknąć użycia siły i w pełnieniu misji dotyczącej bezpieczeństwa wewnętrznego, każde Państwo Uczestniczące zapewni, że jej użycie będzie współmierne do konieczności związanych z jej wprowadzeniem. Siły zbrojne zatroszczą się należycie o zapobieżenie wyrządzaniu szkody obywatelom lub ich mieniu.

37. Państwa Uczestniczące nie użyją sił zbrojnych do ograniczenia pokojowego, zgodnego z prawem korzystania z praw człowieka i praw obywatela przez osoby jako jednostki oraz jako przedstawiciele grup, ani też w celu pozbawienia ich narodowej, religijnej, kulturowej, językowej lub etnicznej tożsamości.

IX

38. Każde Państwo Uczestniczące jest odpowiedzialne za wprowadzenie w życie tego Kodeksu. Państwo Uczestniczące udzieli na żądanie stosownych wyjaśnień odnoszących się do realizacji Kodeksu – gdyby okazało się to niezbędne – zostaną wykorzystane właściwe organy, mechanizmy i procedury KBWE".

Czesław Marcinkowski, Kodeks postępowania w polityczno-militarnych aspektach bezpieczeństwa. Treść, znaczenie, zobowiązania, Warszawa 1996, s. 35-37.

f. Rozbrojenie w Europie

Rozbrojenia regionalne w Europie dotyczą: dwustronny traktat między Stanami Zjednoczonymi Ameryki i Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich z 8 grudnia 1687 r. przewidujący usunięcie z Europy i całkowitą likwidację rakiet średniego i krótszego zasięgu, wielostronny traktat o konwencjonalnych siłach w Europie z 19 listopada 1990 r., wynegocjowany w ramach OBWE i zmieniający go w układ dostosowawczy, podpisany 19 listopada 1999 r. w Stambule.

Traktat o konwencjonalnych siłach w Europie jest pierwszym tego rodzaju regionalnym przedsięwzięciem rozbrojeniowym o tak szerokim zakresie, obejmującym nie tylko obowiązki i prawa stron, lecz również rozbudowany system weryfikacji i instytucjonalne formy współpracy państw w realizacji jego postanowień. Ma on znaczenie precedensowe i fakt jego zawarcia, podobnie zresztą, jak podjęcia wcześniej rokowań na jego temat, wywarł duży wpływ na rozważania dotyczące kwestii rozbrojenia regionalnego w pracach Organizacji Narodów Zjednoczonych. Sprawie tej Zgromadzenie Ogólne poświęciło szereg rezolucji, określających zasady tego rozbrojenia.

TRAKTAT O KONWENCJONALNYCH SIŁACH W EUROPIE
Paryż, 19 listopada 1990 r.

W pierwszej fazie międzynarodowego dialogu dotyczącego kontroli zbrojeń w Europie koncentrowano się na częściowych rozwiązaniach zmierzających do ograniczenia możliwości nagłej napaści i propozycjach dotyczących utworzenia stref rozrzedzonych zbrojeń na obszarach położonych wzdłuż linii styku między NATO i Układem Warszawskim. Zagadnienia te były przedmiotem dyskusji od połowy lat pięćdziesiątych, m.in. na konferencji genewskiej Francji, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i ZSRR w dniach 18-23 lipca 1955 r. Różne propozycje dotyczące obu tych kwestii, m.in. polskie propozycje dotyczące strefy rozrzedzonych zbrojeń w Środkowej Europie (plan Rapackiego) ze względu na ówczesny stan stosunków Wschód-Zachód nie miały szans powodzenia, chociaż wniosły duży wkład w kształtowanie późniejszych koncepcji bezpieczeństwa europejskiego.

Dyskusja nad konkretnymi przedsięwzięciami dotyczącymi redukcji konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie rozpoczęła się na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Korzystny rozwój w stosunkach Wschód-Zachód, który znalazł wyraz m.in. w układach zawartych przez RFN w 1970 r. z ZSRR i Polską, czterostronnym porozumieniu z 1972 r. w sprawie Berlina, postępach w rokowaniach między USA a ZSRR w sprawie ograniczenia zbrojeń ofensywnych i systemów antyrakietowych stworzył sprzyjającą atmosferę dla podjęcia w wyniku uzgodnień między NATO i Układem Warszawskim 31 stycznia 1973 r. równolegle do Konferencji Przygotowawczej KBWE w Helsinkach, wstępnych konsultacji na temat redukcji konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie. W ich toku ustalono termin rozpoczęcia negocjacji na ich temat 30 października 1973 r. w Wiedniu i określono ich mandat. Rokowania te miały charakter międzyblokowy. Ich celem było ustanowienie bezpiecznej i stabilnej równowagi konwencjonalnych sił zbrojnych NATO i Układu Warszawskiego w Europie na niższych niż po-

przednio poziomach i wyeliminowanie w ten sposób zdolności do dokonania niespodziewanej napaści i rozpoczęcia działań ofensywnych na dużą skalę.

Ze względu na obiektywne trudności, wynikające z precedensowego charakteru tego przedsięwzięcia oraz konieczności przezwyciężania różnic i sprzeczności stanowisk nie tylko między NATO i Układem Warszawskim, lecz również w ramach obu tych struktur polityczno-wojskowych, rozmowy wiedeńskie trwały bardzo długo i weszły w decydującą fazę, w ramach KBWE, dopiero po 16 latach 9 marca 1989 r. Zakończyły się 19 listopada 1990 r. w Paryżu podpisaniem Traktatu o Konwencjonalnych Siłach w Europie w sytuacji politycznej różniącej się zasadniczo od tej jaka istniała w chwili rozpoczęcia rokowań na jego temat.

Podpisując traktat państwa wyraziły jednocześnie swoje zobowiązanie do kontynuacji działań zmierzających do dalszej redukcji zbrojeń konwencjonalnych, uwzględniając przyszłe wymogi bezpieczeństwa wynikające z rozwoju sytuacji politycznej w Europie.

„... Artykuł I

1. Każde Państwo-Strona będzie wykonywać zobowiązania zawarte w niniejszym Traktacie zgodnie z jego postanowieniami, w tym zobowiązania odnoszące się do następujących pięciu kategorii konwencjonalnych sił zbrojnych: czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artyleria, samoloty bojowe i śmigłowce bojowe.

2. Każde Państwo-Strona będzie realizować także inne przedsięwzięcia zawarte w niniejszym Traktacie, mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności zarówno w okresie redukcji konwencjonalnych sił zbrojnych, jak i po zakończeniu redukcji...

Artykuł II

1. Dla celów niniejszego Traktatu:

A) Termin „grupa Państw-Stron oznacza grupę Państw-Stron które podpisały Układ Warszawski z 1955 r., składającą się z Republiki Bułgarii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Rzeczypospolitej Polskiej, Rumunii, Republiki Węgierskiej, Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich lub grupę Państw-Stron, które podpisały lub przystąpiły do Traktatu Brukselskiego[42] lub Traktatu Waszyngtońskiego[43] z 1949 r., składającą się z Królestwa Belgii, Królestwa Danii, Republiki Francuskiej, Republiki Greckiej, Królestwa Hiszpanii, Królestwa Holandii, Republiki Islandii, Kanady, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Republiki Federalnej Niemiec, Królestwa Norwegii, Republiki Portugalskiej, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Republiki Tureckiej, Republiki Włoskiej oraz Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.

B) termin „strefa stosowania" oznacza całe lądowe terytorium Państw-Stron w Europie od Oceanu Atlantyckiego do Uralu, które obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wysp Państw-Stron, w tym Wyspy Owcze należące do Królestwa Danii, Svalbard, z Wyspą Niedźwiedzią włącznie, należące do Królestwa Norwegii, Wyspy Azorskie i Maderę należące do Republiki Portugalskiej, Wyspy Kanaryjskie należące do Królestwa Hiszpanii oraz Ziemię Franciszka Józefa i Nową Ziemię należące do Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. W przypadku ZSRR strefa stosowania obejmuje całe terytorium leżące na zachód od rzeki Ural i Morza Kaspijskiego. W przypadku Republiki Tureckiej strefa stosowania obejmuje terytorium Republiki Tureckiej na północ i zachód od linii ciągnącej się od

punktu przecięcia się granicy tureckiej z 39 równoleżnikiem do Muradiye, Patnos, Karayazi, Tekman, Kemaliye, Feke, Ceyhan, Dogankent, Gőzne i dalej do morza ...

Artykuł III

1. Dla celów niniejszego Traktatu Państwa-Strony stosowane będą następujące zasady liczenia:

Ograniczeniom liczbowym i innym postanowieniom zawartym w artykułach IV, V i VI będą podlegać wszystkie czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artyleria, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe, zgodnie z definicją zawartą w artykule II, znajdujące się w strefie stosowania, z wyjątkiem tych, które zgodnie z normalną praktyką Państwa-Strony:

A) znajdują się na etapie produkcji, w tym prób fabrycznych,

B) są używane wyłącznie do celów badawczych i rozwojowych,

C) należą do zbiorów historycznych,

D) czekają na zniszczenie po wycofaniu ich z wyposażenia,

E) oczekują na eksport lub reeksport i są odnawiane z przeznaczeniem na eksport lub reeksport i są częściowo przetrzymywane w strefie stosowania...

F) znajdują się, w przypadku transporterów opancerzonych bojowych wozów piechoty i wozów bojowych z ciężkim uzbrojeniem lub wielozadaniowych śmigłowców uderzeniowych, w posiadaniu organów powołanych i zorganizowanych do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w czasie pokoju lub

G) są w trakcie tranzytu przez strefę stosowania...

Artykuł IV

1. W granicach strefy stosowania, jak określa to artykuł II, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne zredukuje posiadane przezeń czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artylerię, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu i później ogólne liczby dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, jak określa to artykuł II, nie przekraczały:

A) 20 000 czołgów bojowych, w tym nie więcej niż 16 500 w jednostkach czynnych;

B) 30 bojowych wozów opancerzonych, w tym nie więcej niż 27 300 w jednostkach czynnych. Spośród 30 000 bojowych wozów opancerzonych nie więcej niż 18 000 stanowić będą bojowe wozy piechoty i bojowe wozy z ciężkim uzbrojeniem; spośród bojowych wozów piechoty i wozów bojowych z ciężkim uzbrojeniem nie więcej niż 1500 stanowić będą bojowe wozy z ciężkim uzbrojeniem;

C) 20 000 środków artyleryjskich, w tym nie więcej niż 17 000 w jednostkach czynnych;

D) 6 800 samolotów bojowych oraz

E) 2 000 śmigłowców uderzeniowych.

Czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artyleria poza jednostkami czynnymi będą umieszczone w wyznaczonych miejscach stałego składowania, jak to określono w artykule II, i będą rozmieszczone wyłącznie w rejonie określonym w paragrafie 2 niniejszego artykułu. Tego rodzaju wyznaczone miejsca stałe składowania mogą być także zlokalizowane w tej części terytorium Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, która obejmuje

Odeski Okręg Wojskowy i południową część Leningradzkiego Okręgu Wojskowego. W odeskim Okręgu Wojskowym może zatem być składowane nie więcej niż 400 czołgów bojowych i 500 środków artyleryjskich. W południowej części Leningradzkiego Okręgu Wojskowego może zatem być składowane nie więcej niż 600 czołgów bojowych, 800 bojowych wozów opancerzonych, w tym nie więcej niż 300 bojowych wozów opancerzonych jakiegokolwiek typu, przy czym pozostała liczba będzie się składać z transporterów opancerzonych, oraz 400 środków artyleryjskich. Przez południową część Leningradzkiego Okręgu Wojskowego rozumie się terytorium znajdujące się w tym okręgu wojskowym, położone na południe od linii wschód-zachód 60 stopni i 15 minut szerokości północnej.

2. W granicach rejonu składającego się z całego terytorium lądowego w Europie, który obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wyspiarskie, Królestwa Belgii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej, Królestwa Danii z Wyspami Owczymi, Republiki Francuskiej, Królestwa Hiszpanii wraz z Wyspami Kanaryjskimi, Królestwa Holandii, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Republiki Federalnej Niemiec, Rzeczpospolitej Polskiej, Republiki Portugalskiej wraz w Wyspami Azorskimi i Madorą, Republiki Węgierskiej, Republiki Włoskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej i tę część terytorium Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich na zachód od gór Uralu obejmującą Okręgi Wojskowe: Nadbałtycki, Białoruski, Przykarpacki, Kijowski, Moskiewski oraz Nadwożańsko-Uralski, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artylerię, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego Traktatu i później, dla grupy Państw-Stron, do którego należy, łączne liczby nie przekraczały:

A) 15 300 czołgów bojowych; w tym nie więcej niż 11 800 jednostek czynnych;

B) 24 100 bojowych wozów opancerzonych, w tym nie więcej niż 21 400 w jednostkach czynnych;

C) 14 000 środków artyleryjskich, w tym nie więcej niż 11 000 w jednostkach czynnych.

3. W granicach rejonu składającego się z całego terytorium lądowego w Europie, które obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wyspiarskie, Królestwo Belgii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej, Królestwa Danii wraz w Wyspami Owczymi Republiki Francuskiej, Królestwa Holandii, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Republiki Federalnej Niemiec, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Włoskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz te części terytorium Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich która obejmuje Okręgi Wojskowe: Nadbałtycki, Białoruski, Przykarpacki, Kijowski, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artylerię, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego Traktatu i później, dla grupy Państw-Strony, do której ono należy, łączne liczby w jednostkach czynnych nie przekraczały:

A) 10 300 czołgów bojowych;

B) 19 260 bojowych wozów opancerzonych;

C) 9100 środków artyleryjskich oraz

D) w Kijowskim Okręgu Wojskowym łączne liczby w jednostkach czynnych i wyznaczonych miejscach stałego składowania nie będą przekraczały:

1) 2 250 czołgów bojowych;

2) 2 500 bojowych wozów opancerzonych;

3) 1 500 środków artyleryjskich.

4. W granicach rejonu składającego się z całego terytorium lądowego w Europie, które obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wyspiarskie, Królestwa Belgii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej, Królestwa Holandii, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Republiki Federalnej Niemiec, Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Węgierskiej, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artylerię, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego Traktatu i później, dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, łączne liczby w jednostkach czynnych nie przekraczały:

A) 7 500 czołgów bojowych;

B) 11 250 bojowych wozów opancerzonych;

C) 5 000 środków artyleryjskich...

Artykuł V

1. W celu zapewnienia, że bezpieczeństwo żadnego Państwa-Strony nie będzie zagrożone w jakimkolwiek momencie:

A) w granicach rejonu składającego się z całego terytorium lądowego Europy, które obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wyspiarskie, Republiki Bułgarii, Republiki Greckiej, Republiki Islandii, Królestwa Norwegii, Rumunii, tej części Republiki Tureckiej, która leży w granicach strefy stosowania oraz tej części Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, która obejmuje Okręgi Wojskowe: Leningradzki, Odeski, Kaukaski i Północnokaukaski, każde Państwo-Strona ograniczy i jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artylerię, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego Traktatu i później, dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, łączne liczby w jednostkach czynnych nie przekraczały liczby stanowiącej różnicę między ogólnymi ograniczeniami liczbowymi ustalonymi w artykule IV, paragraf 1 a tymi określonymi w artykule IV, paragraf 2, to jest:

1) 4 700 czołgów bojowych

2) 5 900 bojowych wozów opancerzonych;

3) 6 000 środków artyleryjskich.

B) Niezależnie od ograniczeń liczbowych, ustalonych w podparagrafie A niniejszego paragrafu, Państwo-Strona lub Państwa-Strony mogą tymczasowo rozmieścić na terytorium należącym do członków tej samej grupy Państw-Stron w granicach rejonu określonego w podparagrafie A niniejszego paragrafu dodatkowe łączne liczby w jednostkach czynnych, które nie przekroczą dla każdej grupy Państw-Stron:

1) 459 czołgów bojowych;

2) 723 bojowych wozów opancerzonych;

3) 420 środków artyleryjskich oraz

C) pod warunkiem, że dla każdej grupy Państw-Stron nie więcej niż jedna trzecia z wymienionych dodatkowych łączonych liczb będzie rozmieszczona w jakimkolwiek Państwie-Stronie, którego terytorium znajduje się w granicach rejonu określonego w podparagrafie A niniejszego paragrafu, to jest:

1) 153 czołgów bojowych;

2) 241 bojowych wozów opancerzonych;

3) 140 środków artyleryjskich ...

Artykuł VI

W celu zapewnienia, że żadne Państwo-Strona nie będzie posiadało więcej niż około jednej trzeciej uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem w granicach strefy stosowania, każde Państwo-Strona ograniczy i jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artylerię, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego Traktatu i później, ich liczby w granicach strefy stosowania dla tego Państwa-Strony nie przekraczały:

A) 13 300 czołgów bojowych;

B) 20 000 bojowych wozów opancerzonych;

C) 13 700 środków artyleryjskich;

D) 5 150 samolotów bojowych;

E) 1 500 śmigłowców uderzeniowych.

Artykuł VII

1. W celu nieprzekroczenia ograniczeń ustalonych w artykułach IV, V i VI żadne Państwo-Strona po upływie 40 miesięcy od wejścia w życie niniejszego Traktatu nie przekroczy maksymalnych pułapów swoich stanów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem, na które wyraziło uprzednio zgodę w ramach swojej grupy Państw-Stron, zgodnie z paragrafem 7 niniejszego artykułu.

2. Każde Państwo-Strona przy podpisaniu niniejszego Traktatu przekaże wszystkim innym Państwom-Stronom notyfikacje maksymalnych pułapów swoich stanów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem...

3. Zgodnie z ograniczeniami ustalonymi w artykułach IV, V i VI każde Państwo-Strona będzie mieć prawo zmiany maksymalnych pułapów swoich stanów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem. Jakakolwiek zmiana maksymalnych pułapów stanów posiadania Państwa-Strony będzie notyfikowana wszystkim innym Państwom-Stronom co najmniej 90 dni przed wymienioną w notyfikacji datą takiej zmiany. W celu nieprzekraczania jakichkolwiek ograniczeń ustalonych w artykułach IV i V każde zwiększenie maksymalnych pułapów stanów posiadania Państwa-Strony, które powodowałoby w innym przypadku przekroczenie takich ograniczeń, będzie poprzedzone lub realizowane razem z odpowiednim zmniejszeniem uprzednio notyfikowanych maksymalnych pułapów stanów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem jednego lub więcej Państw-Stron należących do tej samej grupy Państw-Stron[44].

7. Każde poszczególne Państwo-Strona będzie ponosiło wyłączną odpowiedzialność za nieprzekraczanie maksymalnych pułapów swoich stanów posiadania, notyfikowanych zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu...

Artykuł VIII

1. Ograniczenia liczbowe ustalone w artykułach IV, V i VI zostaną zrealizowane jedynie w drodze redukcji, zgodnie z „Protokołem o redukcji", „Protokołem o rekategoryzacji śmigłowców", „Protokołem o reklasyfikacji samolotów", odnośnikiem do rozdziału I, paragraf 2, podparagraf A „Protokołu o istniejących typach" oraz „Protokołem o inspekcji"...[45]

9. W chwili wejścia w życie niniejszego Traktatu każde Państwo-Strona powiadomi wszystkie inne Państwa-Strony, zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji", o położeniu swych miejsc redukcji, włącznie z tymi miejscami, gdzie dokonywana będzie ostateczna konwersja czołgów bojowych i bojowych wozów opancerzonych na cele niewojskowe ...

13. Proces redukcji, w tym wyniki konwersji uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem na cele nie wojskowe, zarówno w okresie redukcji, jak i w ciągu 24 miesięcy po okresie redukcji, będzie przedmiotem inspekcji bez prawa odmowy, zgodnie z „Protokołem o inspekcji"...

Artykuł X

1. Wyznaczone miejsca stałego składowania będą notyfikowane, zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji", wszystkim pozostałym Państwom-Stronom przez Państwo-Stronę, do którego należy uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane Traktatem znajdujące się w tych miejscach. Notyfikacja będzie zawierać nazwę i położenie wyznaczonego miejsca stałego składowania, w tym współrzędne geograficzne oraz liczby, według typów, każdej kategorii uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem w każdym tego rodzaju miejscu składowania ...

4. Uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane Traktatem, umieszczone w wyznaczonych miejscach stałego składowania będzie liczone jako uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane Traktatem, nie znajdujące się w jednostkach czynnych...

6. Jedynie personel związany z ochroną lub funkcjonowaniem wyznaczonych miejsc stałego składowania lub obsługą składowanego tam uzbrojenia i sprzętu będzie rozlokowany na terenie wyznaczonych miejsc stałego składowania.

7. W celu obsługi, remontu lub modyfikacji uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem, rozmieszczonych w wyznaczonych miejscach stałego składowania, każde Państwo-Strona będzie mieć prawo, bez potrzeby uprzedniej notyfikacji, wycofania lub zatrzymania poza miejscem stałego składowania jednocześnie do 10%, zaokrąglając do pełnej liczby notyfikowanych stanów posiadania każdej kategorii uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem znajdujących się w każdym wyznaczonym miejscu składowania ...

11. Każde Państwo-Strona będzie mieć prawo wymiany uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem, rozmieszczonych w wyznaczonych miejscach stałego składowania. Każde Państwo-Strona będzie powiadamiać inne Państwa-Strony, na początku

wymiany o liczbie, miejscu, typie i rozmieszczeniu wymienianego uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych Traktatem.

Artykuł XI

1. Każde Państwo-Strona ograniczy liczbę mostów czołgowych tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie Traktatu i później, łączna liczba mostów czołgowych dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, nie przekroczyła 740 sztuk w jednostkach czynnych w strefie stosowania ...

Artykuł XII

1. Bojowe wozy piechoty, będące w posiadaniu organów Państwa-Strony powołanych i zorganizowanych do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w czasie pokoju, które nie są strukturalnie i organizacyjnie przewidziane do walki lądowej z wrogiem zewnętrznym nie są ograniczane niniejszym Traktatem ...[46]

2. Państwo-Strona, która zamierza wydzielić ze swoich konwencjonalnych sił zbrojnych czołgi bojowe, bojowe wozy piechoty, artylerię, samoloty bojowe, śmigłowce uderzeniowe i mosty czołgowe oraz przekazać je jakiejkolwiek organizacji, nie stanowiącej części jako konwencjonalnych sił zbrojnych, powiadomi o tym wszystkie inne Państwa-Strony nie później niż w dniu, w którym tego rodzaju przekazanie nastąpi. Notyfikacja powinna określać datę wejścia w życie takiego przekazania, datę faktycznego przekazania takiego uzbrojenia, a także liczbę poszczególnych typów uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczonych Traktatem, która jest przekazywana.

Artykuł XIII

1. W celu zapewnienia weryfikacji przestrzegania postanowień niniejszego Traktatu każde Państwo-Strona będzie notyfikować i wymieniać informacje dotyczące swojego uzbrojenia konwencjonalnego, zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji".

2. Tego rodzaju notyfikacje i wymiana informacji będą dokonywane zgodnie z artykułem XVII[47].

3. Każde Państwo-Strona będzie odpowiedzialne za swoje informacje. Otrzymanie takiej informacji i notyfikacji nie będzie oznaczać uprawomocnienia lub akceptacji informacji.

Artykuł XIV

1. W celu zapewnienia weryfikacji przestrzegania postanowień niniejszego Traktatu każde Państwo-Strona będzie mieć prawo przeprowadzania i obowiązek przyjmowania inspekcji w strefie stosowania, zgodnie z postanowieniami „Protokołu o inspekcji".

2. Celem takiej inspekcji będzie:

A) weryfikowanie na podstawie informacji przekazanych zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji" przestrzegania przez Państwa-Strony ograniczeń ustalonych w artykułach IV, V, VI;

B) kontrolowanie procesu redukcji czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych, artylerii, samolotów bojowych i śmigłowców uderzeniowych, prowadzonego w miejscu redukcji zgodnie z artykułem VIII oraz z „Protokołem o redukcji", jak też

C) kontrolowanie procesu legalizacji rekategoryzowanych wielozadaniowych śmigłowców uderzeniowych i reklasyfikowanych samolotów szkoleniowo-bojowych ...

5) Liczna inspekcji zgodnie z rozdziałami VII i VII „Protokołu o inspekcji", która każde Państwo-Strona będzie miało prawo przeprowadzić i obowiązek przyjąć w ciągu każdego określonego czasu, zostanie ustalona zgodnie z postanowieniami rozdziału II tego Protokołu.

6) Po upływie 120-dniowego okresu uprawomocnienia danych o pułapach poredukcyjnych każde Państwo-Strona będzie miało prawo przeprowadzić, a każde Państwo-Strona, którego terytorium leży w strefie stosowania, będzie miało obowiązek przyjąć uzgodnioną liczbę inspekcji powietrznych w strefie stosowania. Takie uzgodnione liczby oraz inne odnośne postanowienia zostaną wypracowane w trakcie rokowań wzmiankowych w artykule XVIII.

Artykuł XV

1. W celu zapewnienia weryfikacji przestrzegania postanowień niniejszego Traktatu, Państwo-Strona będzie mieć prawo korzystania w sposób zgodny z generalnie uznawanymi zasadami prawa międzynarodowego, niezależnie od procedur wymienionych w artykule XIV, z będących w jego dyspozycji narodowych lub wielonarodowych technicznych środków kontroli.

2. Państwo-Strona nie będzie zakłócać działania narodowych lub wielonarodowych technicznych środków kontroli innego Państwa-Strony, działającego zgodnie z paragrafem 1 niniejszego artykułu.

3. Państwo-Strona nie będzie uciekać się do stosowania środków maskowania, utrudniających weryfikację przestrzegania postanowień niniejszego Traktatu przy życiu narodowych lub wielonarodowych technicznych środków weryfikacji innego Państwa-Strony, działającego zgodnie z paragrafem 1 niniejszego artykułu ...

Artykuł XVI

1. W celu promowania celów oraz realizacji ustaleń niniejszego Traktatu Państwa-Strony niniejszym ustanawiają Wspólną Komisję Konsultacyjną.

2. W ramach Wspólnej Grupy Konsultacyjnej Państwa-Strony będą:

A) rozpatrywać problemy związane z przestrzeganiem lub ewentualnym obchodzeniem postanowień niniejszego Traktatu;

B) dążyć do rozwiązania niejasności i różnic interpretacyjnych które mogą się wyłonić w odniesieniu do sposobu realizacji niniejszego Traktatu;

C) rozważać i jeżeli to możliwe, uzgadniać środki zwiększające trwałość i skuteczność niniejszego Traktatu;

E) uaktualniać wykazy zawarte w „Protokole o istniejących typach", zgodnie z wymaganiami artykułu II, paragraf 2 ...

G) rozważać i opracowywać stosowne środki do zapewnienia, że informacje uzyskiwane w ramach wymiany informacji między Państwami-Stronami lub w wyniku inspekcji przeprowadzanych zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu będą wykorzystywane wyłącznie do celów niniejszego Traktatu, z uwzględnieniem konkretnych wymogów każdego Państwa-Strony, dotyczących ochrony informacji, które dane Państwo-Strona uzna za poufne;

H) rozważać na żądanie każdego Państwa-Strony jakąkolwiek sprawę, którą Państwo-Strona pragnie zaproponować do rozpatrzenia na konferencji zwołanej zgodnie z artykułem XXI...

I) rozstrzygać sprawy sporne wyłaniające się w trakcie realizacji niniejszego Traktatu.

3. Każde Państwo-Strona będzie mieć prawo podnoszenia na forum Wspólnej Grupy Konsultacyjnej i umieszczania na jej porządku dziennym każdej sprawy związanej z niniejszym Traktatem.

4. Wspólna Grupa Konsultacyjna będzie podejmować decyzje lub formułować zalecenia na zasadzie consensusu ...

5. Wspólna Grupa Konsultacyjna może proponować poprawki do niniejszego Traktatu w celu ich rozważenia i zatwierdzenia zgodnie z artykułem XX. Wspólna Grupa Konsultacyjna może również uzgadniać udoskonalenia w zakresie trwałości i skuteczności niniejszego Traktatu zgodnie z jego postanowieniami ...

6. Nic w niniejszym Artykule nie będzie poczytane za zakaz lub ograniczenie możliwości wystąpienia przez Państwo-Stronę z żądaniem informacji od lub podjęcia konsultacji z innymi Państwem-Stroną w sprawach dotyczących niniejszego Traktatu i jego realizacji kanałami lub na innych formach niż Wspólna Grupa Konsultacyjna.

7. Wspólna Grupa Konsultacyjna będzie się kierować zasadami procedury ustalonymi w „Protokole o Wspólnej Grupie Konsultacyjnej"...

Artykuł XVIII

1. Państwa-Strony, po podpisaniu niniejszego Traktatu, będą kontynuować rokowania w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych na podstawie tego samego mandatu oraz w celu dalszej rozbudowy niniejszego Traktatu.

2. Celem tych rokowań będzie zawarcie porozumienia w sprawie dodatkowych środków dalszego umacniania bezpieczeństwa i stabilności w Europie oraz, zgodnie z mandatem, włączenie środków mających na celu ograniczenie liczby personelu ich konwencjonalnych sił zbrojnych w strefie stosowania.

3. Państwa-Strony będą dążyć do zakończenia tych rokowań nie później niż przed kolejnym spotkaniem Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, która odbędzie się w Helsinkach w 1992 roku.

Artykuł XIX

1. Niniejszy Traktat będzie bezterminowy. Może on być uzupełniony przez kolejny Traktat.

2. Każde Państwo-Strona, w wykonaniu swojej narodowej suwerenności, mieć będzie prawo wystąpienia z niniejszego Traktatu, jeżeli uzna, że nadzwyczajne okoliczności, dotyczące treści niniejszego Traktatu zagrażają jego najwyższym interesom. Państwo-Strona, nosząca się z zamiarem wystąpienia z Traktatu, powiadomi Depozytariusza[48] i inne Państwa-Strony o swojej decyzji w tym względzie ...

3. Każde Państwo-Strona, w wykonywaniu swojej narodowej suwerenności, ma zwłaszcza prawo wystąpienia z niniejszego Traktatu, jeśli inne Państwo-Strona zwiększy swój stan posiadania czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych, artylerii, samolotów bo-

jowych lub śmigłowców uderzeniowych, zgodnie z definicjami zawartymi w artykule II, które są poza zakresem ograniczeń niniejszego Traktatu, w takich proporcjach, które stanowią oczywiste zagrożenie dla równowagi sił w strefie stosowania.

Artykuł XX

1. Każde Państwo-Strona może zgłaszać poprawki do niniejszego Traktatu. Tekst proponowanej poprawki zostanie przedstawiony Depozytariuszowi, który przekaże go wszystkim Państwom-Stronom.

2. Jeśli poprawka spotka się z aprobatą wszystkich Państw-Stron, wejdzie ona w życie zgodnie z procedurą zawartą w artykule XXII, określającym wejście w życie niniejszego Traktatu.

Artykuł XXI

1. Po upływie 46 miesięcy od wejścia w życie niniejszego Traktatu, a następnie w odstępach pięcioletnich Depozytariusz będzie zwoływać konferencje Państw-Stron w celu dokonania przeglądu funkcjonowania niniejszego Traktatu.

2. Depozytariusz zwoła konferencję nadzwyczajną Państw-Stron na prośbę Państwa-Strony, która uważa, że zaistniały wyjątkowe okoliczności odnoszące się do Traktatu, zwłaszcza w przypadku gdy Państwo-Strona zapowiedziało zamiar wystąpienia ze swojej grupy Państw-Stron lub przystąpienia do innej grupy Państw-Stron jak zdefiniowano w artykule II, paragraf 1, podparagraf A ..."

Zbiór Dokumentów, 1991, nr 4, s. 126-166

Ponieważ traktat ten przewidywał ustalenie grupowych pułapów dla państw NATO i Układu Warszawskiego, państwa UW podpisały 3 listopada 1990 r. w Budapeszcie umowę, ustalającą narodowe pułapy uzbrojenia i sprzętu dla poszczególnych jego sygnatariuszy, będących stronami traktatu.

W związku z rozpadem ZSRR i powstaniem na jego obszarze niepodległych republik 15 czerwca 1992 r. przyjęto w Oslo aneks do traktatu, wprowadzający do niego niezbędne poprawki, między innymi z powodu przystąpienia do niego Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Kazachstanu, Kyrgyzstanu, Mołdowy, Federacji Rosyjskiej (na zasadzie sukcesji po ZSRR), Tadżykistanu, Turkemistanu, Ukrainy i Uzbekistanu.

Na szczycie państw KBWE w Helsinkach 10 lipca 1992 r. a) podjęto decyzję w sprawie tymczasowego stosowania traktatu w ciągu 120 dni począwszy od 17 lipca 1992 r., b) przyjęto Akt końcowy negocjacji w sprawie liczebności personelu konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie (CFE IA Agreement), który określił pułapy tych sił poszczególnych państw-sygnatariuszy traktatu oraz sprawy związane z ich redukcją. Dokument ten, w odróżnieniu od traktatu z 1990 r., ma charakter polityczny i nie podlega rejestracji w Sekretariacie Generalnym ONZ.

AKT KOŃCOWY NEGOCJACJI O LICZEBNOŚCI PERSONELU KONWENCJONALNYCH SIŁ ZBROJNYCH W EUROPIE (CFE IA AGREEMENT)
Helsinki, 10 lipca 1992 r.

Sekcja I dokumentu ustanawia obowiązek ograniczenia na obszarze stosowania Traktatu o konwencjonalnych siłach w Europie szczegółowo określonych rodzajów sił zbrojnych, stacjonujących na lądzie, obejmujących zarówno siły lądowe, jak i lotnicze i morskie z wyłączeniem personelu służącego w jednostkach zapewniających bezpieczeństwo wewnętrzne kraju, personelu w tranzycie między miejscami położonymi poza strefą stosowania traktatu jeżeli przebywa w związku z tym na obszarze jego stosowania nie dłużej niż siedem dni oraz personelu w siłach pokojowych ONZ. W sekcji II ustalono obowiązek dostosowania liczebności, określonego w Sekcji I personelu sił zbrojnych stacjonujących na lądzie w ciągu 40 miesięcy po wejściu w życie Traktatu, tak, aby nie przekraczała ona ustalonych w tej sekcji dla każdego sygnatariusza pułapów[49]. Sekcja III Aktu określa możliwości rewizji ustalonych pułapów, zarówno w dół, jak w górę, określając ponadto procedurę informowania o takiej rewizji i konieczność uzyskania zgody pozostałych sygnatariuszy w razie zamiaru podwyższenia pułapu przez jakiekolwiek państwo. Zgodnie z postanowieniami Sekcji IV państwa sygnatariusze zobowiązane są do wymiany informacji dotyczących stanu sił zbrojnych przed dostosowaniem ich liczebności do ustalonych pułapów i przed datą realizacji określonych w Sekcji II pułapów tych sił. Sekcja V zobowiązuje do powiadamiania przez państwa o zwiększeniu liczebności jednostek, o powołaniu rezerwistów, zmianach podległości jednostek. W celu weryfikacji postanowień Aktu przewiduje się w Sekcji VI zastosowanie zasad i procedur inspekcji, przyjętych w Protokole o inspekcji załączonym do Traktatu z 1990 r.[50]

Na I konferencji Przeglądu Traktatu w dniach 15-31 maja 1996 r. omówiono trzy problemy: stan realizacji jego postanowień, problem flank i sprawę przyszłego dostosowania traktatu do zmienionych politycznych warunków bezpieczeństwa w Europie.

W wyniku obrad Konferencji uzgodniono stosowanie do życzeń Federacji Rosyjskiej przedstawionymi w 1993 r. nowe uregulowania dotyczące flank na obszarze Federacji Rosyjskiej. Przewiduje ono prawie dwukrotne podniesienie pułapów poszczególnych rodzajów uzbrojenia: czołgów, opancerzonych pojazdów bojowych i systemów artyleryjskich określonych południowych okręgach Federacji Rosyjskiej. Stanowisko swoje w tej sprawie rząd rosyjski uzasadniał względami bezpieczeństwa w związku z konfliktami na południu Rosji.

Zgodnie z ustaleniami I Konferencji Przeglądu Traktatu i mandatem określonym na konferencji szczytu OBWE w Lizbonie 2-3 grudnia 1996 r.[51] 21 stycznia 1997 r. rozpoczęły się rozmowy dotyczące dostosowania traktatu do nowych realiów sytuacji w Europie, m.in. w związku z decyzjami w sprawie rozszerzenia NATO. 23 lipca przyjęto dokument określający „Niektóre podstawowe elementy dostosowania traktatu", zakładające ustalenie nowych narodowych i terytorialnych pułapów sił zbrojnych i zbrojeń w celu zastąpienia dawnych grupowych i strefowych, zawartych w traktacie.

g. Operacje pokojowe OBWE

DOKUMENT WCZESNE OSTRZEGANIE, ZAPOBIEGANIE KONFLIKTOM I POSTĘPOWANIE NA WYPADEK KRYZYSU
Helsinki, 10 lipca 1992 r.

W dokumencie tym podkreślono w pkt. 17 znaczenie operacji pokojowych jako ważnego elementu „ogólnej zdolności KBWE zapobiegania konfliktom i postępowania na wypadek kryzysu, mającej uzupełniać polityczny proces rozwiązywania sporów".

„... Pokojowe działania KBWE mogą zostać podjęte w razie zaistnienia konfliktu wewnątrz lub między Państwami Uczestniczącymi w celu utrzymania pokoju i stabilności oraz popierania bieżących wysiłków na rzecz osiągnięcia politycznego rozwiązania.

18, Pokojowe operacje KBWE, zgodnie z mandatem, mogą być prowadzone z udziałem personelu cywilnego i lub wojskowego, obejmować działania na małą i dużą skalę oraz przybierać różną formę, łącznie z misjami kontrolnymi i misjami obserwatorów oraz dyslokacją większej liczby wojsk. Działania pokojowe mogą zostać podjęte między innymi w celu nadzorowania i utrzymywania zawieszenia broni, kontrolowania wycofywania wojsk, pomocy w utrzymywaniu porządku i przestrzegania prawa, dostarczania pomocy humanitarnej i medycznej oraz pomocy dla uchodźców.

19. Działania pokojowe KBWE będą podejmowane z należytym uwzględnieniem obowiązków ONZ na tym polu i będą zawsze wykonywane zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych. Operacje pokojowe KBWE będą prowadzone w szczególności zgodnie z postanowieniami rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych[52]. Przy planowaniu i wykonywaniu operacji pokojowych, KBWE może korzystać z doświadczeń i wiedzy ONZ.

20. Urzędujący Przewodniczący będzie dostarczał Radzie Bezpieczeństwa ONZ pełnych informacji o działaniach pokojowych KBWE ...

22. Operacje pokojowe KBWE nie mogą pociągać za sobą stosowania siły.

23. Operacje pokojowe wymagają zgody stron bezpośrednio zainteresowanych.

24. Operacje pokojowe będą przeprowadzane bezstronnie.

25. Operacje pokojowe nie mogą zastępować negocjowanego porozumienia i z tego względu muszą być ograniczone w czasie.

26. Prośby o zainicjowanie operacji pokojowych przez KBWE mogą być kierowane przez jedno lub więcej Państw Uczestniczących do Komitetu Wysokich Przedstawicieli na pośrednictwem Urzędującego Przewodniczącego ...[53]

30. ... Zanim decyzja o wysłaniu misji zostanie powzięta, muszą zostać spełnione następujące warunki:

- ustanowienie skutecznego i trwałego zawieszenia broni;
- wyrażenie zgody zainteresowanych stron na zawarcie koniecznych memorandów o porozumieniu, i
- zapewnienie nieograniczonych czasowo gwarancji bezpieczeństwa dla osób biorących udział w operacji ..."

KBWE. Dokument Helsiński 1992. Wezwania czasu przemian Warszawa 1992, s. 38-39.

W dokumencie z 26 maja 1993 r. Sekretarza Generalnego ONZ i urzędującego przewodniczącego OBWE zostały uzgodnione podstawy współdziałania w sprawach operacji pokojowych obu organizacji. Przewidują one m.in. utrzymywanie ścisłych kontaktów w celu zapobieżenia dublowania planowania i prowadzenia operacji oraz konsultacje dotyczące przygotowywania, inicjowania i realizowania operacji w terenie.

OBWE nie prowadzi operacji pokojowych o charakterze wojskowym, pomimo stworzenia takich możliwości w cytowanym wyżej dokumencie. Na obszarach na których działają jednocześnie operacje ONZ i OBWE wiodącą rolę odgrywają misje ONZ, przy zapewnieniu misjom OBWE szerokiego zakresu zadań cywilnych, przede wszystkim w dziedzinie praw człowieka, budowania instytucji demokratycznych, przygotowywania i nadzorowania wyborów. Taki podział funkcji ma miejsce w realizacji operacji UNMOT w Tadżykistanie i UNOMIG w Gruzji.

Szczególnie duży był udział OBWE w realizacji cywilnych postanowień Ramowego Porozumienia dla Pokoju w Bośni i Hercegowinie. Dotyczył on przede wszystkim:

- nadzorowania przestrzegania praw człowieka i ich promocji przy współpracy z Wysokim Komisarzem Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka,[54]
- przejęciu przez OBWE odpowiedzialności za realizację porozumienia z 12 listopada 1995 r. dotyczącego regionu Wschodniej Sławonii, Baranii i Zachodniego Sirmium,
- nadzorowanie wyborów w Bośni i Hercegowinie oraz zapewnienia warunków wolnych i uczciwych wyborów oraz ochrony personelu OBWE i innych organizacji obserwujących wybory przy pomocy Międzynarodowej Policji Narodów Zjednoczonych (IPTF), powołanej na podstawie art. II Załącznika 10 do Ramowego Porozumienia[55].

h. Ochrona praw człowieka w systemie OBWE

Zasługą Konferencji Bezpieczeństwa i współpracy w Europie w Helsinkach było włączenie zasady poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności do dekalogu zasad rządzących stosunkami międzypaństwowymi, stanowiącego integralną część jej Aktu Końcowego oraz uznanie ich poszanowania jako istotnego czynnika pokoju, niezbędnego dla zapewnienia rozwoju przyjaznych stosunków między państwami w Europie.

Rozwijając postanowienia Aktu Końcowego w 1989 r. utworzony został tzw. wiedeński mechanizm ludzkiego wymiaru[56] dla rozwiązywania problemów wynikających z naruszania praw człowieka. Przewiduje on – podobnie jak inne mechanizm tego rodzaju utworzone w ramach OBWE – czterostopniową procedurę:

- wymianę informacji i udzielenie odpowiedzi na skargi w sprawach praw człowieka,
- odbycie dwustronnego spotkania z udziałem państwa oskarżonego i państwa oskarżającego w celu zbadania sytuacji i specyficznego przypadku odnoszącego się do praw człowieka,

• w razie niepowodzenia procedury przewidziany w pierwszych dwóch stopniach – przekazanie sprawy do rozważenia przez inne państwa uczestniczące w KBWE; a gdy również na tym etapie nie zostanie osiągnięte porozumienie, to

• przekazanie posiedzenia na kolejne spotkanie KBWE.

System ten został uzupełniony w 1991 r. tzw. moskiewskim mechanizmem ludzkiego wymiaru[57]. W pkt. 4 Dokumentu Spotkania Moskiewskiego, Konferencji w sprawie ludzkiego wymiaru KBWE z 21 października 1991 r. przewiduje się ponadto możliwość wysłania na życzenie państwa grupy ekspertów w celu „zajęcia się problemami dotyczącymi ludzkiego wymiaru KBWE na jego terytorium lub przyczynienia się do ich rozwiązania". Zgodnie z pkt. 5 Dokumentu „misja taka może zbierać informacje potrzebne do wykonania swego zadania, i gdy jest to wskazane, świadczyć dobre usługi lub usługi mediacyjne w celu wsparcia dialogu i współpracy między zainteresowanymi stronami". Państwo zainteresowane uzgadniając z misją szczegółowy zakres mandatu może przydzielić jej dodatkowe funkcje, jak np. ustalanie faktów i doradztwo „w celu uzyskania sugestii dotyczących sposobów i środków ułatwiających przestrzeganie postanowień KBWE". Na podstawie artykułu 11 Wysoka Rada może podjąć, na żądanie któregokolwiek państwa uczestniczącego decyzję o powołaniu misji ekspertów lub sprawozdawców OBWE dla zajęcia się problemami, wynikającymi z zagrożenia wypełnienia postanowień KBWE dotyczących ludzkiego wymiaru w innym państwie uczestniczącym. Misja taka może zostać wysłana na terytorium tego państwa w celu zbadania sytuacji na miejscu nawet bez zgody państwa do którego ma się ona udać.

Do roku 1998 r. OBWE zrealizowała kilkanaście tego rodzaju misji .

Drugie Spotkanie Konferencji w sprawie ludzkiego wymiaru KBWE w dniach 5-29 czerwca 1990 r. w Kopenhadze zakończyło się opracowaniem katalogu praw obywatelskich i politycznych oraz podstawowych wolności objętych ochroną systemu OBWE. Bazował on w znacznej mierze na powszechnych dokumentach dotyczących ochrony praw człowieka oraz na Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W większym jednak stopniu niż w tych dokumentach katalog kopenhaski położył nacisk na sprawie zapobiegania odstępstwom państw od przestrzegania prawnomiędzynarodowych zobowiązań dotyczących praw człowieka, niezgodnym z przyjętymi w tej kwestii ograniczeniami w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych, zwłaszcza w warunkach proklamowania przez nie stanu wyjątkowego.

Znaczenie dokumentów KBWE dotyczących wymiaru ludzkiego polegało na tym, że stanowiły one instrument wiązania działalności państw Europy Środkowowschodniej ze standardami ochrony praw człowieka przyjętymi w powszechnych i regionalnych dokumentach prawnomiędzynarodowych, w których większość z nich nie była jeszcze stroną. Standardy te były przejmowane formalnie przez te państwa przez cały okres lat dziewięćdziesiątych XX w., w wyniku sukcesywnego ich przystępowania do zawierających je międzynarodowych konwencji.

W nowej sytuacji zwiększyła się rola OBWE we wdrażaniu przestrzegania politycznych praw człowieka i odpowiadających im demokratycznych instytucji na obszarach objętych

kryzysami. Między innymi na podstawie porozumienia w sprawie wyborów w Bośni i Hercegowinie, stanowiącego załącznik nr 3 do Ramowego Porozumienia dla Pokoju w Bośni i Hercegowinie z 1995 r., zlecono OBWE przejęcie odpowiedzialności za przygotowanie, przeprowadzenie i nadzorowanie wyborów w tym kraju (artykuł II). Jednocześnie w artykule I zobowiązano strony porozumienia, chorwacko-muzułmańską i serbską do przestrzegania punktów 7 i 8 Dokumentu Kopenhaskiego OBWE odnoszących się odpowiednio do warunków wolnych wyborów i funkcji międzynarodowych obserwatorów tych wyborów.

Podobną, chociaż bardziej odpowiedzialną rolę spełnia OBWE w Kosowie. Na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa 1244 dotyczącej pokojowego rozwiązania dla Kosowa przejęła na siebie główną rolę w dziedzinie odbudowy cywilnej administracji w tym kraju.

2. Rada Europy

Rada Europy powstała jako pierwsza wielostronna organizacja państw Europy zachodniej. Jej statut został podpisany 5 maja 1949 r., przez dziesięć państw: Belgię, Danię, Francję, Holandię, Irlandię, Luksemburg, Norwegię, Szwecję, Wielką Brytanię i Włochy. Idea utworzenia Rady została wysunięta w maju 1948 r, na zorganizowanym w Hadze Kongresie Europejskim, a następnie omówiona w Radzie Konsultacyjnej Paktu Brukselskiego[58] i przekazana Komitetowi Studiów i Rozwoju Jedności Europejskiej. W negocjacjach prowadzonych w tym komitecie ścierały się dwie tendencje: federalistyczna reprezentowana przez Francję i Belgię i opowiadająca się za utworzeniem organizacji o charakterze międzyrządowym, za czym m.in. opowiadała się Wielka Brytania. W wyniku negocjacji uzgodniono statut Rady, przewidujący utworzenie organu międzyrządowego – Komitetu Ministrów i organu parlamentarnego – Zgromadzenia. Statut wszedł w życie 3 sierpnia 1949 r.

Motywem państw tworzących Radę było przeświadczenie o podstawowym znaczeniu dla przetrwania społeczności ludzkiej i cywilizacji utrwalania pokoju opartego na sprawiedliwości i współpracy międzynarodowej, zapewnienia jedności państw europejskich dla zachowania „wartości stanowiących wspólne dziedzictwo" i zapobiegania w przyszłości zagrożeniom dla demokracji. Temu celowi służy działalność Rady i zawierane z jej inicjatywy konwencje dotyczące praw człowieka, spraw socjalnych, kultury, prawnych, ochrony środowiska i gospodarczych, a także współpracy regionalnej. Dotychczas podpisano 165 takich konwencji i protokołów dodatkowych.

Członkami Rady mogą być państwa europejskie, które: a) są zdolne i pragną przestrzegać zasad praworządności, b) zapewniające możliwość korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności przez osoby pozostające pod jego jurysdykcją i c) gotowe do współpracy z Radą w realizacji jej statutowych celów i zadań. Decyzję o zaproszeniu państwa podejmuje Komitet Ministrów po zasięgnięciu i uzyskaniu pozytywnej opinii Zgromadzenia Parlamentarnego.

Obecnie Rada Europy liczy 41 członków, w tym 17 państw które przystąpiły po roku 1989, a mianowicie: Węgry, Czechy, Słowacja, Polska, Bułgaria, Estonia, Litwa, Słowenia, Rumunia, Andora, Łotwa, Albania, Ukraina, Mołdowa, Macedonia, Rosja i Chorwacja.

Organami Rady są:

Komitet Ministrów, jako organ decyzyjny. W jego skład wchodzą ministrowie spraw zagranicznych lub ich zastępcy. Do jego podstawowych kompetencji należy: ustalanie środków dla realizacji celów i zadań Rady, podejmowanie decyzji w wewnętrznych sprawach Rady i udzielanie zaleceń państwom członkowskim. Komitet powołuje organy pomocnicze (m.in. konferencje resortowych ministrów) i współpracuje z Komitetem Delegatów Ministrów w skład którego wchodzą szefowie misji państw członkowskich przy Radzie;

Zgromadzenie Parlamentarne złożone z 286 deputowanych i takiej samej liczby zastępców. Są oni wybierani lub wyznaczani przez parlamenty państw członkowskich. Liczba mandatów przypadających na jedno państwo jest ustalana przede wszystkim w zależności od liczby jego mieszkańców. Do kompetencji Zgromadzenia należy uchwalanie: a) zaleceń dla Komitetu Ministrów, b) rezolucji dla państw i organizacji międzynarodowych, c) zarządzeń w sprawach proceduralnych. Opracowuje również opinie. Zgromadzenie zajmuje się wszystkimi sprawami wchodzącymi w zakres działalności Rady;

Sekretariat w którego skład wchodzi Sekretarz Generalny, jego zastępca i personel. Pełni typowe dla organizacji międzynarodowych funkcje administracyjne i techniczne, przygotowuje materiały na posiedzenia Komitetu I Zgromadzenia, a także uczestniczy w przygotowywaniu ich uchwał.

Nowym organem doradczym, powołanym w 1994 r. jest Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych. Do jego kompetencji należy przygotowywanie zaleceń dla Komitetu i Zgromadzenia w sprawach dotyczących rozwoju demokracji lokalnej i regionalnej oraz współpracy nadgranicznej i regionów.

STATUT RADY EUROPY
Londyn, 5 maja 1949 r.

„Rozdział I
Cel Rady Europy

Artykuł 1

a. Celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami, aby chronić i wcielać w życie ideały i zasady, stanowiące ich wspólne dziedzictwo, oraz aby ułatwić ich postęp ekonomiczny i społeczny.

b. Cel ten będzie urzeczywistniany za pośrednictwem organów Rady w drodze omawiania wspólnych problemów, przez zawieranie porozumień i wspólne działanie w sprawach gospodarczych, społecznych, kulturalnych, naukowych, prawnych i administracyjnych, jak również przez przestrzeganie i rozwój praw człowieka i podstawowych wolności.

c. Uczestnictwo członków w pracach Rady Europy nie będzie miało wpływu na ich udział w dziele Narodów Zjednoczonych lub w innych organizacjach czy związkach międzynarodowych, których są stronami.

d. Sprawy dotyczące obrony narodowej nie wchodzą w zakres kompetencji Rady Europy.

Rozdział II
Członkostwo

Artykuł 2

Członkowie Rady Europy są stronami niniejszego statutu.

Artykuł 3

Każdy członek Rady Europy uznaje zasadę praworządności oraz zasadę, iż wszystkie osoby pozostające pod jego jurysdykcją korzystają z praw człowieka i podstawowych wolności; musi też szczerze i wydatnie współpracować dla urzeczywistnienia celu Rady określonego w rozdziale I.

Artykuł 4

Każde państwo europejskie, uznane za zdolne i pragnące wypełniać postanowienia artykułu 3, może być zaproszone przez Komitet Ministrów do członkostwa w Radzie Europy. Każde zaproszone w ten sposób stanie się członkiem z chwilą złożenia w jego imieniu Sekretarzowi Generalnemu dokumentu przystąpienia do niniejszego statutu.

Artykuł 5

a. W szczególnych okolicznościach kraj europejski, uznany za zdolny i pragnący wypełniać warunki określone w postanowieniach artykułu 3, może być zaproszony przez Komitet Ministrów do członkostwa stowarzyszonego w Radzie Europy. Każdy zaproszony w ten sposób kraj stanie się członkiem stowarzyszonym z chwilą złożenia w jego imieniu Sekretarzowi Generalnemu dokumentu stwierdzającego przyjęcie niniejszego statutu w jego obecnym brzmieniu. Członek stowarzyszony może być reprezentowany jedynie w Zgromadzeniu Parlamentarnym.

b. Określenie „członek" użyte w niniejszym statucie obejmuje również członków stowarzyszonych, z wyjątkiem przypadków, gdy jest użyte w związku z reprezentacją w Komitecie Ministrów.

Artykuł 6

Przed wystąpieniem z zaproszeniem na podstawie artykułu 4 lub 5 Komitet Ministrów określi liczbę przedstawicieli w Zgromadzeniu Parlamentarnym, do której przyszły członek będzie uprawniony, i jego proporcjonalny udział finansowy.

Artykuł 7

Każdy członek Rady Europy może z niej wystąpić notyfikując swoją decyzję Sekretarzowi Generalnemu. Notyfikacja wywiera skutek z końcem roku budżetowego, w którym została zgłoszona, pod warunkiem że nastąpiło to w ciągu pierwszych dziewięciu miesięcy roku budżetowego. Jeżeli notyfikacji dokonano w ciągu ostatnich trzech miesięcy roku budżetowego, wywiera ona skutek począwszy od końca następnego roku budżetowego.

Artykuł 8

Każdy członek Rady Europy, który poważnie naruszył postanowienia artykułu 3, może zostać zawieszony w swym prawie reprezentacji i wezwany przez Komitet Ministrów do wystąpienia zgodnie z artykułem 7. W przypadku niezastosowania się członka do takiego wezwania Komitet może postanowić, że przestał on być członkiem Rady poczynając od daty określonej przez Komitet.

Artykuł 9

Komitet Ministrów może zawiesić prawo reprezentacji w tym Komitecie i w Zgromadzeniu Parlamentarnym członka, który nie dopełnił swoich zobowiązań finansowych, na okres, w którym zobowiązania te pozostaną nie wypełnione.

Rozdział III

Sprawy ogólne

Artykuł 10

Organami Rady Europy są:

i) Komitet Ministrów;

ii) Zgromadzenie Parlamentarne.

Oba organy są obsługiwane przez Sekretariat Rady Europy.

Artykuł 11

Siedzibą Rady Europy jest Strasburg.

Artykuł 12

Oficjalnymi językami Rady Europy są angielski i francuski. Wewnętrzne regulaminy Komitetu Ministrów i Zgromadzenia Parlamentarnego określą, w jakich okolicznościach i na jakich warunkach mogą być używane inne języki.

Rozdział IV

Komitet Ministrów

Artykuł 13

Komitet Ministrów jest organem działającym w imieniu Rady Europy zgodnie z artykułami 15 i 16.

Artykuł 14

Każdy członek posiada jednego przedstawiciela w Komitecie Ministrów; każdemu przedstawicielowi przysługuje jeden głos. Przedstawicielami w Komitecie są ministrowie spraw zagranicznych. Jeżeli minister spraw zagranicznych nie może być obecny lub w innych okolicznościach, kiedy może to być pożądane, może być wyznaczony działający za niego zastępca, którym, jeśli to możliwe, będzie członek jego rządu.

Artykuł 15

a. Komitet Ministrów rozważa, w związku z zaleceniem Zgromadzenia Parlamentarnego lub z własnej inicjatywy, środki właściwe dla realizacji celu Rady Europy, włączając w to zawieranie konwencji i umów oraz przyjmowanie przez rządy wspólnej polityki odnośnie do poszczególnych spraw. Wnioski Komitetu są podawane do wiadomości członkom przez Sekretarza Generalnego.

b. Ustalenia Komitetu mogą, w stosownych wypadkach, przybierać formę zaleceń dla rządów członków. Komitet może zwracać się do rządów członków o informacje o działaniach przez nich podjętych w związku z tymi zaleceniami.

Artykuł 16

Z zastrzeżeniem przepisów 24, 28, 30, 32, 33 i 35, dotyczących uprawnień Zgromadzenia Parlamentarnego, Komitet Ministrów wydaje obowiązujące decyzje we wszystkich

sprawach dotyczących wewnętrznej organizacji Rady Europy. W tym celu Komitet Ministrów proponuje niezbędne regulacje finansowe i administracyjne.

Artykuł 17

Komitet Ministrów może powołać, dla wszelkich celów, które uzna za stosowne, komitety lub komisje o charakterze doradczym lub technicznym.

Artykuł 18

Komitet Ministrów uchwala swój regulamin wewnętrzny, który określa w szczególności:

i) quorum;

ii) sposób powoływania przewodniczącego i okres jego kadencji;

iii) procedurę dotyczącą przyjęcia punktów porządku obrad, włącznie z oznaczeniem projektów uchwał;

iv) notyfikacje wymagane do powoływania zastępców na podstawie artykułu 14.

Artykuł 19

Na każdej sesji Zgromadzenia Parlamentarnego Komitet Ministrów przedkłada mu sprawozdanie ze swojej działalności, wraz ze stosowną dokumentacją.

Artykuł 20

a. Uchwały Komitetu Ministrów dotyczące następujących ważnych kwestii wymagają jednomyślności przedstawicieli głosujących oraz większości przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.

i) zaleceń określonych w artykule 15b;

ii) spraw określonych w artykule 19;

iii) spraw określonych w artykule 21a i) oraz b;

iv) spraw określonych w artykule 33;

v) zaleceń dotyczących poprawek do artykułów ld, 7, 15, 20 i 22;

vi) każdej innej sprawy, która z uwagi na jej znaczenie została poddana przez Komitet w drodze uchwały przyjętej zgodnie z ustępem d. zasadzie jednomyślności.

b. Uchwały w sprawach dotyczących zasad proceduralnych lub regulacji finansowych i administracyjnych mogą być podejmowane zwykłą większością głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.

c. Uchwały Komitetu podejmowane na podstawie artykułów 4 i 5 wymagają większości dwóch trzecich przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.

d. Wszystkie inne uchwały Komitetu, włącznie z przyjęciem budżetu, regulaminu wewnętrznego, finansowego i administracyjnego, zaleceń dotyczących zmian artykułów niniejszego statutu, innych niż wymienione w ustępie a. v) niniejszego artykułu, oraz określenia w przypadku wątpliwości, który ustęp niniejszego artykułu należy zastosować, wymagają większości dwóch trzecich oddanych głosów i większości przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.

Artykuł 21

a. Z zastrzeżeniem odmiennej decyzji Komitetu, posiedzenia Komitetu Ministrów odbywają się:

i) przy drzwiach zamkniętych i

ii) w siedzibie Rady.

b. Komitet określa, które informacje dotyczące ustaleń i dyskusji podczas posiedzeń odbywających się przy drzwiach zamkniętych będą publikowane.

c. Komitet zbiera się obowiązkowo przed i na początku każdej sesji Zgromadzenia Parlamentarnego oraz w innych terminach, jeśli uzna to za stosowne.

Rozdział V
Zgromadzenie Parlamentarne

Artykuł 22

Zgromadzenie Parlamentarne jest ciałem obradującym Rady Europy. Obraduje ono nad sprawami należącymi do jego kompetencji, określonych w niniejszym statucie, i przedkłada swoje ustalenia Komitetowi Ministrów w formie zleceń.

Artykuł 23

a. Zgromadzenie Parlamentarne może omawiać i formułować zalecenia w każdej sprawie dotyczącej celów i zakresu działania Rady Europy, określonych w rozdziale I. Zgromadzenie omawia i może formułować zalecenia dotyczące każdej sprawy przekazanej mu do opinii przez Komitet Ministrów.

b. Zgromadzenie ustala swój porządek obrad zgodnie z postanowieniami ustępu a. niniejszego artykułu, biorąc pod uwagę działalność innych europejskich organizacji międzyrządowych, do których należą wszyscy lub niektórzy członkowie Rady.

c. Przewodniczący Zgromadzenia decyduje, w przypadku wątpliwości, czy dana sprawa podjęta podczas sesji należy do porządku obrad Zgromadzenia.

Artykuł 24

Zgromadzenie Parlamentarne może, uwzględniając postanowienia zawarte w artykule 38 d., powołać komitety lub komisje dla zbadania wszelkich spraw należących do jego kompetencji, zgodnie z artykułem 23, i przedstawienia mu opracowanych sprawozdań oraz badania zagadnień znajdujących się w porządku dziennym i przedkładania mu opinii we wszystkich sprawach proceduralnych.

Artykuł 25

a. W skład Zgromadzenia Parlamentarnego wchodzą przedstawiciele każdego członka, wybrani przez jego parlament spośród swego grona lub wyznaczeni spośród członków parlamentu, zgodnie z procedurą, jaką sam określi, z zastrzeżeniem jednak prawa każdego rządu państwa członkowskiego do dokonania dodatkowych nominacji, koniecznych w okresie, kiedy parlament nie obraduje i nie określił procedury, która miałaby w takim przypadku zastosowanie. Każdy przedstawiciel musi być obywatelem państwa, które reprezentuje, nie może natomiast być jednocześnie członkiem Komitetu Ministrów.

Kadencja przedstawiciela wyznaczonego w ten sposób rozpocznie się z chwilą rozpoczęcia najbliższej sesji zwyczajnej, a zakończy się wraz z otwarciem następnej kolejnej sesji zwyczajnej lub późniejszej sesji zwyczajnej, z wyjątkiem sytuacji, w której członkowie mają prawo do nowych nominacji w związku z wyborami do ich parlamentów.

Jeżeli państwo członkowskie uzupełnia miejsca opróżnione na skutek śmierci lub rezygnacji przedstawiciela lub jeżeli to państwo dokonuje nowych nominacji w rezultacie wyborów do parlamentu, kadencja nowych przedstawicieli rozpocznie się na pierwszym posiedzeniu Zgromadzenia, następującym po nominacji.

b. Żaden przedstawiciel nie może być pozbawiony swojego stanowiska podczas trwania sesji Zgromadzenia bez zgody tego Zgromadzenia.

c. Każdy przedstawiciel może mieć zastępcę, który w razie jego nieobecności może zasiadać, przemawiać i głosować w jego imieniu. Postanowienia ustępu a. stosuje się do wyznaczania zastępców.

Artykuł 26

Członkowie mają prawo do następujące liczny przedstawicieli

Albania	4	Łotwa	3
Andom	2	Była Jugosłowiańska Republika Macedonii	3
Austria	6	Malta	3
Belgia	7	Mołdowa	5
Bułgaria	6	Niemcy	18
Chorwacja	5	Norwegia	5
Cypr	3	Polska	12
Republika Czeska	7	Portugalia	7
Dania	5	Rosja	18
Estonia	3	Rumunia	10
Finlandia	5	San Marino	2
Francja	18	Słowacja	5
Grecja	7	Słowenia	3
Gruzja	5	Szwajcaria	6
Hiszpania	12	Szwecja	6
Holandia	7	Turcja	12
Irlandia	4	Ukraina	12
Islandia	3	Węgry	7
Liechtenstein	2	Włochy	18
Litwa	4	Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii	
Luksemburg	2	i Irlandii Północnej	18

Artykuł 27

Warunki, na których Komitet Ministrów może być zbiorowo reprezentowany na obradach Zgromadzenia Parlamentarnego lub na których poszczególni przedstawiciele do Komitetu lub ich zastępcy mogą zabierać głos przed Zgromadzeniem, zostaną określone w postanowieniach regulaminu wewnętrznego, uchwalonych przez Komitet po zasięgnięciu opinii Zgromadzenia.

Artykuł 28

a. Zgromadzenie Parlamentarne uchwala swój regulamin wewnętrzny i wybiera spośród swoich członków przewodniczącego, który będzie sprawował swoją funkcję do następnej sesji zwyczajnej.

b. Przewodniczący kieruje pracami Zgromadzenia, nie bierze jednak udziału w dyskusji lub głosowaniu. Za przedstawiciela, który jest przewodniczącym, może brać udział w obradach, zabierać głos i głosować jego zastępca.

c. Regulamin wewnętrzny określa między innymi:

i) quorum;

ii) sposób wyboru i kadencję przewodniczącego i innych funkcjonariuszy;

iii) sposób, w jaki przygotowany będzie porządek obrad i przekazany do wiadomości przedstawicielom;

iv) czas i sposób, w jaki nazwiska przedstawicieli i ich zastępców będą notyfikowane.

Rozdział 29

Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 30 wszystkie uchwały Zgromadzenia Parlamentarnego, włącznie z uchwałami:

a.

i) zawierającymi zalecenia dla Komitetu Ministrów;

ii) proponującymi Komitetowi sprawy do dyskusji w Zgromadzeniu;

iii) powołującymi komitety lub komisje;

iv) wyznaczającymi datę rozpoczęcia swoich sesji;

v) określającymi, jaka większość jest wymagana dla uchwał w innych przypadkach niż punkty i)-iv) niniejszego artykułu, lub rozstrzygającymi wątpliwości co do rodzaju wymaganej większości,

są podejmowane większością dwóch trzecich oddanych głosów.

Artykuł 30

W sprawach dotyczących procedury wewnętrznej, w tym wyboru funkcjonariuszy mianowania osób do składu komitetu i komisji oraz zasad postępowania, uchwały Zgromadzenia Parlamentarnego są podejmowane większością głosów określoną przez Zgromadzenie zgodnie z artykułem 29 v.

Artykuł 31

Dyskusja dotycząca propozycji dla Komitetu Ministrów wprowadzenia określonej sprawy do porządku obrad Zgromadzenia Parlamentarnego ograniczy się do wskazania proponowanych tematów oraz przesłanej przemawiających za lub przeciw ich wprowadzeniu.

Artykuł 32

Zgromadzenie Parlamentarne zbiera się raz w roku na sesji zwyczajnej, której termin i czas trwania będą określone przez Zgromadzenie w taki sposób, aby uniknąć, jeśli to będzie możliwe, sytuacji, w których będą się one pokrywać z sesjami parlamentarnymi członków lub sesjami Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych. W żadnym przypadku czas trwania sesji zwyczajnej nie może przekroczyć 1 miesiąca, chyba że zarówno Zgromadzenie, jak i Komitet Ministrów wyrażą na to zgodę.

Artykuł 33

Sesje zwyczajne Zgromadzenia Parlamentarnego odbywają się w siedzibie Rady, chyba że Zgromadzenie i Komitet Ministrów zgodzą się, aby sesja odbyła się w innymi miejscu.

Artykuł 34

Zgromadzenie Parlamentarne może być zwołane na sesję nadzwyczajną z inicjatywy Komitetu Ministrów lub przewodniczącego Zgromadzenia, po porozumieniu między nimi, które obejmuje również ustalenie terminu i miejsca sesji.

Artykuł 35

Posiedzenia Zgromadzenia Parlamentarnego są jawne, chyba że Zgromadzenie zadecyduje inaczej.

Rozdział VI

Sekretariat

Artykuł 36

a. Sekretariat składa się z Sekretarza Generalnego, zastępcy Sekretarza Generalnego oraz niezbędnego personelu.

b. Sekretarz Generalny i zastępca Sekretarza Generalnego są mianowani przez Zgromadzenie Parlamentarne na wniosek Komitetu Ministrów.

c. Inni członkowie personelu Sekretariatu są mianowani przez Sekretarza Generalnego, zgodnie z przepisami administracyjnymi.

d. Żaden z członków personelu Sekretariatu nie może wykonywać pracy opłacanej przez rząd, nie może być członkiem Zgromadzenia Parlamentarnego ani parlamentu krajowego, ani też nie będzie podejmował zajęć niezgodnych z jego obowiązkami.

e. Każdy członek Sekretariatu uroczyście potwierdzi swoje przywiązanie do Rady Europy i zobowiąże się sumiennie wypełniać swe obowiązki, nie ulegając żadnym wpływom narodowym, nie ubiegać się o instrukcje ani nie otrzymywać instrukcji związanych z wypełnianiem swoich obowiązków od żadnego rządu i od żadnej władzy poza Radą i nie podejmować żadnej działalności, która mogłaby wpływać na jego status jako urzędnika międzynarodowego odpowiedzialnego jedynie przed Radą. Sekretarz Generalny i zastępca Sekretarza Generalnego składają powyższe oświadczenie przed Komitetem, inni pracownicy Sekretariatu – przed Sekretarzem Generalnym.

Każdy członek uznaje wyłącznie międzynarodowy charakter odpowiedzialności Sekretarza Generalnego oraz personelu Sekretariatu i powstrzyma się od wywierania wpływu na wykonywanie przez nich swoich obowiązków.

Artykuł 37

a. Sekretariat mieści się w siedzibie Rady.

b. Sekretarz Generalny jest odpowiedzialny za pracę Sekretariatu przed Komitetem Ministrów. Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 38 d., wykonuje on czynności administracyjne i inne na potrzeby Zgromadzenia Parlamentarnego".

Dziennik Ustaw, 1994, nr 118, poz. 565.

a. Europejskie konwencje praw człowieka

Wśród konwencji opracowanych i wprowadzonych w życie z inicjatywy Rady Europy szczególne znaczenie ma Europejska Konwencja Praw Człowieka. Była ona pierwszą międzynarodową konwencją wprowadzającą w życie postanowienia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka[59], przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 10 grudnia 1948 r, w Paryżu.

Od chwili podpisania tej konwencji w 1950 r, zawarta w niej ochrona praw człowieka została znacznie rozszerzona w kolejnych protokołach:

Protokół nr 1 z 20 marca 1952 r. objął ochroną: prawo własności, prawo do nauki i do wolnych wyborów[60].

Protokół nr 4 z 16 września 1963 r, ustanawiał zakazy: pozbawiania wolności za długi oraz wydalania obywateli i zbiorowego wydalania cudzoziemców, a także ustanawiał prawo swobodnego poruszania się[61].

Protokół nr 6 z 28 kwietnia 1983 r, zniósł karę śmierci[62].

Protokół nr 7 z 22 listopada 1984 r. ustanawiał gwarancje proceduralne dotyczące wydalania cudzoziemców oraz prawo do odwoływania się w sprawach karnych i do odszkodowania za niesłuszne skazanie, zakaz ponownego sądzenia lub karania oraz określił zasadę równości praw i obowiązków małżonków w dziedzinie cywilno-prawnej[63].

W 1955 r. została utworzona Europejska Komisja Praw Człowieka na podstawie artykułu 19 konwencji. Razem z utworzonym na tej podstawie Trybunałem ma zapewniać przestrzeganie przez państwa przyjętych w konwencji zobowiązań. Komisja może otrzymywać petycje osób fizycznych, grup i organizacji pozarządowych będących ofiarami naruszeń któregokolwiek z ustanowionych w konwencji praw. Petycje te mogą być kierowane do niej wyłącznie za zgodą odnośnych państw. Komisja rozpatruje te petycje, jeżeli uzna, że są one uzasadnione. Podejmuje w takim przypadku przesłuchania i dochodzenia i stara się znaleźć polubowne ich rozwiązanie. Jeżeli jest to niemożliwe, opracowuje specjalny raport, oddzielny dla każdego przypadku i przekazuje go Komitetowi Ministrów lub Trybunałowi.

KONWENCJA O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI, ZMIENIONA PROTOKOŁEM NR 11
Rzym, 4 listopada 1950 r.

„Artykuł 1

Obowiązek przestrzegania praw człowieka

1. Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego, skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę.

2. Pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły:

a) w obronie jakiejkolwiek osoby przed bezprawną przemocą;

b) w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem,

c) w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.

Artykuł 3

Zakaz tortur

Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Artykuł 4

Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej

1. Nikt nie może być trzymany w niewoli lub w poddaństwie.

2. Nikt nie może być zmuszony do świadczenia pracy przymusowej lub obowiązkowej.

3. W rozumieniu tego artykułu pojęcie „praca przymusowa lub obowiązkowa" nie obejmuje:

a) żadnej pracy, jakiej wymaga się zwykle w ramach wykonywania kary pozbawienia wolności orzeczonej zgodnie z postanowieniami artykułu 5 niniejszej konwencji lub w okresie warunkowego zwolnienia;

b) żadnej służby o charakterze wojskowym bądź służby wymaganej zamiast obowiązkowej służby wojskowej w tych krajach, które uznają odmowę służby wojskowej ze względu na przekonania;

c) żadnych świadczeń wymaganych w stanach nadzwyczajnych lub klęsk zagrażających życiu lub dobru społeczeństwa;

d) żadnej pracy ani świadczeń stanowiących część zwykłych obowiązków obywatelskich.

Artykuł 5

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;

b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku;

c) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą, lub, jeśli jest to konieczne, w celu zapobieżenia popełnieniu takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu;

d) pozbawienia nieletniego wolności na podstawie zgodnego z prawem orzeczenia w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego lub zgodnego z prawem pozbawienia nieletniego wolności w celu postanowienia go przed właściwym organem;

e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umysłowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi;

f) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania osoby, w celu zapobieżenia nielegalnemu wkroczeniu na terytorium państwa, lub osoby, przeciwko której toczy się postępowanie o wydalenie lub ekstradycję.

2. Każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach.

3. Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.

4. Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem.

5. Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią tego artykułu zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania.

Artykuł 6

Prawo do rzetelnego procesu sądowego

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości.

2. Każdemu oskarżonemu o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą.

3. Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:

a) niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia;

b) posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony;

c) bronienia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony – do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości;

d) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia oraz żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia;

e) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie.

Artykuł 7

Zakaz karania bez podstawy prawnej

1. Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony.

2. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w sądzeniu i karaniu osoby winnej działania lub zaniechania, które w czasie popełnienia stanowiły czyn zagrożony karą według ogólnych zasad uznanych przez narody cywilizowane.

Artykuł 8

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego

1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Artykuł 9

Wolność myśli, sumienia i wyznania

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.

2. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Artykuł 10

Wolność wyrażania opinii

1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych.

2. Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.

Artykuł 11

Wolność zgromadzania się i stowarzyszania się

1. Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz do swobodnego stowarzyszania się, włącznie z prawem tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla ochrony swoich interesów.

2. Wykonywanie tych praw nie może podlegać innym ograniczeniom niż te, które określa ustawa i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, ochronę porządku i zapobiegania przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Niniejszy przepis nie stanowi przeszkody w nakładaniu zgodnych z prawem ograniczeń w korzystaniu z tych praw przez członków sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej.

Artykuł 12

Prawo do zawarcia małżeństwa

Mężczyźni i kobiety w wieku małżeńskim mają prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa.

Artykuł 13

Prawo do skutecznego środka odwoławczego

Każdy, czyje prawa i wolności zawarte w niniejszej konwencji zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka odwoławczego do właściwego organu państwowego także wówczas, gdy naruszenia dokonały osoby wykonujące swoje funkcje urzędowe.

Artykuł 14

Zakaz dyskryminacji

Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

Artykuł 15

Uchylanie stosowania zobowiązań w stanie niebezpieczeństwa publicznego

1. W przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego zagrażającego życiu narodu, każda z Wysokich Układających się Stron może podjąć środki uchylające stosowanie zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji w zakresie ściśle odpowiadającym

wymogom sytuacji, pod warunkiem że środki te nie są sprzeczne z innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego.

2. Na podstawie powyższego przepisu nie może uchylić zobowiązań wynikających z artykułu 2, z wyjątkiem przypadków śmierci będących wynikiem zgodnych z prawem działań wojennych, oraz zobowiązań zawartych w artykułach 3, 4 (ustęp 1) i 7.

3. Każda z Wysokich Układających się Stron, korzystając z prawa do uchylenia zobowiązań, poinformuje wyczerpująco Sekretarza Generalnego Rady Europy o środkach, które podjęła, oraz powodach ich zastosowania. Informować będzie również Sekretarza Generalnego Rady Europy, kiedy podjęte środki przestaną działać, a przepisy konwencji będą ponownie w pełni stosowane.

Artykuł 16

Ograniczenia działalności politycznej cudzoziemców

Żadnego z postanowień artykułów 10, 11 i 14 nie można uznać za wyłączające prawo Wysokiej Układającej się Strony do ograniczenia działalności politycznej cudzoziemców.

Artykuł 17

Zakaz nadużywania praw

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie może być interpretowane jako przyznanie jakiemukolwiek państwu, grupie lub osobie prawa do podjęcia działań lub dokonania aktu zmierzającego do zniweczenia praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji albo ich ograniczenia w większym stopniu, niż to przewiduje konwencja.

Artykuł 18

Granice stosowania ograniczeń praw

Ograniczenie praw i wolności, na które zezwala niniejsza konwencja, nie będą stosowane w innych celach niż te, dla których je wprowadzono.

Rozdział II
Europejski Trybunał Praw Człowieka

Artykuł 19

Utworzenie Trybunału

W celu zapewnienia przestrzegania zobowiązań wynikających dla Wysokich Układających się Stron z Konwencji i jej Protokołów tworzy się Europejski Trybunał Praw Człowieka, zwany dalej „Trybunałem". Działa on w sposób stały.

Artykuł 20

Liczba sędziów

Trybunał składa się z sędziów, których liczba równa jest liczbie Wysokich Układających się Stron.

Artykuł 21

Wymogi sprawowania urzędów

1. Sędziowie powinni być ludźmi o najwyższym poziomie moralnym i muszą albo posiadać kwalifikacje do sprawowania wysokiego urzędu sędziowskiego, albo być prawnikami o uznanej kompetencji.

2. Sędziowie zasiadają w Trybunale we własnym imieniu.

3. W okresie sprawowania urzędu sędziowie nie mogą brać udziału w żadnej działalności, która nie daje się pogodzić z niezawisłością, bezstronnością oraz z wymaganiami piastowania urzędu w pełnym wymiarze czasu; wszelkie kwestie wynikające ze stosowania niniejszego ustępu rozstrzyga sam Trybunał.

Artykuł 22

Wybór sędziów

1. Sędziów wybiera Zgromadzenie Parlamentarne w odniesieniu do każdej Wysokiej Układającej się Strony, większością głosów, z listy trzech kandydatów przedstawionych przez Wysoką Układającą się Stronę.

2. Taką samą procedurę stosuje się w celu uzupełnienia składu Trybunału w przypadku przystąpienia nowych Wysokich Układających się Stron oraz przy obsadzaniu wakujących miejsc.

Artykuł 23

Kadencja

1. Sędziowie są wybierani na okres sześciu lat. Mogą oni być wybierani ponownie. Jednak kadencja połowy sędziów wybranych w pierwszych wyborach upływa po trzech latach.

2. Sędziowie, których kadencja ma upłynąć z końcem początkowego okresu trzech lat, są wyznaczeni w drodze losowania przez Sekretarza Generalnego Rady Europy bezpośrednio po ich wyborze.

3. Aby zapewnić, jeśli to możliwe, odnowienie kadencji połowy składu sędziowskiego co trzy lata, Zgromadzenie Parlamentarne może przed rozpoczęciem procedury każdych kolejnych wyborów postanowić, że kadencja lub kadencje jednego lub większej liczby sędziów, którzy mają zostać wybrani, będzie inna niż sześcioletnia, jednak nie dłuższa niż dziewięć lat i nie krótsza niż trzy lata.

4. W przypadku gdy chodzi o więcej niż jeden mandat i gdy Zgromadzenie Parlamentarne zastosuje poprzedni ustęp, przydział mandatów zostanie dokonany w drodze losowania przez Sekretarza Generalnego Rady Europy bezpośrednio po zakończeniu wyborów.

5. Sędzia wybrany na miejsce sędziego, którego kadencja jeszcze nie upłynęła, sprawuje swój urząd przez okres pozostający do zakończenia kadencji swego poprzednika.

6. Kadencja sędziów upływa z chwilą osiągnięcia przez nich wieku 70 lat.

7. Sędziowie sprawują swój urząd do czasu ich zastąpienia. Zajmują się oni jednak nadal sprawami, które zaczęli rozpoznawać.

Artykuł 24

Odwoływanie

Żaden sędzia nie może być odwołany ze swojego urzędu, chyba że pozostali sędziowie postanowią większością dwóch trzecich głosów, że przestał on spełniać stawiane wymogi.

Artykuł 25

Kancelaria i sekretarze prawni

Trybunał posiada Kancelarię, której funkcje i organizację określa regulamin Trybunału. Trybunał korzysta z pomocy sekretarzy prawnych.

Artykuł 26

Zgromadzenie plenarne Trybunału

Zgromadzenie plenarne Trybunału:

a) wybiera swojego Przewodniczącego i jednego lub dwóch wiceprzewodniczących na okres trzech lat; mogą oni być wybrani ponownie;

b) tworzy Izby ustanowione na czas wyznaczony;

c) wybiera Przewodniczących Izb Trybunału; mogą oni być wybrani ponownie;

d) uchwala regulamin Trybunału, i

e) wybiera Szefa Kancelarii i jednego lub więcej zastępców Szefa Kancelarii.

Artykuł 27

Komitety, Izby i Wielka Izba

1. W celu rozpatrzenia wniesionych spraw Trybunał zasiada w składzie Komitetów trzech sędziów, Izb siedmiu sędziów i Wielkiej Izby siedemnastu sędziów. Komitety tworzone są przez Izby Trybunału na czas wyznaczony.

2. W składzie Izby i Wielkiej Izby zasiada z urzędu sędzia wybrany z ramienia zainteresowanego Państwa-Strony lub, w przypadku braku takiego sędziego albo gdy nie jest on w stanie zasiadać, inna osoba wybrana przez zainteresowane Państwo do pełnienia funkcji sędziego.

3. W skład Wielkiej Izby zasiada także Przewodniczący Trybunału, wiceprzewodniczący, Przewodniczący Izb oraz inni sędziowie wybrani zgodnie z regulaminem Trybunału. W przypadku przekazania sprawy do Wielkiej Izby w trybie art. 43, żaden sędzia ze składu Izby, która wydała wyrok nie zasiada w składzie Wielkiej Izby, z wyjątkiem Przewodniczącego Izby i sędziego, który zasiadał z ramienia zainteresowanego Państwa-Strony.

Artykuł 28

Uznanie niedopuszczalności przez Komitety

Komitet może, na zasadzie jednomyślności, uznać za niedopuszczalną lub skreślić z listy spraw skargę indywidualną wniesioną na podstawie art. 34, jeśli taka decyzja może zostać podjęta bez dalszego rozpatrywania. Decyzja taka jest ostateczna.

Artykuł 29

Decyzje Izb w sprawie dopuszczalności i przedmiotu

1. Jeśli żadna decyzja nie została podjęta na podstawie art. 28, decyzję w sprawie dopuszczalności i przedmiotu skargi indywidualnej wniesionej w trybie art. 34 podejmuje Izba.

2. W sprawie dopuszczalności i przedmiotu skarg międzypaństwowych wniesionych w trybie art. 33 decyduje Izba.

3. Decyzję w sprawie dopuszczalności podejmuje się odrębnie, chyba że Trybunał, w wyjątkowych przypadkach, postanowi inaczej.

Artykuł 30

Zrzeczenie się właściwości na rzecz Wielkiej Izby

Jeśli w sprawie toczącej się przed Izbą pojawia się poważne zagadnienie dotyczące interpretacji Konwencji lub jej Protokołów, lub jeśli rozstrzygnięcie takiego zagadnienia może doprowadzić do sprzeczności z wyrokiem wydanym wcześniej przez Trybunał, Izba może, w każdym czasie przed wydaniem swego wyroku, zrzec się swojej właściwości na rzecz Wielkiej Izby, chyba że sprzeciwia się temu jedna ze stron.

Artykuł 31

Kompetencje Wielkiej Izby

Wielka Izba:

a) rozstrzyga skargi wniesione albo w trybie artykułu 33 lub 34, jeśli Izba zrzekła się właściwości na podstawie artykułu 30, albo jeśli sprawa została jej przekazana w trybie artykułu 43, oraz

b) rozpatruje wnioski o wydanie opinii doradczych przedłożone w trybie artykułu 47.

Artykuł 32

Właściwości Trybunału

1. Trybunał jest właściwy do rozpoznania wszystkich spraw dotyczących interpretacji i stosowania Konwencji i jej Protokołów, które zostaną mu przedłożone na podstawie artykułu 33, 34 i 47.

2. Spór dotyczący właściwości Trybunału rozstrzyga sam Trybunał.

Artykuł 33

Sprawy międzypaństwowe

Każda z Wysokich Układających się Stron może wnieść skargę do Trybunału, jeśli uważa, że inna Wysoka Układająca się Strona naruszyła postanowienia Konwencji lub jej Protokołów.

Artykuł 34

Skargi indywidualne

Trybunał może przyjmować skargi każdej osoby, organizacji pozarządowej lub grupy jednostek, która uważa, że stała się ofiarą naruszenia przez jedną z Wysokich Układających się Stron praw zawartych w Konwencji lub jej Protokołach. Wysokie Układające się Strony zobowiązują się nie przeszkadzać w żaden sposób skutecznemu wykonywaniu tego prawa.

Artykuł 35

Wymogi dopuszczalności

1. Trybunał może rozpatrywać sprawę dopiero po wyczerpaniu wszystkich środków odwoławczych, przewidzianych prawem wewnętrznym, zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego, i jeśli sprawa została wniesiona w ciągu sześciu miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji.

2. Trybunał nie rozpatruje żadnej skargi wniesionej w trybie artykułu 34, która:

a) jest anonimowa lub

b) jest co do istoty identyczna ze sprawą już rozpatrzoną przez Trybunał lub ze sprawą, która została poddana innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia, i jeśli skarga nie zawiera nowych, istotnych informacji.

3. Trybunał uznaje za niedopuszczalną każdą skargę indywidualną wniesioną w trybie artykułu 34, jeśli uważa, że skarga nie daje się pogodzić z postanowieniem Konwencji lub jej Protokołów, jest w sposób oczywisty nieuzasadniona lub stanowi nadużycie prawa do skargi.

4. Trybunał odrzuca każdą skargę, którą uzna za niedopuszczalną w myśl niniejszego artykułu. Trybunał może tak zdecydować w każdej fazie postępowania.

Artykuł 36

Interwencja strony trzeciej

1. We wszystkich sprawach rozpatrywanych przez Izbę lub Wielką Izbę, Wysoka Układająca się Strona, której obywatelem jest skarżący, ma prawo do przedkładania pisemnych uwag i do uczestnictwa w rozprawach.

2. Przewodniczący Trybunału może, w interesie wymiaru sprawiedliwości, zaprosić każdą Wysoką Układającą się Stronę, która nie jest stroną w postępowaniu, lub każdą zainteresowaną osobę, inną niż osoba skarżąca, do przedkładania pisemnych uwag i do uczestnictwa w rozprawach.

Artykuł 37

Skreślenie skargi z listy

1. Trybunał może w każdej fazie postępowania zdecydować o skreśleniu skargi z listy spraw, jeżeli okoliczności prowadzą do wniosku, że:

a) skarżący nie podtrzymuje swej skargi, lub

b) spór został już rozstrzygnięty, lub

c) z jakiejkolwiek innej przyczyny ustalonej przez Trybunał nie jest uzasadnione dalsze rozpatrywanie skargi.

Jednakże Trybunał kontynuuje rozpatrywanie skargi, jeśli wymaga tego poszanowanie praw człowieka w rozumieniu Konwencji i jej Protokołów.

2. Trybunał może podjąć decyzję o ponownym wpisaniu skargi na listę spraw, jeśli uzna, że okoliczności uzasadniają takie postępowanie.

Artykuł 38

Rozpatrywanie skarg i procedura polubownego załatwiania

1. Jeśli Trybunał uzna skargę za dopuszczalną:

a) kontynuuje on rozpatrywanie sprawy z udziałem przedstawicieli stron i, jeśli zachodzi potrzeba, podejmuje dochodzenie, a zainteresowane państwa udzielą dla jego skutecznego przeprowadzenia wszelkich niezbędnych ułatwień;

b) pozostaje on do dyspozycji zainteresowanych stron celem polubownego załatwienia sprawy na zasadach poszanowania praw człowieka w rozumieniu Konwencji i jej Protokołów.

2. Postępowanie prowadzone w trybie ustępu 1 lit. b) jest poufne.

Artykuł 39

Osiągnięcie polubownego załatwienia

Jeśli zdołano doprowadzić do polubownego załatwienia sprawy, Trybunał skreśla skargę z listy spraw w formie decyzji, która ogranicza się do krótkiego przedstawienia faktów i przyjętego rozwiązania.

Artykuł 40

Publiczne rozprawy i dostęp do dokumentów

1. Rozprawy są publiczne, chyba że Trybunał zdecyduje inaczej ze względu na wyjątkowe okoliczności.

2. Dokumenty złożone u Szefa Kancelarii są publicznie dostępne, chyba że Przewodniczący Trybunału zdecyduje inaczej.

Artykuł 41

Słuszne zadośćuczynienie

Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia. Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.

Artykuł 42

Wyroki Izb

Wyroki Izb stają się ostateczne zgodnie z postanowieniami artykułu 44 ustęp 2.

Artykuł 43

Przekazanie do Wielkiej Izby

1. W okresie trzech miesięcy od daty wydania wyroku przez Izbę każda ze stron postępowania może, w wyjątkowych przypadkach, wnioskować o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby.

2. Zespół pięciu sędziów Wielkiej Izby przyjmie wniosek, jeśli sprawa ujawnia poważne zagadnienie dotyczące interpretacji do stosowania Konwencji i jej Protokołów lub ważną kwestię o znaczeniu ogólnym.

3. Jeśli zespół przyjął wniosek, sprawę rozstrzyga Wielka Izba w drodze wyroku.

Artykuł 44

Przekazanie do Wielkiej Izby

1. Wyrok Wielkiej Izby jest ostateczny.

2. Wyrok Izby staje się ostateczny:

a) jeśli strony oświadczają, że nie będą wnioskować przekazania sprawy do Wielkiej Izby, lub

b) trzy miesiące od daty wydania wyroku, jeśli nie złożono wniosku o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby, lub

c) jeśli zespół Wielkiej Izby odrzuci wniosek o przekazanie w trybie artykułu 43.

3. Ostateczny wyrok podlega opublikowaniu.

Artykuł 45

Uzasadnienie wyroków i decyzji

1. Wyroki, jak również decyzje uznające skargi za dopuszczalne lub niedopuszczalne, zawierają uzasadnienie.

2. Jeżeli wyrok w całości lub w części nie wyraża jednomyślnej opinii sędziów, każdy sędzia jest uprawniony do załączenia opinii odrębnej.

Artykuł 46

Moc obowiązująca oraz, wykonanie wyroków

1. Wyrok Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami.

2. Ostateczny wyrok Trybunału przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad jego wykonaniem.

Artykuł 47

Opinie doradcze

1. Trybunał może, na wniosek Komitetu Ministrów, wydawać opinie doradcze w kwestiach prawnych dotyczących wykładni Konwencji i jej Protokołów.

2. Powyższe opinie nie mogą dotyczyć treści i zakresu praw i wolności określonych w Rozdziale I Konwencji i jej Protokołach, ani jakichkolwiek innych zagadnień, które Trybunał lub Komitet Ministrów mogłyby rozpatrywać w wyniku postępowania podjętego na podstawie postanowień Konwencji.

3. Decyzje Komitetu Ministrów w sprawie wniosku o opinię doradczą Trybunału podejmowane są większością głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.

Artykuł 48

Kompetencja doradcza Trybunału

Trybunał rozstrzyga, czy wniosek o wydanie opinii doradczej przedłożony przez Komitet Ministrów mieści się w jego kompetencji określonej w artykule 47.

Artykuł 49

Uzasadnienie opinii doradczych

1. Opinia doradcza Trybunału zawiera uzasadnienie.

2. Jeżeli opinia doradcza w całości lub w części nie wyraża jednomyślnej opinii sędziów, każdy sędzia jest uprawniony do załączenia opinii odrębnej.

3. Opinię doradczą przekazuje się Komitetowi Ministrów.

Artykuł 50

Koszty działalności Trybunału

Koszty działalności Trybunału ponosi Rada Europy.

Artykuł 51

Przywileje i immunitety sędziów

Sędziowie są uprawnieni w czasie pełnienia swoich funkcji do korzystania z przywilejów i immunitetów przewidzianych w artykule 40 Statutu Rady Europy i w porozumieniach zawartych na jego podstawie.

Rozdział III
Postanowienia różne

Artykuł 52

Zasięganie informacji przez Sekretarza Generalnego

Na żądanie Sekretarza Generalnego Rady Europy każda Wysoka Układająca się Strona złoży wyjaśnienie w sprawie sposobu, w jaki jej prawo wewnętrzne zapewnia skuteczne stosowanie wszystkich postanowień niniejszej konwencji.

Artykuł 53

Ochrona uznanych praw człowieka

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie będzie interpretowane jako ograniczające lub wyłączające jakiekolwiek prawa człowieka lub podstawowe wolności, które mogą być zagwarantowane przez ustawę każdej Wysokiej Układającej się Strony lub jakąkolwiek inną umowę, której państwo jest Stroną.

Artykuł 54

Kompetencje Komitetu Ministrów

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie narusza uprawnień przyznanych Komitetowi Ministrów na podstawie Statutu Rady Europy.

Artykuł 55

Wyłączenie innych środków rozstrzygania sporów

Wysokie Układające się Strony zgadzają się, że, wyjąwszy porozumienia szczególne, nie będą wykorzystywały obowiązujących między nimi traktatów, konwencji lub deklaracji dla skierowania, w drodze skargi, sporu powstałego w związku z interpretacją lub stosowaniem niniejszej konwencji do rozpatrzenia w ramach innych sposobów rozstrzygania sporów niż przewidziane w niniejszej konwencji.

Artykuł 56

Terytorialny zakres stosowania

1. Każde Państwo może w chwili ratyfikacji lub w jakimkolwiek późniejszym czasie oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że niniejsza konwencja obowiązywać będzie, z zastrzeżeniem ustępu 4 niniejszego artykułu, na wszystkich lub niektórych terytoriach, za których stosunki międzynarodowe Państwo to odpowiada.

2. Konwencja obowiązywać będzie na terytorium lub terytoriach wymienionych w notyfikacji, począwszy od trzydziestego dnia po otrzymaniu tej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego Rady Europy.

3. Postanowienia niniejszej konwencji będą stosowane na tych terytoriach odpowiednio do miejscowych wymogów.

4. Każde Państwo, które złożyło deklarację na podstawie ustępu 1 niniejszego artykułu, może w każdym późniejszym czasie uznać w odniesieniu do jednego lub wielu terytoriów wymienionych w tej deklaracji kompetencję Trybunału do przyjmowania skarg od jednostek, organizacji pozarządowych lub grup osób, zgodnie z artykułem 34 Konwencji.

Dziennik Ustaw, 1993, nr 61, poz. 284; Dziennik Ustaw 1998, nr 147, poz. 962.

EUROPEJSKA KARTA SPOŁECZNA
Turyn, 18 października 1961 r.

Karta ta w zrewidowanej wersji z 3 maja 1996 r. postanawia:

„... Część I"

Strony przyjmują za cel swej polityki, która będzie realizowana za pomocą wszelkich odpowiednich środków, zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym, stworzenie warunków, w których następujące prawa i zasady będą mogły być skutecznie realizowane:

1. Każdy będzie miał możliwość zarabiania na życie pracą swobodnie wybraną.

2. Wszyscy pracownicy mają prawo do sprawiedliwych warunków pracy.

3. Wszyscy pracownicy mają prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.

4. Wszyscy pracownicy mają prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia, wystarczającego do zapewnienia im, a także ich rodzinom godziwego poziomu życia.

5. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do swobodnego zrzeszania się w organizacjach krajowych lub międzynarodowych w celu ochrony ich interesów ekonomicznych i społecznych.

6. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do rokowań zbiorowych.

7. Dzieci i młodociani mają prawo do szczególnej ochrony przed zagrożeniami fizycznymi i moralnymi, na które są narażane.

8. W razie macierzyństwa pracownice mają prawo do szczególnej ochrony.

9. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie poradnictwa, zawodowego w celu pomocy w wyborze zawodu odpowiadającego jego osobistym uzdolnieniom i zainteresowaniom.

10. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie szkolenia zawodowego.

11. Każdy ma prawo do korzystania ze wszelkich środków umożliwiających mu osiągnięcie możliwie najlepszego stanu zdrowia.

12. Wszyscy pracownicy i osoby będące na ich utrzymaniu mają prawo do zabezpieczenia społecznego.

13. Każdy nie mający wystarczających zasobów ma prawo do pomocy społecznej i medycznej.

14. Każdy ma prawo do korzystania ze służb opieki społecznej.

15. Osoby niepełnosprawne mają prawo do samodzielności, integracji społecznej i do udziału w życiu wspólnoty.

16. Rodzina, jako podstawowa komórka, społeczeństwa, ma prawo do odpowiedniej ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej dla zapewnienia jej pełnego rozwoju.

17. Dzieci i młodociani mają prawo do odpowiedniej ochrony socjalnej, prawnej i ekonomicznej.

18. Obywatele każdej ze Stron mają prawo do prowadzenia wszelkiej działalności zarobkowej na terytorium innej Strony, na zasadzie równości z obywatelami tej ostatniej,

z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających z ważnych powodów ekonomicznych lub społecznych.

19. Pracownicy migrujący, którzy są obywatelami jednej ze Stron oraz ich rodziny, mają prawo do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Strony.

20. Wszyscy pracownicy mają prawo do równych szans i do równego traktowania w sprawach zatrudnienia i wykonywania zawodu, bez dyskryminacji ze względu na płeć.

21. Pracownicy mają prawo do informacji i konsultacji w przedsiębiorstwie.

22. Pracownicy mają prawo do brania udziału w określaniu i polepszaniu warunków pracy i środowiska pracy w przedsiębiorstwie.

23. Każda osoba w podeszłym wieku ma prawo do ochrony socjalnej.

24. Wszyscy pracownicy mają prawo do ochrony w przypadku zwolnienia z pracy.

25. Wszyscy pracownicy mają prawo do ochrony ich roszczeń w przypadku niewypłacalności pracodawcy.

26. Wszyscy pracownicy mają prawo do poszanowania ich godności w pracy.

27. Wszystkie osoby mające obowiązki rodzinne i pracujące lub mające zamiar podjąć pracę mają do tego prawo, bez dyskryminacji i w takim zakresie, w jakim jest to możliwe, bez konfliktu między pracą a obowiązkami rodzinnymi.

28. Przedstawiciele pracowników w przedsiębiorstwie mają prawo do ochrony przed działaniami krzywdzącymi ich i powinni mieć zapewnione odpowiednie ułatwienia dla wykonywania ich funkcji.

29. Wszyscy pracownicy mają prawo do informacji i konsultacji w toku postępowania związanego ze zwolnieniami zbiorowymi.

30. Każdy ma prawo do ochrony przed ubóstwem i marginalizacją społeczną.

31. Każdy ma prawo do mieszkania ..."

Wybór konwencji Rady Europy, Warszawa 1999, s. 104-106.

b. Europejska współpraca transgraniczna

EUROPEJSKA KONWENCJA RAMOWA O WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ MIĘDZY WSPÓLNOTAMI I WŁADZAMI TERYTORIALNYMI
Madryt, 21 maja 1980 r.

„... Artykuł 1

Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się ułatwiać i wspierać współpracę transgraniczną wspólnot i władz terytorialnych podlegających jej właściwości ze wspólnotami i władzami terytorialnymi podlegającymi właściwości innej Umawiającej się Strony. Będzie ona czyniła starania na rzecz zawarcia porozumień i przyjęcia uzgodnień niezbędnych w tym celu, z poszanowaniem odrębnych postanowień konstytucyjnych każdej ze Stron.

Artykuł 2

1. Za współpracę transgraniczną uważa się w myśl niniejszej konwencji każde wspólnie podjęte działanie mające na celu umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby Umawiających się Stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych do realizacji takich zamierzeń. Współpraca transgraniczna ograniczona jest ramami właściwości wspólnot i władz terytorialnych, w sposób określony przez prawo wewnętrzne. Niniejsza konwencja nie narusza zakresu i rodzaju tej właściwości.

2. W myśl niniejszej konwencji wyrażenie „wspólnoty i władze terytorialne" odnosi się do jednostek, urzędów i organów realizujących zadania lokalne i regionalne oraz uważanych za takie przez prawo wewnętrzne każdego państwa. Każda z Umawiających się Stron może jednak w momencie podpisywania niniejszej konwencji lub w formie późniejszego powiadomienia Sekretarza Generalnego Rady Europy określić jednostki, urzędy i organy, jak również przedmiot i formy działania, co do których zamierza ograniczyć zakres stosowania niniejszej konwencji bądź które zamierza wyłączyć z zakresu jej stosowania.

Artykuł 3

1. Działając na rzecz realizacji celów niniejszej konwencji Umawiające się Strony wspierają, z zastrzeżeniem zawartym w artykule 2 ustęp 2, przedsięwzięcia wspólnot i władz terytorialnych, które uwzględniają wypracowane w ramach Rady Europy zarysy porozumień między wspólnotami i władzami terytorialnymi. Jeżeli strony uznają to za stosowne, mogą one uwzględniać wypracowane w Radzie Europy wzory dwustronny i wielostronnych porozumień międzypaństwowych, które w zamierzeniu mają ułatwiać wspólnotę między wspólnotami i władzami terytorialnymi.

Poczynione uzgodnienia i zawarte porozumienia mogą w szczególności opierać się na załączonych do niniejszej konwencji pod numerami 1.1 do 1.5 oraz 2.1 do 2.6 wzorach i zarysach podstawowych porozumień, statutów i umów, które powinny być dostosowane do szczególnej sytuacji każdej z Umawiających się Stron. Te podstawowe wzory porozumień, statutów oraz umów służą jedynie za punkt odniesienia i nie posiadają charakteru wiążącego.

2. Jeżeli Umawiające się Strony uznają za konieczne zawarcie porozumień międzypaństwowych, to mogą między innymi wyznaczać ramy, formy i granice, w których zakresie będą mogły działać wspólnoty i władze terytorialne zajmujące się współpracę transgraniczną. W każdym z porozumień mogą też zostać określone władze i organy, których porozumienia te dotyczą.

3. Ustępy 1 i 2 nie wykluczają, aby Umawiające się Strony zastosowały zgodnie z porozumieniem inne formy współpracy transgranicznej. Postanowienia niniejszej konwencji nie mogą być również interpretowane w taki sposób, że unieważniają istniejące porozumienia o współpracy.

4. Porozumienia i uzgodnienia zostaną zawarte z poszanowaniem przewidzianych przez prawo wewnętrzne każdej z Umawiających się Stron właściwości w dziedzinie stosunków międzynarodowych i ogólnej polityki, jak również z poszanowaniem przepisów dotyczących kontroli i nadzoru, którym podlegają wspólnoty i władze terytorialne.

5. Każda z Umawiających się Stron może w tym celu, w momencie podpisania niniejszej konwencji lub w formie późniejszego powiadomienia Sekretarza Generalnego Rady Europy, określić organy, które zgodnie z jej prawem wewnętrznym są właściwe do sprawowania kontroli i nadzoru w stosunku do odnośnych wspólnot i władz terytorialnych.

Artykuł 4

Każda z Umawiających się Stron poczyni wysiłki na rzecz rozwiązania wszelkich problemów natury prawnej, administracyjnej lub technicznej, które mogłyby zakłócić rozwój i pomyślną realizację współpracy transgranicznej i – jeśli to konieczne – poczyni stosowne uzgodnienia z jedną lub wieloma Umawiającymi się Stronami, których sprawa ta dotyczy.

Artykuł 5

W przypadku współpracy transgranicznej opartej na niniejszej konwencji Umawiające się Strony badają celowość przyznania uczestniczącym w tej współpracy wspólnotami i władzom terytorialnym takich samych możliwości, jakie stwarza współpraca międzypaństwowa.

Artykuł 6

Każda z Umawiających się Stron dostarcza wszystkich możliwych informacji zapotrzebowanych przez inną Umawiającą się Stronę w celu ułatwiania wywiązania się przez nią z zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji.

Artykuł 7

Każda z Umawiających się Stron troszczy się o to, aby odnośne wspólnoty i władze terytorialne zostały poinformowane o sposobach działania, pozostających w ich dyspozycji w oparciu o niniejszą konwencję.

Artykuł 8

1. Umawiające się Strony przekazuję Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy wszystkie istotne informacje o porozumieniach przewidzianych w artykule 3.

2. Każda propozycja jednej lub wielu Umawiających się Stron, dotycząca uzupełnienia lub poszerzenia niniejszej konwencji bądź porozumień wzorcowych, jest przekazywana Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy. Sekretarz Generalny przedkłada ją Komitetowi Ministrów Rady Europy, który podejmie decyzje co do poczynienia stosownych kroków ..."

Dziennik Ustaw 1993, nr 61, poz. 287.

PROTOKÓŁ DODATKOWY DO EUROPEJSKIEJ KONWENCJI RAMOWEJ O WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ MIEDZY WSPÓLNOTAMI I WŁADZAMI TERYTORIALNYMI

Strasburg 9 listopada 1995 r.

„... Artykuł 1

1. Każda z Umawiających się Stron uznaje i szanuje prawo wspólnot terytorialnych podlegających jej właściwości wskazanych w art. 1 i 2 Konwencji ramowej do zawierania we wspólnych obszarach kompetencji porozumień o współpracy transgranicznej ze wspólnotami i władzami terytorialnymi innych Państw według procedur przewidzianych w ich

statutach, zgodnie z prawem wewnętrznym i poszanowaniem międzynarodowych zobowiązań danej Strony.

2. Odpowiedzialność za realizację Porozumienia o współpracy transgranicznej spoczywa wyłącznie na tych wspólnotach i władzach terytorialnych, które je zawarły.

Artykuł 2

Decyzje uzgodnione w Porozumieniu o współpracy transgranicznej są realizowane przez wspólnoty i władze terytorialne w ramach ich wewnętrznego porządku prawnego, zgodnie z ich prawem wewnętrznym. Decyzje w taki sposób realizowane są uznane jako mające taką samą moc prawną i wywołujące takie same skutki jak działania podejmowane przez te wspólnoty i władze w ramach ich wewnętrznego porządku prawnego.

Artykuł 3

Porozumienia o współpracy transgranicznej zawarte przez wspólnoty i władze terytorialne mogą ustanawiać organ współpracy transgranicznej posiadający lub nie osobowość prawną. Porozumienie wskaże, że poszanowaniu prawa wewnętrznego, czy organ taki, biorąc pod uwagę jego zadania oraz porządek prawny, do jakiego należą wspólnoty i władze, powinien zostać uznany za instytucję prawa publicznego czy prawa prywatnego.

Artykuł 4

1. Jeżeli organ współpracy transgranicznej ma osobowość prawną, jest ona określona przez prawo tej Umawiającej się Strony, na której terytorium ma on swoją siedzibę. Pozostałe Umawiające się Strony, do których należą wspólnoty i władze terytorialne będące stronami Porozumienia, uznają osobowość prawną przedmiotowego organu zgodnie z ich prawem wewnętrznym.

2. Organ współpracy transgranicznej realizuje zadania powierzone mu przez wspólnoty i władze terytorialne zgodnie z własną kompetencją i w warunkach przewidzianych przez odpowiednie prawo wewnętrzne, to znaczy:

a) działania organu współpracy transgranicznej podejmowane są na podstawie Statutu oraz prawa państwa, w którym ma on swoją siedzibę;

b) organ współpracy transgranicznej nie jest jednak uprawniony do podejmowania działań o zasięgu powszechnym lub mogących naruszyć prawa i wolności osób;

c) organ współpracy transgranicznej jest finansowany przez wspólnoty i władze terytorialne. Nie ma on uprawnień do decydowania o narzucaniu opłat w charakterze skarbowym. Może on jednak, w pewnych przypadkach, pobierać opłaty za usługi wykonywane na rzecz wspólnot i władz terytorialnych, użytkowników i osób trzecich;

d) organ współpracy transgranicznej określa roczny preliminarz budżetowy oraz sprawozdanie z wykonania poświadczone przez niezależnych ekspertów wspólnot i władz terytorialnych, będących stronami Porozumienia.

Artykuł 5

1. Umawiające się Strony mogą, zgodnie z ich prawem wewnętrznym, zdecydować, że organ współpracy transgranicznej jest instytucją prawa publicznego, a jego działania mają w porządku prawnym każdej z Umawiających się Stron tę samą wartość prawną i wywołują

takie same skutki, jakby zostały podjęte przez wspólnoty i władze terytorialne, które zawarły Porozumienie.

2. Jednakże Porozumienie może przewidzieć, że realizacja działań spoczywa na wspólnotach i władzach terytorialnych, które zawarły porozumienie, zwłaszcza wtedy, gdy takie działania mogą naruszyć prawa, wolności oraz interesy jednostek. Ponadto każda Umawiająca się Strona może przewidzieć, że organ współpracy transgranicznej nie może mieć ogólnego upoważnienia ani też nie może mieć uprawnień do podejmowania działań o charakterze powszechnym.

Artykuł 6

1. Działania podejmowane przez wspólnoty i władze terytorialne na podstawie Porozumienia o współpracy tansgranicznej podlegają takiej samej kontroli, jaka jest przewidziana przez prawo każdej z Umawiających się Stron wobec działań podejmowanych przez wspólnoty i władze terytorialne.

2. Działania podejmowane przez organy współpracy tansgranicznej utworzone na mocy Porozumienia są poddane kontroli przewidzianej przez prawo państwa, w którym ten organ ma siedzibę, jednakże bez naruszania interesów wspólnot i władz terytorialnych innych państw. Organ współpracy transgranicznej powinien rozpatrzyć wnioski o informację zgłaszane przez władze państw, do których należą wspólnoty i władze terytorialne. Władze kontrolne Umawiających się Stron będą poszukiwać właściwych środków koordynacyjnych oraz informacyjnych.

3. Działania podejmowane przez organa przewidziane w art. 5 ust. 1 podlegają takiej samej kontroli, jaka jest przewidziana przez prawo każdej z Umawiających się Stron wobec działań podejmowanych przez wspólnoty i władze terytorialne, które zawarły Porozumienie.

Artykuł 7

Ewentualne kwestie sporne, jakie mogą wyniknąć z funkcjonowania organu współpracy transgranicznej, będą rozpatrywane przez właściwe organy sądowe zgodnie z prawem wewnętrznym lub zgodnie z Umową międzynarodową ..."

Wybór Konwencji Rady Europy, Warszawa 1999, s. 194-196.

c. Europejskie prawo mniejszości narodowych

Zmiany jakie nastąpiły w Europie Wschodniej i na obszarze byłego ZSRR po roku 1990 przyczyniły się do powstania nowego rodzaju napięć i konfliktów na tle etnicznym i narodowościowym. Wychodząc z założenia, że jednym z ważnych warunków stabilności, bezpieczeństwa demokracji i pokoju na kontynencie europejskim jest poszanowanie przez pluralistyczne społeczności nie tylko etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej tożsamości każde j osoby należącej do mniejszości narodowej, lecz również stworzenie warunków dla jej wyrażania, zachowania i rozwoju.

W tym celu Rada Europy opracowała Konwencję Ramową o ochronie mniejszości narodowej, która została podpisana w Strasburgu 1 lutego 1995 r. Wobec zasadniczej rozbieżności stanowisk państw, wynikającej w znacznej mierze z ich motywacji politycznej konwencja nie zawiera definicji mniejszości narodowych, odnosi się natomiast do poszczególnych osób zakwalifikowanych do nich ze względów przynależności etnicznej, religii i języka.

Sprawy odnoszące się do realizacji konwencji wchodzą w zakres kompetencji Komitetu Ministrów Rady Europy, a nie Europejskiej Komisji Praw Człowieka lub Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

KONWENCJA RAMOWA O OCHRONIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH

Strasburg, 1 lutego 1995 r.

„... Dział I

Artykuł 1

Ochrona mniejszości narodowych oraz praw i wolności osób należących do tych mniejszości stanowi integralną część międzynarodowej ochrony praw człowieka i, jako taka, wchodzi w zakres współpracy międzynarodowej.

Artykuł 2

Postanowienia niniejszej Konwencji Ramowej będą stosowane w dobrej wierze, w duchu zrozumienia i tolerancji oraz w zgodzie z zasadami dobrego sąsiedztwa, przyjaznych stosunków i współpracy pomiędzy Państwami.

Artykuł 3

1. Każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nie należącej do takiej mniejszości, a wybór taki lub korzystanie związanych z tym wyborem praw nie pociągnie za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków.

2. Osoby należące do mniejszości narodowych mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej indywidualnie, jak też wspólnie z innymi.

Dział II

Artykuł 4

1. Strony zobowiązują się zagwarantować osobom należącym do mniejszości narodowych prawo do równości wobec prawa oraz jednakową ochronę prawa. W tym względzie, jakakolwiek dyskryminacja wynikająca z przynależności do mniejszości narodowej jest zabroniona.

2. Strony zobowiązują się do przyjęcia, tam gdzie to konieczne, odpowiednich środków w celu popierania, we wszystkich sferach życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pełnej i rzeczywistej równości pomiędzy osobami należącymi do mniejszości

narodowej a osobami należącymi do większości. W tym względzie wezmą pod uwagę specyficzne warunki osób należących do mniejszości narodowych.

3. Środki przyjęte zgodnie z ust. 2 nie będą uważane za akt dyskryminacji.

Artykuł 5

1. Strony zobowiązują się wspierać tworzenie warunków koniecznych do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich kultury, a także zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego.

2. Bez uszczerbku dla środków podejmowanych stosownie do ich generalnej polityki integracyjnej, Strony powstrzymają się od działań lub praktyk mających na celu asymilację osób należących do mniejszości narodowych wbrew ich woli i będą chronić te osoby przed jakimkolwiek działaniem mającym na celu taką asymilację.

Artykuł 6

1. Strony będą umacniać ducha tolerancji oraz dialog międzykulturowy i podejmą skuteczne środki w celu wspierania wzajemnego poszanowania, zrozumienia i współpracy pomiędzy wszystkimi osobami żyjącymi na ich terytoriach niezależnie od ich tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej, zwłaszcza w zakresie edukacji, kultury i środków przekazu.

2. Strony zobowiązują się podjąć odpowiednie środki chroniące osoby, które mogą być obiektem zastraszenia bądź też aktów dyskryminacji, wrogości lub przemocy będących skutkiem ich etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej tożsamości.

Artykuł 7

Strony zapewniają poszanowanie praw każdej osobie należącej do mniejszości narodowej do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, swobodnego stowarzyszania się, wolności wyrażania opinii, wolności myśli, sumienia i religii.

Artykuł 8

Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do uzewnętrzniania jego/jej religii lub przekonań, a także prawo do zakładania instytucji organizacji i stowarzyszeń religijnych.

Artykuł 9

1. Strony zobowiązują się uznać, że prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do wolności wyrażania opinii obejmuje wolność posiadania własnych opinii oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei w języku mniejszości bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Strony zapewniają, w ramach ich systemów prawnych, że osoby należące do mniejszości narodowych nie będą dyskryminowane w dostępie do środków przekazu.

2. Ustęp 1 nie wyklucza prawa Stron do poddania procedurze koncesjonowania – wykluczającej dyskryminację i opartej na obiektywnych kryteriach rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych lub przedsiębiorstw kinematograficznych.

3. Strony nie będą zabraniać tworzenia i wykorzystywania przez osoby należące do mniejszości narodowych drukowanych środków przekazu. W ramach uregulowań prawnych

odnoszących się do rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych zapewnią, na tyle, na ile to możliwe, oraz uwzględniając postanowienia ust. 1, że osoby należące do mniejszości narodowych będą miały możliwość tworzenia i używania ich własnych środków przekazu.

4. W ramach swoich systemów prawnych, Strony przyjmą stosowne środki w celu ułatwienia osobom należącym do mniejszości narodowych dostępu do środków przekazu oraz w celu wspierania tolerancji i ułatwienia pluralizmu kulturalnego.

Artykuł 10

1. Strony zobowiązują się do uznania prawa każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do swobodnego używania, bez jakiejkolwiek ingerencji, jego/jej języka mniejszości, zarówno prywatnie jak i publicznie, ustnie oraz pisemnie.

2. Na obszarach zamieszkałych tradycyjnie lub w znaczącej ilości przez osoby należące do mniejszości narodowej, jeśli osoby te tego sobie zażyczą, i tam, gdzie takie życzenie odpowiada rzeczywistym potrzebom, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, warunki, które umożliwiają używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi.

3. Strony zobowiązują się zagwarantować prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do niezwłocznego poinformowania, w języku dla niego/jej zrozumiałym, o przyczynach jego/jej zatrzymania i o wszystkich oskarżeniach wysuniętych przeciwko niemu/niej oraz do obrony przez niego samego/nią samą w tym języku, także, jeśli to konieczne, przy bezpłatnej pomocy tłumacza.

Artykuł 11

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do używania jego/jej nazwiska (patronimika) i imion w języku mniejszości oraz ich oficjalnego uznania zgodnie z trybem przyjętym w ich ustawodawstwie.

2. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do umieszczania w jego lub jej języku znaków, napisów i innych informacji o charakterze prywatnym w sposób widoczny dla osób postronnych.

3. W rejonie tradycyjnie zamieszkałych przez znaczącą ilość osób należących do mniejszości narodowej Strony będą starać się, zgodnie z obowiązującym prawem, w tym także tam gdzie to stosowne, umowami z innymi państwami oraz przy uwzględnieniu ich specyficznych warunków, umieszczać również w języku mniejszości, tradycyjne nazwy lokalne. nazwy ulic i inne oznakowania topograficzne o charakterze publicznym, jeśli istnieje tam wystarczające zapotrzebowanie na takie oznakowania.

Artykuł 12

1. Strony podejmą, tak gdzie jest to właściwe, środki w zakresie oświaty i badań naukowych, w celu szerzenia wiedzy o kulturze, historii, języku i religii ich mniejszości narodowych oraz większości ludności.

2. W związku z tym, Strony, między innymi, zapewniają odpowiednie możliwości kształcenia nauczycieli i dostępu do podręczników oraz ułatwiają kontakty pomiędzy uczniami a nauczycielami z różnych środowisk.

3. Strony zobowiązują się popierać równy dostęp osób należących do mniejszości narodowych do oświaty na wszystkich poziomach.

Artykuł 13

1. W ramach swoich systemów oświatowych Strony uznają prawo osób należących do mniejszości narodowej do zakładania i prowadzenia ich własnych, prywatnych instytucji oświatowych i szkoleniowych.

2. Wykonywanie tego prawa nie pociąga za sobą żadnych zobowiązań finansowych Stron.

Artykuł 14

1. Strony zobowiązują się uznać prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jego/jej języka mniejszości.

2. W rejonach zamieszkałych tradycyjnie lub przez znaczącą liczbę osób należących do mniejszości narodowych, jeśli jest na to wystarczające zapotrzebowanie, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, w ramach swoich systemów oświatowych, osobom należącym do tych mniejszości, odpowiednie możliwości uczenia się języka mniejszości lub nauki w tym języku.

3. Ustęp 2 niniejszego artykułu będzie realizowany bez uszczerbku dla nauki języka oficjalnego lub nauczania w tym języku.

Artykuł 15

Strony stworzą warunki niezbędne do rzeczywistego uczestniczenia przez osoby należące do mniejszości narodowych w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym, a także w sprawach publicznych, zwłaszcza tych, które ich dotyczą.

Artykuł 16

Strony powstrzymują się od stosowania środków zmieniających proporcje narodowościowe ludności w rejonach zamieszkałych przez osoby należące do mniejszości narodowych i mających na celu ograniczenie praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej.

Artykuł 17

1. Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do ustanawiania i utrzymywania swobodnych i pokojowych kontaktów poprzez granice z osobami legalnie przebywającymi w innych Państwach, w szczególności z tym, z którymi łączy ich tożsamość etniczna, kulturalna, językowa lub religijna, albo też wspólne dziedzictwo kulturowe.

2. Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do uczestniczenia w działaniach organizacji pozarządowych zarówno na szczeblu krajowym jak i międzynarodowym.

Artykuł 18

1. Strony będą starać się zawierać, tam gdzie to konieczne, dwustronne i wielostronne porozumienia z innymi Państwami, w szczególności z Państwami sąsiedzkimi, w celu zapewnienia ochrony osobom należącym do mniejszości narodowych.

2. Tam, gdzie to stosowne, Strony podejmą środki zachęcające do współpracy transgranicznej.

Artykuł 19

Strony zobowiązują się do poszanowania i realizacji zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej i wprowadzania, tam, gdzie to konieczne, tylko takich ich ograniczeń, restrykcji lub odstępstw, które są przewidziane w międzynarodowych instrumentach prawnych – w szczególności w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w takim zakresie, w jakim odpowiadają one prawom i wolnościom wynikających z powyższych zasad.

Dział II

Artykuł 20

Każda osoba należąca do mniejszości narodowej, korzystając z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej, zobowiązana jest respektować ustawodawstwo krajowe oraz prawa innych osób, w szczególności należących do większości lub innych mniejszości narodowych.

Artykuł 21

Żadnego z postanowień niniejszej Konwencji Ramowej nie można interpretować jako przyznającego prawo do angażowania się w jakąkolwiek działalność, lub prowadzenia jakichkolwiek działań sprzecznych z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego, w szczególności suwerennej równości, integralności terytorialnej i politycznej niezależności Państw.

Artykuł 22

Żadne z postanowień niniejszej Konwencji Ramowej nie może być rozumiane jako ograniczające lub naruszające jakiekolwiek prawa człowieka i podstawowe wolności, które mogą być zapewnione przez prawo którejkolwiek Umawiającej się Strony lub przez inne porozumienia, których Państwo to jest Stroną.

Artykuł 23

Prawa i wolności wynikające z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej, w takim zakresie, w jakim są one przedmiotem odpowiednich postanowień Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności lub Protokołów Dodatkowych do niej, będą rozumiane zgodnie z postanowieniami tej ostatniej.

Dział IV

Artykuł 24

1. Komitet Ministrów będzie nadzorował realizację niniejszej Konwencji Ramowej przez Umawiające się Strony.

2. Strony, które nie są członkami Rady Europy, będą uczestniczyć w systemie nadzorowania realizacji Konwencji zgodnie z trybem, który zostanie określony.

Artykuł 25

1. W ciągu jednego roku następującego po wejściu w życie niniejszej Konwencji Ramowej w stosunku do Umawiającej się Strony, ta ostatnia przekaże Sekretarzowi Generał-

nemu Rady Europy pełną informację o prawnych i innych środkach podjętych w celu wprowadzenia w życie zobowiązań określonych w niniejszej Konwencji Ramowej.

2. Następnie, każda Strona będzie przekazywać Sekretarzowi Generalnemu okresowo, i kiedykolwiek Komitet Ministrów o to poprosi, wszelkie inne informacje związane z realizacją niniejszej Konwencji Ramowej.

3. Sekretarz Generalny będzie przesyłał Komitetowi Ministrów informacje przekazane zgodnie z warunkami niniejszego artykułu.

Artykuł 26

1. W ocenie stosowności środków podjętych przez Strony w celu wprowadzenia w życie zasad określonych w niniejszej Konwencji Ramowej Komitet Ministrów będzie wspomagany przez komitet doradczy, którego członkowie będą uznanymi ekspertami w zakresie ochrony mniejszości narodowych.

2. Skład tego komitetu doradczego i jego reguły działania będą określone przez Komitet Ministrów w ciągu jednego roku następującego po wejściu w życie niniejszej Konwencji Ramowej ..."

Wybór konwencji Rady Europy, Warszawa 1999, s. 152-158.

3. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO)

a. NATO jako organizacja współdziałania państw na rzecz międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

Chociaż Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego została powołana w celach obrony, to wśród swoich zadań przyjęła również „wspieranie stabilności i dobrobytu obszaru północnoatlantyckiego i zachowanie pokoju i bezpieczeństwa".

W skład struktury organów NATO wchodzą:

• Rada Północnoatlantycka, która jest odpowiedzialna za określanie celów organizacji i ich realizacji oraz za uzgadnianie wytycznych na podstawie których przygotowywane są plany wojskowe. Zbiera się zazwyczaj dwa razy w roku na szczeblu ministrów spraw zagranicznych i ministrów obrony. Dla omówienia szczególnie ważnych problemów może zbierać się na szczeblu szefów państw i rządów. Rada podejmuje uchwały jednomyślnie.

Pomocniczymi organami Rady są:

a) Komitet Planowania obrony, który opracowuje wytyczne dla wojskowych organów NATO,

b) Komitet Planowania Nuklearnego, zajmujący się problemami nuklearnymi odnoszącymi się do polityki bezpieczeństwa i obrony organizacji.

• Główny organ wojskowy NATO – Komitet Wojskowy. Do podstawowych zadań Komitetu należą: udzielanie zaleceń władzom politycznym NATO dotyczących problemów

takie organy pomocnicze, jakie okażą się konieczne; w szczególności utworzy ona natychmiast komitet obrony, którego zadaniem będzie zalecanie środków potrzebnych, do wykonania postanowień artykułów 3 i 5.

Artykuł 10

Strony mogą, za jednomyślną zgodą, zaprosić do przystąpienia do niniejszego Traktatu każde inne państwo europejskie będące w stanie popierać zasady niniejszego Traktatu i przyczynić się do bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego. Każde państwo w ten sposób zaproszone może stać się Stroną Traktatu, składając Rządowi Stanów Zjednoczonych Ameryki dokument przystąpienia. Rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki powiadomi każdą ze Stron o złożeniu każdego takiego dokumentu przystąpienia ..."

B. Jabłoński, S. Kamiński, NATO acquis, Warszawa 1998, s. 13-17.

Koncentrując w początkowej fazie główną uwagę i działalność na sprawach obronności i współpracy wojskowej, NATO w miarę postępów odprężenia w stosunkach Wschód-Zachód podjęła dialog wielostronny z Układem Warszawskim[66] na tematy dotyczące bezpieczeństwa europejskiego. Jego wynikiem było uzgodnienie rozpoczęcia w Helsinkach w 1972 r. Konferencji Przygotowawczej do Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie i w tym samym czasie wstępnych rozmów w Wiedniu na temat sił konwencjonalnych w Europie.

Odpowiednio do nowych potrzeb została dostosowana struktura organów NATO. Oprócz wojskowych organów jak Komitet Wojskowy, Komitet Planowania Obrony, zaczęto tworzyć organy o charakterze niewojskowym, jak m.in. Komitety: Polityczny, Ekonomiczny i Naukowy.

Zmiany ustrojowe, jakie nastąpiły w Europie Środkowej, rozpad ZSRR i likwidacja organizacji Układu Warszawskiego postawiły przed NATO nowe zadania. Oceniając sytuację stworzoną tymi wydarzeniami, jako „zakończenie zimnej wojny", wprowadziła istotne zmiany do swojej doktryny i strategii. Zaproponowała państwom Europy Środkowej i Wschodniej nawiązanie dialogu politycznego i rozwój kontaktów wojskowych[67]. Na spotkaniu na szczycie w Rzymie 7 listopada 1991 r. ogłoszono „Deklarację na temat pokoju" i powołano Północnoatlantycką Radę Współpracy, do której zaproszono państwa Europy Środkowej i Wschodniej.

Zgodnie z propozycjami tego szczytu ustanowiono mechanizm konsultacji i współpracy NATO z tymi państwami. Oprócz dorocznych spotkań z Radą Atlantycką na szczeblu ministrów spraw zagranicznych i obrony przewidziano spotkania co dwa miesiące na szczeblu ambasadorów, a także w miarę potrzeby dodatkowe spotkania na różnych szczeblach. Ustalono, że „konsultacje i współpraca będą się koncentrować na sprawach bezpieczeństwa i im pokrewnych, takich jak planowanie obrony, koncepcyjne podejście do kontroli zbrojeń, demokratyczne koncepcje stosunków między cywilami a wojskowymi, cywilno-wojskowa koordynacja kierowania ruchem lotniczym oraz przestawianie produkcji obronnej na cele cywilne[68]".

Pierwsze posiedzenie Północnoatlantyckiej Rady Współpracy odbyło się w Brukseli 20 grudnia 1991 r. W przyjętym na nim oświadczeniu dokonano oceny sytuacji międzynarodowej, uzasadniającej zacieśnienie współdziałania jej uczestników.

OŚWIADCZENIE PÓŁNOCNOATLANTYCKIEJ RADY WSPÓŁPRACY W SPRAWIE DIALOGU, PARTNERSTWA I WSPÓŁPRACY

Bruksela, 20 grudnia 1991 r.

„2. ... Zdając sobie sprawę z pozytywnego wpływu NATO jako źródła stabilności, uważamy, że naszym wspólnym celem jest przyczynianie się do umacniania europejskiego bezpieczeństwa poprzez działania na rzecz stabilności w Europie Środkowej i Wschodniej. Bezpieczeństwo jest niepodzielne, a bezpieczeństwo każdego z naszych państw jest nierozerwalnie związane z bezpieczeństwem wszystkich Państw Uczestniczących w KBWE.

Konsolidacja i utrzymanie na całym kontynencie społeczeństw demokratycznych oraz ich wolności od jakichkolwiek form przymusu czy zastraszenia jest więc przedmiotem troski nas wszystkich. Zbliżając się do siebie pragniemy umacniać ogromny postęp, jaki już został osiągnięty w całej Europie w ustanowieniu trwałych instytucji demokratycznych, poszanowaniu praw człowieka i wolności gospodarczej. Sukces wysiłków na rzecz stworzenia nowoczesnych, konkurencyjnych gospodarek rynkowych jest niezbędny dla przezwyciężenia poważnych różnic gospodarczych i wzmocnienia tym samym naszego wspólnego bezpieczeństwa i stabilizacji. Ponownie potwierdzamy potrzebę dalszego wspierania tych wysiłków wszystkimi dostępnymi środkami.

3. Jesteśmy zdecydowani wnieść kolejny istotny wkład, aby osiągnąć nasz wspólny cel: nie podzielną i wolną Europę. Nasze nowe wspólne przedsięwzięcie przyczyni się do wzmocnienia roli KBWE i do osiągnięcia jej celów bez osłabiania kompetencji i mechanizmów tego procesu. Poszukujemy architektury dla nowej Europy, solidnie opartej na zasadach i postanowieniach Aktu Końcowego z Helsinek i Karty Paryskiej. Bezpieczeństwo opiera się obecnie na szerokiej formule obejmującej w stopniu większym niż kiedykolwiek aspekty polityczne, gospodarcze, społeczne i ekologiczne, jak również obronne. Z tego powodu wzajemnie zazębiający się system, w którym instytucje takie, jak KBWE, Sojusz Atlantycki, Wspólnota Europejska, UZE i Rada Europy wzajemnie się uzupełniają, może najlepiej strzec wolności, bezpieczeństwa i pomyślności wszystkich państw europejskich i północnoamerykańskich. Ważną częścią tej wszechstronnej architektury bezpieczeństwa będą również ramy współpracy regionalnej ...".

Zbiór Dokumentów, 1992, nr 2, s. 152-156.

Program tego współdziałania ulegał stopniowo rozszerzeniu. Na sesji Północnoatlantyckiej Rady Współpracy 18 grudnia 1992 r. podjęto decyzję w sprawie wymiany doświadczeń w dziedzinie realizacji misji pokojowych, w związku z tym powołano Grupę Nadzwyczajną do współpracy w utrzymaniu pokoju, a następnie zainicjowano kontakty państw Europy Środkowej i Wschodniej z komitetami i innymi gremiami NATO zajmującymi się kwestiami obronności.

Jakościowo mowy, etapem we współpracy państw Europy Środkowej i Wschodniej z NATO było podpisanie przez nie „Dokumentu ramowego w sprawie tzw. Partnerstwa dla Pokoju".

PARTNERSTWO DLA POKOJU. DOKUMENT RAMOWY
Bruksela, 10-11 stycznia 1994 r.

„1. Zgodnie z zaproszeniem wystosowanym przez szefów państw i rządów na spotkaniu 10 i 11 stycznia 1994 r. państwa-członkowie Sojuszu Północnoatlantyckiego i pozostałe państwa przyjmujące ten Dokument, postanawiając pogłębić więzi polityczne i wojskowe oraz przyczynić się do wzmocnienia bezpieczeństwa na obszarze euroatlantyckim, niniejszym ustanawiają, w ramach Północnoatlantyckiej Rady Współpracy, Partnerstwo dla Pokoju.

2. Partnerstwo to ustanawia się jako wyraz wspólnego przekonania, iż stabilność i bezpieczeństwo na obszarze euroatlantyckim można osiągnąć tylko poprzez współpracę i wspólne działanie. Ochrona i poparcie dla podstawowych swobód i praw człowieka, zabezpieczanie wolności, sprawiedliwości oraz pokoju przez demokrację to wspólne i fundamentalne wartości Partnerstwa. Włączając się do Partnerstwa, państwa-członkowie Sojuszu Północnoatlantyckiego i pozostałe państwa przyjmujące ten dokument przywołują zobowiązanie do ochrony społeczeństw demokratycznych, ich wolności od przymusu i zastraszania oraz do utrzymania zasad prawa międzynarodowego. Państwa potwierdzają swoją wolę wypełniania w dobrej wierze zobowiązań Karty Narodów Zjednoczonych i zasad Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, w tym szczególnie powstrzymywania się od groźby użycia lub użycia siły przeciwko terytorialnej integralności i politycznej niezależności jakiegokolwiek państwa, poszanowania istniejących granic i rozwiązywania sporów środkami pokojowymi. Państwa potwierdzają również zobowiązanie do przestrzegania Aktu Końcowego z Helsinek i wszystkich kolejnych dokumentów KBWE oraz do wypełniania uzgodnień i zobowiązań przyjętych w zakresie rozbrojenia i kontroli zbrojeń.

3. Inne państwa[69] przyjmujące ten Dokument będą współpracowały z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego w dążeniu do osiągnięcia następujących celów:

a) działanie na rzecz przejrzystości w narodowym planowaniu obronnym i pracach nad budżetami wojskowymi;

b) zapewnienie demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi;

c) utrzymywanie zdolności i gotowości do wnoszenia wkładu, w zależności od uwarunkowań konstytucyjnych, w operacje prowadzone pod auspicjami ONZ lub KBWE;

d) rozwój współpracy wojskowej z NATO, w zakresie wspólnego planowania, szkolenia i ćwiczenia w celu wzmocnienia zdolności państw do podejmowania misji pokojowych, poszukiwawczo-ratowniczych, humanitarnych i innych, które mogą być później uzgodnione;

e) rozwój w perspektywie długookresowej – sił lepiej przygotowanych do prowadzenia działań z siłami członków Sojuszu Północnoatlantyckiego.

4. Inne kraje przyjmujące ten Dokument dostarczą władzom NATO Dokumenty Prezentacyjne określające kroki, jakie podejmą dla osiągnięcia celów politycznych Partner-

stwa, oraz zasoby militarne i inne, które będą mogły zostać użyte w działaniach podejmowanych w ramach Partnerstwa. NATO zaproponuje program ćwiczeń i innych działań w ramach Partnerstwa, zgodny z jego celami. Na postawie tego programu i Dokumentu Prezentacyjnego każde z państw przyjmujących ten Dokument stworzy wspólnie z NATO indywidualny Program Partnerstwa.

5. Przygotowując i wprowadzając indywidualne Programy Partnerstwa inne państwa przyjmujące ten Dokument mogą, na własny koszt i w uzgodnieniu z Sojuszem oraz, w niezbędnym zakresie z właściwymi władzami belgijskimi, ustanowić własne biura łącznikowe przy Kwaterze Głównej NATO w Brukseli ...

6. Inne państwa przyjmujące Dokument akceptują następujące ustalenia:

- państwa, które przewidują udział w misjach, wskazanych w art. 3(d), będą uczestniczyć, gdy zaistnieje potrzeba, we właściwych ćwiczeniach NATO;
- państwa będą pokrywały koszty swego uczestnictwa w działaniach w ramach Partnerstwa oraz będą się starały uczestniczyć w ponoszeniu ciężarów związanych z organizowaniem ćwiczeń, w których będą brały udział;
- państwa mogą wysłać, na podstawie właściwego porozumienia, stałych oficerów łącznikowych do oddzielnej Komórki Koordynacyjnej Partnerstwa w Mons (Belgia), która z upoważnienia Rady Północnoatlantyckiej zajmować się będzie planowaniem wojskowym niezbędnym dla realizacji Programów Partnerstwa;
- państwa biorące udział w planowaniu i ćwiczeniach wojskowych będą miały dostęp do określonych danych technicznych NATO niezbędnych, dla współdziałania;
- opierając się na środkach KBWE dotyczących planowania obronnego, inne państwa przyjmujące ten Dokument i kraje NATO będą wymieniały informacje na temat kroków podjętych lub aktualnie podejmowanych w celu zwiększenia przejrzystości w planowaniu obronnym i tworzeniu budżetu, a także w celu zapewnienia demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi;
- państwa mogą uczestniczyć we wzajemnej wymianie informacji na temat planowania obronnego i prac nad budżetem, która będzie rozwijana w ramach Północnoatlantyckiej Rady Współpracy – Partnerstwa dla Pokoju.

7. Zgodnie ze swym zaangażowaniem na rzecz realizacji celów Partnerstwa dla Pokoju członkowie Sojuszu Północnoatlantyckiego będą:

- rozwijać z innymi państwami przyjmującymi ten Dokument proces planowania i przeglądu jako podstawę do rozpoznania i oceniania sił i środków, które mogłyby zostać udostępnione przez nie dla wielonarodowego szkolenia, ćwiczeń i operacji we współdziałaniu z siłami Sojuszu;
- popierać koordynację wojskową i polityczną w Kwaterze Głównej NATO w celu wytyczenia kierunku i określenia reguł odnoszących się do działań w ramach Partnerstwa z innymi państwami przyjmującymi ten dokument, włącznie z planowaniem, szkoleniem, ćwiczeniami i kształtowaniem doktryny;

8. NATO będzie odbywać konsultacje z każdym aktywnym uczestnikiem Partnerstwa, w wypadku gdy taki partner odczuje bezpośrednie zagrożenie dla swej integralności terytorialnej, niezależności politycznej lub bezpieczeństwa".

Zbiór Dokumentów, 1994, nr 1, s. 167-171.

W latach 1996-1997 NATO podjęła ważne decyzje polityczne, które mają duże znaczenie dla przyszłego rozwoju budowania nowej architektury bezpieczeństwa w Europie. Ich założenia zostały przedstawione w specjalnej deklaracji przyjętej przez szefów państw i rządów państw NATO w Madrycie.

DEKLARACJA MADRYCKA O EUROATLANTYCKIM BEZPIECZEŃSTWIE I WSPÓŁPRACY
Madryt, 8 lipca 1997 r.

„1. My, szefowie państw i rządów krajów członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego przybyliśmy razem do Madrytu, by nadać kształt nowemu NATO w miarę jak zmierzamy ku XXI wiekowi ... . Naszym celem jest wzmocnienie pokoju i stabilności w obszarze euroatlantyckim.

Wyłania się nowa Europa, Europa większej integracji i współpracy. Powstaje otwarta architektura bezpieczeństwa europejskiego, do której wnosimy swój wkład, wraz z innymi organizacjami europejskimi. Nasz Sojusz będzie nadal motorem tego procesu.

2. Zmierzamy ku realizacji naszej wizji sprawiedliwego i trwałego porządku pokojowego w całej Europie, opartego na przestrzeganiu praw człowieka, wolności i demokracji. W oczekiwaniu na 50 rocznicę Traktatu Północnoatlantyckiego, ponownie potwierdzamy nasze zaangażowanie na rzecz mocnego, dynamicznego partnerstwa pomiędzy sojusznikami europejskimi i północnoatlantyckimi, które było dotąd i nadal będzie podstawą istnienia Sojuszu oraz wolnej i pomyślnie rozwijającej się Europy. Żywotność więzi transatlantyckiej skorzysta na rozwoju prawdziwego zrównoważonego partnerstwa, w którym Europa bierze na siebie większą odpowiedzialność. W tym duchu budujemy Europejską Tożsamość w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony w ramach NATO. Sojusz i Unia Europejska podzielają wspólne interesy strategiczne. Witamy z zadowoleniem porozumienia osiągnięte na posiedzeniu Rady Europejskiej w Amsterdamie[70]. NATO pozostanie zasadniczym forum konsultacji dla swych członków oraz miejscem uzgadniania polityki mającej wpływ na bezpieczeństwo i zobowiązania obronne sojuszników w ramach Traktatu Waszyngtońskiego.

3. Utrzymując naszą kluczową funkcję zbiorowej obrony, zaadaptowaliśmy nasze struktury polityczne i wojskowe w celu poprawy naszej zdolności sprostania nowym wyzwaniom regionalnego kryzysu i opanowywania konfliktów. Stały wkład NATO w pokój w Bośni i Hercegowinie oraz współpraca na bezprecedensową skalę z innymi krajami i organizacjami międzynarodowymi odzwierciedlają oparte na współpracy podejście, które stanowi klucz do budowania wspólnego bezpieczeństwa. Tworzy się nowe NATO: nowe NATO dla nowej i nie podzielonej Europy.

4. Bezpieczeństwo członków NATO jest nieodłącznie związane z bezpieczeństwem całej Europy. Poprawa warunków bezpieczeństwa i stabilności w krajach obszaru euroatlantyckiego, w których pokój jest kruchy i obecnie przeważa niestabilność, pozostaje dla Sojuszu jedną z głównych spraw. Konsolidacja demokratycznych i wolnych społeczeństw na całym kontynencie, zgodnie z zasadami OBWE, jest dlatego przedmiotem bezpośredniej i materialnej troski dla Sojuszu. Polityką NATO, jest budowanie skutecznej współpracy poprzez działania wychodzące na zewnątrz, włączając w to Euroatlantycką Radę Partnerstwa, z wolnymi krajami, które podzielają wartości Sojuszu, w tym z członkami Unii Europejskiej, jak również kandydatami do członkostwa w niej ..."

Bliżej NATO. Biuletyn Informacyjny Biblioteki Sejmowej, nr 4 z 1997 r., s. 26

Na sesji Rady NATO w Sintra podjęto 29 maja 1997 r. decyzje mające na celu rozwinięcie i wzmocnienie Partnerstwa dla Pokoju:

- uzgodniono środki mające na celu wzmożenie konsultacji politycznych w ramach tego partnerstwa i zwiększenie udziału uczestniczących w nim państw w podejmowaniu decyzji i planowaniu jego operacji[71];
- utworzono Euroatlantycką Radę Partnerstwa, która zastąpiła Północnoatlatycką Radę Współpracy. Pierwsze posiedzenie nowo utworzonej Rady odbyło się 30 maja 1997 r.

DOKUMENT PODSTAWOWY EUROATLANTYCKIEJ RADY PARTNERSTWA (EAPC) Sintra, 30 maja 1997 r.

„1. Kraje członkowskie Północnoatlantyckiej Rady Partnerstwa i kraje uczestniczące w Partnerstwie dla Pokoju, zdecydowane podnieść na jakościowo nowy poziom swą współpracę polityczną i wojskową, bazując na sukcesie Północnoatlantyckiej Rady Współpracy i Partnerstwa dla Pokoju, postanowiły utworzyć Euroatlantycką Radę Partnerstwa. Czyniąc to potwierdzają ponownie swe wspólne zaangażowanie w umacnianie i rozszerzanie pokoju i stabilności w obszarze euroatlantyckim, na podstawie wspólnie uznawanych wartości i zasad, które leżą u podłoża ich współpracy, a szczególnie tych wyznaczonych w Dokumencie ramowym Partnerstwa dla Pokoju.

2. Euroatlantycka Rada Partnerstwa będzie nowym mechanizmem współpracy, który stworzy ramy dla zwiększonych wysiłków zarówno w zakresie poszerzonego wymiaru politycznego partnerstwa, jaki i praktycznej współpracy Partnerstwa dla Pokoju, będzie w pełni uwzględniała i uzupełniała odnośne działania OBWE i innych istotnych instytucji, takich jak Unia Europejska, Unia Zachodnioeuropejska i Rada Europy.

3. Euroatlantycka Rada Partnerstwa, jako następca Północnoatlantyckiej Rady Współpracy, stworzy kompleksowe ramy dla konsultacji pomiędzy członkami na temat szerokiego zakresu zagadnień politycznych i związanych z bezpieczeństwem jako części procesu, który będzie kształtował się w praktyce. PdP w poszerzonej formie będzie w ramach tej elastycznej struktury wyraźnie rozpoznawalnym elementem. Jego podstawowe składniki pozostają w mocy. Euroatlantycka Rada Partnerstwa będzie bazować na istniejącej strukturze skiero-

wanych na zewnątrz działań NATO, zachowując ich pozytywne czynniki w celu promowania współpracy, kierując się zasadą przejrzystości. Poszerzony polityczny wymiar konsultacji i możliwość współpracy, jaką stworzy Rada, pozwoli partnerom, jeżeli zechcą, rozwinąć bezpośrednie, polityczne stosunki w ramach Sojuszu, na zasadzie indywidualnej lub grupowo. Ponadto Rada stworzy ramy dające krajom partnerskim zwiększone w możliwie największym stopniu szanse podejmowania decyzji dotyczących działań w których uczestniczą.

4. Euroatlantycka Rada Partnerstwa zachowa dwie ważne zasady leżące dotychczas u podłoża sukcesu współpracy pomiędzy sojusznikami i partnerami. Będzie miała charakter otwarty, co oznacza, że możliwości konsultacji politycznych i praktycznej współpracy będą otwarte na równi dla sojuszników, jak i dla partnerów. Zachowana też zostanie zasada indywidualnego różnicowania, co oznacza, że partnerzy będą mogli sami decydować o stopniu i obszarach współpracy z NATO.

Mechanizmy w ramach Rady nie będą miały wpływu na bilateralne zobowiązania już podjęte między partnerami a NATO lub na zobowiązania w ramach Dokumentu Ramowego PdP, w tym zapis dotyczący konsultacji zawarty w jego artykule 8.

5. Euroatlantycka Rada Partnerstwa będzie spotykać się stosownie do potrzeb i w różnych formach:

- sesji plenarnych, aby przedyskutować sprawy polityczne i związane z bezpieczeństwem, będące przedmiotem wspólnej troski, oraz w miarę potrzeby przedstawić informacje na temat działań dotyczących ograniczonej liczby uczestników;
- spotkań w węższym gronie pomiędzy Sojuszem a otwartymi grupami partnerów, poświęconych określonym funkcjom lub na zasadzie ad hoc określonym sprawom regionalnym. W takich przypadkach inni członkowie EAPC będą informowani o wynikach tych spotkań;
- spotkań w węższym gronie pomiędzy Sojuszem a grupami partnerów, którzy uczestniczą wraz z NATO w operacji pokojowej lub w Procesie Planowania i Oceny, lub w innych przypadkach, dla których ta forma spotkania zostanie uzgodniona. Inni członkowie EAPC zostaną odpowiednio poinformowani;
- indywidualnych spotkań pomiędzy Sojuszem a jednym partnerem.

Struktura

6. Euroatlantycka Rada Partnerstwa będzie zasadniczo spotykać się na szczeblu ambasadorów w Brukseli, raz na miesiąc.

7. Rada będzie spotykać się dwa razy w roku zarówno na szczeblu ministrów spraw zagranicznych, jak i ministrów obrony; w miarę potrzeby przewiduje się dodatkowe spotkania. Może również spotykać się na szczeblu szefów państw i rządów, gdy zajdzie taka potrzeba.

8. Radzie będzie przewodniczył Sekretarz Generalny Sojuszu Północnoatlantyckiego lub jego zastępca. Przedstawiciel jednego z krajów członkowskich będzie mianowany honorowym przewodniczącym na okres 6 miesięcy, w sposób który zostanie jeszcze ustalony.

9. Prace Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa będą regularnie wspierane przez Polityczno-Wojskowy Komitet Kierujący Programu Partnerstwa dla Pokoju (PMSC) oraz Komitet Polityczny (PC) zgodnie z ich usytuowaniem w ramach Sojuszu i kontaktów ze wszystkimi partnerami. Na zasadzie ad hoc Komitet Polityczny Wyższego Szczebla EAPC będzie w miarę potrzeby zajmował się kierowanymi do niego sprawami. EAPC rozważy na podstawie narastających doświadczeń praktycznych, czy poparcie to mogłoby zostać udoskonalone przez Komitet Kierujący EAPC (EAPC-S.C.), który integrowałby funkcje byłego rozszerzonego Komitetu Politycznego i Polityczno-Wojskowego Komitetu Kierującego (PMSC) w układzie NACC/PdP.

PMSC będzie spotykać się w zależności od potrzeby w konfiguracji: Sojusz z poszczególnymi partnerami lub Sojusz z grupami partnerów. PMSC i PC wraz z partnerami będą spotykać się przynajmniej raz na miesiąc lub w razie potrzeby częściej. Inne komitety NATO rozszerzą możliwości pracy z partnerami nad wspólnymi zagadnieniami i poinformują EAPC o związanych z tym pracach. Ich działania staną się częścią struktury Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa. Inne komitety NATO rozszerzą możliwości współdziałania z partnerami nad wspólnymi zagadnieniami i poinformują EAPC o związanych z tym pracach. Ich działania staną się częścią struktury Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa. Ważną częścią tej struktury będą nowe możliwości konsultacji partnerów z Komitetem Wojskowym. Komitet Wojskowy będzie również odgrywać istotną rolę w poszerzonym zakresie możliwości konsultacji i współpracy, jaki stworzy przyszła struktura wspierania EAPC.

Istota działania

10. Euroatlantycka Rada Partnerstwa przyjmie z chwilą jej ustanowienia Plan Pracy dla Dialogu, Partnerstwa i Współpracy NACC i zastąpi go w ramach swej przyszłej działalności Planem pracy EAPC. Działania ujęte w Programie Pracy Partnerstwa znajdą się również w ogólnym zakresie działania EAPC.

11. Szczegółowe obszary tematyczne, w których sojusznicy i partnerzy konsultowaliby się w ramach EAPC, mogłyby być m.in. następujące: zagadnienia polityczne i związane z bezpieczeństwem; opanowywanie kryzysów; sprawy regionalne; sprawy kontroli zbrojeń; kwestie proliferacji broni nuklearnej, biologicznej i chemicznej oraz obrony; międzynarodowy terroryzm; planowanie obrony i budżetu oraz polityka i strategia obrony; związki między bezpieczeństwem a sytuacją gospodarczą. Będzie również miejsce dla konsultacji i współpracy w takich kwestiach jak: przygotowanie do działania w sytuacji nadzwyczajnych zagrożeń i klęsk żywiołowych; współpraca w dziedzinie uzbrojenia pod egidą Konferencji Krajowych Dyrektorów do spraw Uzbrojenia (CNAD); bezpieczeństwo nuklearne; problemy ochrony środowiska związane z obroną; koordynacja cywilno-wojskowa kierowania-kontroli ruchu powietrznego; współpraca naukowa; kwestie związane z operacjami pokojowymi.

Członkowie

12. Obecni członkowie Północnoatlantyckiej Rady Współpracy i kraje uczestniczące w PdP automatycznie stają się członkami Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa, jeżeli wyrażą takie życzenie. Euroatlantycka Rada Partnerstwa jest otwarta na przystąpienie innych

państw uczestniczących w OBWE, które są w stanie i zechcą zaakceptować jej podstawowe zasady i przyczynić się do realizacji jej celów. Nowi członkowie mogą przystąpić do EAPC przyłączając się do Partnerstwa dla Pokoju, poprzez podpisanie Dokumentu Ramowego PdP i stwierdzenie, że akceptują koncepcję EAPC wyłożoną w tym dokumencie. Zachęcalibyśmy EAPC do poparcia przyjmowania jej nowych członków'.

Bliżej NATO. Biuletyn Informacyjny Biblioteki Sejmowej, nr 4, z 1997 r., s. 15-17

W tym samym czasie przystąpiono do realizacji praktycznych przedsięwzięć mających na celu rozszerzenie NATO. Prace nad przygotowaniem tego procesu podjęto w 1993 r. Utworzona w 1994 r. grupa ekspertów przygotowała „Studium o rozszerzeniu NATO", określające jego warunki. Zostało ono zaakceptowane przez Radę Sojuszu we wrześniu 1995 r. i stało się podstawą konsultacji z państwami uczestniczącymi w Partnerstwie dla Pokoju, które wyrażały zainteresowanie przystąpieniem do Sojuszu. 10 grudnia 1996 r. Rada NATO podjęta wstępną decyzję w sprawie zaproszenia „jednego lub więcej państw, wyrażających zainteresowanie przystąpieniem do Sojuszu" do rozpoczęcia rozmów. Z 12 państw, które wyraziły taką gotowość zaproszono na spotkanie na szczycie NATO w Madrycie 8 lipca 1997 r. Czechy, Polskę i Węgry. Jednocześnie podkreślono gotowość podjęcia z pozostałymi państwami rozmów o przystąpieniu w późniejszym terminie, gdy „NATO zdecyduje, że włączenie tych krajów służyłoby ogólnym interesom publicznym i strategicznym Sojuszu oraz że zwiększyłoby ogólne bezpieczeństwo i stabilność w Europie[72]".

W wyniku przeprowadzonych rokowań akcesyjnych Czechy, Polska i Węgry podpisały z NATO protokóły o przystąpieniu do Traktatu Północnoatlantyckiego.

PROTOKÓŁ DO TRAKTATU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO W SPRAWIE PRZYSTĄPIENIA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Bruksela, 16 grudnia 1997 r.

„Strony traktatu Północnoatlantyckiego podpisanego w Waszyngtonie 4 kwietnia 1949 r. przekonane, że bezpieczeństwo regionu północnoatlantyckiego zostanie umocnione poprzez przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do tego Traktatu, uzgadniają co następuje:

Artykuł I

Po wejściu w życie niniejszego Protokółu, Sekretarz Generalny Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, w imieniu wszystkich Stron, poinformuje Rząd Rzeczypospolitej Polskiej o zaproszeniu do przystąpienia do Traktatu Północnoatlantyckiego. Zgodnie z artykułem 10 Traktatu Rzeczpospolita Polska stanie się Stroną z dniem zdeponowania swojego dokumentu przystąpienia Rządowi Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Artykuł II

Niniejszy Protokół nabierze mocy prawnej, kiedy każda ze Stron traktatu Północnoatlantyckiego notyfikuje Rządowi Stanów Zjednoczonych Ameryki o jego akceptacji. Rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki poinformuje wszystkie Strony Traktatu Północnoatlantyckiego o otrzymaniu takiej notyfikacji i o uprawomocnieniu się niniejszego Protokołu"

Bliżej NATO. Biuletyn Informacyjny Biblioteki Sejmowej, nr 5 z 1997 r., s. 16

Po ratyfikacji Protokołu przez Prezydenta RP Polska złożyła 12 marca 1999 r., zgodnie z jego art. I, dokument o swoim przystąpieniu do NATO i stała się jej członkiem.

Ważnym elementem w budowie podstaw przyszłego systemu bezpieczeństwa europejskiego było również podpisanie przez NATO Aktu podstawowego o stosunkach dwustronnych, współpracy i bezpieczeństwa z Rosją 27 maja 1997 r. i Karty o szczególnym partnerstwie między Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego i Ukrainą 9 lipca 1997 r. Obydwie te umowy określiły dziedziny i procedury współdziałania stron w sprawach dotyczących różnych aspektów bezpieczeństwa międzynarodowego.

AKT PODSTAWOWY O STOSUNKACH DWUSTRONNYCH, WSPÓŁPRACY I BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZY NATO I FEDERACJĄ ROSYJSKĄ

Paryż, 27 maja 1997 r.

„Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego i jej państwa członkowskie z jednej strony oraz Federacja Rosyjska z drugiej, określane dalej jako NATO i Rosja, na podstawie trwałego zobowiązania politycznego podjętego na najwyższym politycznym szczeblu, będą budować wspólnie trwały i powszechny pokój w regionie euroatlantyckim na zasadach demokracji i opartego na współpracy bezpieczeństwa ... . Niniejszy Akt potwierdza ich zdecydowanie co do budowy stabilnej, pokojowej i nie podzielonej Europy, jednolitej i wolnej, z korzyścią dla wszystkich zamieszkujących ją narodów. Podjęcie tego zobowiązania na najwyższym szczeblu wyznacza początek nowych stosunków między NATO i Rosją. Zamierzają one rozwijać silne, stabilne i trwałe partnerstwo na zasadzie wspólnych interesów, wzajemności i przejrzystości. Akt niniejszy określa cele i mechanizmy konsultacji, współpracy, wspólnego podejmowania decyzji oraz wspólnego działania, które stanowić będą główną treść stosunków między NATO i Rosją ...

II. Mechanizm konsultacji i współpracy, Stała Wspólna Rada NATO-Rosja

Dla realizacji zadań i celów sformułowanych w tym Akcie oraz opracowania wspólnego podejścia do bezpieczeństwa europejskiego i problemów politycznych, NATO i Rosja utworzą Stałą Wspólną Radę NATO-Rosja ... .

Stała Wspólna Rada zapewni mechanizmy konsultacji, koordynacji i podejmowania w możliwie największym zakresie, odpowiednio do potrzeb, wspólnych decyzji i wspólnych działań związanych z zagadnieniami bezpieczeństwa, będącymi przedmiotem powszechnej troski. Konsultacje nie będą dotyczyć ani wewnętrznych spraw NATO, państw członkowskich NATO, ani też Rosji ...

Stała Wspólna Rada będzie głównym miejscem konsultacji między NATO i Rosją w okresach kryzysów lub jakichkolwiek innych sytuacji oddziałujących na pokój i stabilność. Niezależnie od jej regularnych posiedzeń, odbywać się będą nadzwyczajne posiedzenia Rady w celu umożliwienia niezwłocznych konsultacji w nagłych wypadkach. W związku z tym NATO i Rosja będą niezwłocznie prowadzić konsultacje w ramach Stałej Wspól-

nej Rady w przypadku, gdy jeden z członków Rady dostrzeże zagrożenie dla swojej terytorialnej integralności, politycznej niezależności lub bezpieczeństwa.

Działalność Stałej Wspólnej Rady oparta będzie na zasadach wzajemności i przejrzystości. W toku konsultacji i współpracy NATO i Rosja będą się wzajemnie informować o stojących przed nimi wyzwaniach w zakresie bezpieczeństwa oraz o posunięciach, jakie każda ze stron zamierza podjąć w celu odpowiedzi na te wyzwania.

Postanowienia tego dokumentu nie dają NATO ani Rosji w żadnym razie prawa weta w stosunku do działań drugiej strony, nie naruszają też ani nie ograniczają uprawnień NATO i Rosji do podejmowania niezależnych decyzji i działań. Nie mogą być wykorzystane ze szkodą dla interesów innych państw.

Stała Wspólna Rada będzie zbierać się na różnych szczeblach i w różnych formach, w zależności od tematyki dyskusji oraz życzeń NATO i Rosji. Stała Wspólna Rada będzie się spotykać na szczeblu ministrów spraw zagranicznych oraz na szczeblu ministrów obrony dwa razy w roku, a także co miesiąc na szczeblu ambasadorów stałych przedstawicieli w Radzie Północnoatlantyckiej.

Stała Wspólna Rada może również zbierać się w zależności od potrzeb na szczeblu szefów państw i rządów.

Stała Wspólna Rada może tworzyć komitety lub grupy robocze zajmujące się szczegółowymi zagadnieniami lub dziedzinami współpracy, powoływane ad hoc lub na stałe zależnie od potrzeb.

Pod auspicjami Stałej Wspólnej Rady będą obradować również przedstawiciele wojskowi i szefowie sztabów; spotkania szefów sztabów będą odbywać się nie rzadziej niż dwa razy w roku, a co miesiąc – spotkania na szczeblu przedstawicieli wojskowych. W miarę potrzeb mogą być zwoływane spotkania ekspertów wojskowych.

Stałej Wspólnej Radzie będą współprzewodniczyć Sekretarz Generalny NATO, przedstawiciel jednego z państw członkowskich NATO na zasadzie rotacji oraz przedstawiciel Rosji ... .

Stała Wspólna Rada będzie zajmować się trzema różnymi rodzajami działalności:

- konsultacjami w zakresie tematyki objętej częścią III niniejszego Aktu oraz wszelkich innych zagadnień z dziedziny polityki i bezpieczeństwa, określanych za obopólną zgodą;
- wypracowywaniem, na podstawie tych konsultacji, wspólnych inicjatyw, w ramach których NATO i Rosja zgodzą się zabierać głos lub działać równolegle;
- podejmowaniem w przypadku osiągnięcia w toku konsultacji jednomyślności, wspólnych decyzji i działań w konkretnych sprawach, łącznie z uczestnictwem, na równoprawnych zasadach, w planowaniu i przygotowywaniu wspólnych operacji, w tym operacji pokojowych przeprowadzanych z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa ONZ lub na odpowiedzialność OBWE.

Wszelkie działania podejmowane przez NATO lub Rosję, wspólnie lub oddzielnie, muszą być zgodne z Kartą Narodów Zjednoczonych i wytycznymi OBWE ..."

Bliżej NATO. Biuletyn Informacyjny Biblioteki Sejmowej, nr 4 z 1997 r., s. 7 - 8.

Szczególne znaczenie dla rozwoju NATO jako organizacji współdziałania państw na rzecz utrwalenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa mają dokumenty przyjęte na jubileuszowej sesji Rady NATO w Waszyngtonie w dniach 23-24 kwietnia 1999 r.:

- Deklaracja podpisana przez szefów państw i rządów, podkreślająca między innymi wolę działania Sojuszu zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i wyrażająca pragnienie współżycia w pokoju z innymi państwami oraz regulowania wszelkich sporów międzynarodowych przy użyciu wyłącznie środków pokojowych;
- Komunikat ze szczytu waszyngtońskiego wydany przez szefów państw i rządów uczestniczących w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej w Waszyngtonie z 24 kwietnia 1999 r. przedstawiający podjęte na nim decyzje i zawierający ich interpretację;
- Dokument „Koncepcja strategiczna Sojuszu", określający a) cele i zadania Sojuszu, b) jego strategiczne perspektywy (strategiczne środowisko, wyzwania i ryzyka bezpieczeństwa), c) stanowisko wobec bezpieczeństwa w XXI wieku (więzy transatlantyckie, utrzymanie wojskowych zdolności Sojuszu, Europejska Tożsamość Bezpieczeństwa i Obrony, zapobieganie konfliktom i kontrola kryzysów, partnerstwo, współpraca i dialog, rozszerzenie Sojuszu, kontrola zbrojeń, rozbrojenie i nierozprzestrzenianie), d) wytyczne dla sił zbrojnych Sojuszu (zasady strategii Sojuszu, sytuacja, stan i zadania sił zbrojnych);
- Plan Akcji dla Członkostwa (MAP), dotyczący polityki otwarcia Sojuszu dla dalszych nowych członków, omawiający związane z tym problemy: polityczne i ekonomiczne, obronne, zasobów, bezpieczeństwa i prawa.

KOMUNIKAT ZE SZCZYTU WASZYNGTOŃSKIEGO WYDANY PRZEZ SZEFÓW PAŃSTW I RZĄDÓW UCZESTNICZĄCYCH W SPOTKANIU RADY PÓŁNOCNO-ATLANTYCKIEJ

Waszyngton, 24 kwietnia 1999 r.

„1. My, szefowie państw i rządów krajów członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego, zebraliśmy się w Waszyngtonie, aby uczcić 50. rocznicę powstania NATO i określić naszą wizję Sojuszu w XXI wieku. Sojusz Północnoatlantycki, oparty na zasadach demokracji, wolności osobistej oraz praworządności, pozostaje podstawą naszej zbiorowej obrony, uosabiając transatlantycką więź łączącą Amerykę Północną i Europę w wyjątkowym partnerstwie w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony ...

4. Dziś rodzi się NATO XXI wieku – NATO, które swoje dawne atuty łączy z nowymi misjami, nowymi członkami i nowymi partnerami. W tym celu:

- przyjęliśmy uaktualnioną *Koncepcję strategiczną;*
- potwierdziliśmy nasze zaangażowanie w proces rozszerzenia Sojuszu i przyjęliśmy *Plan działań w sprawie członkostwa w NATO* (MAP);
- zakończyliśmy pracę nad podstawowymi elementami decyzji berlińskich w sprawie budowy Europejskiej Tożsamości w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI) w ramach Sojuszu oraz postanowiliśmy nadal zwiększać jej skuteczność;
- przyjęliśmy *Inicjatywę zdolności obronnych* (DCI);

• zintensyfikowaliśmy stosunki z partnerami za pośrednictwem wzmocnionego, dysponującego większymi zdolnościami operacyjnymi PdP, oraz wzmocniliśmy konsultacje i współpracę w ramach Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa (EAPC);

• zintensyfikowaliśmy Dialog Śródziemnomorski;

• postanowiliśmy nasilić działania Sojuszu przeciwko broni masowego rażenia i środkom jej przenoszenia.

5. W ramach adaptacji Sojuszu do nowych wyzwań w zakresie bezpieczeństwa, zaktualizowaliśmy naszą *Koncepcję strategiczną,* w celu zapewnienia jej całkowitej zgodności z nowymi warunkami wpływającymi na bezpieczeństwo Sojuszu. Zaktualizowana *Koncepcja* potwierdza nasze zaangażowanie w zbiorową obronę i przywiązanie do więzi transatlantyckiej, uwzględnia wyzwania, wobec których staje dziś Sojusz, przedstawia Sojusz gotowy do umacniania bezpieczeństwa i stabilności na obszarze euroatlantyckim oraz dysponujący pełną gamą środków dla osiągnięcia tego celu, potwierdza nasze zaangażowanie w budowanie ESDI w ramach Sojuszu, uwypukla zwiększoną rolę partnerstwa i dialogu, podkreśla potrzebę osiągnięcia pełnych zdolności obronnych w celu sprostania całemu spektrum misji Sojuszu, łącznie z siłami łatwiejszymi do rozmieszczenia, zdolnymi do prowadzenia długotrwałych działań, przetrwania i skutecznego ataku, a także przedstawia władzom wojskowym NATO związane z tymi celami wytyczne.

6. Jako Sojusz narodów przywiązanych do postanowień *Traktatu Waszyngtońskiego* oraz *Karty Narodów Zjednoczonych,* Sojusz Północnoatlantycki pełni następujące podstawowe funkcje w zakresie bezpieczeństwa, służące realizacji swojego zasadniczego celu:

Bezpieczeństwo

• stanowi jedną z niezbędnych podstaw trwałego bezpieczeństwa euroatlantyckiego, opartego na rozwoju instytucji demokratycznych i zaangażowaniu w pokojowe rozwiązywanie sporów, w którym żaden kraj nie miałby możliwości zastraszania i zniewalania żadnego innego kraju poprzez użycie lub groźbę użycia siły.

Konsultacje

• służy, zgodnie z postanowieniami artykułu 4 *Traktatu Północnoatlantyckiego,* jako główne transatlantyckie forum sojuszniczych konsultacji we wszystkich sprawach dotyczących ich żywotnych interesów, w tym ewentualnych zdarzeń stwarzających zagrożenie dla bezpieczeństwa członków, a także właściwej koordynacji wysiłków w dziedzinach będących przedmiotem ich wspólnej troski.

Odstraszanie i obrona

• odstrasza i broni przed wszelką agresją zagrażającą któremukolwiek państwu członkowskiemu NATO, zgodnie z postanowieniami art. 5 i 6 *Traktatu Waszyngtońskiego.*

Ponadto, w celu wzmocnienia bezpieczeństwa i stabilności obszaru euroatlantyckiego, Sojusz spełnia także następujące funkcje.

Opanowywanie kryzysów

• jest gotów, na zasadzie indywidualnej decyzji, osiąganej w drodze konsensusu oraz zgodnie z artykułem 7 *Traktatu Waszyngtońskiego,* uczestniczyć w skutecznym zapobiega-

niu konfliktom i włączać się czynnie w opanowywanie kryzysów, w tym w operacje antykryzysowe.

Partnerstwo

• popiera szeroko rozumiane partnerstwo, współpracę i dialog z innymi krajami obszaru euroatlantyckiego, w celu zwiększania przejrzystości, wzajemnego zaufania oraz zdolności wspólnego działania z Sojuszem.

7. Gorąco witamy trzech nowych sojuszników – Polskę, Czechy i Węgry – po raz pierwszy uczestniczących w spotkaniu na szczycie Sojuszu. Przystąpienie tych krajów do *Traktatu Północnoatlantyckiego* otwiera nowy rozdział w historii Sojuszu.

Potwierdzamy dziś nasze przywiązanie do zasady otwartych drzwi do członkostwa w Sojuszu zgodnie z artykułem 10 *Traktatu Północnoatlantyckiego* oraz punktem *8 Deklaracji* szczytu w Madrycie. Przyrzekamy, że NATO będzie nadal zapraszać nowych członków, zdolnych do popierania zasad *Traktatu* oraz przyczyniania się do utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na obszarze euroatlantyckim. Jest to część ewolucyjnego procesu, który uwzględnia wydarzenia polityczne i w zakresie bezpieczeństwa w całej Europie. Nasze zaangażowanie w rozszerzenie stanowi część większej strategii planowania stabilności oraz współpracy z naszymi partnerami w budowaniu jednej, wolnej Europy. Trwający proces rozszerzenia wzmacnia Sojusz oraz zwiększa bezpieczeństwo i stabilność w regionie euroatlantyckim. Trzej nowi członkowie nie będą ostatnimi ...

Sojusz przewiduje wystosowanie w nadchodzących latach dalszych zaproszeń dla krajów pragnących i będących w stanie przyjąć na siebie zadania i zobowiązania wynikające z członkostwa, z chwilą gdy NATO uzna, że włączenie tych krajów służyłoby ogólnym interesom politycznym i strategicznym oraz umacnianiu ogólnego bezpieczeństwa i stabilności w Europie. W celu urzeczywistnienia tego zobowiązania, NATO utrzyma dynamiczne stosunki z krajami, które wyraziły zainteresowanie wstąpieniem do NATO, jak również z tymi, które mogłyby starać się o członkostwo w przyszłości. Wnioski złożone przez kraje, które dotychczas wykazały swoje zainteresowanie wejściem do NATO, będą nadal pilnie rozpatrywane pod kątem przyszłego członkostwa. Żaden demokratyczny kraj europejski, którego przyjęcie jest zgodne z celami *Traktatu,* niezależnie od swego położenia geograficznego, nie zostanie pominięty w procesie rozpatrywania wniosków, prowadzonym indywidualnie i w sposób obiektywny. Wszystkie państwa mają naturalne prawo do wyboru środków zapewniających ich bezpieczeństwo. Ponadto, w celu umocnienia powszechnego bezpieczeństwa i stabilności w Europie, kolejne etapy obecnie trwającego procesu rozszerzenia Sojuszu powinny zapewniać równowagę interesów bezpieczeństwa wszystkich sojuszników.

Wyrażamy uznanie dla aspiracji dziewięciu krajów zainteresowanych obecnie przystąpieniem do Sojuszu. W związku z powyższym jesteśmy gotowi służyć radą, pomocą i praktycznym wsparciem. W tym celu przyjęliśmy dzisiaj *Plan działań w sprawie członkostwa w NATO* (MAP), który zawiera następujące elementy:

• przedkładanie przez kraje kandydujące indywidualnych rocznych planów przygotowań do ewentualnego przyszłego członkostwa, obejmujących aspekty polityczne, ekono-

miczne, obronne, kwestie posiadanych zasobów oraz z zakresu bezpieczeństwa, a także aspekty prawne;

- mechanizm wymiany specjalistycznych, rzetelnych informacji na temat postępu krajów; coroczne spotkania grupy 19+1 na szczeblu Rady Północnoatlantyckiej w celu oceny osiągniętego postępu;
- mechanizm ułatwiający koordynację pomocy w zakresie obronności i wojskowości, świadczonej przez NATO i jego kraje członkowskie na rzecz krajów kandydujących;
- metody planowania obronnego przewidywane do zastosowania przez kraje kandydackie, uwzględniające opracowanie i przegląd uzgodnionych celów planistycznych.

Polecamy ministrom spraw zagranicznych NATO, aby sprawowali stały nadzór nad procesem rozszerzenia, w tym nad realizacją MAP, oraz przekazywali nam sprawozdania w tym zakresie. Na naszym następnym spotkaniu na szczycie, które odbędzie się nie później niż w 2002 roku, dokonamy przeglądu tego procesu.

8. Potwierdzamy nasze zaangażowanie w zachowanie więzi transatlantyckiej, w tym naszą gotowość do realizacji wspólnych celów w dziedzinie bezpieczeństwa w ramach Sojuszu wszędzie tam, gdzie jest to możliwe. Z zadowoleniem odnotowujemy postęp we wprowadzaniu w życie decyzji z Berlina i potwierdzamy nasze mocne zaangażowanie w kontynuację procesu wzmacniania europejskiego filaru Sojuszu na podstawie naszej *Deklaracji brukselskiej* z 1994 r. oraz zasad uzgodnionych w Berlinie w 1996 r. Z satysfakcją odnotowujemy, że podstawowe elementy postanowień berlińskich zostały zrealizowane. Obejmują one elastyczne możliwości wyboru europejskiego dowódcy NATO oraz kwatery głównej dla operacji kierowanych przez UZE, a także przyznanie szczególnego mandatu zastępcy naczelnego dowódcy Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (DSACEUR) oraz przekształconą koncepcję Międzynarodowych Połączonych Sił do Zadań Specjalnych (CJTF). Ustanowione zostały ścisłe powiązania między obiema wymienionymi organizacjami, obejmujące planowanie, ćwiczenia (w szczególności wspólne ćwiczenia w zakresie opanowywania kryzysów, zaplanowane na rok 2000) i konsultacje, jak również zasady oddawania do dyspozycji sił i środków Sojuszu oraz ich powrotu.

9. Z zadowoleniem przyjmujemy nowy impuls, jaki umacnianiu wspólnej europejskiej polityki w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności dał *Traktat Amsterdamski,* jak również późniejsze dyskusje w łonie UZE, a od czasu Deklaracji z Saint-Malo także w łonie UE, w tym wiedeńskie postanowienia Rady Europejskiej. Proces ten niesie implikacje dla wszystkich sojuszników. Potwierdzamy, że wzmocnienie roli Europy przysporzy żywotności naszemu Sojuszowi w XXI wieku, która jest fundamentem zbiorowej obrony jego członków. W tym względzie

a) przyjmujemy do wiadomości postanowienie Unii Europejskiej przyznające jej możliwość samodzielnego działania, tak by mogła podejmować decyzje i zatwierdzać działania zbrojne wtedy, gdy Sojusz jako całość nie jest zaangażowany;

b) wraz z postępem tego procesu, NATO i UE powinny zapewnić rozwój skutecznych wzajemnych konsultacji, współpracy i przejrzystości, wykorzystując mechanizmy istniejące pomiędzy NATO i UZE;

c) wyrażamy aprobatę dla determinacji, z jaką zarówno członkowie UE, jak i pozostali europejscy sojusznicy podejmują działania niezbędne do wzmocnienia swoich zdolności obronnych, w szczególności na potrzeby nowej misji, unikając zbędnego dublowania;

d) przywiązujemy najwyższą wagę do zapewnienia – na podstawie istniejących w UZE uzgodnień w sprawie konsultacji – możliwie największego udziału europejskich sojuszników, nie będących członkami UE, w kierowanych przez UEF operacjach antykryzysowych. Odnotowujemy także zainteresowanie Kanady udziałem w takich operacjach, zgodnie z odpowiednimi procedurami;

e) jesteśmy przekonani, że decyzje podjęte w 1996 roku w Berlinie, w tym koncepcja wykorzystania możliwych do oddzielenia, lecz nie oddzielnych potencjałów NATO w operacjach kierowanych przez UZE, powinny być nadal rozwijane.

10. Zgodnie z powyższymi zasadami oraz powołując się na decyzje z Berlina, wyrażamy gotowość określenia i przyjęcia niezbędnych ustaleń w celu ułatwienia dostępu Unii Europejskiej do wspólnych sił i środków Sojuszu w przypadku operacji, w których Sojusz jako całość nie jest zaangażowany wojskowo. Stała Sesja Rady zatwierdzi te ustalenia, które będą respektować wymogi dotyczące operacji NATO oraz spójność jej struktury dowodzenia, jak również powinna zająć się następującymi sprawami:

a) zagwarantowaniem UE dostępu do potencjału planistycznego NATO, możliwego do wykorzystania w planowaniu wojskowym operacji kierowanych przez UE;

b) założeniami dostępu UE do wcześniej określonych wspólnych sił i środków NATO, w celu ich wykorzystania w operacjach kierowanych przez UE;

c) określeniem istniejących opcji w zakresie europejskiego dowodzenia operacjami kierowanymi przez UE oraz dalszym zwiększaniem roli DSACEUR, w celu umożliwienia mu pełnego i skutecznego wykonywania jego europejskich obowiązków;

d) dalszym przekształcaniem systemu planowania obronnego NATO, w celu uwzględnienia w sposób bardziej wszechstronny dostępności sił na potrzeby operacji kierowanych przez UE.

Powierzamy Stałej Sesji Rady bieżące podejmowanie tych spraw, z uwzględnieniem ewolucji odpowiednich uzgodnień w ramach UE. Rada Północnoatlantycka przygotuje zalecenia do rozpatrzenia na następnym spotkaniu ministrów.

11. Podjęliśmy *Inicjatywę zdolności obronnych* (DCI), mając na uwadze zwiększenie zdolności obronnych Sojuszu w celu zapewnienia skuteczności przyszłych operacji wielonarodowych we wszelkich misjach Sojuszu, w obecnych i dających się przewidzieć warunkach bezpieczeństwa, skupiając szczególną uwagę na zwiększeniu interoperacyjności sił Sojuszu (oraz, jeśli to możliwe, także między siłami Sojuszu a siłami partnerów). Zdolności obronne będą zwiększane dzięki poprawie sprawności w zakresie rozmieszczania sił Sojuszu, ich mobilności, zdolności do prowadzenia długotrwałych działań, logistyki, zdolności do przetrwania oraz skutecznego ataku, jak również usprawnieniu systemów dowodzenia i kierowania oraz systemów informacyjnych. W związku z tym popieramy decyzję Rady o przystąpieniu – do końca 1999 roku – do realizacji koncepcji Wielonarodowego Wspólnego Centrum Logistyki oraz i przygotowaniu do 2002 roku rozwiniętej architektury syste-

mów C3, która będzie stanowić podstawę centralnego, zintegrowanego potencjału Sojuszu, umożliwiającego współdziałanie z systemami narodowymi. Powołaliśmy tymczasową grupę kierowniczą wysokiego szczebla w celu nadzorowania realizacji *Inicjatywy zdolności obronnych* oraz spełnienia wymogu koordynacji i harmonizacji odpowiednich dyscyplin planistycznych, w tym – w odniesieniu do zainteresowanych sojuszników – planowania sił, tak aby zwiększenie potencjału zdolności i interoperacyjności przyniosło trwałe efekty. Poprawa w zakresie interoperacyjności i zwiększenie podstawowych zdolności powinny również wzmocnić europejski filar NATO.

12. Potwierdzamy nasze przywiązanie do postanowień porozumienia pokojowego z 1995 roku, wynegocjowanego w Dayton i podpisanego w Paryżu, ustanawiającego Bośnię i Hercegowinę jako jedno, demokratyczne i wieloetniczne państwo, jak również nasze zaangażowanie w pełną realizację tego porozumienia. Ponownie wyrażamy naszą gotowość do konstruktywnego współdziałania z wszystkimi stronami, które popierają porozumienie pokojowe z Dayton i dążą do jego wdrożenia ...

16. Kryzys trwający w Kosowie i wokół niego grozi destabilizacją obszarów znajdujących się poza Federalną Republiką Jugosławii. Ryzyko rozszerzenia niestabilności wzmacnia potrzebę wszechstronnego podejścia do kwestii stabilizacji tego kryzysowego regionu Europy Południowo-Wschodniej. Jesteśmy przekonani o podstawowym znaczeniu i popieramy przekształcenie Europy Południowo-Wschodniej w region wolny od przemocy i niepewności. Potrzebny jest zatem nowy poziom zaangażowania międzynarodowego w celu budowania bezpieczeństwa, pomyślności i demokratycznego społeczeństwa obywatelskiego, co z upływem czasu doprowadzi do pełnej integracji z szeroką rodziną europejską.

17. NATO jest zdecydowane całkowicie wypełniać swą rolę w tym procesie, przyczyniając się do budowania bardziej bezpiecznych i opartych na współpracy stosunków z krajami tego regionu oraz pomiędzy nimi. Zważywszy na nierówny rozwój ekonomiczny oraz zróżnicowanie i złożoność problemów poszczególnych krajów regionu, międzynarodowe działania na rzecz rozwoju i stabilizacji tego regionu muszą być wszechstronne, spójne i dobrze skoordynowane. Aby osiągnąć te cele, NATO, UZE, UE, OBWE i ONZ muszą ze sobą ściśle współpracować. Ogromną rolę do odegrania mają także międzynarodowe instytucje finansowe. Należy wzajemnie umacniać zarówno wysiłki Sojuszu na rzecz zwiększenia regionalnego bezpieczeństwa i stabilności w Europie Południowo-Wschodniej oraz pomocy w rozwiązywaniu problemów humanitarnych, jak i wysiłki innych organizacji międzynarodowych oraz krajów tego regionu ...

19. Polecamy Stałej Sesji Rady skonkretyzowanie tej propozycji, z wykorzystaniem w miarę możliwości istniejących ram Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa (EACP) i PdP, m.in. w następujących dziedzinach:

- konsultacji „19+1", tam gdzie jest to właściwe;
- promowania współpracy regionalnej w ramach mechanizmu współpracy EAPC, z uwzględnieniem innych inicjatyw regionalnych;
- celowych programów NATO dotyczących współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa, przeznaczonych odpowiednio dla krajów regionu;

• ukierunkowanych regionalnie działań i ćwiczeń PdP;

• lepszego określania celów i koordynacji pomocy dwustronnej udzielanej przez sojuszników i partnerów dla regionu.

20. Wysiłki Sojuszu zmierzające do umocnienia bezpieczeństwa regionalnego w Europie Południowo-Wschodniej uzupełniają działania podejmowane przez inne organizacje międzynarodowe oraz przez kraje tego regionu. Z zadowoleniem witamy nadchodzącą konferencję Unii Europejskiej w sprawie paktu dotyczącego stabilności w Europie Południowo-Wschodniej, która ma się odbyć 27 maja 1999 roku, jak również proces współpracy w Europie Południowo-Wschodniej oraz inne działania na szczeblu regionalnym. Ogromne znaczenie będzie miała spójność i koordynacja pomiędzy różnorodnymi inicjatywami.

21. Bezpieczeństwo w regionie bałkańskim jest niezbędne dla osiągnięcia trwałej stabilności na całym obszarze euroatlantyckim. Naszym celem jest integracja krajów tego regionu ze wspólnotą euroatlantycką. Pragniemy, aby wszystkie kraje i narody Europy Południowo-Wschodniej żyły w pokoju i bezpieczeństwie i nawiązywały między sobą normalne stosunki, oparte na poszanowaniu praw człowieka, demokracji, wolności osobistej i praworządności.

22. Potwierdzamy nasze zaangażowanie w konsultacje, partnerstwo i praktyczną współpracę w ramach Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa oraz Partnerstwa dla Pokoju. Zobowiązujemy się dziś do budowania w XXI wieku lepszych i bardziej operacyjnych stosunków z partnerami, które umacniają stabilność, wzajemne zaufanie i bezpieczeństwo na całym obszarze euroatlantyckim. EAPC i PdP przekształciły stosunki polityczno-wojskowe na całym kontynencie i stały się dla Sojuszu i partnerów najbardziej pożądanymi instrumentami konsultacji i wspólnego działania w służbie pokoju i bezpieczeństwa. Z zainteresowaniem oczekujemy konsultacji z naszymi partnerami podczas jutrzejszego spotkania szczytu EAPC.

23. EAPC, powołana do życia w 1997 roku, przyczynia się w znacznym stopniu do intensyfikacji konsultacji politycznych i praktycznej współpracy Sojuszu z jego partnerami, mających na celu rozwiązywanie problemów bezpieczeństwa. Z zadowoleniem przyjmujemy zwiększenie zakresu konsultacji politycznych, które zwiększyły przejrzystość i zaufanie między wszystkimi członkami EAPC. Sojusz i jego partnerzy prowadzili regularne konsultacje w kwestiach bezpieczeństwa regionalnego, dotyczących np. Bośni i Hercegowiny oraz Kosowa. Rozwinęliśmy także współpracę w nowych obszarach, takich jak utrzymanie pokoju, rozminowywanie w celach humanitarnych, kontrola handlu bronią lekką, a także koordynacja pomocy w wypadku katastrof oraz pomoc humanitarna ...

25. Z zadowoleniem przyjmujemy i odnotowujemy ze szczególną uwagą inicjatywy, mające na celu zwiększenie operacyjności Partnerstwa oraz zapewnienie znaczniejszego udziału partnerów w odpowiednich procesach decyzyjnych i planistycznych, jak to przewidzieliśmy w naszej *Deklaracji* z Madrytu. Działania te zapewnią, że Partnerstwo będzie w większym stopniu dostosowane do realizacji swoich celów, a także stworzą trwałą podstawę jego ciągłej ewolucji jako podstawowego elementu sieci bezpieczeństwa opartego na

współpracy między NATO i jego partnerami w następnym stuleciu. Dla osiągnięcia tego celu przyjęliśmy dziś następujący obszerny pakiet, w którym:

- zatwierdziliśmy *Polityczno-wojskowe ramy operacji PdP kierowanych przez NATO,* dzięki którym zwiększy się rola partnerów w wytyczaniu politycznych kierunków, nadzorowaniu i planowaniu takich operacji oraz dowodzeniu nimi;
- zaaprobowaliśmy poszerzony i zaktualizowany proces planowania i oceny (PARP), który umożliwi dalszy rozwój interoperacyjności sił zbrojnych partnerów, wyznaczonych do działań w ramach PdP, oraz pozwoli na zwiększone i bardziej ukierunkowane wykorzystanie sił i możliwości partnerów w przyszłych operacjach PdP kierowanych przez NATO;
- zaaprobowaliśmy ramową koncepcję zdolności operacyjnych w odniesieniu do operacji PdP kierowanych przez NATO, która przyczyni się do pogłębienia współpracy wojskowej Sojuszu z partnerami, w celu zwiększenia możliwości współdziałania sił i środków partnerów z Sojuszem w operacjach PdP kierowanych przez NATO, oraz zwróciliśmy się do Stałej Sesji Rady o dopracowanie tej koncepcji;
- zaaprobowaliśmy ramowy program intensyfikacji szkolenia i kształcenia w ramach PdP, w celu optymalizacji i harmonizacji działań prowadzonych przez NATO i poszczególne kraje PdP, tak aby działania te spełniały bieżące i przyszłe wymogi wzmocnionego i bardziej operacyjnego PdP. Program ramowy określa rolę trzech nowych instrumentów PdP - konsorcjum akademii obrony oraz instytutów studiów nad bezpieczeństwem, sieci symulacji ćwiczeń i ośrodków szkoleniowych. Zwróciliśmy się do Stałej Sesji Rady o opracowanie dla PdP programu intensywnego szkolenia i kształcenia.

26. Nadal jesteśmy zdecydowanie zaangażowani w nasze partnerstwo z Rosją, zgodnie *z Aktem podstawowym* NATO-Rosja. Wspólnym celem NATO i Rosji jest wzmocnienie bezpieczeństwa i stabilności na obszarze euroatlantyckim. W czasie trwania kryzysu w Kosowie NATO i Rosja podzielą wspólne cele społeczności międzynarodowej: powstrzymanie przemocy, zapobieżenie katastrofie humanitarnej, stworzenie warunków dla rozwiązania politycznego. Cele te są nadal aktualne. Konsultacje i dialog zyskują nawet na znaczeniu w czasie kryzysu. NATO i jego państwa członkowskie są zdecydowane wykorzystać w swych działaniach te obszary, w których istnieje zbieżność stanowisk z Rosją w kwestii międzynarodowej reakcji na kryzys w Kosowie i są gotowe ponownie podjąć konsultacje i współpracę w ramach *Aktu podstawowego.*

27. Bliskie związki NATO z Rosją mają ogromne znaczenie dla stabilności i bezpieczeństwa na obszarze euroatlantyckim. Od czasu zawarcia *Aktu podstawowego* NATO-Rosja w maju 1997 roku dokonano znacznego i zachęcającego postępu w intensyfikowaniu konsultacji i współpracy z Rosją. Stała Wspólna Rada NATO-Rosja stała się ważnym forum konsultacji, propagowania przejrzystości i budowy zaufania, a także wspierania współpracy. Udział Rosji w realizacji porozumienia pokojowego w sprawie Bośni i Hercegowiny był ważnym krokiem w tworzeniu nowych, zorientowanych na współpracę stosunków. Podjęliśmy intensywny dialog w takich kwestiach, jak robrojenie i kontrola zbrojeń, łącznie z nowelizacją *Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych* (CFE), misje pokojowe i broń jądrowa. Strategia, polityka i doktryny obronne, budżety, programy rozwoju infrastruktury

i nierozprzestrzenianie broni to dalsze przykłady tematów podejmowanych w ramach tej rozwijającej się współpracy.

28. Przywiązujemy dużą rolę do trwałego, mocnego i szczególnego partnerstwa pomiędzy NATO i Ukrainą. Ukraina ma do odegrania ważną rolę we wzmacnianiu bezpieczeństwa i stabilności na obszarze euroatlantyckim, a w szczególności w Europie Środkowej i Wschodniej. Cieszymy się z postępu osiągniętego od czasu podpisania *Karty NATO-Ukraina* w Madrycie i będziemy dalej umacniać nasze szczególne partnerstwo. Nadal wspieramy niezawisłość i niepodległość Ukrainy, jej integralność terytorialną, demokratyczny rozwój, dobrobyt gospodarczy i jej status jako państwa nie posiadającego broni jądrowej, które są kluczowymi czynnikami stabilności i bezpieczeństwa w Europie. Zachęcamy Ukrainę do realizacji jej przekształceń demokratycznych i gospodarczych, w tym jej reformy obronnej, i potwierdzamy poparcie NATO dla podejmowanych przez ten kraj wysiłków. Wyrażamy uznanie dla postępu prac Wspólnej Grupy Roboczej do spraw reformy w dziedzinie obrony. Z zadowoleniem przyjmujemy otwarcie w Kijowie biura łącznikowego NATO, co wzmocni rolę Ukrainy jako szczególnego partnera. Z zadowoleniem oczekujemy także na dzisiejsze spotkanie Komisji NATO-Ukraina, po raz pierwszy odbywające się w ramach szczytu NATO.

29. Dialog Śródziemnomorski jest integralną częścią bazującego na współpracy podejścia Sojuszu do kwestii bezpieczeństwa, gdyż bezpieczeństwo w całej Europie jest ściśle związane z bezpieczeństwem i stabilnością w basenie Morza Śródziemnego. Jesteśmy zadowoleni z rozwoju naszego Dialogu Śródziemnomorskiego. Dialog ten ma charakter progresywny; z zadowoleniem przyjmujemy więc postęp w poszerzaniu i pogłębianiu współpracy i dialogu z państwami w tym regionie. Popieramy środki wzmocnienia współpracy politycznej i praktycznej w tamach Dialogu Śródziemnomorskiego, uzgodnione przez Stałą Sesję Rady, i zalecamy jej, aby spowodowała ich szybkie wdrożenie. Zachęcamy państwa członkowskie NATO i państwa uczestniczące w Dialogu Śródziemnomorskim do organizowania takich przedsięwzięć, jak konferencja rzymska z 1997 roku i konferencja w Walencji w 1999 roku, które są pozytywnymi krokami sprzyjającymi wzajemnemu zrozumieniu w regionie. Liczymy na pojawienie się dalszych możliwości wzmocnienia współpracy w tych dziedzinach, w których NATO może wnieść pozytywny wkład, zwłaszcza w dziedzinie wojskowej, a także w tych, którymi państwa uczestniczące w Dialogu wyraziły swe zainteresowanie. Dialog i inne międzynarodowe wysiłki, w tym także proces barceloński UE, uzupełniają się wzajemnie i wzmacniają, przyczyniając się tym samym do przejrzystości i budowy zaufania w regionie.

30. Rozprzestrzenianie broni jądrowej, biologicznej i chemicznej (NBC) oraz środków jej przenoszenia może stanowić bezpośrednie zagrożenie dla ludności, terytorium i sił zbrojnych państw członkowskich NATO, jest więc nadal przedmiotem poważnej troski Sojuszu. Podstawowym celem NATO i jego członków jest zapobieganie rozprzestrzenianiu tej broni, a gdyby już do niego doszło odwrócenie zaistniałej sytuacji środkami dyplomatycznymi. Podkreślamy nasze pełne poparcie dla międzynarodowych zakazów rozprzestrzeniania broni oraz ich wzmocnienia. Odnotowujemy też postęp poczyniony w tym względzie.

Aby odpowiedzieć na zagrożenie dla bezpieczeństwa Sojuszu, jakim jest rozprzestrzenianie się broni masowego rażenia (WMD) oraz środków jej przenoszenia, podjęliśmy inicjatywę opartą na działaniach podjętych po szczycie w Brukseli, mającą na celu wzmożenie wszelkich politycznych i wojskowych zabiegów Sojuszu w tej dziedzinie.

31. Inicjatywa dotycząca broni masowego rażenia (WMD) przyniesie następujące efekty:

- zapewni żywszą, uporządkowaną debatę w NATO, prowadzącą do lepszego powszechnego zrozumienia wśród państw sojuszniczych zagadnień broni masowego rażenia i sposobów reagowania na nie;
- polepszy jakość i ilość udostępnianych sobie przez państwa sojusznicze informacji i danych wywiadowczych na temat proliferacji;
- będzie stanowić wsparcie dla stworzenia strategii Sojuszu w zakresie ogólnej polityki informacyjnej, zmierzającej do podniesienia stopnia znajomości proliferacji oraz starań Sojuszu w zakresie wspierania działań na rzecz nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia;
- wzmocni istniejące programy Sojuszu, które podnoszą wojskową gotowość do działania w środowisku broni masowego rażenia oraz przeciwdziałania zagrożeniom, jakie stwarza ten rodzaj broni;
- wzmocni proces wymiany informacji o dwustronnych programach państw sojuszniczych niszczenia broni masowego rażenia i pomocy w tym zakresie;
- wzmocni możliwości sojuszników udzielania sobie wzajemnej pomocy dla obronności cywilnej przed zagrożeniem bronią masowego rażenia;
- zapewni utworzenie Ośrodka WMD w ramach Sekretariatu Międzynarodowego NATO, w celu wspierania wszystkich tych działań.

Inicjatywa WMD zintegruje wojskowe i polityczne aspekty działań Sojuszu, będących reakcją na problemy proliferacji.

32. Kontrola zbrojeń, rozbrojenie i nierozprzestrzenianie broni będą nadal odgrywały ważną rolę w realizacji celów Sojuszu w zakresie bezpieczeństwa. NATO ma od dawna zobowiązania w tym zakresie. Siły Sojuszu, zarówno konwencjonalne, jak i nuklearne, zostały znacznie zredukowane po okresie zimnej wojny, w ramach zmieniającej się sytuacji w dziedzinie bezpieczeństwa. Wszyscy sojusznicy są państwami-stronami głównych traktatów związanych z problematyką rozbrojenia i nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia, to jest *Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej* (NPT), *Konwencji o zakazie broni biologicznej i toksycznej* (BTWC) oraz *Konwencji o zakazie broni chemicznej* (CWC) i pragną w pełni realizować zapisy tych traktatów. NATO jest sojuszem obronnym, pragnącym umacniać bezpieczeństwo i stabilność przy minimum sił niezbędnych do sprostania wymogom wszelkich misji Sojuszu. W ramach swego szerokiego podejścia do problematyki bezpieczeństwa, NATO aktywnie popiera kontrolę zbrojeń i rozbrojenie, zarówno w odniesieniu do broni jądrowej, jak i konwencjonalnej, i konsekwentnie podtrzymuje swe stanowisko sprzeciwiające się rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia oraz środków jej przenoszenia. W świetle ogólnego rozwoju zdarzeń o charakterze strategicznym i zmniejszonego zna-

czenia broni jądrowej, Sojusz rozważy warianty dotyczące środków budowy zaufania i bezpieczeństwa, weryfikacji, kontroli nierozprzestrzeniania broni i zbrojeń, a także rozbrojenia. Stała Sesja Rady przedstawi na spotkaniu ministrów w grudniu 1999 roku propozycje trybu rozważenia tych wariantów. Odpowiednie organy NATO będą je następnie wdrażać. Popieramy pogłębienie konsultacji z Rosją w tych oraz innych sprawach na forum Stałej Wspólnej Rady, jak również z Ukrainą w Komisji NATO-Ukraina, a także z innymi partnerami w ramach Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa (EAPC).

33. *Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (Traktat CFE)* jest podstawą bezpieczeństwa europejskiego. Potwierdzamy nasze zaangażowanie w sprawę udanej nowelizacji tego *Traktatu,* odzwierciedlające nową sytuację w dziedzinie bezpieczeństwa i otwierającej drogę do większego bezpieczeństwa w zakresie broni konwencjonalnej i stabilności w Europie. W trakcie dotychczasowych negocjacji członkowie Sojuszu już zadeklarowali gotowość dokonania redukcji swych uprawnień lub stanów posiadania. Zachęcamy gorąco innych do pójścia tą samą drogą i przeprowadzenia podobnie znaczących redukcji. W związku z tym cieszymy się, że państwa-strony CFE osiągnęły porozumienie w Wiedniu w marcu 1999 roku w kluczowych kwestiach, co pozwala na bezzwłoczne przeprowadzenie prac redakcyjnych. Sojusznicy dołożą wszelkich starań, aby zaktualizowany tekst *Traktatu CFE* był gotowy do podpisu przed szczytem OBWE w Istambule w listopadzie 1999 roku. Do czasu zakończenia procesu nowelizacji, kluczowe znaczenie będzie miało utrzymanie pełnej realizacji zapisów istniejącego *Traktatu* i związanych z nim dokumentów...

38. Jak to zapisano w *Traktacie Waszyngtońskim,* uznajemy podstawową odpowiedzialność Rady Bezpieczeństwa ONZ za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Sojusz i ONZ skutecznie współdziałały przy wdrażaniu porozumienia pokojowego w Bośni i Hercegowinie. Mamy nadzieję na pogłębienie dalszych kontaktów i wymiany informacji z ONZ, w związku ze współpracą w zakresie zapobiegania konfliktom, opanowywania kryzysów i działań antykryzysowych, w tym misji pokojowych i pomocy humanitarnej. W kryzysie kosowskim Sojusz używa swego potencjału cywilnego i wojskowego dla współdziałania z Wysokim Komisarzem ONZ do spraw Uchodźców (UNHCR) – wiodącą organizacją w dziedzinie pomocy dla uchodźców – a także z innymi odpowiednimi organizacjami międzynarodowymi, w celu niesienia pomocy humanitarnej i pomocy dla uchodźców. W przyszłości Sojusz będzie rozważać taki rodzaj współpracy indywidualnie dla każdego przypadku.

39. Współpraca i koordynacja pomiędzy Sojuszem i Organizacją Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie rozszerzyła się znacznie w świetle wsparcia, jakiego udzieliliśmy misjom weryfikacyjnym OBWE w Kosowie. Mamy nadzieję korzystać z tych ważnych mostów pomiędzy naszymi dwiema organizacjami w celu podejmowania wspólnych działań w zakresie zapobiegania konfliktom, misji pokojowych, opanowywania kryzysów i pomocy po wyjściu z kryzysu, w duchu wypracowanej przez OBWE *Platformy na rzecz rozwoju współpracy między wzajemnie wspierającymi się instytucjami.* Nadal popieramy wysiłki

OBWE na rzecz przygotowania *Karty bezpieczeństwa europejskiego,* która powinna być przyjęta na szczycie OBWE w Istambule w listopadzie 1999 roku.

40. Sojusz i Unia Europejska mają wspólne interesy strategiczne. Nasze wysiłki na rzecz budowy pokoju w byłej Jugosławii wzajemnie się uzupełniają. Obie organizacje wnoszą decydujący wkład w pokój i stabilność na kontynencie europejskim. Współpraca pomiędzy tymi dwiema organizacjami w kwestiach będących przedmiotem wspólnej troski, uzgadniana indywidualnie dla każdego przypadku, może być rozwinięta, gdy wzmocni to skuteczność działań NATO i UE.

41. W celu lepszego przystosowania swych struktur do przyszłych wyzwań, Sojusz rozpoczął realizację szerokiego problemu, obejmującego stałą modyfikację struktur dowodzenia NATO. Tak więc sojusznicy z zadowoleniem przyjmują decyzję, aby rozpocząć etap wdrażania nowej struktury dowodzenia Sojuszu. Zapewni to Sojuszowi zdolność do bardziej skutecznego i elastycznego realizowania wszystkich jego misji, będzie także wspierało powiększony Sojusz i jego bardziej operacyjne stosunki z partnerami oraz umożliwi – w ramach rozwoju ESDI w obrębie NATO – europejskiemu dowództwu stosowanie rozwiązań, które ułatwią przygotowywanie, wspieranie, dowodzenie i prowadzenie misji kierowanych przez UZE. Po udanych próbach rozpoczęliśmy pełną realizację koncepcji Międzynarodowych Połączonych Sił do Zadań Specjalnych (CJTF), co daje nam nowy ważny instrument opanowywania sytuacji kryzysowych w przyszłym stuleciu ..."

Bliżej NATO. Biuletyn Informacyjny Biblioteki Sejmowej, 1999, nr 2, s. 5-14.

b. NATO jako organizacja wzajemnej pomocy

Zadania w zakresie wzajemnej pomocy zostały określone w artykule 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, zgodnie z którym:

- napaść zbrojna na jedną lub kilka jego Stron w Europie lub Ameryce Północnej będzie uważana za napaść przeciwko nim wszystkim,
- w takiej sytuacji każda z nich, zgodnie z artykułem 51 Karty Narodów Zjednoczonych, w wykonaniu prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony udzieli państwu lub państwom napadniętym pomocy, podejmując natychmiast działania w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru Północnoatlantyckiego.

Dla realizacji zadań określonych w artykule 5 Traktatu Północnoatlantyckiego stworzona została odpowiednia organizacja, obejmująca siły zbrojne, system dowodzenia, struktury planowania i logistyki oraz polityczne organy decyzyjne.

Prawne podstawy działalności tej organizacji, oprócz Traktatu mającego konstytucyjne znaczenie dla jej egzystencji, zostały stworzone w umowach określających jej status oraz obowiązki i uprawnienia jej państw członkowskich. Stanowią one tzw. dorobek prawny NATO. Jego przejęcie stanowi warunek przyjęcia do niej nowych członków, w tym również Polski. Wśród tych umów szczególne znaczenie mają:

• Porozumienie z 20 września 1951 r. o statusie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, przedstawicieli narodowych i personelu międzynarodowego, podpisane w Ottawie. Reguluje ogólne pozamilitarne aspekty statusu organizacji i opiera się w znacznym stopniu na standardach przyjętych w tym zakresie również w umowach określających status ONZ i Unii Zachodnioeuropejskiej.

• Porozumienie z 19 czerwca 1951 r. między stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczące statusu ich sił zbrojnych, podpisane w Londynie i uzupełniające je porozumienie z 28 sierpnia 1951 r. w sprawie statusu wojskowych międzynarodowych kwater głównych ustanowionych na podstawie Traktatu Północnoatlantyckiego, podpisane w Paryżu.

Oprócz tego zawierane są dodatkowe umowy między NATO a poszczególnymi jej państwami członkowskimi dotyczące statusu prawnego wojsk sygnatariuszy Traktatu, odnoszące się do obcych sił zbrojnych stacjonujących na ich terytorium. Taką umowę z NATO zawarła 3 sierpnia 1959 r. Niemiecka Republika Federalna.

POROZUMIENIE MIĘDZY STRONAMI TRAKTATU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO DOTYCZĄCE STATUSU ICH SIŁ ZBROJNYCH (AGREEMENT BETWEEN THE PARTIES TO THE NORTH ATLANTIC TREATY REGARDING THE STATUS OF THEIR FORCES – SOFA)

Londyn, 19 czerwca 1951 r.

„Strony Traktatu Północnoatlantyckiego podpisanego w Waszyngtonie 4 kwietnia 1949 r.

Uważając, że siły zbrojne jednej ze Stron mogą być za porozumieniem wysłane w celach służbowych na terytorium innej Strony.

Mając na uwadze, że decyzja o ich wysłaniu i warunki na których będą one wysłane, w zakresie w jakim nie są one określone w niniejszym Porozumieniu, w dalszym ciągu będą przedmiotem odrębnych uregulowań pomiędzy zainteresowanymi Stronami.

Pragnąc jednakże określić status takich sił zbrojnych na terytorium innej Strony,

Uzgodniły co następuje:

Artykuł 1

1. W niniejszym Porozumieniu wyrażenie:

a. „Siły zbrojne" oznacza personel należący do lądowych, morskich lub powietrznych sił zbrojnych jednej z Umawiających się Stron, gdy znajduje się on na terytorium innej z Umawiających się Stron, na obszarze Traktatu Północnoatlantyckiego w związku z obowiązkami oficjalnymi, pod warunkiem, że wspomniane dwie Umawiające się Strony nie uzgodnią, że poszczególne osoby, oddziały lub formacje nie będą uważane za tworzące lub wchodzące w skład sił zbrojnych w rozumieniu niniejszego Porozumienia.

b. „Personel cywilny" oznacza pracowników cywilnych sił zbrojnych Umawiających się Stron, którzy są zatrudnieni w siłach zbrojnych tej Umawiającej się Strony i którego członkowie nie są osobami bezpaństwowymi ani też obywatelami jakiegokolwiek państwa, które nie jest Stroną Traktatu Północnoatlantyckiego, ani też obywatelami czy też osobami mającymi zwyczajowe miejsce zamieszkania w państwie, w którym przebywają siły zbrojne.

c. „Członek rodziny" oznacza małżonkę lub małżonka członka sił zbrojnych lub personelu cywilnego albo dziecko takiego członka będące na jego utrzymaniu.

d. „Państwo wysyłające" oznacza Umawiającą się Stronę, do której należą siły zbrojne.

e. „Państwo przyjmujące" oznacza Umawiającą się Stronę, na której terytorium przebywają siły zbrojne lub ich personel cywilny, niezależnie od tego czy są tam stacjonarne czy też przemieszczają się w tranzycie.

f. „Władze wojskowe państwa wysyłającego" oznacza te władze państwa wysyłającego, które są upoważnione przez prawo do stosowania prawa wojskowego tego państwa w odniesieniu do członków jego sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego.

g. „Rada Północnoatlantycka" oznacza Radę ustanowioną w art. IX Traktatu Północnoatlantyckiego lub też jej organy pomocnicze upoważnione do działania w jej imieniu.

2. Niniejsze porozumienie będzie się stosować do władz jednostek podziału terytorialnego Umawiającej się Strony w granicach jej terytorium, do których stosuje się niniejsze Porozumienie w zakresie określonym w art. XX tak, jak stosuje się do władz centralnych tej Umawiającej się Strony, pod warunkiem jednakże, że mienie posiadane przez jednostki podziału terytorialnego nie będzie uważane za mienie Umawiającej się Strony w znaczeniu określonym w art. VIII.

Artykuł II

Siły zbrojne i ich członkowie oraz personel cywilny, a także członkowie ich rodzin mają obowiązek przestrzegać prawa państwa przyjmującego i powstrzymać się od jakiejkolwiek działalności niezgodnej z duchem niniejszego Porozumienia oraz w szczególności od jakiejkolwiek działalności politycznej w państwie przyjmującym. Jest także obowiązkiem państwa wysyłającego podjęcie niezbędnych kroków dla osiągnięcia tego celu.

Artykuł III

1. Na warunkach określonych w ust. 2 niniejszego artykułu i zgodnie z wymogami ustanowionymi przez państwo przyjmujące odnośnie wjazdu i wyjazdu sił zbrojnych lub ich członków, członkowie tacy będą wyłączeni od stosowania w stosunku do nich przepisów wizowych i paszportowych oraz inspekcji imigracyjnej przy wjeździe i wyjeździe z terytorium państwa przyjmującego. Będą oni także wyłączeni od stosowania w stosunku do nich przepisów państwa przyjmującego, dotyczących rejestracji i kontroli cudzoziemców, jednakże nie będzie to oznaczało, że uzyskują oni jakiekolwiek prawo do stałego pobytu lub zamieszkania na terytorium państwa przyjmującego.

2. W odniesieniu do członków sił zbrojnych będą jedynie wymagane następujące dokumenty, które powinny być okazywane na żądanie:

a. osobista karta identyfikacyjna wystawiona przez państwo wysyłające, zawierająca imię i nazwisko, datę urodzenia, stopień i numer (o ile taki posiadają), miejsce pełnienia służby i fotografię;

b. indywidualny lub zbiorowy rozkaz wyjazdu w języku państwa wysyłającego oraz w językach angielskim i francuskim, wystawiony przez odpowiedni organ państwa wysyłającego lub Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, potwierdzający status osoby lub grupy osób, jako członka lub członków sił zbrojnych i potwierdzający rozkaz wyjazdu.

Państwo przyjmujące może żądać, aby rozkaz wyjazdu był kontrasygnowany przez jego odpowiedniego przedstawiciela.

3. Członkowie personelu cywilnego i członkowie ich rodzin powinni posiadać odpowiednie wpisy w swoich paszportach, potwierdzające ich status członka personelu cywilnego lub członka jego rodziny.

4. Jeżeli członek sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego opuszcza miejsce służby pełnionej dla państwa wysyłającego i nie jest repatriowany, władze państwa wysyłającego informują niezwłocznie o tym władze państwa przyjmującego, przedstawiając im wszelkie niezbędne szczegóły sprawy. Władze państwa wysyłającego w podobny sposób informują władze państwa przyjmującego o jakimkolwiek członku ich sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego, który jest nieobecny przez okres dłuższy niż 21 dni.

5. Jeżeli państwo przyjmujące zwróci się o usunięcie ze swojego terytorium członka sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego lub wyda nakaz wydalenia byłego członka sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego, jak również członka rodziny wspomnianego członka lub byłego członka, władze państwa wysyłającego będą odpowiedzialne za przyjęcie takiej osoby na swoje terytorium lub za inne zadysponowanie taką osobą poza państwem przyjmującym. Niniejszy ustęp ma zastosowanie tylko do osób, które nie są obywatelami państwa przyjmującego i wjechały do państwa przyjmującego będąc członkiem sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego albo w celu zostania takim członkiem oraz w stosunku do członków rodzin wymienionych osób.

Artykuł IV

Państwo przyjmujące:

a. uzna bez przeprowadzania dodatkowego egzaminu z kierowania pojazdem i pobierania opłaty, pozwolenie na kierowanie pojazdem lub prawo jazdy albo wojskowe pozwolenie na kierowanie pojazdem wystawione przez państwo wysyłające lub jego część składową członkowi sił zbrojnych lub jego personelu cywilnego, albo

b. wystawi swoje własne pozwolenie na kierowanie pojazdem lub prawo jazdy każdemu członkowi sił zbrojnych i ich personelu cywilnego, który posiada pozwolenie na kierowanie pojazdem lub prawo jazdy albo wojskowe pozwolenie na kierowanie pojazdem wystawione przez państwo wysyłające lub jego część składową, przy czym egzamin z kierowania pojazdem nie jest wymagane.

Artykuł V

1. Członkowie sił zbrojnych będą normalnie nosić mundury, o ile władze państwa wysyłającego i przyjmującego nie uzgodnią inaczej; używanie odzieży cywilnej będzie dopuszczalne na takich samych warunkach, jakie mają zastosowanie do sił zbrojnych państwa przyjmującego; podczas przekraczania granicy regularne oddziały lub formacje sił zbrojnych powinny być umundurowane.

2. Pojazdy służbowe sił zbrojnych i ich personelu cywilnego będą posiadać symbol państwa umieszczony obok numerów rejestracyjnych.

Artykuł VI

Członkowie sił zbrojnych mogą posiadać i nosić broń pod warunkiem, że są oni do tego upoważnieni na podstawie wydanych im rozkazów. Władze państwa wysyłającego rozpatrzą życzliwie stosowne wnioski państwa przyjmującego.

Artykuł VII

1. Z zastrzeżeniem postanowień niniejszego artykułu:

a. władze wojskowe państwa wysyłającego mają prawo wykonywania w granicach państwa przyjmującego jurysdykcji karnej i dyscyplinarnej, przyznanej im przez prawo państwa wysyłającego w stosunku do wszystkich osób podlegających prawu wojskowemu tego państwa;

b. władze państwa przyjmującego sprawują jurysdykcję nad członkami sił zbrojnych i ich personelu cywilnego oraz członkami ich rodzin w odniesieniu do przestępstw popełnionych na terytorium tego państwa i karalnych zgodnie z prawem tego państwa;

2. a. Władze wojskowe państwa wysyłającego mają prawo wykonywania wyłącznej jurysdykcji w stosunku do osób podlegających prawu wojskowemu tego państwa w odniesieniu do przestępstw karalnych zgodnie z prawem państwa wysyłającego, ale nie karalnych zgodnie z prawem państwa przyjmującego, w tym przestępstw przeciwko jego bezpieczeństwu;

b. Władze państwa przyjmującego mają prawo wykonywania wyłącznej jurysdykcji w stosunku do członków sił zbrojnych i personelu cywilnego oraz członków ich rodzin w od-niesieniu do przestępstw karalnych zgodnie z jego prawem ale nie karalnych zgodnie z pra-wem państwa wysyłającego, w tym przestępstw przeciwko bezpieczeństwu tego państwa.

c. Dla celów niniejszego ustępu oraz ustępu 3 niniejszego artykułu podjęcie „przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu państwa" obejmuje:

(i) zdradę państwa,

(ii) sabotaż, szpiegostwo lub naruszenie jakichkolwiek przepisów dotyczących tajemnicy państwowej tego państwa lub tajemnicy związanej z obroną narodową tego państwa.

3. W sytuacjach, gdy prawo wykonywania jurysdykcji jest zbieżne będą mieć zastosowanie następujące zasady:

a. Władze wojskowe państwa wysyłającego mają pierwszeństwo w wykonywaniu jurysdykcji w stosunku do członków sił zbrojnych i ich personelu cywilnego w odniesieniu do:

(i) przestępstw wyłącznie przeciwko mieniu lub bezpieczeństwu tego państwa oraz przestępstw wyłącznie przeciwko osobie lub mieniu innego członka sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego tego państwa albo członka ich rodziny;

(ii) przestępstw wynikających z jakiegokolwiek zaniechania podczas wykonywania obowiązków służbowych;

b. W przypadku jakiegokolwiek innego przestępstwa pierwszeństwo w wykonywaniu jurysdykcji będą mieć władze państwa przyjmującego.

c. Jeżeli państwo mające pierwszeństwo w wykonywaniu jurysdykcji decyduje się tej jurysdykcji nie wykonywać powinno ono zawiadomić o tym władze drugiego państwa, tak

szybko jak to jest w zwyczaju. Władze państwa mającego pierwszeństwo rozpatrzą życzliwie wniosek władz drugiego państwa o zrzeczenie się prawa pierwszeństwa w przypadku, gdy druga Strona uważa, iż takie zrzeczenie ma dla niej szczególne znaczenie.

4. Powyższe postanowienia niniejszego artykułu nie oznaczają jakiegokolwiek prawa władz wojskowych państwa wysyłającego do wykonywania jurysdykcji w stosunku do osób, które są obywatelami lub zamieszkują na stałe w państwie przyjmującym, chyba że są one członkami sił zbrojnych państwa wysyłającego.

5. a. Władze państwa przyjmującego i wysyłającego będą udzielać sobie wzajemnie pomocy przy aresztowaniu członków sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego albo członków ich rodzin na terytorium państwa przyjmującego i przy przekazywaniu tych osób władzom, które w stosunku do nich wykonują jurysdykcję na podstawie powyższych postanowień.

b. Władze państwa przyjmującego zawiadomią niezwłocznie władze wojskowe państwa wysyłającego o aresztowaniu jakiegokolwiek członka sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego albo członka ich rodziny.

c. Nadzór nad oskarżonym członkiem sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego, w stosunku do którego państwo przyjmujące wykonuje jurysdykcję zostanie pozostawione państwu wysyłającemu do czasu, kiedy zostanie on oskarżony przez państwo przyjmujące, jeżeli osoba taka znajduje się w rękach państwa wysyłającego.

6. a. Władze państwa przyjmującego i wysyłającego będą udzielać sobie wzajemnej pomocy przy prowadzeniu wszelkich niezbędnych dochodzeń w sprawach przestępstw, w tym zbierania lub przedstawiania dowodów, łącznie z zajmowaniem i w odnośnych przypadkach przekazywaniem przedmiotów związanych z przestępstwem. Przekazywanie takich przedmiotów będzie dokonywane z zastrzeżeniem ich zwrotu, w terminie określonym przez władze, które je dostarczyły.

b. Władze Umawiających się Stron będą informować się wzajemnie o postępowaniu we wszystkich omawianych sprawach, w których zachodzi zbieżność prawa do wykonywania jurysdykcji.

7. a. Kara śmierci nie będzie wykonywana w państwie przyjmującym przez władze państwa wysyłającego, jeżeli przepisy państwa przyjmującego nie przewidują kary śmierci w podobnej sprawie.

b. Władze państwa przyjmującego rozpatrzą ze zrozumieniem wnioski władz państwa wysyłającego dotyczące współpracy w wykonywaniu na terytorium państwa przyjmującego wyroku pozbawienia wolności orzeczonego przez władze państwa wysyłającego, zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu.

8. W przypadku, gdy osoba oskarżona została osądzona zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu przez władze Umawiających się Stron i została uniewinniona, albo też skazana i pełniła lub pełni służbę, a wyrok został jej darowany, nie będzie ona sądzona ponownie za to samo przestępstwo w tym samym państwie przez władze innej Umawiającej się Strony. Jednakże żadne z postanowień niniejszego ustępu nie może powstrzymywać władz wojskowych państwa wysyłającego od sądzenia członka ich sił zbrojnych za jakie-

kolwiek naruszenie zasad dyscypliny, wynikające z działania lub zaniechania stanowiącego przestępstwo, za które był sądzony przez władze innej Umawiającej się Strony.

9. Jeżeli członek sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego albo członek jego rodziny jest ścigany zgodnie z jurysdykcją państwa przyjmującego, osoba taka będzie uprawniona:

a. do niezwłocznego i szybkiego procesu,

b. do zapoznania się przed procesem z zarzutem lub zarzutami przeciwko niemu,

c. do konfrontacji ze świadkami świadczącymi przeciwko niemu,

d) do korzystania z obowiązkowego wstawiennictwa osób świadczących na jego korzyść, jeżeli znajdują się one w granicach jurysdykcji państwa przyjmującego,

e) do posiadania obrońcy z własnego wyboru albo do posiadania swobodnej lub pomocniczej reprezentacji prawnej, zgodnie a warunkami panującymi w czasie pobytu w państwie przyjmującym,

f) do korzystania, jeżeli uzna za konieczne, z usług kompetentnego tłumacza,

g) do komunikowania się z przedstawicielem rządu państwa wysyłającego i, jeżeli zasady postępowania sądowego na to pozwalają, do obecności takiego przedstawiciela podczas procesu.

10. a. Regularne oddziały wojskowe lub formacje sił zbrojnych będą miały prawo nadzorowania wszelkich obozów, urządzeń i innych nieruchomości, które zajmują w wyniku porozumienia z państwem przyjmującym. Policja wojskowa sił zbrojnych może podejmować wszelkie potrzebne środki dla zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w granicach takich nieruchomości.

b. Poza wymienionymi wyżej nieruchomościami, wspomniana policja wojskowa może działać wyłącznie zgodnie z ustaleniami z władzami państwa przyjmującego, w porozumieniu z tymi władzami i tylko w takim zakresie, w jakim działanie takie jest niezbędne dla zapewnienia dyscypliny i porządku wśród członków sił zbrojnych.

11. Każda z Umawiających się Stron może wprowadzić takie przepisy, jakie uważa za potrzebne dla zapewnienia odpowiedniego bezpieczeństwa i ochrony w granicach swojego terytorium w odniesieniu do instalacji, sprzętu, mienia, zapisów i oficjalnych informacji innej Umawiającej się Strony oraz karania osób naruszających przepisy w tym celu ustanowione.

Artykuł VIII

1. Każda z Umawiających się Stron zrzeka się wszelkich roszczeń przeciwko innej Umawiającej się Strony z tytułu szkód we wszelkim mieniu posiadanym przez drugą Stronę i używanym przez jej lądowe, morskie i powietrzne siły zbrojne, jeżeli taka szkoda:

(i) została spowodowana przez członka lub osobę zatrudnioną w siłach zbrojnych drugiej Umawiającej się Strony podczas wykonywania przez nią obowiązków związanych z działalnością w ramach Traktatu Północnoatlantyckiego.

(ii) jest wynikiem użycia pojazdu, statku lub samolotu posiadanego przez inną Umawiającą się Stronę i używanego przez jej siły zbrojne, pod warunkiem, że taki pojazd, statek lub samolot spowodował szkodę w związku z działalnością w ramach Traktatu Północnoatlantyckiego albo szkoda taka została spowodowana w mieniu w tym celu używanym.

Jedna Umawiająca się Strona może zrzec się roszczenia przeciwko innej Umawiającej się Stronie z tytułu ratownictwa morskiego, pod warunkiem, że uratowany statek lub ładunek należał do Umawiającej się Strony i był używany przez jej siły zbrojne w związku z działalnością w ramach Traktatu Północnoatlantyckiego.

2. a. W przypadku szkody spowodowanej lub wynikłej w stosunku do innego mienia posiadanego przez Umawiającą się Stronę i położonego na jej terytorium zgodnie z ust. 1 odpowiedzialność jakiejkolwiek innej Umawiającej się Strony zostanie określona i rozmiar szkody będzie oznaczony przez arbitra wybranego zgodnie z literą b. niniejszego ustępu, o ile zainteresowane Umawiające się Strony nie postanowią inaczej.

b. Arbiter o którym mówi litera a. niniejszego ustępu zostanie wybrany za porozumieniem pomiędzy zainteresowanymi Umawiającymi się Stronami, spośród obywateli państwa przyjmującego, którzy zajmowali lub zajmują wysokie stanowisko w organach wymiaru sprawiedliwości. Jeżeli zainteresowani Umawiające się Strony w terminie dwóch miesięcy nie osiągną porozumienia co do wyboru arbitra, mogą one zwrócić się do Sekretarza Rady Północnoatlantyckiej o wybór osoby posiadającej wyżej wymienione kwalifikacje.

c. Każde orzeczenie arbitra będzie miało charakter wiążący i ostateczny w odniesieniu do Umawiających się Stron.

d. Rozmiar odszkodowania przyznanego przez arbitra zostanie podzielony zgodnie z postanowieniami ust. 5 e. (i), (ii) oraz (iii) niniejszego artykułu.

e. Wynagrodzenie arbitra zostanie określone w drodze porozumienia między zainteresowanymi Umawiającymi się Stronami i będzie, łącznie z niezbędnymi wydatkami poniesionymi podczas wypełniania jego obowiązków, pokrywane w równych częściach przez Umawiające się Strony.

f. Niezależnie od powyższego, każda z Umawiających się Stron zrzeka się swoich roszczeń w każdej sprawie, w której rozmiary szkody są mniejsze od:

Belgia – 70 000 fr.
Kanada – 1460 dol. Can.
Dania – 9670 kr.
Francja – 49 000 F. fr.
Islandia – 22 800 kr.
Włochy – 850 000 lir.
Luksemburg – 70 000 fr. L.
Holandia – 5320 Fl.
Norwegia – 10 000 kr.
Portugalia – 40 250 Es.
Wielka Brytania – 500 f.
Stany Zjednoczone – 1400 dol.[73]

Którakolwiek z Umawiających się Stron, w której mieniu została wyrządzona szkoda w tym samym zdarzeniu również zrzeka się swoich roszczeń do wyżej określonej sumy. W przypadku istotnych wahań kursów wymiany pomiędzy tymi walutami Umawiające się Strony zgodzą się na odpowiednie uaktualnienie tych sum.

3. Dla celów ust. 1 i 2 niniejszego artykułu wyrażenie „posiadane przez Umawiającą się Stronę" użyte w odniesieniu do statków dotyczy również statków wyczarterowanych przez Umawiającą się Stronę albo zajętych na warunkach „bare boat" lub uzyskanych jako pryzy (poza rozmiarem, w którym ryzyko utraty lub odpowiedzialności jest ponoszone przez osobę inną niż Umawiająca się Strona).

4. Każda z Umawiających się Stron zrzeka się wszelkich swoich roszczeń przeciwko innej Umawiającej się Stronie z tytułu zranienia lub śmierci poniesionej przez jakiegokolwiek członka swoich sił zbrojnych, gdy osoba taka wykonywała obowiązki służbowe.

5. Z roszczeniami (innymi niż roszczenia umowne i tymi, do których maja zastosowanie ust. 6 lub 7 niniejszego artykułu) wynikającymi z działania lub zaniechania członków sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego, dokonanego podczas wykonywania obowiązków służbowych, albo wynikającymi z jakiegokolwiek innego działania, zaniechania lub zdarzenia, za które siły zbrojne lub ich personel cywilny ponoszą prawną odpowiedzialność i powodującego jego szkodę na terytorium państwa przyjmującego w odniesieniu do Stron trzecich innych niż Umawiające się Strony, państwo przyjmujące będzie postępować zgodnie z następującymi zasadami:

a. Roszczenia będą ewidencjonowane, rozpatrywane i zaspakajane lub zasądzane zgodnie z prawem i przepisami państwa przyjmującego, dotyczącymi roszczeń wynikających z działalności jego sił zbrojnych.

b. Państwo przyjmujące może zaspokoić każde takie roszczenie, a zapłatą uzgodnionej sumy lub określonej na mocy orzeczenia o zasądzeniu zostanie dokonana przez państwo przyjmujące w jego walucie.

c. Zapłata taka, dokonana na mocy ugody lub osądzenia sprawcy przez kompetentny trybunał państwa przyjmującego albo ostateczna odmowa przyznania takiej płatności przez taki trybunał, będzie obowiązująca i ostateczna w stosunku do Umawiających się Stron.

d. Każde roszczenie uregulowane przez państwo przyjmujące będzie notyfikowane państwu wysyłającemu łącznie z wszelkimi szczegółami oraz proponowanym podziałem kosztów, zgodnie z literą e. (i), (ii) i (iii). W przypadku braku odpowiedzi w terminie dwóch miesięcy proponowany podział kosztów będzie uważany za przyjęty.

e. Koszty wynikłe podczas zaspokojenia roszczeń zgodnie z postanowieniami poprzednich punktów oraz ust. 2 niniejszego artykułu zostaną rozdzielone pomiędzy Umawiające się Strony w następujący sposób:

(i) w sytuacji, kiedy odpowiedzialność ponosi wyłącznie państwo wysyłające przyznana lub zasądzona suma zostanie podzielona w proporcji 25% płatnych przez państwo przyjmujące i 75% płatnych przez państwo wysyłające,

(ii) gdy z tytułu wyrządzenia szkody jest odpowiedzialne więcej niż jedno państwo, przyznana lub zasądzona suma zostanie podzielona w równych częściach pomiędzy nimi; jednakże gdy państwo przyjmujące nie jest jednym z państw ponoszących odpowiedzialność za szkodę, jego udział będzie wynosić połowę udziału każdego z państw wysyłających,

(iii) w sytuacji gdy szkoda została spowodowana przez siły zbrojne Umawiających się Stron i nie jest możliwe obciążenie odpowiedzialnością jednych lub kilku sił zbrojnych,

przyznana lub zasądzona suma zostanie rozdzielona w częściach równych pomiędzy wspomnianymi Umawiającymi się Stronami; jednakże jeżeli państwo przyjmujące nie jest jednym z państw, których siły zbrojne spowodowały szkodę, jego udział będzie wynosić połowę udziału każdego z państw wysyłających,

(iv) co pół roku bilans sum wpłaconych przez państwo przyjmujące w każdej sprawie, co do której proponowany podział procentowy został przyjęty, będzie wysyłany zaintresowanym państwom wysyłającym wraz z wnioskiem o refundację. Taka refundacja będzie dokonywana w możliwie najkrótszym czasie w walucie państwa przyjmującego.

f. W przypadkach, gdy stosowanie postanowień liter b. i e. niniejszego ustępu mogłoby spowodować poważne trudności dla Umawiającej się Strony, może ona poprosić Radę Północnoatlantycką o rozstrzygnięcie sprawy w inny sposób.

g. Członek sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego nie będzie podlegał jakiemukolwiek postępowaniu mającemu na celu wymuszenie jakiegokolwiek orzeczenia na jego niekorzyść w państwie przyjmującym w sprawach wynikających z wykonywania przez niego obowiązków służbowych.

h. Poza zakresem, w jakim litera e. niniejszego ustępu stosuje się do roszczeń uregulowanych w ust. 2 niniejszego artykułu, postanowienia niniejszego ustępu nie będą mieć zastosowania do jakiegokolwiek roszczenia wynikającego z lub związanego z nawigacją lub eksploatacją statku albo załadunkiem, przewozem i wyładunkiem, innych niż roszczenia z tytułu śmierci lub zranienia, do których ust. 4 niniejszego artykułu nie ma zastosowania.

6. Roszczenia przeciwko członkom sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego wynikające z działań umyślnych lub zaniechań w państwie przyjmującym, poza wykonywaniem obowiązków służbowych będą rozpatrywane w następujący sposób:

a. władze państwa przyjmującego rozpatrzą roszczenia i przyznają odszkodowanie występującemu z roszczeniem we właściwy i sprawiedliwy sposób, biorąc pod uwagę wszelkie okoliczności sprawy, łącznie z postępowaniem osoby poszkodowanej i przygotują raport w tej sprawie,

b. raport zostanie przedłożony władzom państwa wysyłającego, które zdecydują bez zwłoki, czy są gotowe zaspokoić „ex gratia", a jeśli tak, to w jakim rozmiarze,

c. jeżeli złożono ofertę zapłaty ex gratia i została ona przyjęta przez występującego z roszczeniem jako pełne zaspokojenie jego roszczenia, władze państwa wysyłającego dokonują wpłaty samodzielnie i informują władze państwa przyjmującego o ich decyzji oraz o wpłaconej sumie,

d. żadne z postanowień niniejszego ustępu nie narusza jurysdykcji sądów państwa przyjmującego w zakresie podjęcia działań przeciwko członkowi sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego, o ile i aż do czasu pełnego zaspokojenia roszczenia w drodze zapłaty.

7. Roszczenie wynikające z dozwolonego użycia jakiegokolwiek pojazdu sił zbrojnych państwa wysyłającego będą rozpatrywane zgodnie z ust. 6 niniejszego artykułu, z wyjątkiem sytuacji, gdy odpowiedzialność ponoszą siły zbrojne lub ich personel cywilny.

8. W przypadku powstania sporu odnośnie tego, czy działanie umyślne lub zaniechanie członka sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego miało miejsce podczas wykonywania

obowiązków służbowych albo też czy użycie jakiegokolwiek pojazdu sił zbrojnych państwa wysyłającego było niedozwolone, kwestia ta zostanie przedłożona arbitrowi powołanemu zgodnie z ust. 2 b. niniejszego artykułu, którego decyzja w tym względzie będzie ostateczna i wiążąca.

9. Państwo wysyłające nie będzie domagać się wyłączenia spod jurysdykcji sądów państwa przyjmującego członków sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego, w odniesieniu do cywilnej jurysdykcji sądów państwa przyjmującego z wyjątkiem sytuacji określonej w ust. 5 g. niniejszego artykułu.

10. Władze państwa wysyłającego i przyjmującego będą współpracować w celu dostarczenia dowodów niezbędnych dla właściwego przeprowadzenia rozprawy i rozstrzygnięcia roszczenia, którym Umawiające się Strony są zainteresowane.

Artykuł IX

1. Członkowie sił zbrojnych i ich personelu cywilnego oraz członkowie ich rodzin mogą nabywać towary miejscowe potrzebne do ich własnego użytku, jak również niezbędne usługi, na tych samych zasadach co obywatele państwa przyjmującego.

2. Towary miejscowe, niezbędne dla utrzymania sił zbrojnych i ich personelu cywilnego będą normalnie nabywane przez władze, które dokonują zakupów takich towarów na potrzeby sił zbrojnych państwa przyjmującego. W celu uniknięcia niekorzystnego wpływu takich zakupów na gospodarkę państwa przyjmującego, kompetentne władze tego państwa uprzedzą w przypadkach kiedy będzie to konieczne o ograniczeniu lub zakazach w odniesieniu do zakupu danych artykułów.

3. Z uwzględnieniem aktualnie obowiązujących porozumień lub porozumień, które mogą być zawarte w przyszłości między upoważnionymi przedstawicielami państwa wysyłającego i przyjmującego i przyjmującego, władze państwa przyjmującego biorą na siebie wyłączną odpowiedzialność za poczynienie odpowiednich kroków mających na celu udostępnienie siłom zbrojnym i ich personelowi cywilnemu niezbędnych budynków i gruntów, jak również urządzeń i usług z tym związanych. Takie porozumienia i kroki powinny być, o ile jest to możliwe, zgodne z przepisami dotyczącymi zakwaterowania i wyżywienia analogicznego personelu państwa przyjmującego. O ile nie istnieją szczegółowe umowy stanowiące inaczej, wynikające z zajmowania lub korzystania z takich budynków, gruntów, urządzeń i usług.

4. Miejscowe wymagania dla zatrudnienia pracowników cywilnych przez siły zbrojne będą regulowane w ten sam sposób co analogiczne wymagania państwa przyjmującego i przy pomocy władz państwa przyjmującego poprzez wymianę zatrudnienia. Warunki zatrudnienia i pracy, a w szczególności pensji, dodatkowych płatności i warunków ochrony pracowników określają przepisy państwa przyjmującego. Pracownicy cywilni zatrudnieni przez siły zbrojne nie będą uważani dla jakichkolwiek celów za członków tych sił zbrojnych, lub ich personelu cywilnego.

5. W przypadku gdy siły zbrojne lub personel ich cywilny znajdą się w miejscu, gdzie nie ma odpowiedniego wyposażenia medycznego lub dentystycznego, ich członkowie będą

korzystać z pomocy medycznej i dentystycznej, łącznie z hospitalizacją, na tych samych warunkach co analogiczny personel państwa przyjmującego.

6. Państwo przyjmujące rozpatrzy życzliwe prośby o przyznanie członkom sił zbrojnych ich personelu cywilnego ułatwień podróżnych oraz zniżek w odniesieniu do opłat za przejazd. Takie ułatwienia i zniżki zostaną określona na mocy szczegółowych uzgodnień podjętych przez rządy zainteresowanych państw.

7. Z uwzględnieniem jakichkolwiek ogólnych lub szczegółowych postanowień finansowych uzgodnionych przez Umawiające się Strony, władze sił zbrojnych dokonają niezwłocznie zapłaty w walucie lokalnej za towary, zakwaterowanie i usługi nabyte zgodnie z ust. 2, 3, 4 oraz, jeśli to konieczne, 5 i 6 niniejszego artykułu.

8. Ani siły zbrojne ani ich personel cywilny, ani też ich członkowie czy też członkowie ich rodzin nie będą na mocy niniejszego artykułu korzystać z jakichkolwiek zwolnień od podatków i wpłatności odnoszących się do zakupów towarów i usług, należnych zgodnie z przepisami podatkowymi państwa przyjmującego.

Artykuł X

1. Gdy jakakolwiek forma opodatkowania w państwie przyjmującym zależy od pobytu lub zamieszkiwania, okres podczas którego członek sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego przebywa na terytorium tego państwa wyłącznie z powodu bycia członkiem takich sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego, nie będzie uważany jako okres pobytu wpływający na zmianę miejsca pobytu lub zamieszkania dla celów takiego opodatkowania. Członkowie sił zbrojnych i ich personelu cywilnego będą zwolnieni od opodatkowania w państwie przyjmującym w odniesieniu do wynagrodzenia i dodatków płynących na ich korzyść z tego tytułu przez państwo wysyłające lub w stosunku do mienia ruchomego, które znajduje się na terytorium państwa przyjmującego wyłącznie w związku z ich czasowym pobytem w tym państwie.

2. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie uprawnia do zwolnienia z opodatkowania członka sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego w odniesieniu do jakiejkolwiek przynoszącej zyski działalności innej niż dokonywana w charakterze członka, które mogą się zajmować w państwie przyjmującym, jak również z wyłączeniem ich pensji, wynagrodzenia i mienia ruchomego określonego w ust. 1; żadne z postanowień niniejszego artykułu nie uprawnia do zwolnienia ich z opodatkowania, nawet jeśli są uważani za mających miejsce pobytu lub zamieszkiwania poza terytorium państwa przyjmującego, które członkowie tacy są zobowiązani płacić zgodnie z prawem tego państwa.

3. Nic w niniejszym artykule nie wpływa na kwestię „obowiązku" określonego w ust. 12 art. XI.

4. Dla celów niniejszego artykułu wyrażenie „członek sił zbrojnych" nie odnosi się do jakiejkolwiek osoby, która jest obywatelem państwa przyjmującego.

Artykuł XI

1. O ile niniejsze Porozumienie nie postanawia inaczej, członkowie sił zbrojnych i ich personel cywilny, jak również członkowie ich rodzin podporządkowują się prawu i przepisom stosowanym przez władze celne państwa przyjmującego będą miały prawo na ogół-

nych warunkach określonych przez ustawodawstwo i przepisy państwa przyjmującego, do przeszukiwania członków sił zbrojnych i ich personelu cywilnego oraz członków ich rodzin i do zbadania ich bagażu i pojazdów oraz do zajęcia artykułów zgodnie z wyżej wymienionym ustawodawstwem i przepisami.

2. a. Czasowy import i reeksport pojazdów służbowych sił zbrojnych i ich personelu cywilnego znajdujących się w ich dyspozycji własnej będzie zwolniony z opłat po przedstawieniu formularza w formie wskazanej w załączniku do niniejszego Porozumienia.

b. Czasowy import takich pojazdów nie znajdujących się w ich własnej dyspozycji będzie podlegał postanowieniom ust. 4 niniejszego artykułu a reeksport postanowieniom ust. 8.

c. Pojazdy służbowe sił zbrojnych i ich personelu cywilnego będą zwolnione z jakichkolwiek podatków należnych w związku z korzystaniem z dróg.

3. Oficjalne dokumenty oznaczone urzędową pieczęcią nie będą podlegać inspekcji celnej. Kurierzy, niezależnie od ich statusu, przewożący takie dokumenty, powinni posiadać indywidualny rozkaz wyjazdu wystawiony zgodnie z ust. 2 b. art. III. Taki rozkaz wyjazdu będzie obejmować wskazanie co do ilości przewożonych przesyłek i zaświadczeń, że zawierają one tylko dokumenty urzędowe.

4. Siły zbrojne mogą wwozić bez opłat wyposażenie dla sił zbrojnych oraz uzasadnione ilości dostaw, zaopatrzenia i innych towarów do wyłącznego użytku sił zbrojnych, i w przypadku gdy jest to dozwolone przez państwo przyjmujące również ich personelu cywilnego i członków rodzin. Taki wolny od cła import będzie podlegał złożeniu do depozytu w biurze celnym w miejscu przekroczenia granicy łącznie z dokumentami celnymi jakie będą określone w zaświadczeniu w formie uzgodnionej pomiędzy państwem przyjmującym a wysyłającym, podpisanym przez osobę upoważnioną przez państwo wysyłające. O ustanowieniu osoby upoważnionej do podpisywania zaświadczeń, jak również do uwierzytelniania podpisów i pieczątek, które mogą być użyte zostaną poinformowane władze celne państwa przyjmującego.

5. Członek sił zbrojnych i ich personelu cywilnego może przy swoim przyjeździe (pierwszym do państwa przyjmującego) w celu podjęcia służby albo przy pierwszym przyjeździe członka jego rodziny w celu spotkania z nim wwieźć bez cła swoje rzeczy osobiste i meble, z których będzie korzystać przez okres swojej służby.

6. Członkowie sił zbrojnych i ich personelu cywilnego mogą czasowo wwozić bez cła swoje prywatne pojazdy mechaniczne na użytek swój osobisty i członków ich rodzin. Niniejszy artykuł nie powoduje zobowiązania odnośnie zwolnienia pojazdów prywatnych wyżej wymienionych osób z podatków z tytułu korzystania z dróg.

7. Wwiezienie dokonane przez władze sił zbrojnych w innym celu niż do wyłącznego użytku sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego oraz wwiezienie inne niż przewidziane w ust. 5 i 6 niniejszego artykułu dokonane przez członków sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego nie upoważniają na mocy niniejszego artykułu do zwolnienia ich z jakichkolwiek opłat lub innych wymagań.

8. Towary wwiezione bez cła zgodnie z ust. 2.b., 4, 5 lub 6:

a) mogą być reeksportowane dowolnie pod warunkiem, że w przypadku dóbr wwiezionych zgodnie z paragrafem 4 zaświadczenie wystawione zgodnie z tym ustępem zostanie

przedstawione urzędowi celnemu. Urząd celny może sprawdzić, czy reeksportowane towary są tymi, które opisano w zaświadczeniu, jeśli jakiekolwiek z nich mogło być lub zostało faktycznie wwiezione na mocy ust. 2.b., 4, 5 lub 6,

b) nie powinny być zbywane w państwie przyjmującym w drodze sprzedaży lub darowizn. Jednakże w szczególnych przypadkach takie zbywanie może zostać dokonane w warunkach określonych przez władze państwa przyjmującego (np. po opłaceniu cła, podatku i opłaty, zgodnie z wymaganiami odnośnie kontroli handlu i wymiany).

9. Towary zakupione w państwie przyjmującym, mogą być z niego wywiezione tylko w zgodzie z przepisami tego państwa.

10. W odniesieniu do regularnych oddziałów lub formacji władze celne mogą zastosować szczególny tryb przekraczania granicy, pod warunkiem, że odpowiednie władze celne zostaną wcześniej powiadomione o takim zamiarze.

11. W odniesieniu do paliw, olejów i smarów używanych w służbowych pojazdach, samolotach i statkach sił zbrojnych lub ich personelu cywilnego państwo przyjmujące może podjąć szczególne działania, mające na celu zwolnienie ich z cła i podatków.

12. W ustępach od 1 do 10 niniejszego artykułu „cło" oznacza opłaty celne oraz wszelkie inne opłaty i podatki płatne przy wwozie lub wywozie w zależności od sytuacji, poza opłatami i podatkami, które nie są niczym innym jak opłatami za korzystanie z usług. „Wwóz obejmuje również zabranie z magazynów celnych towarów, pod warunkiem, że nie zostały one wyprodukowane lub przetworzone w państwie przyjmującym.

13. Postanowienia niniejszego artykułu mają zastosowanie do danych towarów tylko wtedy, gdy są one wwożone lub wywożone z państwa przyjmującego, lecz także kiedy są one przewożone na terytorium Umawiającej się Strony, i w takim przypadku pod pojęciem „państwo przyjmujące" będzie się uważać także każdą Umawiającą się Stronę, przez terytorium której towary są przewożone.

Artykuł XII

1. Władze celne i skarbowe państwa przyjmującego jako warunek przyznania jakiegokolwiek przywileju celnego lub podatkowego przewidzianego w niniejszym Porozumieniu mogą żądać przestrzegania warunków, jakie uznają za konieczne w celu działania nadużyciom.

2. Wyżej wspomniane władze mogą odmówić zwolnienia przewidzianego w niniejszym Porozumieniu w odniesieniu do wwozu do państwa przyjmującego artykułów wyhodowanych, wyprodukowanych lub przetworzonych w tym państwie, które zostały wwiezione bez uiszczenia podatków lub ceł, które są wymagane przy takim wwozie. Towary pobierane z magazynów celnych będą traktowane jako rzeczy wwiezione, jeżeli uważało się je za towary wwiezione z powodu zdeponowania w magazynie.

Artykuł XIII

1. W celu zapobieżenia przestępstwom skarbowym i celnym, władze państw przyjmującego i wysyłającego będą udzielać sobie wzajemnej pomocy przy prowadzeniu odpowiednich dochodzeń oraz zbierania dowodów.

2. Władze sił zbrojnych zapewnią wszelką pomoc w granicach swoich kompetencji, w celu dostarczenia władzom celnym lub skarbowym państwa przyjmującego wszelkich artykułów podlegających zajęciu.

3. Władze sił zbrojnych powinny zapewnić wszelką pomoc w celu wyegzekwowania opłat celnych , podatków i kar od członków sił zbrojnych, personelu cywilnego i członków ich rodzin.

4. Pojazdy służbowe i artykuły należące do sił zbrojnych lub do personelu cywilnego lecz nie do członka takich sił lub personelu cywilnego skonfiskowane przez władze państwa przyjmującego w związku z naruszeniem praw celnych i skarbowych będą przekazane odpowiednim władzom sił zbrojnych państwa wysyłającego.

Artykuł XIV

1. Siły zbrojne, personel cywilny, ich członkowie i członkowie ich rodzin podlegają normom państwa wysyłającego, w odniesieniu do wymiany dewiz, a także normom obowiązującym w państwie przyjmującym.

2. Władze państwa przyjmującego i wysyłającego mogą nałożyć specjalne zobowiązania na siły zbrojne i personel cywilny, ich członków oraz członków ich rodzin w odniesieniu do wymiany dewiz.

Artykuł XV

1. Z uwzględnieniem postanowień ust. 2 tego artykułu niniejsze Porozumienie pozosta-nie w mocy w przypadku działań zbrojnych w stosunku do których ma zastosowanie Traktat Północnoatlantycki, przy czym postanowienia dotyczące zaspakajania roszczeń określone w ust. 2 i 5 art. VIII, które nie będą mieć zastosowania do zniszczeń wojennych oraz postanowienia Porozumienia wynikające w szczególności z art. III i VII zostaną niezwłocznie skorygowane przez zainteresowane Umawiające się Strony, które mogą uzgodnić wprowadzenie zmian, jakie uznają za stosowne, w odniesieniu do stosowania Porozumienia między nimi.

2. W przypadku działań zbrojnych każda Umawiająca się Strona może poinformować drugą Stronę o zawieszeniu stosowania postanowień niniejszego Porozumienia na okres 60-ciu dni w zakresie w jakim uzna to za stosowne. Jeżeli dana Strona skorzysta z powyższego prawa, Umawiające się Strony powinny niezwłocznie przystąpić do konsultacji w celu uzgodnienia odpowiednich postanowień, które zastąpią zawieszone postanowienia.

Artykuł XVI

Wszelkie spory pomiędzy Umawiającymi się Stronami odnoszące się do interpretacji i stosowania niniejszego Porozumienia będą rozstrzygane w drodze negocjacji pomiędzy nimi bez odwołania się do jakiejkolwiek zewnętrznej jurysdykcji. O ile postanowienia niniejszego Porozumienia wyraźnie nie mówią inaczej, spory, które nie mogą być rozstrzygnięte w drodze bezpośrednich negocjacji powinny być przedstawione Radzie Północnoatlantyckiej.

Artykuł XVII

Każda z Umawiających się Stron może w każdym czasie zażądać zmiany jakiegokolwiek artykułu niniejszego Porozumienia. Wniosek taki zostanie zgłoszony Radzie Północnoatlantyckiej ..."

Postanowienia końcowe Porozumienia określają:

• w art. XVIII procedurę ratyfikacji, wejścia w życie porozumienia i przystąpienia państw, które przystąpią do Traktatu Północnoatlantyckiego;

• w art. XIX procedurę wypowiedzenia porozumienia;

• w art. XX zakres stosowania porozumienia „jedynie wobec terytorium metropolii Umawiającej się Strony". Zgodnie z ust. 2 tego paragrafu każde państwo w chwili złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia lub w każdym czasie „notyfikować Rządowi USA, że Porozumienie będzie rozciągnięte na wszystkie terytoria, za które państwo to ponosi odpowiedzialność w ramach Traktatu Północnoatlantyckiego".

Biuletyn Departamentu Integracji z NATO Biura Bezpieczeństwa Narodowego, 1997, nr 7, s. 11-40.

4. Unia zachodnioeuropejska

Unia Zachodnioeuropejska (UZE) została utworzona na podstawie Protokołu z 23 października 1955 r. modyfikującego i uzupełniającego Układ Brukselski z 17 marca 1948 r. w sprawie gospodarczej, społecznej i kulturalnej współpracy oraz kolektywnej obrony. Początkowo stronami tego układu były: Belgia, Holandia, Francja, Luksemburg i Wielka Brytania. W 1955 r. na podstawie wspomnianego protokołu do układu przystąpiły Niemcy i Włochy, a później w 1990 r. Hiszpania i Portugalia oraz w 1995 r. – Grecja. 9 maja 1994 r. UZE przyznała statut partnerów stowarzyszonych Bułgarii, Czechom Estonii Litwie, Łotwie, Polsce, Rumunii, Słowacji i Węgrom. W 1999 r. Czechy, Polska i Węgry, które zostały przyjęte do NATO, uzyskały w UZE status członków stowarzyszonych.

Organami UZE są:

Rada Unii Zachodnioeuropejskiej, w której skład wchodzą ministrowie spraw zagranicznych i obrony państw członkowskich. Jest ona odpowiedzialna za politykę Unii. Opracowuje w jej zakresie dyrektywy dla Sekretariatu Generalnego. Obraduje przynajmniej dwa razy w roku.

Stała Rada, która zapewnia stałe funkcjonowanie Unii i koordynację prac grup roboczych. Do jej podstawowych kompetencji należą sprawy bezpieczeństwa i obrony. Zbiera się co tydzień.

Utworzone zostały również organy pomocnicze z których szczególną rolę odgrywają:

• Grupa robocza do spraw specjalnych, zajmująca się sprawami politycznymi dotyczącymi realizacji Deklaracji UZE z Maastricht z dnia 7 lutego 1999 r. i stosunkami z państwami Europy Środkowej i Wschodniej.

• Grupa robocza przedstawicieli ministerstw obrony do spraw wojskowych aspektów bezpieczeństwa europejskiego i współpracy w dziedzinie obrony.

W strukturze organizacyjnej UZE działają ponadto:

• Instytut Badania Problemów Bezpieczeństwa. Utworzony w 1990 r. przeprowadza badania nad problemami bezpieczeństwa europejskiego i informuje o nich opinię publiczną.

• Centrum Szkolenia i Interpretacji Danych Satelitarnych utworzone w 1993 r. Dane uzyskane przez Centrum są wykorzystywane dla weryfikacji wykonywania zobowiązań układów rozbrojeniowych i oceny sytuacji kryzysowych oraz dla monitorowania całego obszaru państw UZE i regionów przyległych.

• Zachodnioeuropejska Grupa do spraw Uzbrojenia, która od 1992 r. jest odpowiedzialna za zbrojenia państw UZE.

Dla działalności UZE i podjętego w jej ramach procesu wyposażenia jej w zdolności operacyjne duże znaczenie miała Deklaracja Petersberska Rady UZE z 1992 r. Państwa członkowskie wyraziły w niej gotowość oddania do dyspozycji Unii jednostek sił zbrojnych dla realizacji określonych operacji humanitarnych, ratowniczych i pokojowych podejmowanych pod auspicjami UZE.

Zgodnie z artykułem 17 Traktatu o Unii Europejskiej „UZE stanowi integralną część rozwoju Unii" i zapewnia jej dostęp do zdolności operacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim realizacji zadań humanitarnych i ratowniczych, operacji utrzymania pokoju, a także związanych z usuwaniem kryzysów, łącznie z „tworzeniem pokoju". W artykule tym określa się wzajemne stosunki między obu Uniami, przyznając m.in. Unii Europejskiej prawo określania wytycznych odnoszących się również do UZE w sprawach, w których zwraca się ona do niej. Unia Europejska może zwrócić się do UZE o zrealizowanie podjętej przez siebie decyzji dotyczących wyżej określonych zadań.

Komórka Planowania, która stanowi organ pomocniczy Stałej Rady zajmuje się przygotowywaniem planów użycia sił zbrojnych, przygotowywanie inwentarza sił, które są przeznaczone do użycia przez UZE do realizacji poszczególnych operacji, planowaniem ćwiczeń wojskowych i działań na wypadek kryzysów.

Podobnie jak inne europejskie organizacje integracyjne, w ramach Unii działa Zgromadzenie Parlamentarne złożone z 108 przedstawicieli parlamentów państw członkowskich, zasiadających w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy. Zbiera się dwa razy w roku dla omówienia spraw objętych zakresem działania Unii.

UKŁAD W SPRAWIE GOSPODARCZEJ, SPOŁECZNEJ I KULTURALNEJ WSPÓŁPRACY ORAZ KOLEKTYWNEJ OBRONY, PODPISANY W BRUKSELI 17 MARCA 1948 R. I ZMIENIONY NA MOCY „PROTOKOŁU MODYFIKUJĄCEGO I UZUPEŁNIAJĄCEGO UKŁAD BRUKSELSKI Z 23 PAŹDZIERNIKA 1955 R."

„Wysokie Umawiające się Strony

Artykuł I

Wysokie Umawiające się Strony, przekonane o ścisłej wspólnocie swych interesów i o konieczności zjednoczenia się dla przyspieszenia gospodarczej odbudowy Europy, będą organizować i uzgadniać swą działalność gospodarczą dla uzyskania możliwie najlepszych wyników w drodze usuwana wszelkich rozbieżności w swej polityce gospodarczej, koordynowania produkcji i rozwoju wymiany handlowej.

Współpraca, która określona jest w poprzednim ustępie i przeprowadzana będzie przy pomocy Rady, przewidzianej w artykule VIII, jak i przy pomocy innych instytucji, nie bę-

dzie dublować działalności innych organizacji gospodarczych, w których Wysokie Umawiające się Strony są lab mogą być reprezentowane, i w niczym nie będzie przeszkadzać ich pracom, a przeciwnie – stanowić będzie pomoc w działalności tych organizacji.

Artykuł II

Wysokie Umawiające się Strony zespolą swe wysiłki, drogą konsultacji bezpośrednich oraz w ramach agencji wyspecjalizowanych w celu podniesienia poziomu życia swych narodów i harmonijnego rozwoju działalności poszczególnych państw w dziedzinie społecznej.

Wysokie Umawiające się Strony porozumieją się miedzy sobą w celu możliwie najszybszego zastosowania zaleceń o charakterze społecznym, mających bezpośrednie znaczenie praktyczne, które za ich zgodą uchwalone zostały przez organizacje wyspecjalizowane.

Podejmą one starania w celu możliwie szybkiego zawarcia miedzy sobą umów dotyczących ubezpieczeń społecznych.

Artykuł III

Wysokie Umawiające się Strony połączą swe wysiłki, aby doprowadzić swe narody do głębszego zrozumienia zasad, które są podstawą ich wspólnej cywilizacji, i aby rozwijać wzajemną wymianę kulturalną, w szczególności drogą umów zawieranych między sobą.

Artykuł IV

W wykonaniu niniejszego Układu Wysokie Umawiające się Strony i wszelkie inne organy, powołane przez nie na mocy tego Układu, będą działały w ścisłej współpracy z Organizacją Układu Północnoatlantyckiego.

W celu uniknięcia wszelkiego dublowania prac sztabów wojskowych NATO, Rada i jej Agencja zwrócą się do odpowiednich władz NATO o wszelkie informacje i opinie w sprawach wojskowych.

Artykuł V

W przypadku, gdyby jedna z Wysokich Umawiających się Stron stała się przedmiotem napaści zbrojnej w Europie, pozostałe Strony udzielą jej, zgodnie z postanowieniami artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych, pomocy i poparcia wszystkimi będącymi w ich dyspozycji środkami – wojskowymi i innymi.

Artykuł VI

Wszystkie środki podjęte w wykonaniu poprzedniego artykułu powinny być niezwłocznie podane do wiadomości Radzie Bezpieczeństwa. Zostaną one wstrzymane z chwilą, gdy Rada Bezpieczeństwa podejmie środki niezbędne dla utrzymania lub przywrócenia pokoju lub bezpieczeństwa międzynarodowego.

Układ niniejszy nie narusza zobowiązań Wysokich Umawiających się Stron wynikających z postanowień Karty Narodów Zjednoczonych. Nie będzie on interpretowany w sposób, który naruszałby w czymkolwiek wynikające z Karty prawo i obowiązek Rady Bezpieczeństwa działania w każdej chwili w sposób, jaki uzna za konieczny dla utrzymania lub przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

Artykuł VII

Wysokie Umawiające się Strony oświadczają, każda w swoim zakresie, że żadne z wiążących je między nimi lub wobec państw trzecich zobowiązań międzynarodowych nie stoi w sprzeczności z postanowieniami niniejszego Układu.

Nie zawrą one żadnego sojuszu, ani nie wezmą udziału w żadnej koalicji wymierzonej przeciwko jednej z Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł VIII

1. Wysokie Umawiające się Strony Układu Brukselskiego, w celu umocnienia pokoju i bezpieczeństwa, rozwijania jedności i popierania postępującej integracji Europy oraz w celu ściślejszej współpracy miedzy nimi, jak i z innymi europejskimi organizacjami, utworzą Radę, która będzie rozważała sprawy dotyczące wykonywania niniejszego Układu, jego protokołów i załączników do nich.

2. Rada ta będzie występowała pod nazwą „Rada Unii Zachodnioeuropejskiej", będzie ona tak zorganizowana, aby mogła pełnić stale swe funkcje; powoła ona wszelkie organy pomocnicze, jakie uzna za konieczne; w szczególności utworzy niezwłocznie Agencję Kontroli Zbrojeń, której funkcje określone są w Protokole Nr IV.

3. Rada zwoływana będzie bezzwłocznie na żądanie jednej ze Stron w celu umożliwienia Wysokim Umawiającym się Stronom porozumienia się w sprawie każdej sytuacji mogącej zagrażać pokojowy, bez względu na miejsce gdzie taka sytuacja powstała, lub mogącej stanowić niebezpieczeństwo dla równowagi gospodarczej.

4. Rada podejmuje decyzje jednogłośnie w sprawach, dla których nie uzgodniono lub nie zostanie uzgodniona inna procedura głosowania. W przypadkach przewidzianych w Protokołach II, III i IV Rada stosuje różny tryb głosowania – jednomyślność, większość dwóch trzecich, zwykłą większość – określony w tych protokołach. W sprawach przedstawionych jej przez Agencję Kontroli Zbrojeń Rada podejmuje decyzje zwykłą większością głosów.

Artykuł IX

Rada Unii Zachodnioeuropejskiej przedstawi doroczne sprawozdanie ze swej działalności, zwłaszcza dotyczącej kontroli zbrojeń, Zgromadzeniu złożonemu z przedstawicieli państw Układu Brukselskiego w Zgromadzeniu Doradczym Rady Europy.

Artykuł X

Wierne swemu postanowieniu załatwiania swych sporów tylko drogą pokojową, Wysokie Umawiające się Strony uzgodniły, że w swych stosunkach wzajemnych stosować będą następujące postanowienia:

W czasie stosowania niniejszego Układu Wysokie Umawiające się Strony załatwiać będą wszelkie spory, o których mowa w artykule 36, ustęp 2 Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, wnosząc je do Trybunału, z takimi zastrzeżeniami, jakie każda ze Stron zgłosiła przystępując do klauzuli o obowiązkowej jurysdykcji, o ile zastrzeżenia te utrzymała.

Wszelkie natomiast spory inne niż te, o których mowa w artykule 36 ustęp 2 Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Wysokie Umawiające się Strony poddadzą postępowaniu pojednawczemu.

W przypadku sporów o charakterze złożonym, w którym niektóre elementy podlegają postępowaniu pojednawczemu, inne zaś postępowaniu sądowemu, każda Strona sporu będzie miała prawo zażądać, aby postępowanie pojednawcze poprzedzone było rozstrzygnięciem elementów prawnych drogą sądową.

Postanowienia powyższe nie naruszają obowiązujących postanowień lub układów, które ustanawiają jakakolwiek inną procedurę pokojowego załatwiania sporów.

Artykuł XI

Wysokie Umawiające się Strony będą mogły, za wspólną zgodą, zaprosić każde inne państwo do przystąpienia do niniejszego Układu na warunkach, które uzgodnione zastaną między nimi a zaproszonym państwem.

Każde zaproszone w ten sposób państwo będzie mogło stać się stroną Układu przez złożenie rządowi belgijskiemu dokumentu przystąpienia.

Rząd ten powiadomi pozostałe Wysokie Umawiające się Strony o złożeniu takiego dokumentu przystąpienia ..."

Zbiór statutów i regulaminów organizacji międzynarodowych, pod redakcją Stanisława Huberta, tom III, Organizacje międzynarodowe o charakterze regionalnym, Warszawa 1973, s. 114-118.

5. Unia Europejska

a. Współdziałanie na rzecz międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

TRAKTAT TWORZĄCY EUROPEJSKĄ WSPÓLNOTĘ GOSPODARCZĄ
Rzym, 25 marca 1957 r.

Traktat określał gospodarcze cele i zadania Wspólnoty, przede wszystkim przyczynienie się do „harmonijnego i zrównoważonego rozwoju życia gospodarczego w ramach Wspólnoty" przez „utworzenie Wspólnego Rynku i Unii Ekonomicznej i Walutowej" oraz realizowanie w tym celu „wspólnej polityki i środków".

Problemy bezpieczeństwa międzynarodowego stawały się przedmiotem współpracy organów Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej stopniowo. Starania o ich włączenie do działalności EWG podjęte zostały w połowie lat sześćdziesiątych, ale koncentrowały się przede wszystkim na tworzeniu mechanizmów i procedur omawiania polityki zagranicznej. Pewną podstawę dalszego rozwoju tej współpracy stworzył tzw. jednolity akt europejski z 28 lutego 1986 r., który wysunął postulat rozwijania przez współpracę w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego „tożsamości europejskiej" w dziedzinie polityki zagranicznej. Określił on ponadto formy tej współpracy i kompetencje w jej zakresie poszczególnych organów EWG, zwłaszcza Rady Europejskiej, jako jej najwyższego organu współpracy politycznej. Uzyskała ona prawo „udzielania ogólnych wytycznych" dla „europejskiej współpracy politycznej" i do wyrażania „wspólnego stanowiska na tematy stosunków międzynarodowych".

Szczególne znaczenie dla określenia celów, zasad i form współdziałania państw Unii Europejskiej w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa miał Traktat z Maastricht z 7 lutego 1992 r., którego postanowienia w tym zakresie uległy dalszemu rozwinięciu w Traktacie Amsterdamskim o Unii Europejskiej z 1997 r. Znalazło to wyraz w ustanowieniu specjalnego Przedstawiciela Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa Unii, w bardziej precyzyjnym ujęciu obronnych aspektów tej polityki i rozwinięciu postanowień odnoszących się do stosunków Unii Europejskiej z Unią Zachodnioeuropejską.

TRAKTAT AMSTERDAMSKI ZMIENIAJĄCY TRAKTAT O UNII EUROPEJSKIEJ, TRAKTATY TWORZĄCE WSPÓLNOTY EUROPEJSKIE I INNE ODNOŚNE AKTY

Amsterdam, 2 października 1997 r.

„... Tytuł V

Postanowienia dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa

Artykuł 11

1. Unia określa i realizuje wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, obejmującą wszystkie obszary polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, której celami są:

- ochrona wspólnych wartości, podstawowych interesów, niezależności i integralności Unii, zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych;
- umacnianie bezpieczeństwa Unii wszelkimi sposobami;
- zachowanie pokoju i umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego, zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, Aktu Końcowego z Helsinek i celami Karty Paryskiej, włączając te, które odnoszą się do granic zewnętrznych;
- popieranie współpracy międzynarodowej;
- rozwijanie i utrwalanie demokracji oraz rządów prawa, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności.

2. Państwa Członkowskie wspierają politykę zagraniczną i bezpieczeństwa Unii aktywnie i bez zastrzeżeń w duchu lojalności i wzajemnej solidarności.

Państwa Członkowskie współdziałają w umacnianiu i rozwijaniu swojej wzajemnej politycznej solidarności. Powstrzymają się od wszelkich działań, sprzecznych z interesami Unii i mogących osłabić jej skuteczność jako spójnej siły w stosunkach międzynarodowych.

Rada zapewnia przestrzeganie niniejszych zasad.

Artykuł 12

Unia osiąga cele określone w Artykule 11 poprzez:

- określanie zasad i generalnych wytycznych dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa;
- podejmowanie decyzji w sprawie wspólnej strategii;
- zatwierdzanie wspólnych akcji;
- zajmowanie wspólnego stanowiska;
- umacnianie systematycznej współpracy Państw Członkowskich w prowadzeniu polityki.

Artykuł 13

1. Rada Europejska określa zasady i generalne wytyczne dla wspólnej polityki zagranicznej, włączając w to sprawy mające skutki w dziedzinie obrony.

2. Rada Europejska decyduje o wspólnej strategii jaka ma być realizowana przez Unię w dziedzinach, będących przedmiotem wspólnych interesów Państw Członkowskich.

Wspólna strategia powinna określać swoje cele, czas trwania oraz środki jakie będą potrzebne Unii i Państwom Członkowskim.

3. Rada podejmuje decyzje niezbędne dla określenia i realizacji wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa na podstawie generalnych wytycznych Rady Europejskiej.

4. Rada zaleca Radzie Europejskiej w sprawach wspólnej strategii i ją realizuje, w szczególności przez podejmowanie wspólnych akcji i określanie wspólnego stanowiska.

Rada zapewnia jedność, spójność i skuteczność działań Unii.

Artykuł 14

1. Rada podejmuje wspólne akcje. Wspólne akcje odnoszą się do specyficznych sytuacji, które wymagają podjęcia operacyjnych działań przez Unię. Określa ich cele, zakres oraz środki potrzebne dla ich przeprowadzenia, a w razie konieczności czas trwania i warunki ich realizacji.

2. Jeżeli nastąpiła zmiana warunków o znacznych skutkach dla kwestii będących przedmiotem wspólnej akcji, Rada dokona przeglądu zasad i celu tej akcji i podejmie niezbędne decyzje. Dopóki Rada nie podejmie żadnych kroków, wspólna akcja trwa nadal.

3. Wspólne akcje zobowiązują Państwa Członkowskie do utrzymania przyjętych stanowisk i do prowadzenia działań.

4. Rada może zwrócić się do Komisji o przedstawienie odpowiednich propozycji odnoszących się do wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w celu zapewnienia realizacji wspólnej akcji.

5. Jeżeli istnieje plan dotyczący przyjęcia stanowiska przez dane państwo lub podjęcia przez nie własnej akcji w następstwie wspólnej akcji, w razie konieczności informacja o tym zostaje dostarczona w czasie pozwalającym na uprzednie konsultacje na forum Rady. Obowiązek wcześniejszego przekazania informacji nie ma zastosowania do środków, stanowiących jedynie przeniesienie decyzji Rady na płaszczyznę krajową.

6. W razie konieczności wynikającej z rozwoju sytuacji i braku decyzji Rady, Państwa Członkowskie mogą podjąć niezbędne kroki, traktując to jako sprawę pilną i mając na uwadze ogólne cele wspólnej akcji. Państwo Członkowskie natychmiast informuje Radę o takich środkach.

7. W razie poważnych trudności w realizacji wspólnych działań, Państwo Członkowskie zgłasza je Radzie, która poddaje je dyskusji i poszukuje odpowiednich rozwiązań. Takie rozwiązania nie mogą być sprzeczne z celami wspólnych akcji lub nie mogą osłabiać ich skuteczności.

Artykuł 15

Rada ustala wspólne stanowiska. Wspólne stanowisko określa podejście Unii do poszczególnych spraw o charakterze terytorialnym lub przedmiotowym. Państwa Członkowskie zapewniają zgodność swojej narodowej polityki z wspólnymi stanowiskami.

Artykuł 16

1. Państwa Członkowskie informują się i konsultują wzajemnie na forum Rady we wszystkich sprawach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa o znaczeniu ogólnym dla zapewnienia, aby wpływ Unii był realizowany możliwie najskuteczniej przy pomocy uzgodnionych i zbieżnych działań.

Artykuł 17

1. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa obejmuje wszelkie sprawy związane z bezpieczeństwem Unii, włącznie ze stopniowym określeniem, zgodnie z drugim podparagrafem, wspólnej polityki obronnej, która z czasem może doprowadzić do wspólnej obrony, jeżeli o tym zadecyduje Rada Europejska. W takim przypadku może ona zalecić Państwom Członkowskim przyjęcie odnośnych decyzji zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi.

Unia Zachodnioeuropejska stanowi integralną część rozwoju Unii, zapewniając jej dostęp do zdolności operacyjnych w szczególności w związku z ustępem 2. wspiera Unię w określaniu obronnych aspektów wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w zakresie określonym w tym artykule. Unia odpowiednio rozwija ściślejsze instytucjonalne stosunki z UZE, mając na względzie możliwość integracji UZE z Unią, jeżeli zadecyduje o tym Rada Europejska. W takim przypadku zaleci ona Państwom Członkowskim przyjęcie odnośnych decyzji zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi.

Polityka Unii, zgodnie z niniejszym artykułem, nie narusza szczególnego charakteru polityki bezpieczeństwa i polityki obronnej niektórych Państw Członkowskich, respektuje zobowiązania niektórych Państw Członkowskich wynikające z Traktatu Północnoatlantyckiego, przewidujące ich wspólną obronę realizowaną w NATO i jest do pogodzenia ze wspólna polityką bezpieczeństwa i polityką obronną ustanowioną w tych ramach.

Stopniowe ustalanie wspólnej polityki obrony będzie wspierane, jeżeli Państwa Członkowskie uznają to za stosowne, przez współpracę między nimi w dziedzinie zbrojeń.

2. Sprawy poruszone w tym artykule obejmują zadania humanitarne i ratownicze, zadania utrzymania pokoju i zadania sił bojowych w kontroli kryzysów, włączając tworzenie pokoju.

3. Unia będzie zwracać się do UZE o przygotowanie i wykonanie decyzji i akcji Unii mających skutki w dziedzinie obrony.

Kompetencje Rady Europejskiej do określenia wytycznych zgodnie z artykułem 13 są ustanowione również w odniesieniu do UZE w tych sprawach, w których Unia zwraca się do UZE.

Jeżeli Unia zwraca się do UZE o przygotowanie i wykonanie decyzji Unii w sprawach przedstawionych w ustępie 2 wszystkie Państwa Członkowskie Unii są upoważnione do uczestnictwa w odnośnych zadaniach. Rada, w porozumieniu z instytucjami UZE, podejmie niezbędne zarządzenia praktyczne w celu zapewnienia wszystkim Państwom Członkowskim, wnoszącym wkład do realizacji odnośnego zadania, uczestnictwa w nim na równych zasadach w planowaniu i podejmowaniu decyzji w UZE.

Decyzje mające skutki w dziedzinie obrony poruszone w tym ustępie są podejmowane bez uszczerbku dla polityki i zobowiązań określonych w ustępie 1, trzecim podparagrafie.

4. Postanowienia tego Artykułu nie stanowią przeszkody dla rozwoju ściślejszej współpracy pomiędzy dwoma lub więcej Państwami Członkowskimi na poziomie bilateralnym, w ramach Unii Zachodnioeuropejskiej i Sojuszu Atlantyckiego, jeżeli taka współpraca nie jest sprzeczna lub nie hamuje współpracy przedstawionej w niniejszym Tytule.

5. Dla rozwinięcia celów niniejszego Artykułu postanowienia niniejszego Artykułu będą podlegać przeglądowi zgodnie z Artykułem 48[74].

Artykuł 18

1. Urząd Przewodniczącego reprezentuje Unię w sprawach wchodzących w zakres wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

2. Urząd Przewodniczącego jest odpowiedzialny za realizację wspólnych środków; w tej roli wyraża w zasadzie stanowisko Unii w organizacjach międzynarodowych i podczas konferencji międzynarodowych.

3. Urząd Przewodniczącego jest wspierany przez Sekretarza Generalnego Rady, który pełni funkcje Wysokiego Przedstawiciela wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

4. Komisja będzie w pełni włączona do zdań określonych w ustępach 1 i 2. W realizacji tych zadań Urząd Przewodniczącego jest wspierany, jeżeli zachodzi taka potrzeba, przez następne Państwo Członkowskie piastujące Urząd Przewodniczącego.

5. Rada może, jeżeli okaże się to konieczne, mianować specjalnego przedstawiciela, którego mandat będzie dotyczył określonych problemów polityki.

Artykuł 19

1. Państwa Członkowskie koordynują swoje działania w organizacjach międzynarodowych i podczas konferencji międzynarodowych. Zajmują wspólne stanowisko na ich forum.

W organizacjach międzynarodowych lub na konferencjach międzynarodowych, w których uczestniczą nie wszystkie Państwa Członkowskie, Państwa biorące w nich udział zajmują wspólne stanowisko.

2. Nie naruszając postanowień Artykułu 14, ustęp 4, Państwa Członkowskie reprezentowane w organizacjach międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych, w których uczestniczą nie wszystkie Państwa Członkowskie informują te ostatnie o wszelkich sprawach wspólnego zainteresowania.

Państwa Członkowskie, które są także członkami Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych działają zgodnie i informują w pełni pozostałe Państwa Członkowskie. Państwa Członkowskie, które są stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa będą przy wykonywaniu swych obowiązków zapewniać obronę stanowiska i interesów Unii bez uszczerbku dla swojej odpowiedzialności wynikającej z postanowień Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 20

Misje dyplomatyczne i konsularne Państw Członkowskich i Przedstawicielstwa Komisji w krajach trzecich, na konferencjach międzynarodowych i w organizacjach międzynarodowych współpracują dla zapewnienia, by wspólne stanowiska i wspólne akcje przyjęte przez Radę były przestrzegane i realizowane.

Wzmogą one współpracę poprzez wymianę informacji, dokonywanie wspólnych ocen oraz wnoszenie wkładu w realizację postanowień wymienionych w Artykule 8c ustanawiającego Wspólnotę Europejską.

Artykuł 21

Urząd Przewodniczącego konsultuje się z Parlamentem Europejskim w głównych sprawach i podstawowych opcjach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz zapewnia, aby opinie Parlamentu Europejskiego były należycie wzięte pod uwagę. Parlament Europejski jest regularnie informowany przez Urząd Przewodniczącego i Komisję o rozwoju polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii.

Artykuł 22

1. Każde Państwo Członkowskie lub Komisja może zwracać się do Rady z wszelkimi zapytaniami odnoszącymi się do wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa i przedstawiać Radzie propozycje.

2. W przypadkach wymagających szybkiej decyzji, Urząd Przewodniczącego, z własnej inicjatywy lub na wniosek Komisji lub Państwa Członkowskiego zwołuje nadzwyczajne posiedzenie Rady w ciągu 48 godzin lub w nagłym przypadku w krótszym terminie.

Artykuł 23

1. Decyzje przewidziane w niniejszym Tytule są podejmowane przez Radę jednomyślnie. Wstrzymanie się przez obecnego członka lub reprezentowanego nie zapobiega podjęciu takiej decyzji.

Wstrzymując się od głosowania, każdy członek Rady może uzasadnić wstrzymanie się w formalnej deklaracji, zgodnie z niniejszym podparagrafem. W takim przypadku nie będzie zobowiązany do wykonania decyzji, lecz może zgodzić się, że wiąże ona Unię. W duchu wzajemnej solidarności odnośne Państwo Członkowskie powstrzyma się od jakiegokolwiek działania sprzecznego lub mogącego osłabić akcję Unii, opartą na tej decyzji, a inne Państwa Członkowskie uszanują jego stanowisko. Jeżeli członkowie Rady uzasadniający w ten sposób wstrzymanie się stanowią więcej niż jedną trzecią głosów obliczonych zgodnie z Artykułem 148, ustęp 2 Traktatu tworzącego Wspólnotę Europejską, decyzja nie zostanie przyjęta.

2. Przez derogację postanowień ustępu 1, Rada może podejmować decyzje na podstawie kwalifikowanej większości:

- podejmując wspólne akcje, określając wspólne stanowisko oraz przyjmując inne decyzje na podstawie wspólnej strategii,
- przyjmując jakąkolwiek decyzję realizującą wspólną akcję lub wspólne stanowisko.

Jeżeli członek Rady oświadczy, że z ważnych i przedstawionych względów narodowej polityki zamierza sprzeciwić się podjęciu decyzji, jaka ma być przyjęta na zasadzie kwalifikowanej większości, głosowanie nie odbędzie się. Rada może, działając na podstawie kwalifikowanej większości, zażądać, aby sprawa została przekazana Radzie Europejskiej, która zadecyduje o niej na zasadzie jednomyślności.

Głosy członków Rady są obliczane zgodnie z artykułem 148, ustępem 2 Traktatu tworzącego Wspólnotę Europejską. Dla przyjęcia decyzji wymagane jest co najmniej 62 głosów pozytywnych co najmniej 10 członków.

Postanowienia tego ustępu nie mają zastosowania do decyzji mających skutki wojskowe lub w dziedzinie obrony.

3. W sprawach proceduralnych Rada podejmuje decyzje zwykłą większością głosów.

Artykuł 24

W razie konieczności zawarcia umowy z jednym lub więcej państwami lub z organizacją międzynarodową w celu realizacji tego Tytułu, Rada, działając jednomyślnie, może upoważnić Urząd Przewodniczącego, wspieranego jeżeli będzie to stosowane przez Komisję, do rozpoczęcia rokowań w tym celu. Umowy te są zawierane przez Radę na zasadzie jednomyślności, zgodnie z zaleceniami Urzędu Przewodniczącego. Żadna umowa nie wiąże Państwa Członkowskiego, którego przedstawiciel w Radzie oświadczy, że powinna ona odpowiadać wymogom jego procedury konstytucyjnej; pozostali członkowie mogą uzgodnić, że umowa ma do nich zastosowanie tymczasowe.

Postanowienia tego Artykułu mają zastosowanie również do spraw objętych Tytułem VI[24].

Artykuł 25

Nie naruszając postanowień artykułu 151 Traktatu tworzącego Wspólnotę Europejską Komitet Polityczny obserwuje sytuację międzynarodową w obszarach objętych wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa oraz wnosi wkład do zdefiniowania polityk poprzez dostarczanie opinii Radzie na jej żądanie albo z własnej inicjatywy. Czuwa także nad realizacją uzgodnionych polityk, nie naruszając odpowiedzialności Urzędu Przewodniczącego i Komisji.

Artykuł 26

Sekretarz Generalny Rady, Wysoki Przedstawiciel wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa udziela pomocy Radzie w sprawach wchodzących w zakres wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, w szczególności przyczyniając się do formułowania, przygotowywania i realizacji politycznych decyzji i , gdy okaże się to stosowne – działając w imieniu Rady i na życzenie Urzędu Przewodniczącego poprzez prowadzenie politycznego dialogu z trzecimi stronami...".

Artykuł 27

Komisja jest w pełni włączana do prac prowadzonych w dziedzinie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Artykuł 28

1. Postanowienia artykułów 189, 190, 196-196, 203, 204, 206-209, 213-219, 255 i 290 Traktatu tworzącego wspólnotę Europejską stosuje się do postanowień dotyczących dziedzin, do których odnosi się niniejszy Tytuł ..."

Przekład tekstu udostępnionego przez Komitet Integracji Europejskiej.

Unia Europejska podjęła również decyzje do stworzenia prawnych ram dla rozszerzenia współpracy w sprawach bezpieczeństwa na państwa Europy Środkowej i Wschodniej, nie

będące członkami Unii, lecz ubiegające się o członkostwo. Dialog taki był w rzeczywistości już wcześniej prowadzony w ramach procesu KBWE. Chodzi jednak o stworzenie odrębnych instytucjonalnych form takiego dialogu w ramach UE.

Na specjalnym posiedzeniu Rady Europejskiej w Dublinie 28 kwietnia 1990 r. przyjęto decyzję zapowiadającą bezzwłoczne podjęcie w Radzie Unii, na podstawie informacji Komisji, dyskusji o układach o stowarzyszeniu z poszczególnymi państwami Europy Środkowej i Wschodniej, obejmujących między innymi instytucjonalne ramy dla dialogu politycznego.

Zostały one stworzone w wyniku zawartych z tymi państwami przez państwa Unii i Unię Układów Europejskich. Polska zawarła taki układ 16 grudnia 1991 r.

UKŁAD EUROPEJSKI USTANAWIAJĄCY STOWARZYSZENIE MIĘDZY RZECZĄPOSPOLITĄ POLSKĄ, Z JEDNEJ STRONY, A WSPÓLNOTAMI EUROPEJSKIMI I ICH PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI Z DRUGIEJ STRONY

Bruksela, 16 grudnia 1991 r.

„Rzeczypospolita Polska, zwana dalej „Polską" z jednej strony i ... (następuje wyliczenie państw Unii Europejskiej – Stron Układu) powołując się na zaangażowanie Wspólnot i ich Państw Członkowskich oraz Polski w proces KBWE, w tym pełną realizację wszystkich postanowień i zasad w nim zawartych, a zwłaszcza do Aktu Końcowego z Helsinek, dokumentów końcowych z kolejnych spotkań w Madrycie i Wiedniu oraz Karty Paryskiej dla Nowej Europy.

Świadome znaczenia układu o stowarzyszeniu dla ustanowienia w Europie systemu stabilności opartego na współpracy, którego jednym z filarów są Wspólnoty, pragnąc ustanowienia i rozwijania regularnego dialogu politycznego w sprawach dwustronnych i międzynarodowych, będących we wzajemnym zainteresowaniu Umawiających się Stron, uzgodniły co następuje:

Artykuł 1...

2. Celem niniejszego układu jest:

• ustanowienie odpowiednich ram dialogu politycznego, który umożliwi rozwój bliskich stosunków między stronami.

Artykuł 2

Strony ustanowią regularny dialog polityczny. Będzie on towarzyszył i umacniał zbliżenie między Wspólnotami i Polską, wspierał gospodarcze przemiany zachodzące w Polsce i przyczyniał się do ustanowienia nowych więzi solidarności. Dialog polityczny i współpraca:

• ułatwią pełną integrację ze wspólnotą państw demokratycznych i jej stopniowe zbliżenie do Wspólnot. Zbliżenie gospodarcze wynikające z niniejszego Układu przyczyni się do większej zbieżności politycznej;

• doprowadzą do lepszego wzajemnego zrozumienia i zapewnią zgodność stanowisk w sprawach międzynarodowych, a zwłaszcza w sprawach, które mogą mieć istotne skutki dla jednej lub drugiej Strony;

• umożliwiają każdej ze Stron rozważenie stanowiska i interesów drugiej strony we wzajemnych procesach decyzyjnych;

• przyczynią się do umocnienia bezpieczeństwa i stabilności w całej Europie.

Artykuł 3

1. Odpowiednie konsultacje będą odbywać się między Prezydentem Rady Europejskiej i Przewodniczącym Komisji Wspólnot Europejskich z jednej strony, a Prezydentem Polski z drugiej.

2. Dialog polityczny na szczeblu ministerialnym będzie odbywał się w Radzie Stowarzyszenia, która będzie miała pełne kompetencje w każdej sprawie, jaką strony zechcą przedstawić.

Artykuł 4

Strony ustanowią inne procedury i mechanizmy dialogu politycznego w szczególności w następujących formach:

• spotkania na wyższym szczeblu politycznym (Dyrektorów Politycznych) między przedstawicielami Polski z jednej strony, a Prezydium Rady Wspólnot Europejskich i Komisji Wspólnot z drugiej strony;

• pełne wykorzystanie kanałów dyplomatycznych, włączając w to regularne spotkania informacyjne oficjalnych przedstawicieli polskich w Warszawie, konsultacje przy okazji międzynarodowych spotkań i kontakty między przedstawicielami dyplomatycznymi w państwach trzecich;

• zapewnienie Polsce regularnej informacji o działalności Europejskiej Współpracy Politycznej, odpowiednio na zasadach wzajemności;

• w każdy inny sposób, który może wnieść pożyteczny wkład w umocnienie, rozwój i zintensyfikowanie dialogu ...

Artykuł 102

Ustanawia się niniejszym Radę Stowarzyszenia, która będzie nadzorować realizację niniejszego Układu. Rada zbierać się będzie na szczeblu ministrów raz w roku oraz gdy wymagać tego będą okoliczności. Rada będzie rozpatrywać wszelkie kwestie wynikające z zapisów Układu oraz wszelkie inne problemy dwustronne lub międzynarodowe, stanowiące przedmiot wzajemnego zainteresowania.

Artykuł 103

1. W skład Rady Stowarzyszenia wchodzić będą członkowie Rady Wspólnot Europejskich i członkowie Komisji Wspólnot Europejskich – z jednej strony oraz członkowie Rządu Polskiego – z drugiej strony.

2. Członkowie Rady Stowarzyszenia mogą być reprezentowani zgodnie z warunkami określonymi w jej regulaminie.

3. Rada Stowarzyszenia ustanowi swój regulamin.

4. Radzie Stowarzyszenia będzie przewodniczył kolejno członek Rady Wspólnot Europejskich oraz członek Rządu Polskiego zgodnie z postanowieniami określonymi w regulaminie Rady.

Artykuł 104

W celu realizacji zadań określonych w niniejszym Układzie Rada Stowarzyszenia będzie miała prawo podejmowania decyzji w przypadkach określonych w Układzie. Podjęte decyzje będą wiążące dla Stron, które podejmą niezbędne działania dla ich realizacji. Rada Stowarzyszenia może również udzielać odpowiednich zaleceń Rada będzie podejmować decyzje i udzielać zaleceń za zgodą obydwu stron ...[26]

Artykuł 108

Ustanawia się niniejszym Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia. Będzie on stanowił forum spotkań i wymiany poglądów członków parlamentu polskiego i parlamentu europejskiego. Komitet będzie się spotykał w terminach, które sam określi.

Artykuł 109

1. Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia składać się będzie z członków parlamentu europejskiego – z jednej strony oraz członków parlamentu polskiego – z drugiej.

2. Parlamentarnemu Komitetowi Stowarzyszenia przewodniczyć będą kolejno przedstawiciele Parlamentu Europejskiego oraz Parlamentu Polskiego zgodnie z postanowieniami zawartymi w regulaminie Komitetu.

Artykuł 110

Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia może żądać od Rady Stowarzyszenia odpowiednich informacji dotyczących realizacji niniejszego Układu. Rada udostępni Komitetowi żądane informacje. Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia będzie informowany o decyzjach Rady Stowarzyszenia. Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia może udzielać zaleceń Radzie Stowarzyszenia ..."

Komentarz do Układu Europejskiego, ustanawiającego stowarzyszenie między Rzecząpospolitą Polską, z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi z drugiej strony. Urząd Rady Ministrów, Biuro do spraw integracji europejskiej oraz pomocy zagranicznej. Warszawa 1994, s. 114, 301-315

Spotkanie Rady Europejskiej w Essen, 9-10 grudnia 1994 r. podjęło decyzje dotyczące tzw. stosunków strukturalnych między państwami stowarzyszonymi a Unią. Rozwijanie tych stosunków zostało uznane za jeden z ważniejszych elementów realizacji przyjętej na spotkaniu strategii przygotowań państw Europy Środkowej i Wschodniej do członkostwa Unii Europejskiej. W ramach rozwijania tych stosunków przewidziano w sferze kontaktów politycznych: a) spotkania prezydentów lub szefów rządu państw Europy Środkowej i Wschodniej z Radą Europejską raz w roku, b) udział ministrów spraw zagranicznych i spraw wewnętrznych w spotkaniach z odnośnymi ministrami państw Unii dwa razy w roku, c) konsultacje polityczne ad hoc w sprawach OBWE, przed corocznymi sesjami Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych i w innych sprawach mających znaczenie dla obu stron[27].

30 marca 1998 r. na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych piętnastu państw członkowskich Unii Europejskiej, dziesięciu państw stowarzyszonych z Europy Środkowej i Wschodniej i Cypru zainaugurowany został proces rozszerzenia Unii Europejskiej. Został on zapoczątkowany 3 kwietnia 1998 r. przez podjęcie z Czechami, Estonią, Polską, Słowenią i Węgrami, tzw. „screeningu" polegającego na analitycznym i systematycznym zbadaniu dostosowania tych państw do „acquis communautaire" Unii Europejskiej, a w następnym roku rokowań akcesyjnych.

b. Pokojowe załatwianie sporów w systemie Unii Europejskiej

System ten zapewnia możliwość:

- regulowania sporów, nie będących sporami prawnymi w procesie negocjacji i zarówno w Radzie Unii, jak i Radzie Europejskiej,
- rozwiązywania spornych spraw związanych z wykonywaniem Traktatu tworzącego Wspólnotę przez wkroczenie Komisji w podejmowanych przez nią decyzjach,
- przekazywania określonych w Traktacie sporów do rozstrzygnięcia Trybunałowi Sprawiedliwości.

Trybunał został powołany na podstawie Traktatu Tworzącego Europejską Wspólnotę Gospodarczą z 25 marca 1957 r. Od 1988 r. jest dwuinstancyjny. W skład Trybunału wchodzi piętnastu sędziów i ośmiu generalnych rzeczników. Zadaniem rzeczników jest publiczne przedkładanie, w sposób bezstronny, umotywowanych wniosków w zakresie spraw wniesionych do Trybunału w celu ułatwienia mu wykonania określonego w artykule 220 zadania zapewnienia poszanowania prawa w interpretacji i stosowaniu traktatu. Sędziowie i rzecznicy są wybierani według kryteriów określonych w procedurze powoływania sędziów do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości Narodów Zjednoczonych „spośród osób dających pełne gwarancje niezależności i odpowiadających warunkom wymaganym w ich odnośnych krajach do zajmowania najwyższych stanowisk w sądownictwie lub będących doradcami prawnymi cieszącymi się uznaną powagą". Są oni mianowani na okres sześć lat przez rządy państw członkowskich za ich wspólną zgodą. Częściowa rotacja składu sędziów i rzeczników następuje co trzy lata. Na ten okres powołuje się, spośród sędziów, przewodniczącego Trybunału.

TRAKTAT AMSTERDAMSKI ZMIENIAJĄCY TRAKTAT O UNII EUROPEJSKIEJ, TRAKTATY TWORZĄCE WSPÓLNOTY EUROPEJSKIE I INNE ODNOŚNE AKTY

Amsterdam, 2 października 1997 r.

„... Artykuł 226

Jeżeli Komisja uzna, że Państwo Członkowskie nie wypełniło zobowiązań przyjętych na podstawie niniejszego Traktatu, wydaje w tej sprawie umotywowaną opinię, umożliwiając uprzednio temu Państwu przedstawienie swych uwag.

Jeżeli Państwo to nie zastosuje się do powyższej opinii w terminie ustalonym przez Komisję, Komisja może skierować sprawę do Trybunału.

Artykuł 227

Każde Państwo Członkowskie może skierować sprawę do Trybunału Sprawiedliwości, jeżeli uzna, że inne Państwo Członkowskie nie wypełniło zobowiązań przyjętych na podstawie niniejszego Traktatu.

Zanim jakiekolwiek Państwo Członkowskie wniesie przeciwko innemu Państwu Członkowskiemu skargę zarzucającą naruszenie zobowiązań przyjętych przez nie na podstawie niniejszego Traktatu powinno zwrócić się w tej sprawie do Komisji.

Komisja wydaje umotywowaną opinię, po uprzednim umożliwieniu zainteresowanym Państwom przedstawienia swych uwag, ustnie lub pisemnie.

Jeżeli Komisja nie wyda opinii w terminie trzech miesięcy, licząc od jej zażądania, brak takiej opinii nie będzie stał na przeszkodzie wniesieniu sprawy do Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 228

1. Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości stwierdza, że Państwo Członkowskie nie wypełnia zobowiązania wynikającego z niniejszego Traktatu, Państwo to jest obowiązane podjąć konieczne działania celem zastosowania się do orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości.

2. Jeżeli Komisja uznaje, że odnośne Państwo Członkowskie nie podjęło takich działań, po umożliwieniu temu Państwu przedstawienia swoich spostrzeżeń wyraża uzasadnioną opinię określającą kwestie, w których odnośne Państwo Członkowskie nie zastosowało się do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości.

Jeżeli odnośne Państwo Członkowskie nie podejmuje działań koniecznych do zastosowania się do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości w terminie ustalonym przez Komisję, ta może wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości. Czyniąc to, określa wysokość ryczałtu lub kary pieniężnej, którą uważa za stosowną ze względu na okoliczności, do zapłacenia przez odnośne Państwo Członkowskie.

Jeżeli Trybunał Sprawiedliwości stwierdza, że odnośne Państwo Członkowskie nie zastosowało się do jego orzeczenia, może nałożyć na nie ryczałt lub karę pieniężną.

Niniejsza procedura nie narusza postanowień artykułu 227.

Artykuł 229

Rozporządzenie przyjęte wspólnie przez Parlament Europejski i Radę oraz przez Radę zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu, mogą przyznawać Trybunałowi Sprawiedliwości prawo nieograniczonego orzekania w zakresie kar przewidzianych tymi rozporządzeniami.

Artykuł 230

Trybunał Sprawiedliwości kontroluje zgodność z prawem aktów przyjętych wspólnie przez Parlament Europejski i Radę, aktów Rady, Komisji i EBC innych niż zalecenia i opinie, oraz aktów Parlamentu Europejskiego wywołujących skutki prawne w stosunku do stron trzecich.

W tym celu posiada on właściwość w sprawach wniesionych przez Państwo Członkowskie, Radę lub Komisję, na podstawie braku kompetencji, naruszenia istotnego wymogu proceduralnego, naruszenia niniejszego Traktatu lub jakiegokolwiek postanowienia prawnego odnośnie jego stosowania lub na podstawie nadużycia władzy.

Trybunał posiada właściwość, na tych samych zasadach, w sprawach wniesionych przez Parlament Europejski i EBC dla ochrony ich uprawnień.

Każda osoba fizyczna lub prawna, na tych samych zasadach może wszcząć postępowanie przeciwko decyzji odnoszących się do niej lub przeciwko decyzji, która pomimo, iż jest w formie rozporządzenia lub decyzji odnoszącej się do innej osoby, dotyczy jej bezpośrednio i indywidualnie.

Postępowanie przewidziane niniejszym Artykułem wszczyna się w ciągu dwóch miesięcy od podania tego aktu do wiadomości publicznej lub zawiadomienia o nim powoda lub w przypadku jego nieobecności od dnia, w którym stało mu się wiadomym, zależnie od przypadku.

Artykuł 231

Jeżeli skarga jest uzasadniona, Trybunał Sprawiedliwości ogłasza zaskarżony akt jako nieważny i niebyły.

W zakresie jednak rozporządzeń Trybunał stwierdza, jeżeli uzna to za niezbędne, jakie skutki anulowanego rozporządzenia należy uznać za pozostające w mocy.

Artykuł 232

Jeżeli Parlament Europejski, Rada lub Komisja, naruszając niniejszy Traktat nie podejmują działania, Państwo Członkowskie i pozostałe instytucje Wspólnoty mogą wnieść sprawę do Trybunału Sprawiedliwości celem ustalenia naruszenia.

Skarga jest dopuszczalna tylko wtedy, gdy odnośna instytucja została uprzednio wzywana do działania. Jeżeli w ciągu dwóch miesięcy od takiego wezwania, odnośna instytucja nie określiła swojego stanowiska, skarga może być wniesiona w ciągu następnych dwóch miesięcy.

Wszelkie osoby fizyczne lub prawne, zgodnie z warunkami określonymi w poprzednich akapitach, mogą zgłaszać skargi do Trybunału Sprawiedliwości, jeżeli nie został do nich skierowany jakikolwiek akt instytucji Wspólnoty, inny niż zalecenie lub opinia.

Trybunał Sprawiedliwości ma jurysdykcję, na tych samych zasadach, w sprawach wniesionych przez Europejski Bank Centralny, w zakresie kompetencji tego ostatniego, i w sprawach wniesionych przeciwko niemu.

Artykuł 233

Instytucja lub instytucje, których akt uznano za nieważny lub jeżeli jego brak uznano za sprzeczny z niniejszym Traktatem, są obowiązane podjąć konieczne kroki celem zastosowania się do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości.

Obowiązek ten nie ma wpływu na żadne zobowiązanie, które może wynikać z zastosowania akapitu drugiego artykułu 288.

Niniejszy artykuł stosuje się także do Europejskiego Banku Centralnego.

Artykuł 234

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do wydawania orzeczeń wstępnych dotyczących:

a) interpretacji niniejszego Traktatu,

b) ważności i interpretacji aktów instytucji Wspólnoty i EBC,

c) interpretacji statutów organów powołanych aktem Rady, jeżeli jest to przewidziane w tych statutach ...

Artykuł 238

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do orzekania na podstawie klauzuli arbitrażowej, jakiejkolwiek umowy prawa publicznego lub prywatnego, zawartej przez Wspólnotę lub w jej imieniu.

Artykuł 239

Trybunał Sprawiedliwości jest właściwy do orzekania w każdym sporze między Państwami Członkowskimi związanymi z przedmiotem niniejszego Traktatu, jeżeli spór ten jest mu przedłużony na podstawie specjalnej umowy ..."

A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tafelska, Dokumenty Wspólnoty Europejskiej, Lublin 1994, s. 140-145.

UKŁAD EUROPEJSKI USTANAWIAJĄCY STOWARZYSZENIE MIĘDZY POLSKĄ Z JEDNEJ STRONY A WSPÓLNOTAMI EUROPEJSKIMI I ICH PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI Z DRUGIEJ STRONY

Bruksela, 16 grudnia 1991 r.

„...Artykuł 105

1. Każda ze stron ma prawo przedstawić Radzie Stowarzyszenia każdy spór wynikający ze stosowania lub interpretacji niniejszego Układu.

2. Rada Stowarzyszenia może rozstrzygnąć spór przez podjęcie decyzji.

3. Każda ze Stron będzie zobowiązana do podjęcia środków związanych z wypełnieniem postanowień decyzji określonej w punkcie 2.

4. W przypadku, gdy nie będzie możliwe rozstrzygnięcie sporu, zgodnie z punktem 2 niniejszego Artykułu, każda ze Stron może powiadomić drugą Stronę o wyznaczeniu arbitra; druga strona jest zobowiązana do powołania, w ciągu dwóch miesięcy, drugiego arbitra. Przy stosowaniu tej procedury Wspólnoty i Państwa Członkowskie będą uważane za jedną stronę sporu. Rada Stowarzyszenia wyznaczy trzeciego arbitra. Decyzje arbitrów będą podejmowane większością głosów. Każda ze stron jest zobowiązana do podjęcia kroków wymaganych do realizacji decyzji arbitrów ..."

Komentarz do Układu Europejskiego, ustanawiającego stowarzyszenie między Rzecząpospolitą Polską z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi z drugiej strony. Urząd Rady Ministrów, Biuro do spraw integracji europejskiej oraz pomocy zagranicznej. Warszawa 1994, s. 309.

PRZYPISY

[1] Zostały one zawarte w rozdziale „Współpraca w dziedzinie humanitarnej i w innych dziedzinach", w którym skoncentrowano się przede wszystkim na różnych aspektach kontaktów między ludźmi.

[2] Zgodnie z tym 4 października 1977 r. zwołano w Belgradzie spotkanie przedstawicieli Państw uczestniczących w KBWE. Było ono pierwszym ze spotkań przewidzianym w postanowieniach Aktu Końcowego KBWE.

[3] Na konferencji przyjęto tzw. Kartę Paryską. Karta potwierdziła w nowej sytuacji europejskiej dziesięć zasad Aktu Końcowego KBWE i przedstawiła program działań, zmierzających do budowy stabilnej, opartej na poszanowaniu praw człowieka, Europy. Tekst w Zbiór dokumentów, 1991, s. 84-125.

[4] Por. Dokument Helsiński. Wyzwania czasu przemian. Warszawa 1992.

[5] KBWE. Dokument Budapeszteński 1994: Ku prawdziwemu partnerstwu w nowej erze. Warszawa 1995.

[6] Por. przypis 3.

[7] Por. tekst w L. Łukaszuk, A. Skowroński, Międzynarodowe Prawo pokoju i bezpieczeństwa. Warszawa 1999, s. 45-47.

[8] W dokumencie końcowym z 6 września 1983 r. Spotkania Madryckiego Państw Uczestniczących w KBWE wysunięty został postulat włączenia tych zasad do ich ustawodawstwa wewnętrznego „w formach odpowiadających praktyce i procedurom właściwym dla każdego kraju". Por. tekst w L. Łukaszuk, A. Skowroński, op. cit,. s. 70.

[9] Por. Dokument Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych S/1995/999 z 30 listopada 1995, s. 2.

[10] M. in. w punkcie 17 Komunikatu z 24 kwietnia 1999 r. ze Szczytu Waszyngtońskiego Szefów Państw i Rządów Uczestniczących w Spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej.

[11] Komitet został przekształcony w Wysoką Radę.

[12] Por. Zbiór Dokumentów, 1992, nr. 2, s. 113.

[13] Dotyczy to tzw. klauzuli fakultatywnej polegającej na tym, że państwo może uznać jurysdykcję Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości za obowiązkową, lecz tylko w stosunku do innego państwa, które przyjęło takie zobowiązanie.

[14] Tekst działu V jest podany według wersji uchwalonej na spotkaniu Rady KBWE w Sztokholmie (14-15 grudnia 1992) zmieniającej jego pierwotny tekst. (Zbiór Dokumentów, 1992, nr. 4, s. 89-90).

[15] Zgodnie z Dokumentem Berlińskiego Spotkania Rady KBWE (19-20 czerwca 1991) wyznaczono Centrum Zapobiegania Konfliktom (CZK) jako, przewidzianą w dziale V, instytucję nominującą. (Zbiór Dokumentów, 1992, nr. 1, s. 209).

[16] Pkt. 2 i 3 działu V określają procedurą ustalania składu Mechanizmu.

[17] Artykuł ten określa kompetencje Trybunału Arbitrażowego.

[18] Zbiór Dokumentów, 1992, nr 4, s. 113-117.

[19] Zbiór Dokumentów, 1992, nr. 4, s. 118-119.

[20] Por. Od Helsinek do Madrytu. Dokumenty KBWE. Warszawa 1983, s. 124-130.

[21] Do tego tekstu włączono odsyłacz brzmiący „w tym kontekście przyjmuje się, że pojęcie „przyległy obszar morski" odnosi się również do obszarów oceanicznych przyległych do Europy.

[22] W rozumieniu powyższego odsyłacza.

[23] Zbiór Dokumentów, 1992, nr. 2, s. 75-129.

[24] Zbiór Dokumentów, 1992, nr. 1, s. 206-209.

[25] KBWE. Dokument Helsiński 1992. Wezwania czasu przemian. Warszawa 1992, s. 35-42.

[26] Traktat uzupełnia 12 załączników dotyczących szczegółowych problemów w jego poszczególnych artykułach.

[27] Zgodnie z pierwszym przyznaniem lotów Polska miała prawo przeprowadzenia po jednym locie na terytorium RFN, grup państw Republiki Białoruś, Federacji Rosyjskiej i Ukrainy. Prawo natomiast lotów nad Polską przyznano: po jednym państwom Beneluksu, Kanadzie, Danii, Norwegii i Ukrainy.

[28] Powiadomienie powinno zawierać: a) planowany punkt wyjścia i lotnisko otwartch przestworzy, b) datę i przewidywany czas przybycia strony obserwującej do punktu wyjścia, datę i przewidywany czas odlotu, c) miejsce, w którym planowane jest przeprowadzenie inspekcji przed lotem obserwacyjnym oraz datę i czas rozpoczęcia inspekcji, d) środek transportu, którym strona obserwująca przybędzie do punktu wejścia, w przypadku, gdy samolot obserwacyjny zapewnia strona obserwowana, e) numer przepustki dyplomatycznej lotu obserwacyjnego, f) identyfikatory samolotu obserwacyjnego, g) przybliżoną długość lotu obserwacyjnego i h) nazwiska personelu i jego dane dotyczące daty i miejsca urodzenia, płci, numeru paszportu i funkcje.

[29] Dotyczy identyfikatorów samolotu obserwacyjnego.

[30] Aneks zobowiązuje do dostarczenia, na życzenie któregokolwiek Państwa-Strony – przez inną Stronę nie później niż 30 dnia po otrzymaniu takiego życzenia informacji dot. struktury swojej przestrzeni lotniczej, wszystkich niebezpiecznych przestrzeni powietrznych i lądowisk oraz procedur przylotów i odlotów.

[31] Dotyczące odległości lotu, trasy i profilu lotu, przestrzeni niebezpiecznych, wysokości lotu samolotu obserwacyjnego i innych informacji dotyczących rozpoczęcia lotu i jego trasy.

[32] Por. przypis 31.

[33] Prawo takie przysługuje, jeśli strona obserwująca nie stawi się na punkcie wejścia w ciągu 24 godzin po przybliżonym czasie przybycia wskazanym w powiadomieniu.

[34] ICAO – Organizacja Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego, której zadaniem jest przyczynianie się do rozwoju lotnictwa cywilnego oraz przygotowanie konwencji i innych przepisów dotyczących żeglugi powietrznej.

[35] Artykuł ten określa szczegółowo postępowanie z danymi pochodzącymi z poszczególnych aparatów obserwacyjnych. Ustanawia w rozdziale I, pkt. 2 dodatkowy zakaz przekazywania danych zebranych przez aparaturę obserwacyjną z obserwującego samolotu w czasie jego lotu. Rozdział IV tego artykułu postanawia, że każde Państwo-Strona ma prawo żądania i otrzymania od Strony obserwującej kopii danych zgromadzonych w czasie lotu obserwacyjnego.

[36] Projekt poprawki należy przekazać Depozytariuszowi, który przekazuje go wszystkim Stronom Traktatu. Poprawka wymaga zatwierdzenia przez wszystkie Strony.

[37] Ten rodzaj poprawek nie jest traktowany jako poprawki do Traktatu. Dotyczą one bowiem mniej istotnych spraw o charakterze technicznym lub administracyjnym.

[38] Zgodnie z art. XV traktat jest zawarty na czas nieograniczony i podlega rejestracji zgodnie z art. 102 Karty. Zgodnie z art. XVIII w okresie 12 miesięcy od daty wyłożenia Traktatu do podpisu (niezależnie od formalnego wejścia jego w życie, które wymaga złożenia 20 dokumentów ratyfikacyjnych) niektóre jego postanowienia mogą być wprowadzane w życie, np. aneks L dotyczący Komisji Konsultacyjnej, postanowienia dotyczące przygotowań do podjęcia lotów obserwacyjnych itp.

[39] Dotyczy to konwencji haskich, stanowiących kodyfikację prawa wojennego i konwencji z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

[40] Cztery konwencje genewskie z 1949 r. dotyczą ochrony ofiar wojny. Por. Dziennik Ustaw, 1956, nr 38, poz. 171.

[41] Dziennik Ustaw, 1984, nr 23, poz. 104.

[42] Chodzi o Układ Brukselski z 17 marca 1948 r. w sprawie gospodarczej, społecznej i kulturalnej współpracy oraz kolektywnej obrony, zmodyfikowany Protokołem z 23 października 1955 r.

[43] Chodzi o Traktat Północnoatlantycki z 4 kwietnia 1949 r. tworzący NATO.

[44] Zgodnie z ust. 4 tego artykułu redukcje miały być przeprowadzone w trzech etapach.

[45] Notyfikacja przewidziana w ust. 2 i 3 tego artykułu, zgodnie z jego ust. 4, obejmuje także maksymalne pułapy stanów posiadania bojowych wozów piechoty i bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem.

[46] Zgodnie z art. XII, ust. 1 każda liczba uzbrojenia tego rodzaju ponad 1000 bojowych wozów piechoty, przekazana przez którąkolwiek ze Stron organom powołanym i zorganizowanym do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w czasie pokoju będzie stanowić część dozwolonych pułapów określonych w artykułach IV, V i VI.

[47] Artykuł XVII postanawia, że informacje i notyfikacje wymagane traktatem będą przekazywane w formie pisemnej kanałami dyplomatycznymi lub innymi kanałami, w tym zwłaszcza przez sieć łączności utworzoną w wyniku oddzielnego porozumienia.

[48] Zgodnie z art. XXII depozytariuszem jest rząd Holandii.

[49] Dla Polski pułap ten został ustalony na poziomie 234 000 żołnierzy. Dla porównania pułapy dla państw sąsiadujących z Polską wynosiły dla Republiki Białoruś – 100 000, Ukrainy – 400 000, Federacji Rosyjskiej – 1 450 000, Czech i Słowacji – łącznie 140 000, Republiki Federalnej Niemiec – 345 000.

[50] Tekst w World Armament and Disarmament, SIPRI Yearbook 1993, s. 683-689.

[51] Przyjęty został również dokument „A framework for arms control", który określił zasady i metody przyszłych działań OBWE w dziedzinie kontroli zbrojeń. OSCE Deci sions, 1996, s. 25-30.

[52] Rozdział ten dotyczy odpowiedzialności Rady BezpieczeNstwa Narodów Zjednoczonych w dziedzinie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

[53] Por. przypis 11.

[54] Reguluje to art. XIII Porozumienia w sprawie praw człowieka, stanowiącego załącznik nr 6 do Ramowego Porozumienia z 21 listopada 1995 r. dla Pokoju w Bośni i Hercegowinie.

[55] Nadzorowanie wyborów przez OBWE odbywa się na podstawie porozumienia zawartego z nią przez strony Układu z Dayton w sprawie przyjęcia i wprowadzenia w życie programu wyborów w Bośni i Hercegowinie (Załącznik 3 do Układu).

[56] Wiedeński mechanizm ludzkiego wymiaru zawiera wiele elementów zapożyczonych z europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r.

[57] Por. Zbiór Dokumentów, 1992, nr 2, s. 104-133.

[58] Por. przypis 42.

[59] Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór Dokumentów. Oprac. A. Przyborowska-Klimczak, Lublin 1992, s. 104-109.

[60] DziennikUstaw, 1995, nr 36, poz. 175.

[61] Jak wyżej.

[62] Por. tekst w Wybór Konwencji Rady Europy, Warszawa 1999, s. 53-56.

[63] Jak wyżej, s. 57-61.

[64] Ta wersja tego artykułu uwzględnia poprawkę wprowadzoną do niego w 1951 r. w związku z przyjęciem do NATO Grecji i Turcji.

[65] Od 3 lipca 1962 r. Traktat nie ma zastosowania do byłych algierskich departamentów Francji.

[66] Na podstawie Układu o przyjaźni, współpracy i pomocy wzajemnej, podpisanego 14 maja 1955 r. w Warszawie utworzona została organizacja tego układu. Jej uczestnikami w chwili podpisania układu byli: Albania (w późniejszym okresie przestała uczestniczyć), Bułgaria, Węgry, NRD, Polska, Rumunia, ZSRR i Czechosłowacja. Por. Dziennik Ustaw, 1995, nr 30, poz. 182.

[67] Por. Deklarację Londyńską NATO z 6 lipca 1990 r. Zbiór Dokumentów, 1991, nr 3, s. 105 i nast.

[68] Zbiór Dokumentów, 1992, nr 3, s. 138 i nast.

[69] Przez inne „inne państwa" rozumie się państwa nie będące członkami NATO.

[70] Traktat Amsterdamski zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty tworzące Wspólnoty Europejskie i inne akty, został podpisany 2 października 1997 r.

[71] Uzgodniono m.in. rozszerzenie współpracy politycznej przez stworzenie dodatkowych możliwości konsultacji, zwiększenie udziału państw uczestniczących w partnerstwie w operacjach pokojowych i w procesach planowania i opracowywania polityczno-wojskowych ram strukturalnych Partnerstwa dla Pokoju, a także w podejmowaniu decyzji w sprawach tego partnerstwa.

[72] Bliżej NATO. Biuletyn Informacyjny Biblioteki Sejmowej, nr 4 z 1997 r., s. 27.

[73] Dokument jest drukowany w wersji z 1951 r. i nie uwzględnia w wykazie innych później przyjętych państw.

[74] Artykuł ten dotyczy procedury przedstawiania i przyjmowania poprawek do Traktatu.

ROZDZIAŁ IV

TRAKTATOWE ŹRÓDŁA EUROPEJSKIEGO PRAWA POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA

1. Wielostronne umowy międzynarodowe odnoszące się do bezpieczeństwa w Europie

a. Umowy mające na celu likwidację skutków II wojny światowej, a mianowicie podpisane 10 lutego 1947 r. traktaty pokojowe z Włochami, Węgrami, Bułgarią, Rumunią i Findlandią

Traktaty te podpisane w Paryżu 10 lutego 1947 r. regulują w oparciu o wspólne dla nich zasady – problemy terytorialne, polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz odszkodowań wojennych i zwrotu mienia Narodów Zjednoczonych.

Wśród wyliczonych państw Polska była w stanie wojny jedynie z Włochami i była jednym z sygnatariuszy traktatu pokojowego z nimi. Na podstawie tego traktatu dokonano zmian granic włosko-francuskiej i włosko-jugosłowiańskiej. Włochy zostały zobowiązane do oddania Grecji wysp Dodekanezskich. Traktat przewidywał również zniszczenie wojskowych umocnień wzdłuż granicy włosko-francuskiej i włosko-jugosłowiańskiej, zakaz budowy nowych baz wojskowo-morskich, pełną lub częściową demilitaryzację niektórych wysp włoskich, jak również wysp odstąpionych przez Włochy Jugosławi i Grecji[1].

b. Umowy dotyczące Niemiec

Umowy dotyczące Niemiec można podzielić na trzy grupy:

a) zawartą jeszcze w czasie drugiej wojny światowej 11 lutego 1945 r. umowę jałtańską i podpisaną po zakończeniu wojny 2 sierpnia 1945 r. umowę poczdamską. Obydwie te umowy określały okupacyjny status Niemiec i zawierały szereg postanowień mających zapewnić rozwój Niemiec jako państwa pokojowego i demokratycznego.

b) układ londyński z 3 października 1954 r. i układ paryski 23 października 1954 r. na podstawie których RFN została członkiem zarówno NATO, jak i Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE) przy jednoczesnym nałożeniu na nią przez trzy mocarstwa zachodnie: Francję,

Stany Zjednoczone Ameryki i Wielką Brytanię określonych ograniczeń zarówno w dziedzinie zbrojeń, jak również jej polityki zagranicznej.

c) układ o ostatecznej regulacji w odniesieniu do Niemiec podpisany 12 września 1990 r. w Moskwie przez RFN i NRD oraz cztery mocarstwa, które na podstawie umowy poczdamskiej z 1945 r. ponosiły odpowiedzialność w odniesieniu do Niemiec. Układ ten określił warunki zjednoczenia obu państw niemieckich, mających zapewnić, że będzie ono stanowiło wkład w budowę pokoju i stabilności w Europie. Likwidował on ponadto anomalię jaka powstała w Europie po II wojnie światowej w wyniku niezrealizowania sojuszniczych porozumień z 1945 r. określających status powojennych Niemiec i nie zawarcia z nimi w wyniku ich podziału i spowodowanej tym zimnej wojny traktatu pokojowego.

UKŁAD O OSTATECZNEJ REGULACJI W ODNIESIENIU DO NIEMIEC
Moskwa, 12 września 1990 r.

„Republika Federalna Niemiec, Niemiecka Republika Demokratyczna, Republika Francuska, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich i Stany Zjednoczone Ameryki

świadome, że ich narody od 1945 r. żyją ze sobą w pokoju,

pomne najnowszych zmian historycznych w Europie, które umożliwiają przezwyciężenie podziału kontynentu,

uwzględniając prawa i odpowiedzialność czterech mocarstw w odniesieniu do Berlina i Niemiec jako całości oraz odnośnie do porozumienia i postanowienia czterech mocarstw z okresu wojny i okresu powojennego,

zdecydowane rozwijać, odpowiednio do zobowiązań wynikających z Karty Narodów Zjednoczonych, przyjacielskie stosunki między narodami, opierając się na respektowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów, oraz podejmować inne właściwe działania na rzecz umocnienia pokoju światowego;

pomne zasad podpisanego w Helsinkach Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie;

uznając fakt, że zasady te stworzyły mocne podstawy do budowy sprawiedliwego i trwałego ładu pokojowego w Europie;

zdecydowane uwzględniać interesy bezpieczeństwa każdego kraju;

przekonane o konieczności ostatecznego przezwyciężenia antagonizmów i dalszego rozwijania współpracy w Europie;

potwierdzając gotowość do umocnienia bezpieczeństwa, zwłaszcza dzięki zastosowaniu skutecznych środków kontroli zbrojeń, rozbrojenia i budowy zaufania, gotowość do wzajemnego nieuznawania sił za przeciwników, 1ecz do działania w kierunku ustanowienia stosunków zaufana i współpracy, a także zgodnie z tym – gotowość do wzięcia pod uwagę odpowiednich posunięć instytucjonalnych w ramach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie;

doceniając, że naród niemiecki w swobodnej realizacji prawa do samostanowienia zademonstrował wolę ustanowienia jedności państwowej Niemiec, aby służyć pokojowi;

przekonane, że zjednoczenie Niemiec jako państwa o ostatecznych granicach stanowi istotny wkład w budowę pokoju i stabilności w Europie;

zmierzając do uzgodnienia ostatecznego uregulowania w odniesieniu do Niemiec;

uznając, że tym samym i wraz z zjednoczeniem Niemiec jako demokratycznego i pokojowego państwa tracą swoją moc prawa i odpowiedzialność czterech mocarstw w stosunku do Berlina i Niemiec jako całości ...

uzgodniły co następuje:

Artykuł 1

1. Zjednoczone Niemcy będą obejmowały terytoria Republiki Federalnej Niemiec, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i całego Berlina. Ich granicami zewnętrznymi będą granice Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Republiki Federalnej Niemiec, a w dniu wejścia w życie tego traktatu staną się ostateczne. Potwierdzenie ostatecznego charakteru granic zjednoczonych Niemiec jest istotną, częścią składową porządku pokojowego w Europie.

2. Zjednoczone Niemcy i Rzeczpospolita Polska potwierdzą istniejącą między nimi granicę w układzie wiążącym z punktu widzenia prawa międzynarodowego.

3. Zjednoczone Niemcy nie mają żadnych roszczeń terytorialnych wobec innych państw i nie będą takich roszczeń wysuwać w przyszłości.

4. Rządy Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej zapewniają, że konstytucja, zjednoczonych Niemiec nie będzie zawierać żadnych postanowień, które byłyby sprzeczne z niniejszymi zasadami. Dotyczy to odpowiednio postanowień zawartych w preambule oraz w artykułach 23, ustęp 2 i 416 Ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec.

5. Rządy Republiki Francuskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkie j Brytanii i Irlandii Północnej, Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i Stanów Zjednoczonych Ameryki przyjmują w sposób formalny odnośne zobowiązania i oświadczenia rządów Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej i oświadczają, że wraz z ich realizacją potwierdzony zostanie ostateczny charakter granic zjednoczonych Niemiec.

Artykuł 2

Rządy Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej potwierdzają swoje deklaracje, że ziemia niemiecka będzie tylko źródłem pokoju. Zgodnie z konstytucją zjednoczonych Niemiec, działania, które mogą zakłócić pokojowe współżycie narodów lub w tym zamiarze są podejmowane, a zwłaszcza przygotowania do wojny napastniczej, są sprzeczne z konstytucją i podlegają karze. Rządy Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej oświadczają, że zjednoczone Niemcy nigdy nie użyją żadnej ze swych broni , chyba że zgodnie ze swoją konstytucją i Kartą Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 3

1. Rządy Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej potwierdzają swoją rezygnację z produkowania i posiadania oraz dysponowania bronią atomową, biologiczną i chemiczną. Oświadczają, że również zjednoczone Niemcy będą do-

trzymywany tych zobowiązań. W szczególności w dalszym ciągu obowiązywać będą prawa i odpowiedzialności wynikające z Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej z 1 lipca. 1968 r.[2]

2. Rząd Republiki Federalnej Niemiec, w pełnym uzgodnieniu z rządem Niemieckiej Republiki Demokratycznej, złożył 30 sierpnia 1990 r. w Wiedniu podczas rokowań w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie następujące oświadczenie:

„Rząd Republiki Federalnej Niemiec zobowiązuje się w ciągu 3-4 lat zredukować siły zbrojne zjednoczonych Niemiec (lądowe, powietrzne i morskie) do stanu osobowego wynoszącego 370 000 ludzi. Redukcja rozpocznie się wraz z wejściem w życie pierwszego układu CFE[3]. W ramach tej ogólnej górnej granicy nie więcej niż 345 000 ludzi będzie należano do lądowych i powietrznych sił zbrojnych, które stanowią – odpowiednio do uzgodnionego mandatu – wyłączny przedmiot rokowań w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie. Rząd federalny traktuje swoje zobowiązanie dotyczące redukcji lądowych i powietrznych zbrojnych jako znaczący wkład Niemiec w redukcję konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie. Wychodzi on z założenia, że w dalszych rokowaniach również inni uczestnicy rokowań wniosą swój wkład w umocnienie bezpieczeństwa i stabilizacji w Europie, łącznie z przedsięwzięciami mającymi na celu ograniczenie stanów osobowych".

Rząd Niemieckiej Republiki Demokratycznej wyraźnie przyłączył się do tej deklaracji.

3. Rządy Republiki Francuskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i Stanów Zjednoczonych Ameryki przyjmują do wiadomości te deklaracje rządów Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Artykuł 4

1. Rządy Republiki Federalnej Niemiec, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich oświadczają, że zjednoczone Niemcy i Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich w formie traktatowej uzgodnią warunki i okres pobytu radzieckich sił zbrojnych na obszarze dzisiejszej Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Berlina oraz sposób realizacji wycofania tych sił, które nastąpi do końca 1994 r., w związku z wykonaniem zobowiązań rządów Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej do których odnosi się ustęp 2 artykułu 3 niniejszego traktatu.

2. Rządy Republiki Francuskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki przyjmują do wiadomości te oświadczenia.

Artykuł 5

1. Do czasu zakończenia wycofywania radzieckich sił zbrojnych z obszaru dzisiejszej Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Berlina – zgodnie z artykułem 4 niniejszego traktatu – na tym obszarze będą stacjonować jako siły zbrojne zjednoczonych Niemiec wyłącznie niemieckie jednostki obrony terytorialnej, nie włączone w struktury sojuszu, którym podporządkowane są niemieckie siły zbrojne na pozostałym obszarze zwierzchnim Niemiec. Z wyłączeniem postanowień ustępu 2 niniejszego artykułu, na tym obszarze nie będą

w tym okresie stacjonować siły zbrojne innych krajów, ani też podejmować jakichkolwiek innych działań wojskowych.

2. W czasie pobytu radzieckich sił zbrojnych na obszarze dzisiejszej Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Berlina na życzenie Niemiec w Berlinie nadal będą stacjonować wojska Republiki Francuskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki na podstawie stosownych uzgodnień traktatowych między rządem zjednoczonych Niemiec a rządami zainteresowanych państw. Liczba wszystkich niemieckich sił zbrojnych stacjonowanych w Berlinie i zakres ich uzbrojenia nie będą większe niż w momencie podpisania niniejszego traktatu. Nowe rodzaje broni nie będą tam wprowadzane przez niemieckie siły zbrojne. Rząd zjednoczonych Niemiec zawrze z rządami państw, których siły zbrojne stacjonują w Berlinie, układy na sprawiedliwych warunkach, uwzględniając istniejące stosunki z zainteresowanymi krajami.

3. Po zakończeniu wycofywania radzieckich sił zbrojnych z obszaru dzisiejszej Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Berlina mogą w tej części Niemiec stacjonować również oddziały niemieckich sił zbrojnych, które podporządkowane są militarnym strukturom sojuszu w taki sposób, jak oddziały na pozostałym niemieckim obszarze zwierzchnim, jednak bez nośników broni jądrowej. Nie dotyczy to konwencjonalnych systemów broni, które obok konwencjonalnych mogą mieć inną zdolność użycia, ale które w tej części Niemiec wyposażone są i przeznaczone jedynie do celów konwencjonalnych. W tej części Niemiec ani nie będą stacjonować, ani nie będą tam rozmieszczane obce siły zbrojne oraz broń atomowa i środki jej przenoszenia.

Artykuł 6

Traktat ten nie narusza praw zjednoczonych Niemiec do przynależności do sojuszy, ze wszystkimi wynikającymi z tego prawami i obowiązkami.

Artykuł 7

1. Republika Francuska, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Stany Zjednoczone Ameryki niniejszym rezygnują ze swych praw i odpowiedzialności za Berlin i Niemcy jako całość. W rezultacie tracą moc odpowiednie związane z tym czterostronne uzgodnienia, postanowienia i praktyki oraz zostają rozwiązane wszelkie odpowiednie instytucje czterech mocarstw.

2. Wskutek tego zjednoczone Niemcy będą w pełni suwerenne w swych sprawach wewnętrznych i zagranicznych.

Artykuł 8

1. Traktat ten wymaga ratyfikacji lub zatwierdzenia, które powinny nastąpić tak szybko, jak tylko będzie to możliwe. Ratyfikacja po stronie niemieckiej zostanie dokonana przez zjednoczone Niemcy. Traktat ten obowiązuje przeto w odniesieniu do zjednoczonych Niemiec.

2. Dokumenty ratyfikacyjne lub zatwierdzające zastaną zdeponowane u rządu zjednoczonych Niemiec. Rząd ten poinformuje rząd innych Układających się Stron o zdeponowaniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego bądź zatwierdzającego ..."

Zbiór Dokumentów, 1991 , nr 3, s. 67-72.

c. Umowy w sprawie pokojowego uregulowania bieżących konfliktów w Europie

Przykładem tego rodzaju mowy jest zawarte 21 listopada 1995 r. w Paryżu Ramowe Porozumienie dla pokoju Bośni i Hercegowiny, podpisane przez Bośnię i Hercegowinę, Republikę Chorwacji i Federacyjną Republikę Jugosławii w obecności „świadków" – przedstawicieli Unii Europejskiej, Francji, Niemiec, Rosji, Wielkiej Brytanii i USA. Porozumienie zatwierdzało wcześniej uzgodnione umowy z Dayton, które zostały do niego załączone.

W artykule I Porozumienia strony zobowiązały się, zgodnie z zasadami sformułowanymi w Karcie ONZ, Akcie Końcowym KBWE z Helsinek z 1975 r. i w innych dokumentach OBWE, do rozwijania wzajemnych stosunków w warunkach ścisłego przestrzegania zasady suwerennej równości państw, do rozwiązywania sporów w sposób pokojowy i powstrzymywania się od jakiejkolwiek akcji polegającej na groźbie użycia siły lub na jej użyciu lub w inny sposób przeciwko integralności terytorialnej lub politycznej niepodległości Bośni i Hercegowiny lub każdego innego państwa.

Do układu zostały dołączone załączniki:

IA – Porozumienie w sprawie wojskowych kwestii porozumienia pokojowego, które dotyczy: a) przerwania działań wojennych przez wszystkie strony konfliktu w Bośni i Hercegowinie, b) wycofania obcych wojsk „nie mających lokalnego pochodzenia", c) dyslokacji sił zbrojnych stron konfliktu na wyznaczonych obszarach i ich demobilizacji, d) rozmieszczenia międzynarodowych sił IFOR, e) ustanowienia Wspólnej Komisji Wojskowej, f) wymiany jeńców, g) obowiązku współpracy stron w realizacji porozumienia.

IB – Porozumienie w sprawie regionalnej stabilizacji. Zgodnie z artykułem I strony zobowiązały się do wprowadzenia w życie środków regionalnej stabilności i kontroli zbrojeń w celu zapewnienia trwałego pokoju w regionie. Środki te mają obejmować: a) środki zaufania i budowy bezpieczeństwa w Bośni i Hercegowinie, b) regionalne środki zaufania i budowania bezpieczeństwa, c) przedsięwzięcia mające na celu ustanowienie subregionalnej kontroli zbrojeń i d) podjęcie pod auspicjami OBWE rokowań w sprawie porozumienia dotyczącego regionalnej kontroli zbrojeń.

II – Porozumienie w sprawie wewnętrznej granicy w Bośni i Hercegowinie i związanych z tym problemów.

III – Porozumienie w sprawie wyborów w Bośni i Hercegowinie, określające ich warunki i rolę OBWE w ich przygotowaniu i przeprowadzeniu.

IV – Konstytucja Bośni i Hercegowiny.

V – Porozumienie w sprawie arbitrażu w sporach miedzy Federacją Bośni i Hercegowiny a bośniacką Republiką Serbską.

VI – Porozumienie w sprawie praw człowieka, które: a) nakłada na strony obowiązek zapewnienia w zakresie ich suwerenności przestrzegania praw człowieka, b) tworzy Komisję Praw Człowieka dla kontroli przestrzegania tego zobowiązania i rozpatrywania przy-

padków jego naruszania, c) ustanawia urząd rzecznika praw człowieka i Izby Praw Człowieka.

VII – Porozumienie w sprawie uchodźców, określające ich prawa i procedurę ich powrotu do miejsc stałego zamieszkania.

VIII – Porozumienie o ochronie narodowych pomników, powołujące w tym celu specjalną komisję.

IX – Porozumienie w sprawie utworzenia publicznych korporacji w Bośni i Hercegowinie dla odbudowy infrastruktur użyteczności publicznej i ich zarządzania.

X – Porozumienie w sprawie wprowadzenia w życie cywilnych postanowień porozumienia pokojowego, dotyczących odbudowy administracji i gospodarki, realizacji konstytucji, wprowadzenia w życie postanowień dotyczących ochrony praw człowieka i repatriacji uchodźców.

XI – Porozumienie w sprawie utworzenia Międzynarodowych Sił Policyjnych (IPTF)[4].

d. Wielostronne umowy o partnerstwie i współpracy

Jest to nowy typ umów, który rozprzestrzenił się po roku 1990, mających na celu regulowanie współpracy między określonymi państwami w różnych dziedzinach ich wzajemnych stosunków. Umowy tego rodzaju określają zasady, normy, procedury i struktury partnerstwa. Mają charakter umów ramowych, pozostawiając stronom do uregulowania w odrębnych specjalnych umowach konkretne problemy współpracy. Potrzeba zawierania tego rodzaju umów wynika zazwyczaj z założeń strategicznych strony inicjującej jej zawarcie. Wielostronność natomiast tych umów polega na pewnej asymetrii w której występują:

a) strona zbiorowa, jak np. UE i jej państwa członkowskie i strona jednostkowa – określone państwo, jak w przypadku umów o partnerstwie i współpracy miedzy UE a poszczególnymi republikami byłego ZSRR albo b) jedno państwo a po drugiej – grupa państw, jak np. w przypadku Karty Partnerstwa USA i republik bałtyckich. Umowy te odnoszą się do przejściowych stanów stosunków międzypaństwowych i zazwyczaj określają wspólne cele i zamiary dla ich dalszego rozwinięcia. Elementy takie występują zarówno w umowach o Partnerstwie NATO dla Pokoju oraz w umowach o partnerstwie i współpracy zawieranych przez UE z państwami WNP. Podobne elementy zawiera Karta Partnerstwa między USA a trzema republikami bałtyckimi.

KARTA PARTNERSTWA MIĘDZY STANAMI ZJEDNOCZONYMI AMERYKI, A REPUBLIKĄ ESTONII, REPUBLIKĄ ŁOTWY I REPUBLIKĄ LITWY

„Stany Zjednoczone Ameryki, Republika Estonii, Republika Łotwy i Republika Litwy, niniejszym określają się jako Partnerzy ... ;

3. Zdecydowani umacniać swoje stosunki dwustronne, jako wkład do zbudowania tej nowej Europy oraz podnosić bezpieczeństwo wszystkich państw poprzez adaptację i powiększenie instytucji europejskich i transatlantyckich ... ;

9. Uznają za polityczne zobowiązanie zadeklarowane na najwyższym szczeblu, następujące zasady i procedury prowadzenia swoich indywidualnych i wspólnych wysiłków na rzecz osiągnięcia celów zawartych w niniejszej Karcie.

Zasady partnerstwa

10. Stany Zjednoczone Ameryki są prawdziwie, głęboko i trwale zainteresowane w utrzymaniu niepodległości, suwerenności i integralności terytorialnej oraz bezpieczeństwa Estonii, Łotwy i Litwy.

11. Stany Zjednoczone Ameryki gorąco przyjmują osiągnięcia Estonii, Łotwy i Litwy związane z odzyskaniem przez nie wolności i przywróceniem należnego im miejsca w społeczności międzynarodowej.

12. Stany Zjednoczone Ameryki szanują ofiary i wysiłki poniesione przez narody Estonii, Łotwy i Litwy dla przywrócenia ich niepodległości. Zachęci to te państwa do kontynuacji wysiłków na rzecz rozszerzenia więzi politycznych, ekonomicznych, bezpieczeństwa i socjalnych z innymi państwami jako pełnoprawni członkowie wspólnoty transatlantyckiej.

13. Partnerzy potwierdzają swoje przywiązanie do rządów prawa, jako fundamentu transatlantyckiej wspólnoty wolnych i demokratycznych narodów oraz do odpowiedzialności wszystkich wspomnianych społeczeństw za ochronę i poszanowanie praw człowieka oraz wolności obywatelskich wszystkich osób zamieszkujących ich terytorium.

14. Partnerzy podkreślają swoje przywiązanie do zasad i zobowiązań zaciągniętych w Karcie Narodów Zjednoczonych.

15. Partnerzy potwierdzają swoje przywiązanie do celów, zasad i postanowień Aktu Końcowego Konferencji w Helsinkach, a także do późniejszych dokumentów OBWE, włączając w to Kartę Paryską i dokumenty przyjęte na szczycie państw OBWE w Lizbonie.

16. Partnerzy będą przestrzegać w dobrej wierze zobowiązań odnoszących się do standardów poszanowania praw człowieka zawartych we wspomnianych powyżej dokumentach OBWE i w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Partnerzy w pełni i sprawiedliwie, wprowadzą w życie ustawową ochronę tych praw...

Zobowiązanie do integracji

20. Jako część wspólnej wizji Europy całej i wolnej, Partnerzy deklarują, że ich wspólnym celem jest pełna integracja Estonii, Łotwy i Litwy z instytucjami europejskimi i transatlantyckimi, politycznymi, ekonomicznymi, bezpieczeństwa i obronnymi. Europa nie będzie całkowicie bezpieczna, jeśli Estonia, Łotwa i Litwa nie będą bezpieczne.

21. Partnerzy potwierdzają swoje przywiązanie do zasad ustanowionych w ramach Aktu Końcowego Konferencji w Helsinkach, powtórzonych w deklaracjach na szczycie OBWE w Budapeszcie i Lizbonie, a także zawartych w Kodeksie Postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa, że bezpieczeństwo wszystkich państw społeczności euroatlantyckiej jest niepodzielne.

22. Partnerzy popierają kluczową rolę jaką odgrywa pewna liczba komplementarnych instytucji i ciał, w skład których wchodzi OBWE, Unia Europejska (UE), Unia Zachodnioeuropejska (UZE), Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), Euroatlantycka Karta Współpracy (EAPC), Rada Europy (RE) oraz Rada Państw Bałtyckich (RPB), dla

osiągnięcia przez Partnerów celu, jakim jest zintegrowana, bezpieczna i niepodzielna Europa ...

28. Partnerzy wierzą, że rozszerzenie NATO zapewni bezpieczeństwo Stanom Zjednoczonym, Kanadzie i wszystkim krajom w Europie, razem z krajami nie zaproszonymi w pierwszej kolejności do członkostwa, lub obecnie nim nie zainteresowanymi.

29. Stany Zjednoczone Ameryki, wspierają Estonię, Łotwę w ich dążeniu do członkostwa. w NATO ...

31. Partnerzy przyjmują z zadowoleniem rezultaty szczytu Madryckiego[5]. Popierają wkład Sojuszu w prowadzenie polityki otwartych drzwi oraz uznanie przez Sojusz Krajów Bałtyckich jako państw aspirujących do NATO. Estonia, Łotwa i Litwa obiecują pogłębić ich bliskie stosunki z Sojuszem przez Euroatlantycką Kartę Partnerstwa (EAPC), Partnerstwo dla Pokoju oraz intensywny dialog ...

33. Partnerzy będą prowadzić konsultacje między sobą oraz z innymi państwami, w przypadku, gdy jeden z nich uzna, że jego terytorialna integralność, niepodległość lub bezpieczeństwo zostały zagrożone. Partnerzy użyją dwustronnych oraz wielostronnych mechanizmów na rzecz przeprowadzenia takich konsultacji ...

37. Partnerzy podejmą dalszą współpracę na rzecz rozwoju i rozszerzenia inicjatyw obronnych, takich jak bałtycki batalion sił pokojowych (BaltBat), dywizjon bałtycki (Baltron), system zarządzania bałtycką przestrzenią powietrzną (BaltNet), które odzwierciedlają praktyczną współpracę pogłębiającą bezpieczeństwo Estonii, Łotwy i Litwy oraz wspólnoty transatlantyckiej.

38. Partnerzy zamierzają kontynuować wzajemną korzystną współpracę wojskową oraz prowadzić regularne konsultacje za pośrednictwem Bilateralnej Grupy Roboczej do spraw Stosunków Obronnych i Wojskowych ...[6]

Stosunki amerykańsko-bałtyckie

48. Partnerzy, odwołując się do wspólnej przyjaźni i współpracy, uroczyście potwierdzają dbać o dynamiczne i bogate stosunki partnerskie bałtycko-amerykańskie w XXI wieku.

49. Partnerstwo w dziedzinach: politycznej, gospodarczej, bezpieczeństwa, obrony, kulturalnej, ochrony środowiska, ma na celu stworzenie bliskich powiązań między narodami oraz ułatwienia pełnej integracji Estonii, Łotwy i Litwy ze strukturami europejskimi i transatlantyckimi.

50. W celu pogłębienia tych więzi oraz wzmocnienia wspólnych wysiłków, Partnerzy powołują Komisję Partnerstwa na odpowiednio wysokim szczeblu. Spotkania Komisji odbywać się będą raz do roku. Komisja oszacuje rezultaty konsultacji bilateralnych w dziedzinie gospodarczej, wojskowej i innych oraz dokonywać będzie przeglądu osiągniętych celów wypływających z postanowień niniejszej Karty.

W celu odzwierciedlenia zmian w środowisku politycznym oraz bezpieczeństwa europejskiego i transatlantyckiego, Partnerzy podpisujący Kartę zobowiązują się do odbywania spotkań na najwyższym szczeblu dla przeglądu niniejszego porozumienia".

B. Jabłoński, S. Kamiński, NATO acquis, Warszawa 1998, s. 183-194.

Bardziej wszechstronny i mniej polityczny charakter mają umowy o partnerstwie i współpracy zawierane przez Unię Europejską z republikami byłego ZSRR. Ich model został rozwinięty w umowach zawartych 14 czerwca 1994 r. z Ukrainą, 24 czerwca 1994 r. z Rosją i 6 marca 1995 r. z Białorusią. Ich celem jest rozwój współpracy we wszystkich podstawowych dziedzinach ich wzajemnych stosunków. Charakteryzują się wzajemnością praw i obowiązków oraz szerokim zakresem wspólnych działań. W tym celu tworzą odpowiednie struktury. Szczególną rolę wśród nich odgrywają Rady Współpracy, które zbierają się raz w roku dla omówienia całości zagadnień związanych z realizacją umów i dla ustalenia priorytetów działań na przyszłość.

Umowy ustalają ponadto procedury kontaktów i konsultacji na różnych szczeblach politycznych i branżowych, stanowiących tzw. dialog strukturalny zbliżony do tego jaki Unia prowadzi z państwami stowarzyszonymi. Zawierają one również, zobowiązania stron do przestrzegania praw człowieka i pokojowego rozwiązywania powstających między stronami sporów.

2. Dwustronne umowy o dobrym sąsiedztwie i współpracy

W warunkach postępującej multilateralizacji stosunków międzynarodowych i ich prawnotraktatowych regulacji ważną ich podbudowę stanowią umowy dwustronne. Określają warunki ich wprowadzania w życie w stosunkach dwustronnych, artykułując jednocześnie występującą w tym zakresie specyfikę narodowych interesów państw-stron, tworząc im jednocześnie zróżnicowane opcje wspólnego działania, dostosowane do historycznego i aktualnego stanu ich stosunków, roli jaką one odrywają w ich polityce zagranicznej i wynikających z niej priorytetów.

Odnosi się to szczególnie do umów dwustronnych o dobrosąsiedzkich stosunkach i współpracy zawartych przez państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Są one ważnym czynnikiem stabilności polityczno-prawnej tego regionu. Zastąpiły one dawne układy o przyjaźni i wzajemnej pomocy, podpisane przed rokiem 1989 przez te państwa, jako strony Układu Warszawskiego[7]. W wyniku przemian ustrojowych jakie nastąpiły po tym roku w państwach Europy Środkowo-Wschodniej oraz rozpadu organizacji Układu Warszawskiego stały się one nieprzydatne, jako podstawa jakościowo nowych, zasadniczo zmienionych politycznych stosunków między tymi państwami.

Polska po roku 1990 zawarta tego rodzaju umowy ze wszystkimi państwami sąsiedzkimi: z Republiką Federalną Niemiec (1991)[8], Węgrami (1991)[9], Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną (1991)[10], Ukrainą (1992)[11], Federacją Rosyjską (1992)[12], Białorusią (1992)[13], Łotwą (1992)[14] Estonią (1992)[15], Litwą (1994)[16].

Umowy te, podobnie jak inne zawarte między pozostałymi państwami Europy Środkowo-Wschodniej odpowiadają nowej sytuacji w Europie, postępom dokonanym w dziedzinie budowania prawnych podstaw i instytucji bezpieczeństwa europejskiego i wyrażają nowe narodowe potrzeby rozwojowe ich sygnatariuszy. W odróżnieniu od umów zawieranych

przez te państwa przed 1989 r., w których punkt ciężkości był położony na kwestii sojuszniczej pomocy wzajemnej, obecne umowy między tymi państwami odpowiadają ukształtowanemu w praktyce międzynarodowej wzorcowi umów o dobrym sąsiedztwie.

Odpowiednio do tego zawierają pewne wspólne klauzule dotyczące:

- zasad w oparciu o które mają być rozwijane wzajemne stosunki, przede wszystkim sformułowanych w Akcie Końcowym KBWE i innych jej dokumentach,
- zobowiązania do współdziałania na rzecz utrzymania bezpieczeństwa międzynarodowego i rozbrojenia,
- środków mających na celu zapobieżenie konfliktom, nie tylko w stosunkach dwustronnych oraz wzajemnego współdziałania w razie zagrożenia bezpieczeństwa w Europie,
- dwustronnej współpracy w różnych dziedzinach, zgodnie ze standardami konstytucyjnych dokumentów OBWE, Unii Europejskiej i Rady Europy.

Znaczenie tych umów polega przede wszystkim na tym, że stanowią prawnomiędzynarodową podstawę systemu pokojowej stabilności w Europie Środkowo-Wschodniej, a jednocześnie ramy dla szczegółowych umów rozwijających w różnych dziedzinach współpracę państw tego regionu.

TRAKTAT MIĘDZY RZECZĄPOSPOLITĄ POLSKĄ A REPUBLIKĄ FEDERALNĄ NIEMIEC O DOBRYM SĄSIEDZTWIE I PRZYJAZNEJ WSPÓŁPRACY
Bonn, 17 czerwca 1991 r.

„Rzeczpospolita Polska i Republika Federalna Niemiec dążąc do zamknięcia bolesnych rozdziałów przeszłości oraz zdecydowane nawiązać do dobrych tradycji i przyjaznego współżycia w wielowiekowej historii Polski i Niemiec,

uwzględniając historyczne zmiany w Europie, w szczególności ustanowienie jedności Niemiec oraz głębokie przemiany polityczne, gospodarcze i społeczne w Polsce,

przekonane o konieczności ostatecznego przezwyciężenia podziału Europy oraz stworzenia sprawiedliwego i trwałego pokojowego ładu europejskiego,

świadome wspólnoty ich interesów oraz wspólnej odpowiedzialności za zbudowanie Europy nowej, wolnej i zjednoczonej przez prawa człowieka, demokrację i ideę państwa prawa,

głęboko przekonane, że urzeczywistniając żywione od dawna przez ich narody pragnienie porozumienia i pojednania, wnoszą ważki wkład w zachowanie pokoju w Europie... uzgodniły co następuje:

Artykuł 1

1. Umawiające się Strony będą kształtować swoje stosunki w duchu sąsiedztwa i przyjaźni. Dążą do ścisłej pokojowej i partnerskiej współpracy we wszystkich dziedzinach. Świadome odpowiedzialności europejskiej dołożą starań, aby urzeczywistnić pragnienie obu narodów osiągnięcia trwałego porozumienia i pojednania.

2. Umawiające się Strony dążą do stworzenia Europy, w której przestrzegane są prawa człowieka i podstawowe wolności, a granice utracą dzielący charakter, również w wyniku przezwyciężenia różnic gospodarczych i społecznych.

Artykuł 2

Umawiające się Strony kierują się w kształtowaniu swoich stosunków, a także w sprawach pokoju, bezpieczeństwa i współpracy w Europie i na świecie, przede wszystkim następującymi zasadami:

- nadrzędnym celem ich polityki jest zachowanie i umocnienie pokoju oraz skuteczne zapobieganie wszelkim wojnom,
- postępują zgodnie z prawem międzynarodowym, w szczególności z Kartą Narodów Zjednoczonych, a także zgodnie z podpisanym 1 sierpnia 1975 r. w Helsinkach Aktem Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Paryska Karta Nowej Europy z 21 listopada 1990 r. oraz dokumentami kolejnych spotkań KBWE,
- przestrzegają wzajemnie suwerennej równości, integralności terytorialnej, nietykalności granic, niezawisłości politycznej oraz zasady zakazującej użycia siły lub groźby jej użycia,
- potwierdzają prawo wszystkich narodów i państw do swobodnego stanowienia o swym losie bez zewnętrznej ingerencji oraz do kształtowania swego rozwoju politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego według własnych życzeń,
- stawiają w centrum swej polityki człowieka, z jego godnością i prawami oraz troskę o przetrwanie ludzkości i zachowanie środowiska naturalnego,
- potępiają z całą stanowczością totalitaryzm, nienawiść rasową i etniczną, antysemityzm, ksenofobię i dyskryminację kogokolwiek, jak również prześladowanie z powodów religijnych i ideologicznych,
- uznają mniejszości i równorzędne grupy za naturalny pomost między narodami polskim i niemieckim oraz ufają, że te mniejszości i grupy wnoszą cenny wkład do życia ich społeczeństw,
- potwierdzają bezpośrednie obowiązywanie powszechnych norm prawa międzynarodowego w prawie krajowym i w stosunkach międzynarodowych oraz są zdecydowane sumiennie wypełniać swe zobowiązania umowne; będą we wszystkich dziedzinach urzeczywistniać Akt Końcowy KBWE, paryską Kartę Nowej Europy oraz pozostałe dokumenty KBWE.

Artykuł 3

1. Umawiające się Strony będą przeprowadzać regularne konsultacje w celu zapewnienia dalszego rozwoju i pogłębienia stosunków dwustronnych oraz uzgadniania ich stanowiska w sprawach międzynarodowych.

2. Konsultacje szefów rządów będą się odbywać tak często, jak to będzie potrzebne, co najmniej jednak raz w roku.

3. Ministrowie spraw zagranicznych sprawują pieczę nad realizacją całości niniejszego Traktatu. Będą oni odbywać konsultacje co najmniej raz w roku. Wyżsi urzędnicy obu Ministerstw Spraw Zagranicznych, zajmujący się sprawami politycznymi, gospodarczymi i kulturalnymi, będą odbywać regularne konsultacje, co najmniej raz w roku.

4. Ministrowie innych resortów, w tym ministrowie obrony, będą utrzymywać regularne kontakty. To samo dotyczy wyższych urzędników tych resortów.

5. Istniejące dotychczas wspólne komisje zintensyfikują w miarę możliwości swoje prace. W razie potrzeby, w wyniku wzajemnego uzgodnienia, będą tworzone nowe komisje mieszane.

Artykuł 4

Umawiające się Strony popierają kontakty i wymianę doświadczeń między parlamentami w celu rozwoju stosunków dwustronnych oraz mając na względzie międzynarodową współpracę parlamentarną.

Artykuł 5

1. Umawiające się Strony potwierdzają, że będą się powstrzymywać od użycia siły lub groźby jej użycia przeciwko integralności terytorialnej lub politycznej niezawisłości drugiej Umawiającej się Strony lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych lub Aktem Końcowym KBWE.

2. Umawiające się Strony będą rozstrzygały swe spory wyłącznie za pomocą środków pokojowych i nigdy nie użyją żadnych ze swych broni, chyba, że dla indywidualnej lub zbiorowej samoobrony. Nigdy i w żadnych okolicznościach jako pierwsze nie skierują sił zbrojnych przeciwko sobie.

3. Umawiające się Strony będą umacniać pokój przez tworzenie kooperacyjnych struktur bezpieczeństwa dla całej Europy. W związku z tym, realizując w pełni Akt Końcowy KBWE, Paryską Kartę Nowej Europy oraz pozostałe dokumenty KBWE, będą popierać miarę swych sił proces bezpieczeństwa i współpracy w Europie oraz nadal umacniać i rozwijać ten proces przy współudziale wszystkich państw uczestniczących w KBWE.

Artykuł 6

1. W zmieniających się warunkach politycznych i militarnych w Europie wspólnym celem Umawiających się Stron jest działanie na rzecz umocnienia stabilności i zwiększenia bezpieczeństwa. Strony będą zwłaszcza współpracować, aby wykorzystać pojawiające się nowe możliwości podejmowania wspólnych wysiłków w dziedzinie bezpieczeństwa.

2. Umawiające się Strony opowiadają się za tym, aby w drodze wiążących i dających się skutecznie kontrolować porozumień, siły zbrojne i zbrojenia zostały zredukowane do możliwie najniższego poziomu wystarczającego do obrony, lecz nie dających możliwości ataku.

3. Umawiające się Strony będą się angażować również wspólnie, na rzecz wielostronnego i dwustronnego rozszerzenia środków budowy zaufania i stabilizacji, a także innych politycznych środków kontroli zbrojeń, umacniających stabilność i zaufanie oraz prowadzących ku większej otwartości.

Artykuł 7

W przypadku powstania sytuacji, która zdaniem jednej z Umawiających się Stron stanowi zagrożenie lub naruszenie pokoju lub może wywołać niebezpieczne międzynarodowe powikłania, Umawiające się Strony nawiążą ze sobą niezwłocznie kontakt oraz będą starały się uzgodnić swe stanowiska i osiągnąć porozumienie co do właściwych środków, aby poprawić lub opanować tę sytuację.

Artykuł 8

1. Umawiające się Strony przywiązują najwyższe znaczenie do jedności europejskiej, oparte: na prawach człowieka, demokracji i idei państwa prawa oraz będą działać na rzecz osiągnięcia tej jedności.

2. Wspólnoty Europejskie, ich państwa członkowskie oraz Rzeczpospolita Polska stwarzają przez zawarcie Umowy o stowarzyszeniu między Wspólnotami Europejskimi a Rzeczypospolitą Polską podstawę dla politycznego i gospodarczego przyłączenia Rzeczypospolitej Polskiej do Wspólnoty Europejskiej. Republika Federalna Niemiec będzie wspierać to przyłączenie w miary sil i możliwości.

3. Republika Federalna Niemiec odnosi się pozytywnie do perspektywy przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Wspólnoty Europejskiej, gdy tylko powstaną ku temu przesłanki.

Artykuł 9

1. Umawiające się Strony będą działać na rzecz rozszerzenia i wzbogacenie wzajemnych stosunków gospodarczych we wszystkich dziedzinach. utworzą, w ramach ustawodawstwa krajowego oraz ich zobowiązań wynikających z umów międzynarodowych, w tym zobowiązań Republiki Federalnej Niemiec wynikających z członkostwa we Wspólnocie Europejskiej, najdogodniejsze przesłanki, w szczególności gospodarcze, prawne i organizacyjne, dla działalności gospodarczej, w tym przemysłowej i usługowej, osób fizycznych i prawnych...

Artykuł 12

1. Umawiające się Strony przywiązują duże znaczenie do partnerskiej współpracy między regionami, miastami, gminami i innymi jednostkami terytorialnymi, w szczególności na obszarach przygranicznych.

2. Umawiające się Strony będą ułatwiać i wspierać tę współpracę we wszystkich dziedzinach, w szczególności działalność Komisji Międzyrządowej do spraw Współpracy Regionalnej i Przygranicznej[17].

3. Umawiające się Strony kierują się we współpracy regionalnej i przygranicznej w szczególności odnośnymi konwencjami Rady Europy. Będą dążyć do włączenia tej współpracy do działalności odpowiednich gremiów europejskich...

Artykuł 20

1. Członkowie mniejszości niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, to znaczy osoby posiadające polskie obywatelstwo, które są niemieckiego pochodzenia lub przyznają się do języka, kultury lub tradycji niemieckiej, a także osoby w Republice Federalnej Niemiec, posiadające niemieckie obywatelstwo, które są polskiego pochodzenia albo przyznają się do języka, kultury lub tradycji polskiej, mają prawo, indywidualnie lub wespół z innymi członkami swej grupy, do swobodnego wyrażania, zachowania i rozwijania swej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej bez jakiejkolwiek próby asymilacji wbrew ich woli. Mają prawo do pełnego i skutecznego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności bez jakiejkolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa.

2. Umawiające się Strony realizują prawa i obowiązki zgodnie ze standardami międzynarodowymi dotyczącymi mniejszości, w szczególności zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych z 10 grudnia 1948 roku, Europejską Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 roku, Konwencją o zwalczaniu wszelkich form dyskryminacji rasowej z 7 marca. 1966 roku, Międzynarodowym paktem praw obywatelskich i politycznych z 16 grudnia 1966 r., Aktem Końcowym KBWE z 1 sierpnia 1975 roku, Dokumentem Kopenhaskiego Spotkania w sprawie Ludzkiego Wymiaru KBWE z 29 czerwca 1990 roku, jak również paryską Kartą Nowej Europy z 21 listopada 1990 roku.

3. Umawiające się Strony oświadczają, że osoby wymienione w ustępie 1 mają w szczególności prawo, indywidualnie lub wespół z innymi członkami swej grupy do:

- swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w życiu prywatnym i publicznie, dostępu do informacji w tym języku, jej rozpowszechniania i wymiany,
- zakładania i utrzymywania własnych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych religijnych, które mogą się ubiegać o dobrowolne wkłady finansowe i inne, jak również o pomoc publiczną, zgodnie z prawem krajowym oraz które posiadają równoprawnych dostęp do środków przekazu swojego regionu,
- wyznawania i praktykowania swej religii, w tym nabywania, posiadania i wykorzystywania materiałów religijnych oraz prowadzenia oświatowej działalności religijnej w języku ojczystym,
- ustanowienia i utrzymywania niezakłóconych kontaktów między sobą w obrębie swego kraju, jak również kontaktów poprzez granice z obywatelami innych państw, z którymi łączą ich wspólne pochodzenie etniczne lub narodowe, dziedzictwo kulturalne lub przekonania religijne,
- używania owych imion i nazwisk w brzmieniu języka ojczystego,
- zakładania i utrzymywania organizacji lub stowarzyszeń w obrębie swojego kraju oraz uczestniczenia w międzynarodowych organizacjach pozarządowych,
- korzystania na równi z innymi ze skutecznych środków prawnych dla urzeczywistnienia swoich praw zgodnie z prawem krajowym.

4. Umawiające się Strony potwierdzają, że przynależność do grup wymienionych w ustępie 1 jest sprawą indywidualnego wyboru osoby, i że nie mogą z niebo wynikać żadne niekorzystne następstwa.

Artykuł 21

1. Umawiające się Strony będą na swych terytoriach chroniły tożsamość etniczną, kulturalną, językową i religijną grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 oraz tworzyły warunki do wspierania tej tożsamości. Doceniają szczególne znaczenie wzmożonej konstruktywnej współpracy w tej dziedzinie. Współpraca ta powinna umacniać pokojowe współżycie i dobre sąsiedztwo narodów polskiego i niemieckiego oraz przyczyniać się do porozumienia i pojednania między nimi ...[18]

Artykuł 22

1. Żadnego z zobowiązań wynikających z artykułów 20 i 21 nie można interpretować jako pociągającego za sobą prawo do angażowania się w jakąkolwiek działalność lub prowadzenia jakichkolwiek działań wbrew celom i zasadom Karty Narodów Zjednoczonych, innym zobowiązaniom wynikającym z prawa międzynarodowego lub wbrew postanowieniom Aktu Końcowego KBWE, łącznie z zasadą integralności terytorialnej państw.

2. Każda osoba, należąca w Rzeczypospolitej Polskiej względnie w Republice Federalnej Niemiec do grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 jest odpowiednio do powyższych postanowień zobowiązana jak każdy obywatel, lojalnie postępować wobec odnośnego państwa, kierując się obowiązkami wynikającymi z ustawodawstwa tego państwa ...

Artykuł 28

1. Umawiające się Strony będą współpracować w zakresie zachowania i opieki nad europejskim dziedzictwem kulturowym. Będą dbać o ochronę zabytków.

2. Umawiające się Strony otoczą szczególną opieką znajdujące się na ich terytoriach miejsca i dobra kultury, świadczące o wydarzeniach historycznych oraz osiągnięciach i tradycjach kulturalnych i naukowych drugiej Strony oraz zapewnią do nich swobodny i nieskrępowany dostęp, względnie zadbają o taki dostęp w przypadkach, gdy jego zapewnienie nie należy do kompetencji państwa. Wspomniane miejsca i dobra kultury znajdują się pod ochroną prawa każdej ze Stron. Umawiające się Strony będą realizować w tym zakresie wspólne inicjatywy w duchu porozumienia i pojednania.

3. Umawiające się Strony będą dążyć w takim samym duchu do rozwiązywania problemów związanych z dobrami kultury i archiwaliami, poczynając od pojedynczych przypadków ...

Artykuł 36

Umawiające się Strony będą umacniać współpracę w ramach organizacji międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji europejskich. Będą wzajemnie udzielać sobie pomocy w rozwijaniu współpracy z międzynarodowymi, zwłaszcza europejskimi organizacjami i instytucjami, których członkiem jest jedna ze Stron, w przypadku gdy druga Strona wyrazi odpowiednie zainteresowanie.

Artykuł 37

Niniejszy Traktat nie jest wymierzony przeciw komukolwiek. Nie narusza on praw i zobowiązań, które wynikają z obowiązujących umów dwustronnych i wielostronnych, zawartych przez każdą z Umawiających się Stron z innymi państwami ..."

Dziennik Ustaw, 1992, nr 14, poz. 56.

WYMIANA LISTÓW MINISTRÓW SPRAW ZAGRANICZNYCH RZECZYPOSPOLITEJ, KRZYSZTOFA SKUBISZEWSKIEGO I REPUBLIKI FEDERALNEJ NIEMIEC, HANSA-DIETRICHA GENSCHERA W ZWIĄZKU Z PODPISANIEM TRAKTATU O DOBRYM SĄSIEDZTWIE I PRZYJAZNEJ WSPÓŁPRACY

Bonn, 17 czerwca 1991 r.

„... W związku z podpisaniem w dniu dzisiejszym Traktatu między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy chciałbym przypomnieć, że podczas rokowań złożone zostały następujące oświadczenia:

1. Rząd Republiki Federalnej Niemiec oświadcza, że podejmie starania celem stworzenia możliwości, aby także żyjące w Republice Federalnej Niemiec osoby polskiego pochodzenia lub przyznające się do języka, kultury lub tradycji polskiej nie objęte postanowieniami artykułu 20 ustęp 1, mogły korzystać w daleko idącym zakresie z praw wymienionych w artykule 20 i z możliwości wymienionych w artykule 21.

2. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej oświadcza, że wymieniona w artykule 8 ustęp 3 perspektywa przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Wspólnoty Europejskiej stwarzać będzie rosnące możliwości, ułatwiające również obywatelom niemieckim osiedlanie się w Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Przewodniczący delegacji polskiej oświadcza:

Biorąc pod uwagę realizację praw obywateli polskich, którzy są członkami mniejszości narodowych, w tym także mniejszości niemieckiej, Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej powołała do życia, na mocy Uchwały nr 142 z 7 września 1990 roku Komisję do spraw mniejszości narodowych. Komisja ta powołuje Radę doradczą złożoną z przedstawicieli mniejszości narodowych ...

4. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej oświadcza, że nie widzi obecnie żadnej możliwości dopuszczenia, na tradycyjnych obszarach osiedlenia mniejszości niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, oficjalnych nazw topograficznych także w języku niemieckim.

Biorąc pod uwagę zainteresowanie Rządu Republiki Federalnej Niemiec sprawą tego topograficznego nazewnictwa, Rząd Rzeczypospolitej Polskiej jest gotów rozpatrzyć tę sprawę w stosownym czasie.

5. Obie strony oświadczają zgodnie:

niniejszy Traktat nie zajmuje się sprawą obywatelstwa i sprawami majątkowymi ..."

Zbiór Dokumentów, 1992, nr 2, s.54-56.

TRAKTAT MIĘDZY RZECZYPOSPOLITĄ POLSKĄ A FEDERACJĄ ROSYJSKĄ O PRZYJAZNEJ I DOBROSĄSIEDZKIEJ WSPÓŁPRACY

Moskwa 22 maja 1992 r.

„... Artykuł 1

Strony kształtują swoje stosunki w duchu przyjaźni, dobrosąsiedzkiego partnerstwa, równouprawnienia, zaufania i wzajemnego szacunku, opierając się na prymacie prawa międzynarodowego i na zasadach poszanowania suwerenności, nienaruszalności granic, integralności terytorialnej, nieingerencji w sprawy wewnętrzne oraz prawa narodów do decydowania o swoim losie.

Artykuł 2

Strony uznają za nienaruszalną istniejącą między nimi granicę i potwierdzają, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych, jak również nie będą występować z takimi roszczeniami w przyszłości.

Artykuł 3

1. Zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych Strony zobowiązują się rozwiązywać spory między nimi wyłącznie środkami pokojowymi i potwierdzają, że będą powstrzymywać się od użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach wzajemnych.

2. Żadna ze stron nie dopuści, aby z jej terytorium państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały aktu agresji zbrojnej przeciwko drugiej Stronie.

3. Każda ze stron gwarantuje, że działalność jej sił zbrojnych na jej terytorium będzie zgodna z Kartą Narodów Zjednoczonych, Aktem Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryską Kartą dla Nowe j Europy i innymi dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Artykuł 4

1. Stosownie do postanowień odpowiednich dokumentów KBWE strony będą współdziałać w celu utrzymania i umocnienia bezpieczeństwa na kontynencie europejskim.

2. Strony będą wprowadzać w życie uzgodnione ogólnoeuropejskie środki umacniania zaufania i bezpieczeństwa. W razie potrzeby strony uzgodnią dodatkowe środki tego rodzaju.

3. Strony poświęcą szczególną uwagę sprawom umocnienia bezpieczeństwa oraz środkom zaufania w rejonie Bałtyku[19].

Artykuł 5

1. Strony będą aktywnie wspierać proces rozbrojenia jądrowego, chemicznego i biologicznego. Strony uważają, że redukcja zbrojeń do stopnia wystarczającego do obrony oraz wykonywanie traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie będą prowadziły do utrwalenia stabilizacji i bezpieczeństwa w Europie.

2. Zgodnie z układem o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej będą współdziałać na rzecz zapobiegania rozprzestrzenianiu tej broni w świecie, w szczególności w Europie Środkowej i Wschodniej.

3. Strony podejmą środki w celu zagwarantowania kontroli eksportu towarów i technologii, które służą celom pokojowym, lecz mogą być wykorzystane do produkcji broni, o której mowa w ustępach 1 i 2.

4. Strony w razie potrzeby mogą układać swoje stosunki w innych sprawach z dziedziny wojskowości na podstawie odrębnych umów ...

Artykuł 6

1. W przypadku powstania sporu lub sytuacji, które, zdaniem jednej ze Stron, mogą zagrażać lub zagrażają utrzymaniu pokoju międzynarodowego lub bezpieczeństwa albo naruszają pokój międzynarodowy lub bezpieczeństwo, w szczególności gdy taki spór lub sytuacja dotyczy bezpieczeństwa obu Stron, Strony niezwłocznie przeprowadzą stosowne konsultacje w celu poszukiwania możliwych środków pokojowego uregulowania sporu lub powstałej sytuacji, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

2. W razie gdyby państwo trzecie lub państwa trzecie dokonany zbrojnej napaści na jedną ze Stron, druga. Strona zobowiązuje się nie udzielać jakiejkolwiek pomocy i poparcia takiemu państwu lub państwom przez cały czas trwania konfliktu zbrojnego oraz będzie działać na rzecz uregulowania tego konfliktu zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i współpracy w Europie.

Artykuł 7

1. Strony będą rozwijać regularne kontakty między ich organami władzy i administracji państwowej. Będą tworzyć sprzyjające warunki dla rozwoju współpracy międzyparlamentarnej.

2. Spotkania szefów państw i rządów będą odbywać się z reguły jeden raz w roku, a także w każdym przypadku, kiedy Strony uznają to za celowe.

3. Ministrowie spraw zagranicznych będą odbywać regularne konsultacje w sprawach będących przedmiotem zainteresowania obu stron ...

Artykuł 10

1. Strony będą sprzyjać ustanowieniu i rozwojowi bezpośrednich kontaktów i współpracy między regionami, jednostkami admnistracyjno-terytorialnymi i miastami Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej.

W tym celu Strony powołają wspólną Polsko-Rosyjską Komisję do spraw Współpracy Międzyregionalnej.

2. Strony będą współpracować w całym regionie ich wspólnej granicy i sprzyjać związkom północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej.

Strony uregulują tę współpracę odrębnymi umowami ...

Artykuł 16

1. Strony będą kierować się powszechnie przyjętymi standardami międzynarodowymi, dotyczącymi gwarancji przestrzegania praw człowieka i praw mniejszości narodowych, zawartymi w szczególności w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowych paktach Praw Człowieka oraz w dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, przede wszystkim w dziedzinie ludzkiego wymiaru.

2. Strony uznają wolność wyznania za jedno z podstawowych praw człowieka i będą kierować się tą zasadą, gwarantując, zgodnie ze swoim ustawodawstwem, obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej pochodzącym z Rosji i obywatelom Federacji Rosyjskiej polskiego pochodzenia niezależnie od ich narodowości i wyznania prawo posiadania i swobodnego dostępu do obiektów i miejsc kultu religijnego, a także prawo do wychowania i edukacji religijnej.

3. Strony będą sprzyjać obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej pochodzącym z Rosji i obywatelom Federacji Rosyjskiej polskiego pochodzenia w zachowaniu i krzewieniu tożsamości etnicznej, własnej kultury oraz nauczaniu języka ojczystego na poziomie przedszkolnym i szkolnym ...

Artykuł 19

Postanowienia niniejszego traktatu nie naruszają praw i zobowiązań wynikających z dwustronnych i wielostronnych umów zawartych przez każdą ze Stron z innymi państwami ..."

Dziennik Ustaw, 1993, nr 61, poz. 191.

Interesy bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej oraz procesy integracyjne mające miejsce w szerszej skali europejskiej wymagają ich współdziałania również z państwami, które nie sąsiadują z nimi lecz, które odgrywają dużą rolę w tych procesach. Zalecenie takiego współdziałania wynika między innymi z ustaleń Aktu Końcowego KBWE. Ma ono służyć utrwalaniu pokojowej stabilności w Europie i wszechstronnemu rozwojowi współpracy europejskiej. W tym celu Polska zawarła umowy o przyjaźni i współpracy 9 kwietnia 1991 r. z Republiką Francuską, 11 października 1991 r. z Włochami i 3 listopada 1993 r. z Turcją.

TRAKTAT O PRZYJAŹNI I SOLIDARNOŚCI MIĘDZY RZECZĄPOSPOLITĄ POLSKĄ A REPUBLIKĄ FRANCUSKĄ

„... Artykuł 1

1. Rzeczpospolita Polska i Republika Francuska zobowiązują się do umacniania porozumienia, solidarności i przyjaźni między narodami obu krajów. Będą one sprzyjać pogłębieniu współpracy między nimi w duchu wzajemnego zrozumienia, poszanowania i zaufania.

2. Strony organizują swoją współpracę zwłaszcza poprzez sieć dwustronnych kontaktów, pozwalających na różnych szczeblach na uzgadnianie i koordynację wspólnych działań.

3. Strony będą zawierały, w razie potrzeby, inne umowy i porozumienia w celu wprowadzenia w życie postanowień niniejszego traktatu.

„... Artykuł 2

1. Rzeczpospolita Polska i Republika Francuska współuczestniczą w budowie Europy pokojowej i solidarnej, w tym celu rozwijają swoją współpracę polityczną zarówno na płaszczyźnie dwustronnej, jak i wielostronnej.

2. Strony działają na rzecz Europy, aby rozwijała się ku wspólnocie prawa i demokracji, mogącej przybrać formę konfederacji.

3. Republika Francuska zobowiązuje się sprzyjać rozwojowi ścisłych stosunków między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi.

Popiera ona zawarcie, jak najszybciej, umowy o stowarzyszeniu między Rzecząpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi[20].

Uważa ona za pozytywną perspektywę przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Wspólnot Europejskich, gdy spełnione zostaną wymagane warunki.

4. Zobowiązania, pod jakimi podpisała się Republika Francuska w polsko-francuskich umowach dwustronnych, respektują kompetencje Wspólnot Europejskich i postanowienia uchwalone przez ich instytucje.

Artykuł 3

Strony współdziałają na rzecz utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w Europie. W ramach KBWE działają one na rzecz stabilności na naszym kontynencie i kontynuacji zrównoważonego procesu rozbrojenia konwencjonalnego oraz zwiększenia zaufania. Współpracują one nad utworzeniem instytucjonalnych struktur mogących zwiększyć skuteczność procesu KBWE.

Artykuł 4

1. Zgodnie z artykułem 2, ustęp 1 niniejszego traktatu Rzeczpospolita Polska i Republika Francuska wprowadzają mechanizm regularnych konsultacji w sprawach dwustronnych, na temat istotnych problemów międzynarodowych, w szczególności na temat zasadniczych spraw dotyczących bezpieczeństwa i rozbrojenia w Europie, a także w kwestii budowy Europy, w tym w sprawie stosunków między Polską a Wspólnotami Europejskimi ..."

W tym celu za porozumieniem Stron będą organizowane spotkania na najwyższym szczeblu, a ministrowie spraw zagranicznych będą się spotykać przynajmniej raz do roku.

Konsultacje między odpowiedzialnymi za współpracę kompetentnymi ministrami odbywać się będą co roku.

Robocze spotkania przedstawicieli obu ministerstw spraw zagranicznych będą się odbywać co najmniej dwa razy do roku.

2. W przypadku gdyby w Europie powstała sytuacja, która według jednej ze Stron stwarzałaby zagrożenie dla pokoju, naruszenie pokoju lub podważałaby jej zasadnicze interesy bezpieczeństwa, Strona ta może zwrócić się do drugiej Strony z prośbą o bezzwłoczne odbycie między nimi konsultacji na ten temat. Strony będą usilnie starały się przyjąć wspólne stanowisko na temat sposobów przezwyciężenia takiej sytuacji... .

Dziennik Ustaw, 1992, nr 81, poz. 415.

Charakterystyczną cechą współczesnych dwustronnych umów dotyczących dobrosąsiedzkich stosunków i współpracy jest włączanie do nich postanowień dotyczących współdziałania państw-stron w sprawach odnoszących się do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Wynika to w znacznej mierze z dwóch głównych przyczyn: a) przemian jakie nastąpiły w Europie po 1989 r. i wynikającej z nich potrzeby uregulowania na nowych zasadach ich wzajemnych stosunków w celu stworzenia stabilnego pokojowego środowiska dla pomyślnej realizacji procesów ustrojowej transformacji i b) rozwoju wielostronnych struktur bezpieczeństwa i współpracy, których skuteczność w znacznej mierze jest zależna od rozwoju różnych form dwustronnego współdziałania państw.

Jednym z elementów postanowień określających współpracę stron na rzecz utrwalenia bezpieczeństwa międzynarodowego są zawarte w omawianych umowach regulacje odnoszące sił do wzajemnej pomocy. Zobowiązania w tym zakresie występują w tych umowach w trzeci zasadniczych wersjach:

- w formie zobowiązań do podjęcia konsultacji lub prawa zwrócenia się do drugiej umawiającej się strony o podjęcie konsultacji w razie powstania uzasadniającej je sytuacji. Układ z 6 października 1991 r, między Rzeczypospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy w ustępie artykułu 5 mówi o „sytuacji międzynarodowej", która może zagrozić lub naruszyć suwerenność, całość terytorialną lub inne żywotne interesy bezpieczeństwa którejkolwiek ze stron.

W artykule 6, ustęp 1, traktatu z Rosją użyto natomiast sformułowań z rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych i przewiduje się podejmowanie konsultacji nie tylko w sytuacjach lecz również w sporach, które „zdaniem jednej ze stron mogą zagrażać lub zagra-

żają utrzymaniu pokoju międzynarodowego lub bezpieczeństwa lub naruszają pokój międzynarodowy lub bezpieczeństwo, w szczególności gdy taki spór lub sytuacja dotyczy bezpieczeństwa obu stron"[21]. Konsultacje te mają służyć pokojowemu uregulowaniu sporu lub sytuacji albo usunięciu zagrożenia. To drugie pojęcie jest bardzo szerokie, ponieważ może objąć również pewne kroki o charakterze wojskowym, jak demonstracje wojskowe, podniesienie stanu gotowości bojowej sił zbrojnych czy też inne jeszcze kroki, jak np. represalia czy też zwrócenie – zgodnie z artykułem 35 Karty Narodów Zjednoczonych – uwagi Rady Bezpieczeństwa na spór lub sytuację;

- pomocy wzajemnej w razie napaści zbrojnej, zgodnie z artykułem 51 Karty. Przewidziana jest ona w art. 5, ust. 3 Układu z Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną i w artykule 3, ust. 2 układu z 25 stycznia 1993 r. między RP a Rumunią o przyjaznych stosunkach i współpracy. Pierwszy z tych układów przewiduje, że w razie zbrojnej napaści na jedną z umawiających się stron porozumieją się one w sprawie „możliwości udzielenia napadniętej Stronie pomocy, stosownie do artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych oraz będą czynić wysiłki, aby konflikt został rozwiązany zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i dokumentami KBWE"[22]. Podobne postanowienia zawiera układ z Rumunią[23];
- zobowiązania nieudzielania pomocy i poparcia państwu trzeciemu lub państwom trzecim w razie dokonania przez nie zbrojnej napaści na jedną ze stron. Klauzula taka zawarta jest w traktacie z Rosją[24].

WYKAZ UMÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ O DOBRYM SĄSIEDZTWIE, PRZYJAŹNI I WSPÓŁPRACY

1. Traktat o przyjaźni i solidarności między Polską a Francją, Paryż, 9 kwietnia 1991 r., Dziennik Ustaw, 1992, nr 18, poz. 84.
2. Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy między Polską a Niemiecką Republiką Federalną, Bonn, 17 czerwca 1991 r., Dziennik Ustaw, 1992, nr 14, poz. 56.
3. Układ o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy między Polską a Czechosłowacją, Kraków, 6 października 1991 r., Dziennik Ustaw, 1992, nr 59, poz. 296.
4. Układ o przyjacielskiej i dobrosąsiedzkiej współpracy między Polską a Węgrami, Kraków, 6 października 1991 r., Dziennik Ustaw, 1992, nr 59 poz. 298.
5. Traktat o przyjaźni i współpracy między Polską a Włochami, Warszawa, 11 października 1991 r., Dziennik Ustaw, 1996, nr 52, poz. 226.
6. Traktat o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy między Polską a Ukrainą, Warszawa, 18 maja 1992 r., Dziennik Ustaw, 1993, nr 125, poz. 574.
7. Traktat o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy między Polską a Federacją Rosyjską, Moskwa, 22 maja 1992 r., Dziennik Ustaw, 1993, nr 61, poz. 291.
8. Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy między Polską a Białorusią, Warszawa, 22 czerwca 1992 r., Dziennik Ustaw, 1993, nr 118, poz. 527.
9. Traktat o przyjaźni i współpracy między Polską a Łotwą, Ryga, 1 lipca 1992 r., Dziennik Ustaw, 1993, nr 114, poz. 502.
10. Układ o przyjaznej współpracy i bałtyckim dobrosąsiedztwie między Polską a Estonią, Tallin, 2 lipca 1992 r., Dziennik Ustaw, 1993, nr 121, poz. 536.

11. Traktat o przyjaźni i współpracy między Polską a Hiszpanią, Madryt, 26 października 1992 r., Dziennik Ustaw, 1995, nr 18, poz. 84.

12. Układ o przyjaznych stosunkach i współpracy między Polską a Rumunią, Bukareszt, 25 stycznia 1993 r., Dziennik Ustaw, 1994, nr 29, poz. 106.

13. Układ o przyjaznych stosunkach i współpracy między Polską a Bułgarią, Warszawa, 25 lutego1993 r., Dziennik Ustaw, 1993, nr 118, poz. 538.

14. Układ o przyjaźni i współpracy między Polską a Turcją, Warszawa, 3 listopada 1993 r., Dziennik Ustaw, 1995, nr 118, poz. 566.

15. Traktat o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy między Polską a Litwą, Wilno, 26 kwietnia 1994 r., Dziennik Ustaw, 1995, nr 15, poz. 71.

16. Traktat o przyjaźni i współpracy między Polską a Mołdową, Warszawa, 15 listopada 1994 r., Dziennik Ustaw, 1996, nr 76, poz. 363.

17. Traktat o przyjaźni i współpracy między Polską a Uzbekistanem, Warszawa, 11 stycznia 1995 r., Dziennik Ustaw, 1996, nr 26, poz. 115.

Oprócz tego obowiązują umowy zawarte przed rokiem 1990:

1. Traktat przyjaźni między Polską a Turcją, Lozanna, 23 lipca 1923 r., Dziennik Ustaw, 1924, nr 39, poz. 407.

2. Traktat przyjaźni między Polską a Iranem, Teheran, 19 marca 1927 r., Dziennik Ustaw, 1930, nr 73, poz. 580.

3. Traktat przyjaźni między Polską a Afganistanem, Angora, 3 listopada 1927 r., Dziennik Ustaw, 1928, nr 55, poz. 523.

4. Układ o przyjaźni i współpracy między Polską a Mongolią, Ułan Bator, 4 lipca 1975 r., Dziennik Ustaw, 1976, nr 1, poz. 3.

5. Porozumienie o przyjaźni i współpracy między Polską a Angolą, Luanda, 4 grudnia 1978 r., Dziennik Ustaw, 1984, nr 29, poz. 147.

Podobne umowy do tych jakie Polska zawarła z państwami sąsiadującymi, podpisała po 1990 r. większość państw Europy Środkowo-Wschodniej między sobą oraz z niektórymi państwami Europy Zachodniej. Wiele takich umów zawarła również RFN:

9 listopada 1990 r. z ZSRR, przejętą po jego rozpadzie przez Rosję, 30 czerwca 1993 r. z Ukrainą, 3 marca 1995 r. z Białorusią, a także 27 lutego 1992 r. z Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną. Wszystkie te umowy zawierają wspólne klauzule dotyczące współpracy stron w dziedzinie bezpieczeństwa europejskiego oraz zasad na jakich ma ona się opierać. Klauzule o podobnej treści znajdują się również w polsko-niemieckim traktacie z 17 czerwca 1991 r.

Ze względu na rolę jaką odgrywa współpraca Francji i Niemiec w procesach integracji europejskiej, zwłaszcza w ramach Unii Europejskiej oraz na modelowe znaczenie stosunków francusko-niemieckich, również dla stosunków polsko-niemieckich, warto przytoczyć główne fragmenty Układu między Republiką Francuską a RFN w sprawie ich wzajemnej współpracy.

UKŁAD MIĘDZY REPUBLIKĄ FEDERALNĄ NIEMIEC A REPUBLIKĄ FRANCUSKĄ W SPRAWIE WSPÓŁPRACY FRANCUSKO-NIEMIECKIEJ

Paryż, 22 stycznia 1963 r.

„W związku ze wspólną deklaracją prezydenta Republiki Francuskiej i kanclerza Republiki Federalnej Niemiec z dnia 22 stycznia 1963 r., dotyczącą organizacji i zasad współpracy między obu państwami, uzgodniono następujące postanowienia:

I. Organizacja

1. Szef państwa i szef rządu wydają w razie potrzeby niezbędne instrukcje i stale czuwają nad realizacją ustalonego poniżej programu. W tym celu odbywają, w miarę potrzeby, narady, w zasadzie przynajmniej dwa razy w roku.

2. Ministrowie spraw zagranicznych czuwają nad wykonaniem programu jako całości. Odbywają narady co najmniej raz na trzy miesiące. Niezależnie od normalnych kontaktów za pośrednictwem ambasad, wyżsi urzędnicy obu Ministerstw Spraw Zagranicznych, zajmujący się sprawami politycznymi, gospodarczymi i kulturalnymi, odbywają narady co miesiąc, na przemian w Paryżu i Bonn, w celu określenia stanowiska w sprawie aktualnych problemów i przygotowania konferencji ministrów. Ponadto przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsulaty obu krajów, jak również ich stałe przedstawicielstwa w organizacjach międzynarodowych, utrzymują między sobą niezbędne kontakty w sprawach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania.

3. Kompetentne organy władzy państwowej obu krajów odbywają między sobą regularne narady w sprawach obrony, wychowania i w sprawach młodzieży. Narady te nie uszczuplają w niczym działalności istniejących już organów, takich jak Francusko-Niemiecka Komisja Kulturalna i Stała Grupa Sztabów Generalnych, a przeciwnie działalność tych organów będzie poszerzana. W tych naradach biorą udział osoby reprezentujące ministrów spraw zagranicznych, a to w celu zapewnienia koordynacji całokształtu współpracy:

a) Minister spraw wojskowych i minister obrony odbywają narady co najmniej raz na trzy miesiące. W takim samym trybie francuski minister oświaty odbywa narady z osobą wyznaczoną przez stronę niemiecką w celu realizowania programu współpracy w dziedzinie kulturalnej.

b) Szefowie Sztabów Generalnych obu państw odbywają między sobą, narady co najmniej raz na dwa miesiące; w razie niemożności osobistego uczestnictwa w naradzie, zastępują ich odpowiedzialni przedstawiciele.

c) Wysoki Komisarz Francji do spraw młodzieży i sportu odbywa narady z ministrem RFN do spraw rodziny i młodzieży lub z jego przedstawicielem co najmniej raz na dwa miesiące.

4. W każdym z obu krajów problemy współpracy bada komisja ministerialna. Przewodniczącym tej komisji jest wyższy urzędnik Ministerstwa Spraw Zagranicznych a w jej skład wchodzą przedstawiciele wszystkich zainteresowanych resortów. Do zadań komisji należy koordynowanie działalności zainteresowanych ministerstw oraz składanie swemu rządowi okresowych sprawozdań dotyczących stanu współpracy francusko-niemieckiej. Do zadań

komisji należy również wysuwanie propozycji ułatwiających realizację programu współpracy oraz propozycji dotyczących ewentualnego rozszerzenia tego programu na nowe działania.

II. Program

A. Sprawy zagraniczne

1. Przed podjęciem każdej decyzji oba rządy konsultują się we wszystkich ważnych zagadnieniach polityki zagranicznej, a przede wszystkim w sprawach bodących przedmiotem wspólnego zainteresowania, w celu osiągnięcia – w miarę możności – podobnego stanowiska. Przedmiotem konsultacji są, między innymi, następujące sprawy:

- problemy dotyczące wspólnot europejskich oraz europejskiej współpracy politycznej;
- stosunki Wschód-Zachód, zarówno w dziedzinie politycznej, jak i gospodarczej;
- sprawy interesujące oba rządy a rozpatrywane przez Organizację Paktu Północnoatlantyckiego i przez różne organizacje międzynarodowe, takie jak Rada Europy, Unia Zachodnioeuropejska, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju oraz Organizacja Narodów Zjednoczonych i jej organizacje wyspecjalizowane.

2. Zainteresowane placówki w Paryżu i w Bonn oraz przedstawicielstwa w innych krajach kontynuują i rozwijają rozpoczętą już współpracę w zakresie wymiany informacji.

3. W celu utrzymania ścisłej koordynacji w zakresie udzielania pomocy krajom będącym w stadium rozwoju, oba rządy systematycznie konfrontują swoje programy. Badają możliwości wspólnej realizacji tych programów. Ponieważ zarówno po stronie francuskiej, jak i po stronie niemieckiej sprawy te wchodzą w zakres wielu ministerstw, ministrowie spraw zagranicznych obu krajów ustalają wspólnie praktyczne podstawy współpracy w tej dziedzinie.

4. Oba rządy badają wspólnie sposoby zacieśniania między sobą współpracy w innych ważnych dziedzinach polityki gospodarczej, takich jak: polityka rolna i leśna, polityka energetyczna, sprawy komunikacji i transportu, rozwoju przemysłowego w obrębie Wspólnego Rynku oraz polityki kredytów w zakresie eksportu.

B. Obrona

I. W tej dziedzinie realizuje się następujące cele:

1. W dziedzinie strategii i taktyki kompetentne władze obu krajów starają się zbliżyć swe doktryny w celu osiągnięcia wspólnych koncepcji. Tworzy się francusko-niemieckie instytuty badań operacyjnych.

2. Rozszerzona zostaje wymiana personelu między siłami zbrojnymi; dotyczy to w szczególności wykładowców akademii sztabów generalnych; wymiana może obejmować czasowe odkomenderowanie całych jednostek. Dla ułatwienia tej wymiany obie strony podejmą wysiłki w celu zorganizowania dla stażystów praktycznego nauczania języków obcych.

3. W dziedzinie zbrojeń oba rządy podejmą wspólne wysiłki w celu zorganizowania współpracy obejmującej okres od opracowania odpowiednich planów zbrojeniowych i przygotowania planów sfinansowania tych zbrojeń ..."

Zbiór Dokumentów, 1963, nr 1, s. 25-31.

3. Umowy graniczne Polski

a. Granica polsko-niemiecka

Przesunięcie po II wojnie światowej terytorium państwowego Polski na Zachód, dokonane na podstawie uchwał Konferencji Jałtańskiej z 11 lutego 1945 r. i potwierdzenie tego w decyzjach Konferencji Poczdamskiej z 2 sierpnia 1945 r. wysunęło problem uznania jej nowych granic przez Niemcy. Zgodnie z uchwałami Konferencji Poczdamskiej miało to nastąpić w traktacie pokojowym z Niemcami. Uzgodnienie tego traktatu okazało się jednak niemożliwe z powodu rozpadu współpracy sojuszniczej czterech mocarstw: Francji, Stanów Zjednoczonych A. P., Wielkiej Brytanii i ZSRR, a w jego wyniku "zimnej wojny" w stosunkach Wschód-Zachód.

Po powstaniu dwóch państw niemieckich w 1949 r. gotowość ostatecznego uznania i wytyczenia ustalonej w Poczdamie i istniejącej granicy polsko-niemieckiej wyraziła jedynie Niemiecka Republika Demokratyczna. RFN natomiast stanęła na stanowisku, że będzie to możliwe dopiero w przyszłym traktacie pokojowym podpisanym ze zjednoczonymi Niemcami.

W tej sytuacji 6 lutego 1950 r. został zawarty w Zgorzelcu między Polską a NRD układ o wytyczeniu ustalonej i istniejącej polsko-niemieckiej granicy państwowej. W wyniku jednak odprężenia w stosunkach między Wschodem a Zachodem jakie nastąpiło na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych w Europie i zgodnej woli rządów polskiego i zachodnioniemieckiego podpisany został w Warszawie 7 grudnia 1970 r. układ o podstawach normalizacji stosunków między Polską a RFN. We wstępie układu Polska i RFN oświadczyły, że „nienaruszalność granic i poszanowanie integralności terytorialnej wszystkich państw w Europie w ich obecnych granicach jest podstawowym warunkiem pokoju".

Nową sytuację w tej kwestii stworzyło zjednoczenie Niemiec. W rokowaniach prowadzonych w 1990 r. przez NRD i RFN z czterema mocarstwami: Francją, Stanami Zjednoczonymi A.P., Wielką Brytanią i ZSRR sprawa potwierdzenia istniejącej granicy polsko-niemieckiej została uznana przez te mocarstwa za jeden z podstawowych warunków ich zgody na zjednoczenie obu państw niemieckich. Znalazło to wyraz w tzw. umowie 2 + 4, podpisanej 12 września 1990 r. w Moskwie.

W konsekwencji 14 listopada 1990 r. został podpisany w Warszawie przez Polskę i RFN traktat w tej sprawie.

UKŁAD MIĘDZY RZECZYPOSPOLITĄ POLSKĄ A NIEMIECKĄ REPUBLIKĄ DEMOKRATYCZNĄ O WYTYCZENIU USTALONEJ I ISTNIEJĄCEJ POLSKO-NIEMIECKIEJ GRANICY PAŃSTWOWEJ

Zgorzelec, 6 lipca 1950 r.

„... Artykuł 1

Wysokie Układające się Strony zgodnie stwierdzają, że ustalona i istniejąca granica, biegnąca od Morza Bałtyckiego wzdłuż linii na zachód od miejscowości Świnoujście i dalej wzdłuż rzeki Odry do miejsca, gdzie wpada Nysa Łużycka, oraz wzdłuż Nysy Łużyckiej do granicy czechosłowackiej, stanowi granicę państwową między Polską a Niemcami.

Artykuł 2

Polsko-niemiecka granica. państwowa, wytyczona w myśl niniejszego Układu, rozgranicza również w linii prostopadłej przestrzeń powietrzną, morską i wnętrze ziemi.

Artykuł 3

Dla wytyczenia w terenie polsko-niemieckiej granicy państwowej, wymienionej w art.1, Wysokie Układające się Strony powołują Mieszaną Komisję Polsko-Niemiecką z siedzibą w Warszawie.

Komisja ta składa się z ośmiu członków, z których czterech mianuje Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i czterech Rząd Tymczasowy Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Artykuł 4

Mieszana Komisja Polsko-Niemiecka zbierze się nie później niż w dniu 31 sierpnia 1950 r. celem podjęcia czynności wskazanych w art. 3.

Artykuł 5

Po dokonaniu wytyczenia w terenie granicy państwowej Wysokie Układające się Strony zawrą akt o wykonaniu wytyczenia państwowej granicy między Polską a Niemcami ...

Dziennik Ustaw, 1951, nr 14, poz. 106.

UKŁAD MIĘDZY POLSKĄ RZECZĄPOSPOLITĄ LUDOWĄ A REPUBLIKĄ FEDERALNĄ NIEMIEC O PODSTAWACH NORMALIZACJI ICH WZAJEMNYCH STOSUNKÓW

Warszawa, 7 grudnia 1970 r.

„Polska Rzeczpospolita Ludowa i Republika Federalna Niemiec,

zważywszy, że ponad 25 lat minęło od zakończenia drugiej wojny światowej, której pierwszą ofiarą padła Polska i która przyniosła ciężkie cierpienia narodom Europy,

pomne tego, że w tym okresie w obu krajach wyrosło nowe pokolenie, któremu należy zapewnić pokojową przyszłość,

pragnąc stworzyć trwałe podstawy dla pokojowego współżycia oraz rozwoju normalnych i dobrych stosunków między nimi,

dążąc do umocnienia pokoju i bezpieczeństwa w Europie, świadome, że nienaruszalność granic i poszanowanie integralności terytorialnej i suwerenności wszystkich państw w Europie w jej obecnych granicach jest podstawowym warunkiem pokoju,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

1. Polska Rzeczpospolita Ludowa i Republika Federalna Niemiec zgodnie stwierdzają, że istniejąca linia graniczna, której przebieg został ustalony w rozdziale IX uchwał Konferencji Poczdamskiej z dnia 2 sierpnia 1945 r.[25] od Morza Bałtyckiego bezpośrednio na zachód od Świnoujścia i stąd wzdłuż rzeki Odry do miejsca, gdzie wpada Nysa Łużycka oraz wzdłuż Nysy Łużyckiej do granicy z Czechosłowacją, stanowi zachodnią granicę państwową Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

2. Potwierdzają one nienaruszalność ich istniejących granic, teraz i w przyszłości, i zobowiązują się wzajemnie do bezwzględnego poszanowania ich integralności terytorialnej.

3. Oświadczają one, że nie mają żadnych roszczeń terytorialnych wobec siebie i nie będą takich roszczeń wnosić także w przyszłości.

Artykuł II

1. Polska Rzeczpospolita Ludowa i Republika Federalna Niemiec będą kierowały się w swych wzajemnych stosunkach oraz w sprawach zapewnienia bezpieczeństwa w Europie i na świecie celami i zasadami sformułowanymi w Karcie Narodów Zjednoczonych.

2. Zgodnie z tym, stosownie do artykułów 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych, będą one rozwiązywały wszystkie swe kwestie sporne, wyłącznie za pomocą środków pokojowych, a w sprawach dotyczących bezpieczeństwa europejskiego i międzynarodowego, jak też w swych wzajemnych stosunkach powstrzymają się od groźby przemocy lub stosowania przemocy ..."

Dziennik Ustaw, 1972, nr 24, poz. 168

TRAKTAT MIĘDZY RZECZĄPOSPOLITĄ POLSKĄ A REPUBLIKĄ FEDERALNĄ NIEMIEC O POTWIERDZENIU ISTNIEJĄCEJ MIĘDZY NIMI GRANICY

Warszawa, 14 listopada 1990 r.

„Rzeczpospolita Polska i Republika Federalna Niemiec,

dążąc do kształtowania ich wzajemnych stosunków skierowanych ku przyszłości, zgodnie z prawem międzynarodowym, w szczególności z Kartą Narodów Zjednoczonych oraz z podpisanym w Helsinkach Aktem końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie i z dokumentami kolejnych spotkań tej konferencji,

zdecydowane wspólnie wnieść wkład w dzieło budowy europejskiego porządku pokojowego, w którym granice nie będą już dzieliły i który zapewni wszystkim narodom europejskim współżycie oparte na zaufaniu i wszechstronną współpracę dla dobra wszystkich oraz zapewni trwały pokój, wolność i stabilność,

głęboko przekonane, że zjednoczenie Niemiec jako państwa z ostatecznymi granicami jest znaczącym wkładem do porządku pokojowego w Europie,

uwzględniając Traktat o ostatecznej regulacji w odniesieniu do Niemiec, podpisany 12 września 1990 r.,

zważywszy, że 45 lat minęło od zakończenia II wojny światowej, i świadome, że ogromne cierpienia, jakie przyniosła ta wojna, w tym także utrata przez licznych Polaków i Niemców ich stron rodzinnych w wyniku wypędzenia albo wysiedlenia, są ostrzeżeniem i wyzwaniem do kształtowania pokojowych stosunków między obu Narodami i Państwami,

pragnąc stworzyć trwale podstawy dla przyjaznego współżycia w wyniku rozwoju ich stosunków oraz kontynuując politykę trwałego porozumienia oraz pojednania między Polakami a Niemcami,

uzgodniły, co następuje

Artykuł 1

Umawiające się Strony potwierdzają istniejącą między nimi granicę, której przebieg określony jest w Układzie z 6 lipca 150 r. między Rzeczypospolitą Polską a Niemiecką Republiką Demokratyczną o wytyczeniu ustalonej i istniejącej polsko-niemieckiej granicy państwowej oraz w umowach zawartych w celu jego wykonania i uzupełnienia (Akt z 27 stycznia 1951 r. o wykonaniu wytyczenia państwowej granicy między Polską a Niemcami[26]; Umowa z 22 maja 1989 r. między Polską Rzeczypospolitą Ludową a Niemiecką Republiką Demokratyczną w sprawie rozgraniczenia obszarów morskich w Zatoce Pomorskiej), jak również w Układzie z 7 grudnia 1970 r. między Polską Rzeczypospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o podstawach normalizacji ich wzajemnych stosunków.

Artykuł 2

Umawiające się Strony oświadczają, że istniejąca między nimi granica jest nienaruszalna teraz i w przyszłości, oraz zobowiązują się wzajemnie do bezwzględnego poszanowania ich suwerenności i integralności terytorialnej.

Artykuł 3

Umawiające się Strony oświadczają, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych i że roszczeń takich nie będą wysuwać również w przyszłości ..."

Dziennik Ustaw, 1992 nr 14, poz. 54.

b. Wschodnie granice Polski

Konsekwencją decyzji podjętych 11 lutego 1945 r. na Konferencji Jałtańskiej Stanów Zjednoczonych A.P., Wielkiej Brytanii i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich było ustalenie wschodniej granicy Polski wzdłuż tzw. linii Curzona z pewnymi odchyleniami na rzecz Polski. Nastąpiło to w umowie zawartej w tej sprawie między Polską a ZSRR.

UMOWA MIĘDZY RZECZĄPOSPOLITĄ POLSKĄ I ZWIĄZKIEM SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RADZIECKICH O POLSKO-RADZIECKIEJ GRANICY PAŃSTWOWEJ

Moskwa, 16 sierpnia 1945 r.

„Prezydent Krajowej Rady Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Prezydium Rady Najwyższej Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, pragnąc uregulować sprawę granicy państwowej między Polską i Związkiem SRR w duchu przyjaźni i zgody, postanowili w tym celu zawrzeć niniejszą Umowę i mianowali jako swych Pełnomocników:

Prezydent Krajowej Rady Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej – Prezesa Rady Ministrów Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej Edwarda Osóbkę Morawskiego,

Prezydium Rady Najwyższej Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich – Zastępcę Przewodniczącego Rady Komisarzy Ludowych i Ludowego Komisarza Spraw Zagranicznych ZSRR Wiaczesława Michajłowicza Mołotowa, którzy po wymianie swych Pełnomocnictw, uznanych za sporządzone w należytej formie i w całkowitym porządku zgodzili się na następując postanowienia:

Artykuł 1

Zgodnie z decyzją Konferencji Krymskiej ustalić granicę państwową między Rzecząpospolitą Polską i Związkiem SRR wzdłuż „linii Curzona" z odchyleniami od niej na rzecz Polski w niektórych rejonach od pięciu do ośmiu kilometrów, zgodnie z załączoną mapą, w skali 1: 500 000, ustępując Polsce dodatkowo:

a) obszar położony na wschód od „linii Curzona" od rzeki Bug i rzeki Sołokija na południe od miasta Kryłow z odchyleniem na rzecz Polski, nie przekraczającym trzydziestu kilometrów;

b) część obszaru Puszczy Białowieskiej na odcinku Niemirów-Jałówka, leżącego na wschód od „linii Curzona", łącznie z Niemirowem, Hajnówką, Białowieżą i Jałówką, z odchyleniem na rzecz Polski nie przekraczającym 17 kilometrów.

Artykuł 2

Zgodnie z brzmieniem artykułu pierwszego granica państwowa między Rzecząpospolitą Polską i Związkiem SRR przebiega wzdłuż następującej linii:

od punktu położonego około 0,6 kilometra na południowy zachód od źródła rzeki San, na północny wschód w kierunku źródła rzeki San i dalej z biegiem rzeki San środkiem jej nurtu do punktu, położonego na południe od miejscowości Solina, dalej na wschód od Przemyśla, na zachód od Rawy Ruskiej do rzeki Sołokija, stąd wzdłuż rzeki Sołokija i rzeki Bug na Niemirów-Jałówkę, pozostawiając po stronie polskiej, wymienioną w artykule pierwszym część obszaru Puszczy Białowieskiej i stąd do zbiegu granic Rzeczypospolitej Polskiej, Litewskiej SRR i Prus Wschodnich, pozostawiając Grodno po stronie ZSRR.

Przeprowadzenie w terenie granic, wymienionych w niniejszym artykule, dokonane będzie przez Mieszaną Komisję Polsko-Radziecką z siedzibą w Warszawie, która zbierze się nie później niż w 15 dni po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

Artykuł 3

Aż do ostatecznego rozstrzygnięcia zagadnień terytorialnych przy uregulowaniu pokojowym[27], część granicy polsko-radzieckiej, przylegająca do Morza Bałtyckiego, zgodnie z decyzją Konferencji Berlińskiej[28] będzie przebiegała wzdłuż linii od punktu na wschodnim wybrzeżu Zatoki Gdańskiej, oznaczonego na załączonej mapie – ku wschodowi, na północ od miasta Braunsberg-Goldapp do punktu, w którym ta linia zbiega się z linią graniczną opisaną w artykule drugim niniejszej Umowy ...[29]"

Dziennik Ustaw, 1946, nr 35, poz. 167

Po zmianach ustrojowych jakie nastąpiły w 1989 r. w Polsce i po powstaniu Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, w wyniku rozpadu ZSRR, w rozmowach ministrów spraw zagranicznych Polski i nowej republiki, przeprowadzonych w październiku 1990 r. w Moskwie, potwierdzono ustaloną w 1945 r. granicę między obu państwami.

DEKLARACJA O PRZYJAŹNI I DOBROSĄSIEDZKIEJ WSPÓŁPRACY MIĘDZY RZECZĄPOSPOLITĄ POLSKĄ I ROSYJSKĄ FEDERACYJNĄ SOCJALISTYCZNĄ REPUBLIKĄ RADZIECKĄ

Moskwa, 16 października 1990 r.

„... 2. Rzeczpospolita Polska i Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych i takich roszczeń nie będą wysuwać w przyszłości.

Istniejąca i wytyczona w terenie granica między Rzecząpospolitą Polską i Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką, przebiegająca według opisu w Umowie między Rzecząpospolitą Polską i Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o polsko-radzieckiej granicy państwowej z 16 sierpnia 1945 r. oraz w Umowie między Polską Rzecząpospolitą i Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o wytyczeniu istniejącej polsko-radzieckiej granicy państwowej w części przylegającej do Morza Bałtyckiego z 5 marca 1957 roku, jest nienaruszalna teraz i w przyszłości. Granica między Rzecząpospolitą Polską a Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką jest ważnym elementem pokojowego uregulowania w Europie ..."

Zbiór Dokumentów, 1991 , nr 4, s. 21-22.

W później zawartym traktacie między Rzecząpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy istniejąca granica polsko-rosyjska została potwierdzona w art. 2, w którym stwierdzono, że „obie strony, uznają za nienaruszalną istniejącą między nimi granicę i potwierdzają, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych, jak również nie będą występować z takimi roszczeniami w przeszłości ..."[30]

Granicę tę uznały również sąsiadujące z Polską nowe republiki, które powstały na terytorium byłego ZSRR.

Ukraina dokonała tego w deklaracji z 13 października 1996 r. o zasadach i podstawowych kierunkach rozwoju stosunków polsko-ukraińskich. Pkt. 3 tej deklaracji zawiera sformułowania podobne do pkt. 2 deklaracji Rzeczypospolitej Polskiej i Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej[31]. W art. 2 Traktatu między Rzecząpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy z 18 maja 1992 r. obie strony uznały „za nienaruszalną istniejącą i wytyczoną granicę między nimi" i potwierdziły, że „nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych oraz nie będą takich roszczeń wysuwać w przyszłości"[32].

Uznanie takie zawarte zostało również w art. 2 Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy z 26 kwietnia 1994 r.[33] Stwierdzono w nim we wstępie, że „Układające się Strony uznają istniejącą między nimi i wytyczoną w terenie granicę za nienaruszalną, oraz zobowiązują się wzajemnie do bezwzględnego poszanowania ich suwerenności i integralności terytorialnej". W ustępie 2 tego samego artykułu obie strony potwierdziły ponadto, że „nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych i roszczeń takich nie będą miały w przyszłości[34].

c. Granica polsko-czeska i polsko-słowacka

Potrzeba nowego wytyczenia granicy polsko-czechosłowackiej po II wojnie światowej wynikła z powodu przesunięcia bardziej na zachód granicy polsko-niemieckiej, co jednocześnie doprowadziło do znacznego wydłużenia południowej granicy polskiej z Czechosłowacją. Nastąpiło ono na podstawie umowy z 1958 r.

UMOWA MIĘDZY POLSKĄ RZECZĄPOSPOLITĄ LUDOWĄ A REPUBLIKĄ CZECHOSŁOWACKĄ O OSTATECZNYM WYTYCZENIU GRANICY PAŃSTWOWEJ

Warszawa, 13 czerwca 1958 r.

Artykuł 1

1. Obecnie przebiegająca granica państwowa między Polską Rzecząpospolitą a Republiką Czechosłowacką została ostatecznie wytyczona przez Polsko-Czechosłowacką Komisję Mieszaną do wytyczenia granicy państwowej, powołaną na podstawie Protokołu między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Czechosłowackiej o wytyczeniu polsko-czechosłowackiej granicy państwowej, podpisanego w Pradze dnia 23 września 1955 roku.

2. Linia granicy państwowej przebiega zgodnie z dokumentami wytyczenia granicy państwowej, które stanowią integralną część niniejszej Umowy.

Dziennik Ustaw, 1959, nr 25, poz. 159.

Podobnie jak w umowach o dobrosąsiedzkich stosunkach i współpracy, zawartych przez Polskę po 1990 r. również w umowie z Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną

zawarto postanowienia odnoszące się do spraw granicznych. W układzie podpisanym 6 października 1991 r. w Krakowie, w ustępie 1 artykułu 2 obie strony potwierdziły „określoną w układach międzynarodowych wspólną granicę państwową i ich nienaruszalność" i stwierdziły, że „nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych i również w przyszłości nie będą występować z takimi roszczeniami"[35].

PRZYPISY

[1] Dziennik Ustaw, 1949, nr 50, poz. 378 (załącznik).

[2] Na podstawie tego układu RFN zobowiązała się do nie nabywania i nie produkowania broni jądrowej.

[3] Odnosi się to do Traktatu o konwencjonalnych siłach w Europie, podpisanego w Paryżu 19 listopada 1990 r.

[4] Por. teksty tych umów w dokumencie Rady Bezpieczeństwa S 1995 999 z 30 listopada 1995 r.

[5] Odnosi się to do przyjętej 8 lipca 1997 r. w Madrycie Deklaracji Madryckiej o Euroatlantyckim Bezpieczeństwie i Współpracy.

[6] W pkt. 39-47 dotyczą współpracy gospodarczej.

[7] Powtarzały one zasadnicze postanowienia tego Układu dotyczące wzajemnej pomocy w przypadku agresji oraz współpracy politycznej.

[8] Dziennik Ustaw, 1992, nr 14, poz. 56.

[9] Dziennik Ustaw, 1992, nr 59, poz. 298.

[10] Dziennik Ustaw, 1992, nr 59, poz. 296.

[11] Dziennik Ustaw, 1993, nr 125, poz. 574.

[12] Dziennik Ustaw, 1993, nr 61, poz. 291.

[13] Dziennik Ustaw, 1993, nr 118, poz. 537.

[14] Dziennik Ustaw, 1993, nr 114, poz. 502.

[15] Dziennik Ustaw, 1993, nr 121, poz. 536.

[16] Dziennik Ustaw, 1995, nr 15, poz. 71

[17] Komisja ta została utworzona na podstawie wymiany not między ministrami spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej i RFN z dnia 17 czerwca 1991 r. Por. tekst w Zbiór Dokumentów, 1992, nr 2, s. 57-61.

[18] W punkcie 2 określa się zobowiązania stron w sprawach: wspierania członków grup wymienionych w artykule 20 lub ich organizacji, zapewnia im możliwość nauczania ich języka ojczystego lub w języku ojczystym, uwzględniania historii grup wymienionych w artykule 20 w związku z nauczaniem historii i kultury w placówkach oświatowych, prawa członków wspomnianych grup do uczestnictwa w sprawach publicznych, podejmowania niezbędnych środków w celu realizacji tych zobowiązań po należytej konsultacji z organizacjami lub stowarzyszeniami grup wymienionych w artykule 20.

[19] Identyczne formułowania zawarto w art. 3 traktatu z 1 lipca 1992 r. między RP a Republiką Łotewską o przyjaźni i współpracy (Dziennik Ustaw, 1993, nr 114, poz. 502), w art. 3 traktatu z 2 lipca 1992 r. między RP a Republiką Estonii o przyjaznej współpracy i bałtyckim dobrosąsiedztwie (Dziennik Ustaw, 1993, nr 121, poz. 536).

[20] Umowa ta została zawarta 16 grudnia 1991 r.

[21] Dziennik Ustaw, 1993, nr 61, poz. 291.

[22] Dziennik Ustaw,1992, nr 59, poz. 296.

[23] Dziennik Ustaw, 1994, nr 29, poz. 106.

[24] Dziennik Ustaw, 1993, nr 61, poz. 291.

[25] W uchwałach Konferencji Poczdamskiej przekazano ziemie leżące na wschód od przedstawionej w układzie granicy pod administrację polską z zastrzeżeniem jednak, że „z ostatecznym wyznaczeniem swej granicy zachodniej Polska powinna zaczekać do układu pokojowego". Zbiór Dokumentów, 1946, nr 1, str. 25-27.

[26] Dziennik Ustaw, 1952, nr 53, poz. 546.

[27] Odnosi się do uregulowania tej kwestii w przyszłym traktacie pokojowym z Niemcami.

[28] Dotyczy to omówionej w przypisie 25 uchwały Konferencji Poczdamskiej dotyczącej przyszłej granicy polsko-niemieckiej.

[29] Polska i ZSRR podpisały 5 marca 1957 r. umowę o wytyczeniu istniejącej polsko-radzieckiej granicy państwowej w części przylegającej do Morza Bałtyckiego. Dziennik Ustaw, 1958, nr 37, poz. 166.

[30] Dziennik Ustaw, 1993, nr 61, poz. 291.
[31] Zbiór Dokumentów, 1991, nr 4, s. 26.
[32] Dziennik Ustaw, 1993, nr 125, poz. 574.
[33] Dziennik Ustaw, 1995, nr 118,poz. 566.
[34] W art. 1 umowy między RP a Republiką Litewską podpisanej 5 marca 1996 r. potwierdzono przebieg „istniejącej między nimi i wytyczonej w terenie granicy państwowej". Umowa ta dotyczyła wspólnej granicy państwowej, obowiązujących na niej stosunków prawnych i wzajemnej współpracy w sprawach granicznych. Dziennik Ustaw, 1999, nr 22, poz. 199.
[35] Por. również umowę z 6 lipca 1995 r. między RP a Republiką Słowacką o wspólnej granicy państwowej. Dziennik Ustaw, 1996, nr 55, poz. 248.

ROZDZIAŁ V

ŹRÓDŁA PRAWA DOTYCZĄCE BEZPIECZEŃSTWA OBROTU MIĘDZYNARODOWEGO I PORZĄDKU PUBLICZNEGO PAŃSTW

W systemie współczesnego prawa międzynarodowego ważne miejsce zajmują normy odnoszące się do bezpieczeństwa obrotu międzynarodowego i porządku publicznego państw. Potrzeba ustanowienia ich ochrony została spowodowana nasileniem się zagrożeń ze strony terrorystów i zorganizowanej międzynarodowej przestępczości. Dla zapewnienia należytej ochrony przed tymi zagrożeniami i przestępczymi aktami przemocy zawarto szereg międzynarodowych konwencji dotyczących bezpieczeństwa żeglugi powietrznej i morskiej, uprawnionych osób i porządku publicznego państw. Konwencje te mają podobną strukturę i zawierają zasady i normy dotyczące: zakresu podmiotowego, przedmiotowego i terytorialnego ich stosowania, ścigania i karania poszczególnych przestępstw, ustanawiania narodowej jurysdykcji i procedury ekstradycyjnej oraz współpracy państw w zapobieganiu i zwalczaniu tych przestępstw. Najbardziej typowym modelem takiej konwencji jest umowa w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej, podpisana w Rzymie 10 marca 1988 r.

Opracowując te konwencje kierowano się przekonaniem, że:

- bezprawne czyny, których one dotyczą, zagrażają nie tylko wspomnianemu bezpieczeństwu lecz jednocześnie międzynarodowemu pokojowi i rozwojowi współpracy między państwami i stanowią jaskrawe naruszenie prawa człowieka do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, określonego w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych;
- niezbędne staje się, biorąc pod uwagę charakter tych czynów, ujednolicenie działań państw w celu zapobiegania im oraz ścigania i karania ich sprawców.

Konwencje w powyższych sprawach nie naruszają w jakikolwiek sposób narodowej kompetencji państw w ściganiu i karaniu sprawców powyższych przestępstw. Nie uchylają również w ich zwalczaniu obowiązku ścisłego przestrzegania przez nie norm i zasad prawa międzynarodowego.

W sprawach dotyczących bezpieczeństwa żeglugi morskiej i powietrznej oraz ochrony uprawnionych osób w Europie mają zastosowanie konwencje międzynarodowe o charakterze powszechnym. W dziedzinie natomiast bezpieczeństwa porządku publicznego, niezależnie od obowiązywania tych konwencji, wprowadzono w życie szereg regulacji europejskich.

1. Konwencje dotyczące bezpieczeństwa żeglugi powietrznej i morskiej

KONWENCJA O ZWALCZANIU BEZPRAWNEGO ZAWŁADNIĘCIA STATKAMI POWIETRZNYMI
Haga, 16 grudnia 1970 r.

„... Artykuł 1

Każda osoba, która na pokładzie statku powietrznego będącego w locie:

a) bezprawnie, przemocą lub groźbą użycia przemocy lub w każdej innej formie zastraszania dokonuje zawładnięcia statkiem powietrznym lub przejęcia nad nim kontroli albo też usiłuje popełnić taki czyn, lub

b) współdziała z osobą, która popełnia lub usiłuje popełnić taki czyn popełnia przestępstwo (zwane dalej „przestępstwem").

Artykuł 2

Każde Umawiające się Państwo zobowiązuje się do uznania przestępstwa za podlegające surowej karze.

Artykuł 3

1. Dla celów niniejszej Konwencji uważa się, że statek powietrzny jest w locie od chwili gdy załadowanie zostało zakończone i wszystkie drzwi zewnętrzne zostały zamknięte aż do chwili, gdy jedne z tych drzwi zostały otwarte w celu wyładowania. W przypadku przymusowego lądowania przyjmuje się, że lot trwa nadal aż do chwili przejęcia przez właściwe władze odpowiedzialności za statek powietrzny oraz osoby i mienie znajdujące się na pokładzie.

2. Niniejszej Konwencji nie stosuje się do statków powietrznych używanych w służbie wojskowej, celnej lub policyjnej.

3. Niniejszą Konwencję stosuje się tylko wtedy, gdy miejsce startu lub miejsce rzeczywistego lądowania statku powietrznego, na pokładzie którego przestępstwo zostało popełnione, jest położone poza terytorium Państwa rejestracji tego statku, niezależnie od tego, czy statek powietrzny wykonuje lot międzynarodowy, czy też krajowy.

4. Niniejszej Konwencji nie stosuje się w przypadkach przewidzianych w artykule 5, jeżeli miejsce startu i miejsce rzeczywistego lądowania statku powietrznego, na pokładzie którego popełniono przestępstwo, są położone na terytorium tego samego Państwa, a państwo to jest jednym z tych, które określone są w tym artykule.

5. Niezależnie od postanowień ustępu 3 i 4 niniejszego artykułu, artykuł 6, 7, 8 i 10 stosuje się bez względu na miejsce startu lub miejsce rzeczywistego lądowania statku powietrznego, jeżeli sprawca lub domniemany sprawca przestępstwa znajdzie się na terytorium Państwa innego niż Państwo rejestracji tego statku powietrznego ..."

Dziennik Ustaw, 1972, nr 25, poz. 181

W art. 4 konwencji została określona procedura ustanawiania narodowej jurysdykcji państw w sprawach o przestępstwo; a) gdy zostało ono popełnione na pokładzie statku powietrznego zarejestrowanego w tym państwie; b) gdy statek ze sprawcą znajdującym się na jego pokładzie będzie na jego terytorium, c) gdy przestępstwo zostało popełnione na pokła-

dzie statku wydzierżawionego bez załogi dzierżawcy, którego główne miejsce działalności lub miejsce stałego pobytu znajduje się poza Polską.

KONWENCJA O ZWALCZANIU BEZPRAWNYCH CZYNÓW SKIEROWANYCH PRZECIWKO BEZPIECZEŃSTWU LOTNICTWA CYWILNEGO
Montreal, 23 września 1971 r.

„... Artykuł 1

1. Popełnia przestępstwo każda osoba, która bezprawnie i umyślnie:

a) dokonuje ataku przemocy wobec osoby znajdującej się na pokładzie statku powietrznego będącego w locie, jeżeli czyn ten może zagrażać bezpieczeństwu tego statku powietrznego, lub

b) niszczy statek powietrzny będący w służbie lub powoduje jego uszkodzenie, które czyni go niezdolnym do lotu lub które może stworzyć zagrożenie jego bezpieczeństwa w locie, lub

c) umieszcza lub powoduje umieszczenie w jakikolwiek sposób na statku powietrznym będącym w służbie urządzeń lub substancji, które mogą ten statek zniszczyć albo spowodować jego uszkodzenie czyniące go niezdolnym do lotu lub mogące stworzyć zagrożenie jego bezpieczeństwa w locie, albo

d) niszczy lub uszkadza lotnicze urządzenia nawigacyjne lub zakłóca ich działanie, jeżeli czyn taki może zagrozić bezpieczeństwu statku powietrznego w locie; lub

e) przekazuje informacje, o których wie, że są fałszywe, stwarzajac w ten sposób zagrożenie bezpieczeństwa statku powietrznego w locie.

2. Popełnia takie przestępstwo każda osoba, która:

a) usiłuje popełnić którekolwiek z przestępstw wymienionych w ustępie 1 niniejszego artykułu lub

b) współdziała z osobą, która popełnia lub usiłuje popełnić takie przestępstwo ..."

Dziennik Ustaw, 1976, nr 8, poz. 37.

KONWENCJA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH O PRAWIE MORZA
Montego Bay, 10 grudnia 1982 r.

Konwencja ustanawia m.in. obowiązek współpracy państw w zwalczaniu piractwa na morzu pełnym i w każdym innym miejscu poza jurysdykcją jakiegokolwiek państwa (art. 100), zawiera definicję piractwa (art. 101) i pirackiego statku lub samolotu (art. 103) i warunki zajęcia pirackiego statku lub samolotu (art. 105 i 107).

Postanowienia te stanowią kodyfikację wcześniejszych regulacji traktatowych oraz norm zwyczajowych, które znajdują wyraz również w kodeksach karnych państw.

KONWENCJA W SPRAWIE PRZECIWDZIAŁANIA BEZPRAWNYM CZYNOM PRZECIWKO BEZPIECZEŃSTWU ŻEGLUGI MORSKIEJ

Rzym, 10 marca 1988 r.

„... Artykuł 1

W rozumieniu niniejszej Konwencji „statek" oznacza urządzenie pływające jakiegokolwiek rodzaju, nie złączone na stałe z dnem morskim, łącznie z urządzeniami dynamicznie podtrzymywanymi (niewypornościowymi), urządzeniami zdolnymi do zanurzania się lub wszelkimi innymi urządzeniami pływającymi.

Artykuł 2

1. Konwencja niniejsza nie ma zastosowania do:

a) okrętu wojennego lub

b) statku należącego do państwa lub przez nie eksploatowanego, jeśli jest on wykorzystywany jako wojskowa jednostka pomocnicza lub służy władzom celnym bądź policji, lub

c) statku wycofanego z żeglugi lub statku nie będącego w eksploatacji (na uwięzi).

2. Żaden przepis niniejszej Konwencji nie narusza immunitetu okrętów wojennych i innych statków państwowych eksploatowanych w celach niehandlowych.

Artykuł 3

1. Osoba popełnia przestępstwo, jeżeli bezprawnie i umyślnie:

(a) zajmuje statek lub przejmuje nad nim kontrolę przy użyciu siły lub groźby jej użycia lub za pomocą wszelkiej innej formy zastraszania, lub

(b) dokonuje ataku przemocy przeciwko osobie znajdującej się na statku, jeżeli działanie to może zagrażać bezpiecznej żegludze tego statku, lub

(c) niszczy statek albo powoduje uszkodzenie statku lub jego ładunku, jeżeli działanie to może zagrażać bezpiecznej żegludze tego statku, lub

(d) umieszcza lub powoduje umieszczenie na statku, za pomocą jakichkolwiek środków, urządzenia lub substancję, która może zniszczyć ten statek lub spowodować jego uszkodzenie lub znajdującego się na nim ładunku, powodując przez to zagrożenie lub możliwość zagrożenia dla bezpiecznej żeglugi tego statku, lub

(e) niszczy albo w sposób poważny uszkadza morskie urządzenia nawigacyjne, albo w poważny sposób przeszkadza w ich obsłudze, jeżeli działanie takie może zagrażać bezpiecznej żegludze statku, lub

(f) przekazuje informacje, o których wie, ze są fałszywe, powodując w ten sposób zagrożenia dla bezpiecznej żeglugi statku, lub

(g) rani albo zabija inną osobę w związku z popełnieniem lub próbą popełnienia jakiegokolwiek przestępstwa wymienionego w punktach od (a) do (f).

2. Osoba popełnia również przestępstwo, jeżeli

(a) usiłuje popełnić jakiekolwiek przestępstwo wymienione w ustępie 1 lub

(b) namawia inną osobę do popełnienia przestępstw wymienionych w ustępie 1, lub w jakikolwiek sposób współdziała z osobą popełniającą takie przestępstwa, lub

(c) grozi, stawiając warunki lub nie stawiając warunków, jakie są przewidziane w prawie wewnętrznym, w celu zmuszenia osoby fizycznej lub prawnej do dokonania lub powstrzymywania się od dokonania określonego czynu, że popełni jakiekolwiek przestępstwo wyszczególnione w ustępie 1 punkty (b), (c), i (e), jeżeli groźba taka naraża żeglugę danego statku.

Artykuł 4

1. Niniejsza Konwencja ma zastosowanie, jeżeli statek przepływa lub zgodnie z planem ma wpłynąć na, przepłynąć przez lub wypłynąć z wód znajdujących się poza zewnętrzną granicą morza terytorialnego jednego pastwa lub poza bocznymi granicami jego morza terytorialnego graniczącego z przyległymi państwami.

2. W przypadkach, w których Konwencja nie ma zastosowania na podstawie ustępu 1, stosowana jest mimo wszystko, jeżeli sprawca lub domniemany sprawca przestępstwa przebywa na terytorium państwa-strony innego niż państwo, do którego odnosi się ustęp 1.

Artykuł 5

1. Każde Państwo-Strona ustali właściwe sankcje karne za przestępstwa wymienione w artykule 3, jeżeli przestępstwa te są popełnione:

(a) przeciwko statkowi lub na statku podnoszącym banderę tego państwa w czasie popełnienia przestępstwa, lub

(b) na terytorium tego państwa, włącznie z jego morzem terytorialnym, lub

(c) przez obywatela tego państwa.

2. Państwo-Strona może również ustanowić swoją jurysdykcję w sprawach o każde z tych przestępstw, jeżeli:

(a) jeżeli jest ono popełnione przez bezpaństwowca zamieszkałego na stałe w tym państwie lub

(b) w wyniku przestępstwa obywatel tego państwa jest zatrzymany, zastraszony, zraniony lub zabity, lub

(c) jest ono popełnione w celu zmuszenia tego państwa do dokonania lub powstrzymania się od dokonania jakiegokolwiek działania ...[1]

Artykuł 9

Żadne z postanowień niniejszej Konwencji nie narusza w jakikolwiek sposób norm prawa międzynarodowego odnoszących się do kompetencji państw do prowadzenia postępowania przygotowawczego lub wykonania jurysdykcji na statkach nie podnoszących bandery tych państw.

Artykuł 10

1. Państwo-Strona, na którego terytorium przebywa sprawca lub domniemany sprawca przestępstwa, jeżeli go nie wydaje, to – w przypadkach, w których ma zastosowanie artykuł 6[2] – zobowiązane jest bez żadnego wyjątku oraz bez względu na to, czy przestępstwo zostało dokonane na jego terytorium, przedłożyć niezwłocznie sprawę swym właściwym władzom w celu przeprowadzenia postępowania karnego zgodnie z prawem tego państwa. Powyższe władze powinny podjąć decyzję w taki sam sposób, w jaki podejmowane są decyzje

w przypadkach wszelkich innych przestępstw uznanych w prawie tego państwa za przestępstwa o poważnym charakterze ...

Artykuł 11

1. Przestępstwa wymienione w artykule 3 uznane będą za podlegające włączeniu, jako przestępstwa uzasadniające ekstradycję, do każdej umowy o ekstradycji istniejącej między Państwami-Stronami. Państwa-Strony zobowiązują się włączyć takie przestępstwa, jako przestępstwa uzasadniające ekstradycję, do każdej umowy ekstradycyjnej, jaka będzie między nimi zawarta.

2. Jeżeli Państwo-Strona, które uzależnia ekstradycję od istnienia umowy, otrzyma wniosek o ekstradycję od innego państwa-strony, z którym nie ma umowy ekstradycyjnej, państwo otrzymujące taki wniosek może na podstawie własnej decyzji uznać niniejszą konwencję za podstawę prawną ekstradycji w związku z przestępstwami wymienionymi w artykule 3. Ekstradycja będzie zgodna z innymi warunkami przewidzianymi przez prawo państwa wezwanego ...[3].

Artykuł 13

1. Państwa-Strony współpracują w zapobieganiu popełnienia przestępstw wymienionych w artykule 3, w szczególności przez:

a) przedsięwzięcie wszelkich praktycznie możliwych środków mających na celu zapobieżenie na swych terytoriach przygotowaniom do popełnienia tych przestępstw w obrębie lub poza granicami tych państw,

b) wymianę informacji zgodnie z ich prawem wewnętrznym oraz koordynację przedsięwziętych środków administracyjnych i innych uznanych za właściwe dla zapobieżenia popełnianiu przestępstw wymienionych w artykule 3 ...

Artykuł 14

Każde Państwo-Strona mające podstawę przypuszczać, że będzie popełnione przestępstwo wymienione w artykule 3, niezwłocznie udzieli zgodnie ze swym prawem wewnętrznym każdej istotnej informacji znajdującej się w jego posiadaniu tym państwom, które byłyby właściwe do ustanowienia swej jurysdykcji, zgodnie z artykułem 6.

Artykuł 15

1. Każde Państwo-Strona, zgodnie ze swym prawem wewnętrznym przekaże Sekretarzowi Generalnemu, tak szybko jak to jest możliwe, każdą istotną informację znajdującą się w jego posiadaniu, dotyczącą:

a) okoliczności przestępstwa,

b) czynności podjętych zgodnie z artykułem 13 ustęp 2,

c) środków podjętych względem sprawcy lub domniemanego sprawcy przestępstwa, a w szczególności wyników każdego postępowania ekstradycyjnego lub innych postępowań prawnych.

2. Państwo-Strona, w którym w odniesieniu do domniemanego sprawcy przestępstwa zostało podjęte postępowanie karne, zawiadamia zgodnie ze swym prawem wewnętrznym Sekretarza Generalnego o ostatecznym wyniku tego postępowania ..."

Dziennik Ustaw, 1994, nr 129, poz. 635.

2. Konwencje dotyczące bezpieczeństwa uprawnionych osób

Ogólne zasady ochrony uprawnionych osób zostały określone w zwyczajowym i traktatowym prawie dyplomatycznym. W ostatnim pięćdziesięcioleciu zawarte zostały trzy wielostronne umowy regulujące między innymi ten problem:

Konwencja z 13 lutego 1946 r. dotycząca przywilejów i immunitetów Narodów Zjednoczonych, która zapewnia ochronę bezpieczeństwa przedstawicieli państw członkowskich, funkcjonariuszy ONZ i rzeczoznawców wysłanych w jej sprawach przez przyznanie im określonych przywilejów i immunitetów[4].

Konwencja wiedeńska z 18 kwietnia 1961 r. o stosunkach dyplomatycznych ustanawiająca obowiązek państw zapewnienia ochrony personelowi misji dyplomatycznych i ich pomieszczeń (art. 22, ustęp 3), rezydencji prywatnych przedstawicieli dyplomatycznych (art. 30), kurierów i poczty kurierskiej (art. 27, ust. 5) oraz kurierów w tranzycie przez ich terytorium (art. 40, ust. 3)[5];

Konwencja z 16 grudnia 1969 r, o misjach specjalnych zawierająca w art. 25, ust. 2, art. 30 i w art. 42, ust. 3 postanowienia podobne do tych jakie przyjęto w Konwencji wiedeńskiej[6].

Nasilenie się aktów terroru i napaści na przedstawicieli państw i organizacji międzynarodowych spowodowano konieczność przygotowania i wprowadzenia w życie specjalnych konwencji dotyczących ścigania i karania sprawców tych przestępstw.

W tym celu zawarto dwie umowy: konwencję z 14 grudnia 1975 r. o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej, w tym przeciwko dyplomatom oraz konwencję z 9 grudnia 1994 r. w sprawie bezpieczeństwa personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego.

KONWENCJA O ZAPOBIEGANIU PRZESTĘPSTWOM I KARANIU SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW PRZECIWKO OSOBOM KORZYSTAJĄCYM Z OCHRONY MIĘDZYNARODOWEJ, W TYM PRZECIWKO DYPLOMATOM
Nowy Jork, 14 Grudnia 1973 r.

„... Artykuł 2

1. Umyślne dokonanie:

a) zabójstwa, uprowadzenia lub innej napaści na osobę albo wolność osoby korzystającej z ochrony międzynarodowej,

b) gwałtownej napaści na oficjalną siedzibę, prywatne mieszkanie lub środki transportu osoby korzystającej z ochrony międzynarodowej, która to napaść może zagrażać tej osobie lub jej wolności,

c) groźby popełnienia takiej napaści,

d) usiłowania popełnienia takiej napaści,

e) czynu stanowiącego współuczestnictwo w popełnieniu takiej napaści,

zostanie uznane przez każde Państwo-Stronę za przestępstwo, zgodnie z jego ustawodawstwem wewnętrznym.

2. Każde Państwo-Strona ustanowi odpowiednie kary za popełnienie tych przestępstw, z uwzględnieniem ich poważnego charakteru.

3. Ustępy 1 i 2 niniejszego artykułu w żadnym razie nie uchylają wynikających z prawa międzynarodowego zobowiązań Państw-Stron do podjęcia wszelkich odpowiednich środków dla uniemożliwienia innych napaści na osobę, wolność lub godność osoby korzystającej z ochrony międzynarodowej.

Artykuł 3

1. Każde Państwo-Strona podejmie wszelkie niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawach przestępstw wymienionych w artykule 2 w następujących wypadkach:

a) gdy przestępstwo zostało popełnione na terytorium tego Państwa albo na pokładzie statku lub samolotu zarejestrowanego w tym Państwie,

b) gdy przypuszczalny sprawca jest obywatelem tego Państwa,

c) gdy przestępstwo zostało popełnione przeciwko osobie korzystającej z ochrony międzynarodowej, określonej w artykule 1, mającej taki status z tytułu funkcji, które wykonuje w imieniu tego Państwa.

2. Każde Państwo-Strona podejmie również niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawach tych przestępstw, w razie gdy przypuszczalny sprawca przebywa na jego terytorium i zgodnie z artykułem 8 nie zostanie wydany innemu Państwu wymienionemu w ustępie 1 niniejszego artykułu.

3. Niniejsza konwencja nie wyłącza jurysdykcji karnej i wykonywanej na podstawie ustawodawstwa wewnętrznego.

Artykuł 4

Państwa-Strony będą współdziałać w zapobieganiu przestępstwom wymienionym a artykule 2, w szczególności przez:

a) podejmowanie wszelkich możliwych do zastosowania środków w celu zapobiegania czynieniu na ich terytoriach przygotowań do popełnienia tych przestępstw na ich terytoriach lub poza nimi,

b) wymianę informacji i koordynację podejmowanych administracyjnych i innych odpowiednich środków w celu zapobiegania popełniania tych przestępstw.

Dziennik Ustaw, 1983, nr 37, poz. 158.

KONWENCJA W SPRAWIE BEZPIECZEŃSTWA PERSONELU NARODÓW ZJEDNOCZONYCH I PERSONELU TOWARZYSZĄCEGO

Nowy Jork, 9 grudnia 1994 r.

Sprawa bezpieczeństwa personelu wojskowego i cywilnego biorącego udział w operacjach i misjach ONZ stała się szczególnie pilna w ostatnich latach w związku ze znacznym wzrostem ponoszonych przezeń strat. W konsekwencji tego wewnętrzny system ochrony personelu ONZ i traktatowe zobowiązania państw na obszarze których jest rozmieszczana operacja ONZ zostały uzupełnione specjalną konwencją w celu zapewnienia bezpieczeństwa temu personelowi.

„... Artykuł 2

Zakres stosowania

1. Niniejsza Konwencja stosuje się do personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego i do operacji Narodów Zjednoczonych określonych w artykule 1[7].

2. Niniejsza Konwencja nie ma zastosowania do operacji Narodów Zjednoczonych, podejmowanych przez Radę Bezpieczeństwa jako akcje przymusowe w rozumieniu rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych, w których personel uczestniczy w charakterze kombatantów przeciwko zorganizowanym siłom zbrojnym i do których stosuje się prawo międzynarodowych konfliktów zbrojnych.

Artykuł 3

Identyfikacja

1. Wojskowe i policyjne komponenty operacji Narodów Zjednoczonych i ich pojazdy, statki i samoloty powinny być oznaczone znakiem rozpoznawczym. Pozostały personel, pojazdy, statki i samoloty powinien zostać odpowiednio oznaczone, o ile inaczej nie zdecyduje Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 4

Porozumienia dotyczące statusu operacji

Państwo-gospodarz i Narody Zjednoczone powinny zawierać tak szybko, jak tylko to możliwe, porozumienia dotyczące statusu operacji Narodów Zjednoczonych i całego uczestniczącego w niej personelu, włączając między innymi postanowienia o przywilejach i immunitetach sił wojskowych i policyjnych tych operacji.

Artykuł 5

Tranzyt

Państwo tranzytowe powinno ułatwić niezakłócony tranzyt personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego oraz ich sprzętu do i z państwa-gospodarza.

Artykuł 6

Przestrzeganie prawa i ustaw

1. Personel Narodów Zjednoczonych i personel towarzyszący bez uszczerbku dla tych przywilejów i immunitetów z jakich mogą korzystać lub dla wymogów ich obowiązków służbowych będą:

a) przestrzegać prawo i ustawy państwa-gospodarza i państwa tranzytowego,

b) powstrzymywać się od wszelkich działań lub działalności niezgodnej z bezstronnym i międzynarodowym charakterem ich służby.

2. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych podejmie wszelkie stosowne środki w celu zapewnienia przestrzegania tych zobowiązań.

Artykuł 7

Obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego.

1. Personel Narodów Zjednoczonych i personel towarzyszący, ich sprzęt, pomieszczenia nie mogą być przedmiotem napaści lub jakiejkolwiek akcji uniemożliwiającej wypełnienie ich obowiązków.

2. Państwa-Strony powinny podjąć wszelkie stosowne środki dla zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego. W szczególności Państwa-Strony powinny podjąć wszelkie stosowne kroki dla ochrony personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego, rozmieszczonego na ich terytoriach, przed przestępstwami określonymi w artykule 9.

3. Państwa-Strony powinny współpracować z Narodami Zjednoczonymi i innymi Państwami-Stronami, kiedy będzie to stosowne, w wykonywaniu tej Konwencji, w szczególności w każdym przypadku kiedy państwo-gospodarz nie będzie zdolne samo podjąć wymaganych środków.

Artykuł 8

Obowiązek zwolnienia i przekazania aresztowanego lub zatrzymanego personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego.

O ile nie będzie inaczej postanowione w stosownym porozumieniu dotyczącym statusu sił, w razie aresztowania lub zatrzymania personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego w czasie wykonywania ich obowiązków, a ich tożsamość zostanie ustalona, nie powinien być on przesłuchiwany, lecz bezzwłocznie zwolniony i przekazany Narodom Zjednoczonym lub innym właściwym władzom. Zanim nie zostanie zwolniony, personel ten powinien być traktowany zgodnie z powszechnie przyjętymi standardami praw człowieka i z zasadami i duchem Konwencji genewskich z 1949 r.[8]

Artykuł 9

Przestępstwa przeciwko personelowi Narodów Zjednoczonych i personelowi towarzyszącemu.

1. Umyślne dokonanie:

a) zabójstwa, uprowadzenia lub innej napaści na osobę lub wolność osoby personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego;

b) gwałtownej napaści na oficjalną siedzibę, prywatne mieszkanie lub środki transportu jakiegokolwiek personelu Narodów Zjednoczonych lub personelu towarzyszącego, która to napaść może zagrażać im lub ich wolności;

c) groźby popełnienia takiej napaści w celu zmuszenia określonej osoby fizycznej lub prawnej do podjęcia lub powstrzymania się od podjęcia jakiegokolwiek działania;

d) usiłowania popełnienia takiej napaści;

e) czynu stanowiącego współuczestnictwo w popełnieniu takiej napaści lub w usiłowaniu dokonania takiej napaści lub w organizowaniu lub zleceniu innym dokonanie takiego czynu; zostanie on uznany przez każde Państwo-Stronę za przestępstwo, zgodnie z jego ustawodawstwem wewnętrznym.

2. Każde Państwo-Strona ustanowi odpowiednie kary za popełnienie tych przestępstw, z uwzględnieniem ich poważnego charakteru.

Artykuł 10

Ustanowienie jurysdykcji

1. Każde Państwo-Strona podejmie wszelkie niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawach przestępstw wymienionych w artykule 2 w następujących wypadkach:

a) gdy przestępstwo zostało popełnione na terytorium tego Państwa albo na pokładzie statku lub samolotu zarejestrowanego w tym Państwie;

b) gdy przypuszczalny sprawca jest obywatelem tego Państwa.

2. Państwo-Strona może ustanowić swoją jurysdykcję również w sprawach takich przestępstw, jeżeli zostaną dokonane.

a) przez bezpaństwowca mającego stałe zamieszkanie w tym Państwie.

b) przeciw obywatelowi tego Państwa;

c) w usiłowaniu zmuszenia tego Państwa do podjęcia lub powstrzymania się od podjęcia jakiegokolwiek działania.

3. Każde Państwo-Strona, które ustanowi swoją jurysdykcję – jak wspomniano w ustępie 2 – powiadomi o tym Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Powiadomi go również o jej zniesieniu.

4. Każde Państwo-Strona podejmie również niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawach przestępstw określonych w artykule 9, w razie gdy przypuszczalny sprawca przebywa na jego terytorium i zgodnie z artykułem 15 nie zostanie wydany innemu Państwu-Stronie, która ustanowiła swoją jurysdykcję zgodnie z ustępami 1 i 2.

5. Niniejsza Konwencja nie wyłącza jurysdykcji karnej wykonywanej na podstawie ustawodawstwa wewnętrznego.

Artykuł 11

Zapobieganie przestępstwom przeciwko personelowi Narodów Zjednoczonych i personelowi towarzyszącemu.

Państwa-Strony będą współdziałać w zapobieganiu przestępstwom wymienionym w artykule 9, w szczególności przez:

a) podejmowanie wszelkich możliwych do zastosowania środków w celu zapobiegania czynieniu na ich terytoriach przygotowań do popełnienia tych przestępstw na ich terytoriach lub poza nimi;

b) wymianę informacji, zgodnie z ich prawem wewnętrznym i koordynację podejmowanych administracyjnych i innych odpowiednich środków w celu zapobiegania popełniania tych przestępstw ..."

Resolutions and Decisions adopted by the General Assembly during the first part of its forty-ninth Session, form 20 September to 23 December 1994, s. 543 i nast.

Konwencja zawiera ponadto postanowienia w sprawie: wymiany informacji dotyczących objętych nią spraw (art. 12), środków mających zapewnić ukaranie lub ekstradycję osób winnych popełnienia przestępstw przeciwko personelowi ONZ i personelowi towarzyszącemu (art. 12-15), pomocy prawnej (art. 16) oraz określa procedurę załatwiania sporów jakie mogą wyniknąć w związku z wykonywaniem konwencji.

Zgodnie z artykułem 20 konwencja nie narusza:

• stosowania międzynarodowego prawa humanitarnego i powszechnie uznanych standardów praw człowieka w odniesieniu do ochrony operacji Narodów Zjednoczonych oraz personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego lub odpowiedzialności tego personelu za przestrzeganie tego prawa i standardów;

• praw i obowiązków państw, zgodnych z Kartą Narodów Zjednoczonych, odnoszących się do udzielania zgody na wjazd osób na ich terytorium;

• prawa państw, które dobrowolnie oddają swój personel do uczestnictwa w operacji pokojowej, do wycofania go z udziału w takiej operacji;

• zobowiązania personelu Narodów Zjednoczonych i personelu towarzyszącego do działania zgodnie z postanowieniami mandatu operacji;

• uprawnienia do stosownego odszkodowania w razie śmierci, kalectwa, obrażeń, i choroby, wynikających z udziału w operacji pokojowej, osoby dobrowolnie przekazanej przez państwo do uczestnictwa w operacji Narodów Zjednoczonych.

Zgodnie z artykułem 21 żadne z postanowień konwencji nie narusza również prawa personelu operacji do działania w obronie koniecznej.

3. Konwencje w sprawie bezpieczeństwa porządku publicznego

Zjawiska terroryzmu, międzynarodowej zorganizowanej przestępczości i nielegalnej imigracji stworzyły zagrożenia nie tylko dla porządku publicznego poszczególnych państw, lecz również – ze względu na swój zakres i formy – dla rozwoju pokojowych stosunków międzynarodowych i dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Dla przeciwstawienia się tym zagrożeniom niezbędne stało się rozwinięcie współpracy międzynarodowej na podstawie uzgodnionych zasad i przy zastosowaniu odpowiednich środków i procedur. W tym celu zawarto szereg konwencji o zasięgu powszechnym i regionalnym oraz dwustronnych umów.

a. Konwencje powszechne

Dotychczas nie uzgodniono i nie zawarto konwencji w sprawie zwalczania terroryzmu o powszechnym zakresie stosowania. Zawarte natomiast zostały konwencje dotyczące zwalczania poszczególnych jego form, zwłaszcza zagrażających bezpieczeństwu żeglugi powietrznej i morskiej oraz bezpieczeństwu uprawnionych osób. Uzupełnieniem tych konwencji, dotyczącym jednej z form terroryzmu zagrażającego porządkowi publicznemu jest zawarta 15 grudnia 1997 r. konwencja w sprawie zwalczania terrorystycznych zamachów bombowych. Konwencja ta została zaaprobowana przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w rezolucji 52/164.

MIĘDZYNARODOWA KONWENCJA W SPRAWIE ZWALCZANIA

TERRORYSTYCZNYCH ZAMACHÓW BOMBOWYCH,
Nowy Jork, 15 grudnia 1997 r.

„... Artykuł 2

1. Każda osoba popełnia przestępstwo w rozumieniu niniejszej Konwencji, jeżeli bezprawnie i umyślnie dostarcza, rozmieszcza, wystrzeliwuje lub detonuje ładunek wybuchowy lub innego rodzaju niebezpieczne dla życia urządzenie w, do lub przeciwko miejscu publicznemu, obiektowi państwowemu lub rządowemu, systemowi transportu publicznego lub urządzeniu użyteczności publicznej:

- z zamiarem spowodowania śmierci lub poważnego uszkodzenia ciała,
- z zamiarem spowodowania znacznych zniszczeń takiego miejsca, obiektu lub systemu, jeżeli takie zniszczenie spowoduje lub może spowodować znaczne straty gospodarcze.

2. Przestępstwo popełnia również każda osoba, która usiłuje popełnić którekolwiek przestępstwo określone w paragrafie 1.

3. Przestępstwo popełnia również osoba, która:

a) uczestniczy jako współsprawca w przestępstwie określonym w paragrafie 1 lub 2, lub

b) organizuje lub kieruje innymi osobami w celu popełnienia przestępstwa określonego w paragrafie 1 lub 2, lub

c) w jakikolwiek inny sposób uczestniczy w popełnieniu jednego lub więcej przestępstw określonych w paragrafie 1 lub 2 przez grupę osób działających we wspólnym celu, a uczestnictwo to jest umyślne albo podjęte z zamiarem popierania ogólnej działalności przestępczej lub celu grupy albo dokonane w świadomości zamiaru grupy popełnienia wspomnianych przestępstwa lub przestępstw.

Artykuł 3

Konwencja nie ma zastosowania w przypadku popełnienia przestępstwa w jednym Państwie, gdy podejrzany sprawca i ofiary są obywatelami tego Państwa, podejrzany sprawca został wykryty na terytorium tego Państwa i żadne inne Państwo nie ma, zgodnie z art. 6, paragraf 1 lub art. 6, paragraf 2, podstawy wykonywania wobec niego jurysdykcji, z wyjątkiem gdy do tego przypadku mają zastosowanie, jeżeli jest to stosowne, postanowienia artykułów 10 do 15.

Artykuł 4

Każde Państwo-Strona przyjmie następujące środki, które mogą okazać się konieczne:

a) uznać w swoim ustawodawstwie wewnętrznym przestępstwa określone w art. 2 Konwencji jako przestępstwa kryminalne,

b) ustalić właściwe kary za te przestępstwa, uwzględniając ich ciężki charakter.

Artykuł 5

Każde Państwo-Strona przyjmie takie środki, które mogą okazać się konieczne, włączając, stosownie, ustawy dla zapewnienia, że akty przestępcze objęte niniejszą Konwencją, jeżeli są one popełnione z zamiarem lub wyrachowaniem stworzenia stanu terroru publicznego lub skierowanego przeciwko grupie osób lub pojedynczej osobie, w żadnym przypadku nie będą usprawiedliwione względami politycznymi, filozoficznymi, ideologicznymi, ra-

sowymi, etnicznymi, religijnymi lub innymi podobnymi i że będą sankcjonowane karami odpowiadającymi ich poważnemu charakterowi.

Artykuł 6

1. Każde Państwo-Strona podejmie wszelkie niezbędne środki dla ustanowienia jurysdykcji w sprawach przestępstw określonych w artykule 2, gdy:

a) przestępstwo jest popełnione na terytorium tego Państwa, lub

b) przestępstwo jest popełnione na pokładzie statku pod flagą tego Państwa lub samolotu zarejestrowanego w chwili popełnienia przestępstwa na podstawie prawa tego Państwa, lub

c) przestępstwo jest popełnione przez obywatela tego Państwa.

2. Każde Państwo-Strona może ustanowić swoją jurysdykcję również w sprawach któregokolwiek z tych przestępstw, gdy:

a) przestępstwo jest popełnione przeciwko obywatelowi tego Państwa, lub

b) przestępstwo jest popełnione przeciwko państwowemu lub rządowemu obiektowi tego Państwa zagranicą, włączając ambasady lub jakiekolwiek dyplomatyczne lub konsularne obiekty tego Państwa, lub

c) przestępstwo jest popełnione przez bezpaństwowca, mającego stałe zamieszkanie na terytorium tego Państwa, lub

d) przestępstwo jest popełnione z zamiarem zmuszenia tego Państwa do podjęcia lub powstrzymania się od podjęcia jakiegokolwiek działania, lub

e) przestępstwo jest popełnione na pokładzie samolotu rządowego tego Państwa.

3. Każde Państwo-Strona w czasie ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia lub przystąpienia do niniejszej konwencji informuje Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych o ustanowieniu zgodnie z paragrafem 2 jurysdykcji na podstawie swojego prawa wewnętrznego. W przypadku jakiejkolwiek zmiany odnośnie Państwo-Strona poinformuje o tym bezzwłocznie Sekretarza Generalnego.

4. Każde Państwo-Strona podejmie również takie środki jakie będą konieczne dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawach przestępstw określonych w artykule 2 w przypadkach, kiedy podejrzany sprawca znajduje się na jego terytorium i nie może zostać wydany któremukolwiek Państwu-Stronie, które ustanowiło swoją jurysdykcję zgodnie z paragrafami 1 i 2.

5. Konwencja nie wyklucza wykonywania jakiejkolwiek jurysdykcji karnej ustanowionej przez Państwo-Stronę zgodnie z jej prawem wewnętrznym ...

Artykuł 15

Państwa-Strony współpracują w zapobieganiu przestępstwom określonym w artykule 2, w szczególności:

a) podejmując wszelkie praktyczne środki, włączając w razie konieczności, przyjęcie ustaw w celu zapobiegania i przeciwdziałania przygotowaniom na ich terytorium do popełnienia tych przestępstw na jej lub poza jej terytorium, włączając środki mające na celu zakazanie na ich terytorium nielegalnej działalności osób, grup i organizacji, które zachę-

cają, podżegają i świadomie finansują lub włączają się do popełnienia przestępstw określonych w artykule 2;

b) wymieniając dokładne i sprawdzone informacje, zgodnie z ich prawem wewnętrznym i koordynując środki administracyjne i inne stosownie podejmowane dla zapobiegania popełnienia przestępstw określonych w artykule 2;

c) poprzez, jeżeli będzie to stosowne, badania i rozwój metod wykrywania ładunków wybuchowych i innych szkodliwych substancji, które mogą powodować śmierć i uszkodzenia ciała, konsultacje dotyczące rozwoju standardów oznakowania ładunków wybuchowych w celu identyfikacji ich pochodzenia w śledztwie po ich wybuchu, wymianę informacji dotyczących środków zapobiegania, współpracy i transferze technologii, sprzętu i odnośnych materiałów ..."

Resolutions and Decisions adopted by the General Assembly during the part of its fifty – second Session from 22 September to 23 December 1997, s. 660 i nast.

Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło 9 grudnia 1999 r. konwencję w sprawie zwalczania finansowania terroryzmu. Uznaje ona za przestępstwo dostarczanie lub gromadzenie środków finansowych, również w sposób legalny, w intencji ich wykorzystania lub w świadomości, że będą one wykorzystane dla popełnienia aktu terrorystycznego. Zgodnie z konwencją pojęcie aktu terrorystycznego obejmuje nie tylko czyny już zakazane konwencjami międzynarodowymi, jak np. uprowadzenie samolotu, branie zakładników, dokonywanie zamachów bombowych, lecz również „każdy akt mający na celu spowodowanie śmierci lub poważnego uszkodzenia ciała jakiejkolwiek osoby, która nie bierze bezpośredniego udziału w działaniach wojennych w sytuacji konfliktu zbrojnego, jeżeli akt ten jest dokonany dla zastraszenia ludności lub zmuszenia rządu lub organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania jakiegokolwiek aktu" (art. 2b). Konwencja przewiduje procedury ścigania, karania i ekstradycji zgodne z modelem już przyjętym w innych tego rodzaju konwencjach. W konwencji przewiduje się również pojęcie szeregu przedsięwzięć zapobiegawczych, m.in. zwiększenie kontroli depozytów bankowych i ich wykorzystywania.

b. Prawo europejskie

Środki prawne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa publicznego państw europejskich zostały rozwinięte głównie w wyniku działalności:

- Rady Europy, która przygotowała i wprowadziła w życie dwie podstawowe konwencje: Konwencję Europejską o zwalczaniu terroryzmu z 1977 r. i Europejską Konwencję o ekstradycji z 1957 r., zmienianą i uzupełnianą kolejnymi protokołami. Z inicjatywy Rady zostały zawarte dalsze umowy zabezpieczające skuteczność przewidzianych w wymienionych konwencjach środków, a mianowicie: Europejska konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych z 1959 r., Konwencja w sprawie prania dochodów pochodzących z przestępstwa, ich ujawniania, zajmowania i konfiskaty z 1990 r.

• Unii Europejskiej, która kontynuując stosowanie umowy z Schengen z 1985 r., rozszerzała konsekwentnie zakres swojej działalności w sprawach mających kluczowe znaczenie dla przekształcenia jej obszaru w „obszar sprawiedliwości". W tym celu zostały wprowadzenie odpowiednie postanowienia do Traktatu z Maastricht z 1992 r., a następnie rozwinięte w Traktacie Amsterdamskim. Dotyczą one zwalczania zorganizowanej przestępczości terroryzmu i nielegalnego handlu oraz współpracy politycznej i sądowej w sprawach odnoszących się do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego państw Unii.

Konwencje Rady Europy

KONWENCJA EUROPEJSKA O ZWALCZANIU TERRORYZMU
Strassburg, 27 stycznia 1977 r.

„... Artykuł 1

Dla potrzeb ekstradycji między Umawiającymi się Państwami żadne z wymienionych poniżej przestępstw nie będzie uznawane za przestępstwa polityczne albo pozostające w związku z przestępstwami politycznymi albo za przestępstwo popełnione z pobudek politycznych:

a) przestępstwa, którego dotyczy Konwencja o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi sporządzona w Hadze w dniu 16 grudnia 1970 roku;

b) przestępstwa, którego dotyczy Konwencja o zwalczaniu bezprawnych czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego, sporządzona w Montrealu w dniu 23 września 1971r.;

c) poważnego przestępstwa polegającego na zamachu na życie, na integralność fizyczną lub wolność osób korzystających z ochrony międzynarodowej, w tym przedstawicieli dyplomatycznych;

d) przestępstwa polegającego na uprowadzeniu, wzięciu zakładników lub na poważnym bezprawnym zatrzymaniu;

e) przestępstwa polegającego na użyciu bomby, granatu, rakiety, automatycznej broni palnej albo bomby w formie listu lub paczki, jeżeli ich użycie zagraża osobom;

f) usiłowanie popełnienia któregokolwiek z określonych powyżej przestępstw albo współudziału lub pomocnictwa osobie, która popełnia takie przestępstwo lub usiłuje je popełnić.

Artykuł 2

1. Dla celów ekstradycji pomiędzy Umawiającymi się Państwami, Umawiające się Państwo może nie uważać za przestępstwo polityczne albo za przestępstwo pozostające w związku z przestępstwem politycznym albo za przestępstwo popełnione z pobudek politycznych także poważnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności osoby, polegającego na akcie przemocy innym niż określone w artykule 1.

2. To samo dotyczy poważnych przestępstw przeciwko mieniu, innych niż określone w artykule 1, jeżeli czyn sprowadził niebezpieczeństwo zbiorowe dla osób.

3. To samo dotyczy usiłowania popełnienia któregokolwiek z określonych powyżej przestępstw albo współudziału lub pomocnictwa osobie, która popełnia takie przestępstwo lub usiłuje je popełnić.

Artykuł 3

Przepisy umów ekstradycyjnych i porozumień mających zastosowanie w stosunkach między Umawiającymi się Stronami, w tym przepisy Europejskiej Konwencji o ekstradycji, zmienia się w stosunku do tych Stron w stopniu w jakim nie są one zgodne z niniejszą Konwencją.

Artykuł 4

W rozumieniu niniejszej Konwencji i w zakresie w jakim przestępstwa określone w artykułach 1 i 2 nie zostały wymienione w wykazie przestępstw uzasadniających ekstradycję, zawartym w którejkolwiek z umów lub konwencji istniejących pomiędzy Umawiającymi się Stronami, uznaje się je za przestępstwa ekstradycyjne.

Artykuł 5

Żadnego z postanowień niniejszej Konwencji nie należy interpretować jako nakładającego obowiązek ekstradycji, jeżeli państwo wezwane ma uzasadnione podstawy przypuszczać, że wniosek o ekstradycję za przestępstwo określone w artykule 1 lub 2 złożono w celu ścigania lub karania osoby ze względu na jej rasę, religię, narodowość lub poglądy polityczne albo, że sytuacja takiej osoby może ulec pogorszeniu ze względu na którąkolwiek z tych okoliczności.

Artykuł 6

1. Każda z Umawiających się Stron powinna podjąć kroki, które okażą się konieczne dla zapewnienia właściwości jej organów sądowych do rozpoznania sprawy o przestępstwo określone w artykule 1 w przypadku, gdy podejrzany znajduje się na jej terytorium, a odmawia się wykonania wniosku o ekstradycję złożonego przez państwo, które swoją właściwość opiera na tej samej zasadzie, co prawo państwa wezwanego.

2. Niniejsza Konwencja nie wyłącza właściwości któregokolwiek z Państw, ustalonej zgodnie z jego prawem wewnętrznym.

Artykuł 7

1. Umawiające się Państwo, na którego terytorium ujęto osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa określonego w artykule 1, i które otrzymało wniosek o ekstradycję w warunkach określonych w artykule 6, ustęp 1, jeżeli odmawia wykonania wniosku, bezwarunkowo i bezzwłocznie kieruje sprawę do właściwych organów ścigania. Organy te podejmują decyzję w taki sam sposób, jak w sprawie o inne poważne przestępstwo, zgodnie z prawem tego państwa.

Artykuł 8

1. Umawiające się Państwa zobowiązują się do świadczenia sobie w możliwie najszerszym wymiarze wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych, w związku z postępowaniem dotyczącym przestępstw określonych w artykule 1 lub 2. Zastosowanie mają przepisy prawa państwa wezwanego dotyczące pomocy prawnej. Niemniej jednak nie można odmówić udzielenia pomocy prawnej wyłącznie na tej podstawie, że złożony wniosek dotyczący

przestępstwa politycznego albo pozostającego w związku z przestępstwem politycznym albo przestępstwa popełnionego z pobudek politycznych.

2. Żadne z postanowień niniejszej Konwencji nie należy interpretować jako nakładającego obowiązek udzielenia pomocy prawnej, jeżeli państwo wezwane ma uzasadnione podstawy przypuszczać, że wniosek o udzielenie pomocy prawnej w związku z przestępstwem określonym w artykule 1 lub 2 złożono w celu ścigania lub karania ze względu na jej rasę, religię, narodowość lub poglądy polityczne albo, że sytuacja takiej osoby może ulec pogorszeniu ze względu na którąkolwiek z tych okoliczności.

3. Postanowienia umów i porozumień o pomocy prawnej w sprawach karnych, mających zastosowanie w stosunkach pomiędzy Umawiającymi się Stronami, w tym przepisy Europejskiej Konwencji o wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych zmienia się w stosunku do tych Stron w stopniu w jakim nie są one zgodne z niniejszą Konwencją ...

Artykuł 13

1. Państwo w czasie podpisywania albo składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia może oświadczyć, że zastrzega sobie prawo odmowy ekstradycji w przypadku jakiegokolwiek przestępstwa wymienionego w artykule 1, które uważa za przestępstwo polityczne, przestępstwo pozostające w związku z przestępstwem politycznym lub przestępstwo popełnione z pobudek politycznych, pod warunkiem, że przy ocenie charakteru przestępstwa weźmie pod uwagę wszelkie poważne okoliczności, zwłaszcza:

a) że sprowadziło ono zbiorowe zagrożenie życia, zdrowia lub wolności osób, albo

b) że popełniono je na szkodę osób nie związanych z motywami dla których je popełniono, albo

c) że popełniono je w sposób okrutny lub nieludzki.

2. Państwo może w całości lub częściowo wycofać zastrzeżenie zgłoszone zgodnie z ustępem poprzedzającym poprzez oświadczenie skierowane do Sekretarza Generalnego Rady Europy, które wywołuje skutek od dnia jego zgłoszenia.

3. Państwo, które zgłosiło zastrzeżenie zgodne z ustępem 1 niniejszego artykułu nie może żądać stosowania artykułu 1 przez inne państwo, może jednak, jeżeli zastrzeżenie było częściowe lub warunkowe, żądać stosowania tego artykułu w zakresie w jakim samo się z nim związało ..."

Dziennik Ustaw, 1996, nr 117, poz. 557.

W konwencji określono również procedury załatwiania sporów powstałych w związku z jej wykonywaniem (art. 10) i w tym zakresie kompetencje Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Europejskiego Komitetu Problematyki Przestępczości Rady Europy.

EUROPEJSKA KONWENCJA O EKSTRADYCJI
Paryż, 13 grudnia 1957 r.

„... Artykuł 1

Obowiązek wydania

Umawiające się Strony zobowiązują się do wzajemnego wydawania, zgodnie z postanowieniami i na warunkach określonych w niniejszej konwencji, wszystkich osób ściganych za popełnione przestępstwa albo poszukiwanych w celu wykonania kary lub środka zabezpieczającego, orzeczonych przez właściwe organy Strony wzywającej.

Artykuł 2

Przestępstwa stanowiące podstawę wydania

1. Podstawę wydania stanowią przestępstwa zagrożone według prawa Strony wzywającej i Strony wezwanej karą pozbawienia wolności o maksymalnym wymiarze co najmniej jednego roku lub karą surowszą albo czyny, wobec sprawców których można orzec środek zabezpieczający w takim samym wymiarze. Jeżeli na terytorium Strony wzywającej zapadło już orzeczenie skazujące na karę pozbawienia wolności lub orzeczono o środku zabezpieczającym, wydanie może nastąpić, jeżeli orzeczono karę lub środek w wymiarze co najmniej 4 miesięcy.

2. Jeżeli wniosek o wydanie dotyczy kilku różnych przestępstw, z których każde, według prawa Strony wzywającej i Strony wezwanej, zagrożone jest karą pozbawienia wolności lub środkiem zabezpieczającym, ale niektóre nie spełniają warunku dotyczącego wymiaru orzeczonej kary, Strona wezwana może zgodzić się na wydanie również w odniesieniu do takich przestępstw.

3. Każda z Umawiających się Stron, której ustawodawstwo nie zezwala na wydanie za niektóre przestępstwa określone w ustępie 1 niniejszego artykułu, może wyłączyć tę przestępstwa z zakresu stosowania konwencji.

4. Każda z Umawiających się Stron, która zamierza skorzystać z możliwości określonej w ustępie 3 niniejszego artykułu, pokaże Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy w chwili składania dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia wykaz przestępstw, w odniesieniu do których zezwoli na wydanie, bądź wykaz przestępstw w odniesieniu do których wydanie jest wyłączone, podając równocześnie przepisy prawne zezwalające na wydanie lub je wyłączające. Sekretarz Generalny Rady przekaże te wykazy do wiadomości innych Sygnatariuszy.

5. Jeżeli w późniejszym okresie ustawodawstwo Umawiającej się Strony wyłączy wydanie w odniesieniu do innych przestępstw, Strona ta powiadomi o tym w drodze notyfikacji Sekretarza Generalnego Rady, który przekaże tę informację do wiadomości innych Sygnatariuszy. Notyfikacja nabiera mocy po upływie trzech miesięcy licząc od daty jej otrzymania przez Sekretarza Generalnego.

6. Każda ze Stron, która skorzysta z możliwości określonej w ustępach 4 i 5 niniejszego artykułu, może w każdym czasie włączyć do zakresu stosowania niniejszej konwencji przestępstwa, które zostały z niej wyłączone. Powinna ona zawiadomić o tych zmianach Sekretarza Generalnego Rady, który przekaże te informacje do wiadomości innych Sygnatariuszy.

7. Każda ze Stron może zastosować zasadę wzajemności w odniesieniu do jakichkolwiek przestępstw wyłączonych z zakresu stosowania konwencji na mocy niniejszego artykułu.

Artykuł 3

Przestępstwa polityczne

1. Zgoda na wydanie nie zostanie udzielona w odniesieniu do przestępstwa uważanego przez Stronę wezwaną za polityczne lub za fakt pozostający w związku z takim przestępstwem.

2. Powyższą zasadę stosuje się również, jeżeli Strona wezwana ma poważne podstawy do przypuszczenia, że wniosek o wydanie za przestępstwo pospolite został złożony w celu ścigania lub ukarania osoby ze względu na jej rasę, wyznanie, narodowość lub poglądy polityczne albo że jej sytuacja może ulec pogorszeniu z jednej z tych przyczyn.

3. Dla celów niniejszej Konwencji zamach na życie szefa Państwa lub członka jego rodziny nie będzie uważany za przestępstwo polityczne.

4. Stosowanie niniejszego artykułu nie naruszy zobowiązań Stron, jakie podjęły obecnie lub mogą podjąć w przyszłości na podstawie jakichkolwiek innych umów międzynarodowych o charakterze wielostronnym.

Artykuł 4

Przestępstwa wojskowe

Wydanie za przestępstwa wojskowe, nie będące przestępstwami pospolitymi, jest wyłączone z zakresu stosowania niniejszej konwencji.

Artykuł 5

Przestępstwa skarbowe

Wydanie na warunkach określonych w niniejszej konwencji za przestępstwa skarbowe, celne i dewizowe może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy Umawiające się Strony porozumieją się co do danego przestępstwa lub kategorii przestępstwa.

Artykuł 6

Wydanie własnych obywateli

1. a) Każda z Umawiających się Stron ma prawo do odmowy wydania własnych obywateli.

b) Każda z Umawiających się Stron może, w drodze oświadczenia złożonego w chwili podpisania lub składania dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia, określić, w zakresie jej dotyczącym znaczenie pojęcia „obywatele" w rozumieniu niniejszej konwencji.

c) Obywatelstwo osoby określa się w chwili podejmowania decyzji o wydaniu. Jeżeli jednak obywatelstwo Państwa wezwanego ustalone zostanie dopiero w okresie między podjęciem decyzji a datą przewidzianą dla przekazania, Strona wezwana będzie mogła również skorzystać z postanowienia zawartego w punkcie a) niniejszego ustępu.

2. Jeżeli Strona wezwana odmówi wydania własnego obywatela, powinna ona na wniosek Strony wzywającej przekazać sprawę właściwym organom w celu wszczęcia, w stosownych wypadkach, postępowania karnego. W tym celu przekazuje się bezpłatnie akta, informacje i przedmioty pozostające w związku z przestępstwem w drodze przewidzianej w art. 12 ustęp 1. Stronę wzywającą zawiadamia się o sposobie załatwienia jej wniosku.

Artykuł 7

Miejsce popełnienia przestępstwa

1. Strona wezwana może odmówić wydania osoby za przestępstwo, które według jej ustawodawstwa zostało popełnione w całości lub w części na jej terytorium lub w miejscu traktowanym jak jej terytorium.

2. Jeżeli przestępstwo stanowiące podstawę wniosku o wydanie zostało popełnione poza terytorium Strony wzywającej, może odmówić wydania jedynie wtedy, gdy ustawodawstwo Strony wezwanej nie zezwala na ściganie przestępstwa tego rodzaju popełnionego poza jej terytorium lub gdy nie zezwala ono na wydanie za przestępstwo stanowiące podstawę wniosku.

Artykuł 8

Ściganie za to samo przestępstwo

Strona wezwana może odmówić wydania osoby, jeżeli właściwe organy tej Strony wszczęły przeciwko niej postępowanie o przestępstwa lub przestępstwa stanowiące podstawę wniosku.

Artykuł 9

Ne bis in idem

Odmawia się wydania, jeżeli wobec osoby, której dotyczy wniosek, zapadło prawomocne orzeczenie właściwych organów Strony wezwanej, dotyczące przestępstwa lub przestępstw, w związku z którym żąda się wydania. Można odmówić wydania, jeżeli właściwe organy Strony wezwanej zdecydowały o nie wszczynaniu postępowania lub o jego umorzeniu w związku z tym lub tymi samymi przestępstwami.

Artykuł 10

Przedawnienie

Odmawia się wydania, jeśli według ustawodawstwa Strony wzywającej lub strony wezwanej nastąpiło przedawnienie karalności lub wykonania kary.

Artykuł 11

Kara śmierci

Jeśli przestępstwo, w związku z którym żąda się wydania, jest według ustawodawstwa Strony wzywającej zagrożone karą śmierci, a taka kara nie jest przewidziana za nie przez ustawodawstwo Strony wezwanej lub nie jest tam zwyczajowo wykonywane, można odmówić wydania, chyba że Strona wzywająca zagwarantuje w sposób uznany przez Stronę wezwaną za wystarczający, że kara śmierci nie zostanie wykonana ..."

Dziennik Ustaw, 1994, nr 70, poz. 307.

PROTOKÓŁ DODATKOWY DO EUROPEJSKIEJ KONWENCJI O EKSTRADYCJI, Strasburg, 15 października 1975 r.

„... Rozdział I

Artykuł 1

W celu stosowania artykułu 3 Konwencji nie będą uznawane za przestępstwa polityczne:

a) zbrodnie przeciwko ludzkości, określone w Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 9 grudnia 1948 r.;

b) przestępstwa określone w artykule 50 Konwencji genewskiej o polepszeniu losów rannych i chorych w armiach czynnych z 1949 r., artykule 51 Konwencji genewskiej o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu z 1949 r,, artykule 130 Konwencji genewskiej o traktowaniu jeńców wojennych z 1949 r, i artykule 147 Konwencji genewskiej o ochronie osób cywilnych w czasie wojny z 1949 r.;

c) inne podobne naruszenia prawa wojennego, obowiązujące w chwili wejścia w życie niniejszego protokołu, oraz zwyczajów wojennych istniejących w tym samym czasie, nieuregulowanych już przez postanowienia wyżej wymienionych konwencji genewskich.

Rozdział II

Artykuł 2

Artykuł 9 konwencji został uzupełniony następującym tekstem:

Dotychczasowa treść artykułu 9 staje się ustępem 1 tego artykułu, a poniższe postanowienia tworzą odpowiednie ustępy 2, 3 i 4.

... 2. Wydanie osoby nie może nastąpić, jeżeli w Państwie trzecim, Stronie konwencji, w sprawie o przestępstwo lub przestępstwa, w odniesienia do których wniosek został złożony zostało wydane prawomocne orzeczenie i jeżeli:

a) oskarżonego uniewinniono;

b) karę pozbawienia wolności lub inny orzeczony środek:

i) wykonano w całości,

ii) zastosowano ułaskawienie lub amnestię co do całości lub niewykonanej części kary;

c) sąd skazując oskarżonego odstąpi od wymierzenia kary.

3. Jednakże w wypadkach, wskazanych w ustępie 2 wydanie może nastąpić, jeżeli:

a) przestępstwo za które zapadło orzeczenie, zostało popełnione przeciwko osobie, instytucji lub dobru o charakterze publicznym w Państwie wzywającym;

b) osoba, wobec której zapadło orzeczenie jest osobą publiczną w Państwie wzywającym;

c) przestępstwo, za które zapadło orzeczenie, popełniono w całości lub w części na terytorium Państwa wzywającego albo w miejscu traktowanym jako jego terytorium.

4. Postanowienia ustępów 2 i 3 nie wyłączają stosowania szerszych uregulowań wewnętrznych, odnoszących się do zasady ne bis in idem, dotyczących zagranicznych orzeczeń w sprawach karnych..."

Dziennik Ustaw, 1994 r., nr 70, poz. 307.

DRUGI PROTOKÓŁ DODATKOWY DO EUROPEJSKIEJ KONWENCJI O EKSTRADYCJI

Strasburg, 17 marca 1978 r.

„... Rozdział I

„... Artykuł 1

Ustęp 2 artykułu 2 konwencji uzupełnia się następującym postanowieniem:

"Powyższe stosuje się również do przestępstw, które są zagrożone jedynie karami o charakterze finansowym".

Rozdział II

Artykuł 2

Artykuł 5 konwencji zostaje zastąpiony przez następujące postanowienia:

„Przestępstwa skarbowe

1 Wydanie za przestępstwa podatkowe, celne, i dewizowe pomiędzy Umawiającymi się Stronami następuje zgodnie z postanowieniami konwencji, jeżeli dane przestępstwo, według prarwa Strony wezwanej odpowiada przestępstwu takiego samego rodzaju.

2. Nie można odmówić wydania na tej podstawie, że prawo Strony wezwanej nie przewiduje takiego samego rodzaju opłat lub podatku albo nie reguluje w ten sam sposób opłat, podatków, ceł i obrotu dewizowego jak prawo Strony wzywającej".

Rozdział III

Konwencję uzupełnia się następującymi postanowieniami:

„Orzeczenia zaoczne

1. Jeżeli Umawiająca się Strona wystąpiła do innej Umawiającej się Strony o wydanie osoby, w celu wykonania kary lub środka zabezpieczającego, orzeczonych zaocznie, Strona wezwana może odmówić wydania w tym celu, jeżeli uzna, że postępowanie, w którego wyniku zostało wydane orzeczenie, nie zapewniło minimum praw do obrony przysługujących każdej osobie oskarżonej o popełnienie przestępstwa. Jednakże wydanie może nastąpić, jeżeli Strona wzywająca zagwarantuje w sposób uznany za wystarczający, że prawa osoby, o której wydanie wnosi, będzie ponownie rozpoznana z zagwarantowaniem praw do obrony. Decyzja ta uprawnia Stronę wzywającą do wykonania tego orzeczenia, jeżeli osoba skazana nie wniesie sprzeciwu lub w razie jej sprzeciwu do wszczęcia postępowania przeciwko osobie wydanej.

2. Strona wzywająca nie może traktować jako doręczenia w rozumieniu przepisów postępowania karnego, toczącego się w tym państwie, zawiadomienia osoby, której wydania żąda, dokonanego przez Stronę wezwaną, o wydanym przeciwko niej orzeczeniu zaocznym".

Rozdział IV

Artykuł 4

Konwencję uzupełnia się następującymi postanowieniami:

„Amnestia

Wydanie następuje za przestępstwo objęte amnestią w Państwie wezwanym, jeżeli przestępstwo to mogło być ścigane na mocy ustawodawstwa karnego tego Państwa"...

Dziennik Ustaw, 1994, nr 70, poz. 307.

Prawo Traktatowe Unii Europejskiej

W umowie z Schengen z 14 czerwca 1985 r. o stopniowym zniesieniu kontroli granicznej na wspólnych granicach Niemiec, Francji, Belgii, Holandii i Luksemburga przyjęto również postanowienia przewidujące zastosowanie dodatkowych środków w celu zapewnienia bezpieczeństwa i utrudnienia nielegalnej imigracji obywateli państw nie będących członkami Wspólnoty Europejskiej. 19 czerwca 1990 r. podpisana została konwencja w sprawie wprowadzenia w życie umowy z 1985 r. Przystąpiły do niej, oprócz wymienionych wyżej państw, Włochy, Grecja i Portugalia. Konwencja ta zawierała postanowienia dotyczące: zniesienia kontroli granicznej, wspólnej polityki wizowej, zwalczania nielegalnej imigracji, współpracę policyjną i celną, a także współpracę sądową obejmującą pomoc prawną w sprawach karnych i ekstradycję. Utworzono również System Informacji Schengen (SIS). Dodatkowo 15 czerwca 1990 r. podpisana została w Dublinie specjalna konwencja w sprawie wniosków o azyl, mająca na celu ujednolicenie zasad udzielania azylu.

W oparciu o umowę Schengen z 1985 r. rządy Belgii, RFN, Francji, Włoch, Luksemburga i Holandii podpisały w 1991 r. z Polską porozumienie w sprawie readmisji osób przebywających bez zezwolenia.

POROZUMIENIE O PRZYJMOWANIU OSÓB PRZEBYWAJĄCYCH BEZ ZEZWOLENIA
Bruksela, 29 marca 1991 r.

„...Artykuł 1

1. Każda z Umawiających się Stron przyjmie na swoje terytorium na wniosek innej Umawiającej się Strony bez zbędnych formalności każdą osobę, która na terytorium Państwa-Strony wnioskującej nie spełnia lub przestała spełniać obowiązujące warunki dla wjazdu lub pobytu, jeśli zostanie ustalone lub domniemane, że posiada ona obywatelstwo Państwa-Strony wezwanej.

2. Strona wnioskująca przyjmie tę osobę z powrotem pod tymi samymi warunkami, jeżeli po późniejszym sprawdzeniu okaże się, że w chwili opuszczenia terytorium Państwa-Strony wnioskującej osoba ta nie posiadała obywatelstwa Strony wezwanej.

Artykuł 2

1. Umawiająca się Strona, przez której granicę zewnętrzną wjechała osoba, która na terytorium Strony wnioskującej nie spełnia lub przestała spełniać obowiązujące warunki dla

wjazdu lub pobytu, przyjmie na wniosek tej Strony tę osobę na swoje terytorium bez zbędnych formalności.

2. Granicą zewnętrzną w rozumieniu tego artykułu jest pierwsza przekroczona granica państwa nie będącą granicą wewnętrzną państwa Umawiających się Stron zgodnie z Umową Schengen z 14 czerwca 1985 r, w sprawie stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach.

3. Zobowiązanie do przyjęcia z powrotem osób przebywających bez zezwolenia, według ustępu 1, nie dotyczy osoby, która wjeżdżając na terytorium Państwa-Strony wnioskującej posiadała ważną wizę lub ważne prawo pobytu tej Umawiającej się Strony lub której ta Umawiająca się Strony udzieliła wizy, lub prawa pobytu po jej wjeździe.

4. Jeżeli osoba, o której mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, posiada ważne prawo pobytu lub ważną wizę udzieloną przez inną Umawiającą się Stronę, to Strona ta na wniosek Strony wnioskującej przyjmie tę osobę na swoje terytorium bez zbędnych formalności.

5. Za prawo pobytu, zgodnie z ustępami 3 i 4 niniejszego artykułu, uważa się każde zezwolenie, obojętnie jakiego rodzaju, udzielone przez jedną z Umawiających się Stron, które uprawnia do pobytu na jej terytorium. Nie uważa się za nie ograniczonego czasowo zezwolenia na pobyt na terytorium Państwa jednej z Umawiających się Stron, udzielonego ze względu na rozpatrywanie wniosku o azyl lub wniosku o zezwolenie na pobyt ...

Artykuł 5

1. Postanowienia niniejszego Porozumienia nie naruszają stosowania Konwencji genewskiej z 28 lipca 1951 r, w sprawie statusu uchodźców, uzupełnionej Protokołem z Nowego Jorku z dnia 31 stycznia 1967 r,

2. Postanowienia niniejszego Porozumienia nie naruszają zobowiązań Umawiających się Stron będących państwami członkowskimi Wspólnot Europejskich, wynikających z prawodawstwa tych Wspólnot.

3. Postanowienia niniejszego porozumienia nie naruszają stosowania Umowy z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. o stopniowym znoszeniu kontroli na wspólnych granicach, jak również Porozumienia Wykonawczego z dnia 19 czerwca 1990 r. do tej Umowy i Porozumienia z Dublina z dnia 15 czerwca 1990 r. w sprawie określenia prawa właściwego dla zbadania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich Wspólnot Europejskich przez Strony tych porozumień ..."

TRAKTAT AMSTERDAMSKI ZMIENIAJĄCY TRAKTAT O UNII EUROPEJSKIEJ, TRAKTATY TWORZĄCE WSPÓLNOTY EUROPEJSKIE I INNE ODNOŚNE AKTY

Amsterdam, 2 października 1997 r.

„... Tytuł VI

Postanowienia dotyczące policji i współpracy sądowej w sprawach kryminalnych.

Artykuł 29

Bez uszczerbku dla władzy Wspólnoty Europejskiej celem Unii jest zapewnienie obywatelom wysokiego poziomu bezpieczeństwa w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości poprzez rozwijanie wspólnych działań Państw Członkowskich w dziedzinie policji i współpracy sądowej w sprawach kryminalnych i w zapobieganiu i zwalczaniu rasizmu i ksenofobii.

Cel ten będzie osiągany przez zapobieganie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej i innej, w szczególności terroryzmu, przestępstw przeciwko osobom, przestępstw przeciwko dzieciom, nielegalnego handlu narkotykami i nielegalnego handlu bronią, korupcji i defraudacji poprzez:

- ściślejszą współpracę sił policji, władz celnych i innych kompetentnych organów w Państwach Członkowskich, zarówno bezpośrednio jak i poprzez Europejskie Biuro Policji (EUROPOL), zgodnie z postanowieniami artykułów 30 i 32;
- ściślejszą współpracę pomiędzy władzami sądowymi i innymi kompetentnymi władzami Państw Członkowskich, zgodnie z postanowieniami artykułów 31 a) do d) i 32;
- zbliżenie, kiedy okaże się to konieczne, norm w sprawach kryminalnych w Państwach Członkowskich, zgodnie z postanowieniami artykułu 31 e).

Artykuł 30

1. Wspólne działania w dziedzinie współpracy policji obejmują:

a) współpracę operacyjną pomiędzy kompetentnymi władzami, włączając policję, władze celne i inne specjalne służby zapewnienia przestrzegania prawa w Państwach Członkowskich w odniesieniu do zapobiegania, wykrywania i dochodzenia przestępstw kryminalnych.

b) zbieranie, przechowywanie, przetwarzanie, analizowanie i wymianę stosowanych informacji, włączając informacje będące w posiadaniu służb zapewnienia przestrzegania prawa, dotyczące podejrzanych transakcji finansowych, w szczególności poprzez EUROPOL z zachowaniem odnośnych postanowień dotyczących ochrony danych osobowych;

c) współpracę i wspólne inicjatywy dotyczące szkolenia, wymiany oficerów łącznikowych, oddelegowań, wykorzystywania sprzętu i badań sądowych;

d) wspólną ocenę poszczególnych technik dochodzeniowych, odnoszących się do wykrywania ciężkich form zorganizowanej przestępczości.

2. Rada wspiera współpracę w ramach EUROPOLU, w szczególności w ciągu pięciu lat po wejściu w życie Traktatu Amsterdamskiego:

a) umożliwia EUROPOLOWI ułatwienie i wspieranie oraz zachęca do koordynacji podejmowania specyficznych działań dochodzeniowych przez kompetentne władze Państw Członkowskich, włączając operacje połączonych zespołów obejmujących przedstawicieli EUROPOLU w charakterze wspierającym;

b) podejmuje środki pozwalające EUROPOLOWI zwracać się do kompetentnych władz Państw Członkowskich o przeprowadzenie i koordynację ich dochodzeń w określonych sprawach i o opracowywanie określonych ekspertyz, które byłyby przekazywane do

dyspozycji Państw Członkowskich, aby pomóc im w przypadkach dochodzeń w sprawach zorganizowanej przestępczości;

c) wspiera przedsięwzięcia dotyczące łączności między funkcjonariuszami organów karania i ścigania, specjalizującymi się w zwalczaniu zorganizowanej przestępczości w ścisłej współpracy z EUROPOLEM;

d) ustanawia sieć badań, dokumentacji i danych statystycznych dotyczących przestępczości transgranicznej.

Artykuł 31

Wspólne działania w dziedzinie współpracy sądów w sprawach kryminalnych obejmują:

a) ułatwianie i przyspieszanie współpracy pomiędzy kompetentnymi ministerstwami i władzami sądowymi lub równorzędnymi Państw Członkowskich, w odniesieniu do postępowania sądowego i wykonalności decyzji;

b) ułatwianie ekstradycji pomiędzy Państwami Członkowskimi;

c) zapewnienie dostosowania norm Państw Członkowskich, jeśli okaże się to konieczne dla poprawy współpracy;

d) zapobieganie kolizjom jurysdykcji Państw Członkowskich;

e) stopniowe podejmowanie środków tworzących minimum norm odnoszących się do konstytucyjnych elementów aktów przestępczych i do kar w zakresie zorganizowanej przestępczości, terroryzmu i nielegalnego handlu narkotykami.

Artykuł 32

Rada ustala warunki i ograniczenia, zgodnie z którymi kompetentne władze wymienione w artykułach 30 i 31 mogą podejmować operacje na terytorium innego Państwa Członkowskiego w łączności i porozumieniu z władzami tego Państwa.

Artykuł 33.

Niniejszy tytuł nie narusza wykonywania odpowiedzialności Państw Członkowskich w odniesieniu do utrzymania prawa i porządku i zapewnienia wewnętrznego bezpieczeństwa.

Artykuł 34

1) W dziedzinach, do których odnosi się ten tytuł, Państwa Członkowskie informują się i konsultują wzajemnie na forum Rady w celu koordynacji swoich działań. W tym celu ustanawiają współpracę pomiędzy odnośnymi departamentami swojej administracji.

2) Rada podejmuje środki i popiera współpracę, stosując odpowiednie formy i procedury, określone w tym tytule, przyczyniając się do osiągnięcia celów Unii. W tym celu, działając jednomyślnie z inicjatywy któregokolwiek Państwa Członkowskiego lub Komisji, Rada może:

a) przyjąć wspólne stanowisko, określające podejście Unii do danej sprawy,

b) podjąć ramowe decyzje dla zbliżenia ustaw i zarządzeń Państw Członkowskich. Ramowe decyzje są wiążące dla Państw Członkowskich w zakresie wyników jakie mają zostać osiągnięte, lecz pozostawiają władzom krajowym wybór form i metod. Nie mogą one powodować bezpośrednich skutków;

c) podjąć decyzję w jakimkolwiek innym zamiarze, zgodnym z celami tego tytułu, wyłączając jakiekolwiek ujednolicenie ustaw i zarządzeń Państw Członkowskich. Decyzje te są wiążące i nie powodują bezpośrednich skutków; Rada działając na podstawie kwalifikowanej większości podejmuje środki konieczne dla realizacji tych decyzji na poziomie Unii;

d) opracowywać koncepcje, które zaleci przyjąć Państwom Członkowskim zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi. Państwa Członkowskie podejmą stosowne procedury w terminie ustalonym przez Radę.

Konwencje po przyjęciu ich co najmniej przez połowę Państw Członkowskich o ile nie postanowią inaczej, wejdą w życie pomiędzy tymi Państwami Członkowskimi. Środki mające na celu realizację konwencji są przyjmowane w Radzie większością dwóch trzecich głosów Umawiających się Stron ...

Artykuł 35

1. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich ma, stosownie do warunków określonych w niniejszym artykule, kompetencje wydawania orzeczeń wstępnych dotyczących ważności i wykładni decyzji ramowych i decyzji, interpretacji konwencji sporządzonych zgodnie z tym tytułem oraz ważności i wykładni środków ich realizacji.

2. Przez złożenie oświadczeń w czasie podpisywania Traktatu Amsterdamskiego lub w jakimkolwiek późniejszym terminie, każde Państwo Członkowskie może przyjąć kompetencję Trybunału Sprawiedliwości w zakresie wydawania orzeczeń wstępnych, wymienionych w ustępie 1...

Artykuł 36

1. Ustanawia się Komitet Koordynacyjny, złożony z wysokich urzędników. Oprócz funkcji koordynacji, zadaniami Komitetu będą:

- udzielanie opinii pod rozwagę Rady, na jej życzenie lub z własnej inicjatywy,
- przyczynianie się, bez uszczerbku dla artykułu 151 Traktatu Tworzącego Wspólnotę Europejską, do przygotowywania dyskusji w Radzie w sprawach wymienionych w artykule 29.

2. W pracach wymienionych w niniejszym Tytule w pełni uczestniczy Komisja.

Artykuł 37

Państwa Członkowskie w organizacjach międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych w których uczestniczą popierają wspólne stanowisko przyjęte zgodnie z postanowieniami niniejszego Tytułu ...

Artykuł 40

1. Państwa Członkowskie, które zamierzają ustanowić ściślejszą współpracę między sobą mogą zostać upoważnione zgodnie z artykułami 43 i 44 do korzystania z instytucji, procedur i mechanizmów ustanowionych w Traktacie z zastrzeżeniem, że proponowana współpraca:

a) respektuje kompetencje Wspólnoty Europejskiej i cele określone w niniejszym Tytule,

b) ma na celu umożliwienie Unii szybszego przekształcenia się w obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości.

2. Upoważnienie o którym mowa w ustępie 1 jest udzielane przez Radę na podstawie kwalifikowanej większości głosów na wniosek odnośnego Państwa Członkowskiego i po zwróceniu się do Komisji o przedstawienie opinii; wniosek taki jest przekazany do Parlamentu Europejskiego ...

Tytuł VII
Postanowienia dotyczące ściślejszej współpracy

Artykuł 43

1. Państwa Członkowskie, które zamierzają ustanowić ściślejszą współpracę mogą korzystać z instytucji, procedur i mechanizmów ustanowionych w niniejszym Traktacie oraz w Traktacie Tworzącym Wspólnotę Europejską z zastrzeżeniem, że:

a) zmierza ona do realizacji celów Unii, chroniąc jej interesy i im służąc;

b) przestrzega zasady wspomnianych traktatów i jednolite ramy instytucjonalne Unii;

c) ma zastosowanie w ostateczności, kiedy cele wspomnianych traktatów nie mogą być osiągnięte przez zastosowanie odnośnych ustanowionych w nich procedur;

d) dotyczy co najmniej większości Państw Członkowskich;

e) nie narusza acquis communautaire i środków podjętych na podstawie innych postanowień wspomnianych traktatów;

f) nie narusza kompetencji, praw, zobowiązań i interesów tych Państw Członkowskich, które w niej nie uczestniczą;

g) jest otwarta dla przystąpienia wszystkich Państw Członkowskich i umożliwia im stanie się stronami współpracy w każdym czasie, pod warunkiem, że spełniają one podstawowe decyzje i decyzje podjęte w niniejszych ramach;

h) jest zgodna z szczególnymi dodatkowymi kryteriami określonymi: w artykule 11 Traktatu Tworzącego Wspólnotę Europejską i w artykule 40 niniejszego traktatu, w zależności od dziedziny, której dotyczy i jest ustanowiona na podstawie upoważnienia Rady, zgodnie z procedurą określoną w nich.

2. Państwa Członkowskie stosują w zakresie w jakim to ich dotyczy, akty i decyzje przyjęte w celu realizacji współpracy w której uczestniczą. Państwa Członkowskie nie uczestniczące w takiej współpracy nie powinny przeszkadzać w ich realizacji.

Artykuł 44

1. W celu przyjęcia aktów i decyzji niezbędnych dla realizacji współpracy wspomnianej w artykule 43 mają zastosowanie odnośne postanowienia niniejszego traktatu i Traktatu Tworzącego Wspólnotę Europejską. Jednakowoż, chociaż wszyscy członkowie Rady mogą uczestniczyć w dyskusji, to udział w podejmowaniu decyzji mogą brać tylko ci, które reprezentują uczestniczące (w ściślejszej współpracy – uwaga Autora) Państwa Członkowskie. Kwalifikowana większość będzie ustalana w takiej samej propozycji głosów zainteresowanych członków Rady, jaką określono w artykule 205, ustęp 2 Traktatu Tworzącego Wspólnotę Europejską ..."

29 maja 1998 r. podpisany został w Brukseli tzw. Przedakcesyjny Pakt w sprawie Zorganizowanej Przestępczości, którego stronami są Państwa Członkowskie Unii oraz 11 państw Europy Środkowej i Wschodniej stowarzyszonych z Unią. Celem Paktu jest:

a) włączenie przyszłych nowych członków Unii do realizacji „Planu akcji w sprawie zorganizowanej przestępczości" zatwierdzonego w czerwcu 1998 r. na posiedzeniu Rady Europejskiej. Dotyczy to współpracy organów ścigania i sądów oraz udzielania praktycznej i prawnej pomocy w zwalczaniu tej przestępczości;

b) ułatwienie państwom kandydującym do Unii przejęcia acquis communautaire w dziedzinie współpracy sądowej i spraw wewnętrznych, w tym również przedstawionych wyżej postanowień tytułu VI Traktatu Amsterdamskiego;

c) rozwijanie i realizowanie wspólnych projektów zwalczania zorganizowanej przestępczości, przede wszystkim na obszarach przygranicznych.

Na podstawie ustaleń specjalnego posiedzenia Rady Europejskiej w Tampere w dniach 15-16 grudnia 1999 r. podjęte zostały działania mające na celu dalsze rozwinięcie współpracy państw UE w sprawach związanych z utworzeniem tzw. obszaru sprawiedliwości. Dotyczy to brzede wszystkim:

- zainicjowania prac nad utworzeniem Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego, działającego na podstawie Konwencji genewskiej dotyczącej statutu uchodźców z 28 lipca 1951 r., zmienionej Protokołem Nowojorskim z 31 stycznia 1967 r.;
- podjęcia środków w sprawie należytego traktowania obywateli państw trzecich legalnie przebywających na terytorium państw członkowskich Unii; ich celem ma być przyznanie im praw i obowiązków równych tym jakie mają obywatele państw UE;
- zapewnienie kontroli przepływu imigrantów na wszystkich jego etapach przy współpracy z władzami państwa ich pochodzenia oraz państwa (tw) tranzytowego (ych);
- podjęcie nowych środków w celu zwalczania przestępczości między innymi utworzenie nowego mechanizmu współpracy organów ścigania – EUROJUST, a także zacieśnienie współdziałania szefów policji państw UE.

PRZYPISY

[1] W ustępie 4 tego artykułu państwo jest zobowiązane do ustanowienia swojej jurysdykcji również w przypadku, gdy domniemany sprawca znajduje się na jego terytorium, a państwo to nie wydaje go żadnemu z tych państw, które ustanowiły swoją jurysdykcję, zgodnie z ustępami 1 i 2 tego artykułu.

[2] Odnosi się to do sytuacji określonej w art. 6, ust. 4 konwencji.

[3] Artykuł 15 zobowiązuje państwa-strony do udzielania sobie „jak najdalej idącej pomocy w postępowaniu karnym, wszczętym w związku z przestępstwami wymienionymi w artykule 3, włączając w to pomoc w uzyskaniu znajdujących się w ich dyspozycji dowodów niezbędnych dla przeprowadzenia postępowań".

[4] Dziennik Ustaw, 1948, nr 39, poz. 286.

[5] Dziennik Ustaw, 1990, nr 70, poz. 439.

[6] Dziennik Ustaw, 1985, nr 48, poz. 286.

[7] Artykuł 1 zawiera definicje personelu Narodów Zjednoczonych, personelu towarzyszącego, operacji Narodów Zjednoczonych, państwa-gospodarza i państwa-tranzytowego.

[8] Dotyczy to Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. o ochronie ofiar wojny oraz dodatkowych protokołów do nich z 8 czerwca 1977 r. Por. Dziennik Ustaw, 1956, nr 38, poz. 171 i 1992, nr 41, poz. 176.

ROZDZIAŁ VI

MIĘDZYNARODOWE PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA JĄDROWEGO

1. Ochrona środowiska naturalnego

a. Normy powszechnego prawa międzynarodowego

Sprawa ochrony środowiska naturalnego stała się przedmiotem zainteresowania społeczności międzynarodowej dopiero na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. Destrukcyjne skutki uboczne rozwoju przemysłu i cywilizacji technicznej i wyczerpywanie się naturalnych zasobów ziemi sprawiły, że ochrona i poprawa naturalnego środowiska człowieka wymagały podjęcia stosownych działań. Pierwsza międzyrządowa konferencja w tej sprawie zorganizowana przez ONZ odbyła się w Sztokholmie w czerwcu 1972 r. Jej wynikiem była Deklaracja z 16 czerwca 1972 r. dotycząca środowiska człowieka. W deklaracji przyjęto program działań i określono zasady polityki ekologicznej. Uczestnicy konferencji zwrócili się w niej do rządów i narodów o podjęcie wspólnych wysiłków dla ich realizacji, podkreślając m.in., że „rosnąca ranga problemów związanych ze środowiskiem, wynikająca z tego, że mają one zasięg regionalny lub globalny, bądź też dlatego, że dotyczy wspólnych dziedzin międzynarodowych, będzie wymagać rozległej współpracy międzynarodowej i akcji podejmowanych przez organizacje międzynarodowe we wspólnym interesie".

Deklaracja była pierwszym międzynarodowym dokumentem w którym kompleksowo przedstawiono globalne problemy związane z ochroną środowiska naturalnego człowieka, zarysowano program działania i określono zasady międzynarodowej polityki ochrony środowiska. Wpłynęła ona na kierunki działania regionalnych organizacji w tej dziedzinie, zwłaszcza KBWE i Unii Europejskiej.

Podjęte działania, opierające się na zasadach Deklaracji, doprowadziły do zawarcia szeregu umów międzynarodowych dotyczących poszczególnych problemów środowiska i jego ochrony.

Wśród nich szczególne znaczenie mają: Konwencja wiedeńska z 22 marca 1985 r. o ochronie warstwy ozonowej[1], uzupełniona protokołem montrealskim z 16 września 1987 r, w sprawie substancji zubażających warstwę ozonową[2] oraz Ramową Konwencję Narodów Zjednoczonych z 9 maja 1992 r. w sprawie zmiany klimatu[3]. W rokowaniach Konferencji Komitetu Rozbrojeniowego przyjęto ponadto specjalną konwencję 18 maja 1977 r. o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich.

Nowe zasady, dostosowane do zmieniającej się sytuacji w dziedzinie ochrony środowiska, zostały uzgodnione na konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i rozwój" w Rio de Janeiro w 1992 r. Zasady te przewidują stworzenie nowych form współpracy miedzy państwami , w tym również osiągnięcie dalszych międzynarodowych porozumień chroniących integralność światowego systemu środowiska i rozwoju".

ZASADY UCHWALONE PRZEZ KONFERENCJĘ NARODÓW ZJEDNOCZONYCH „ŚRODOWISKO I ROZWÓJ" W RIO DE JANEIRO W DNIACH 3-14 CZERWCA 1992 R.

„... Zasada 11

Państwa powinny wprowadzać skuteczne prawa środowiskowe.

Standardy środowiskowe, cele i priorytety w zarządzaniu powinny odzwierciedlać środowiskowe i rozwojowe potrzeby, w celu zaspokojenia których mają być stosowane. Standardy przyjęte w niektórych państwach mogą być nieodpowiednie do stosowania w innych państwach, zwłaszcza rozwijających się, powodując ekonomicznie i społecznie nieuzasadnione koszty.

Zasada 12

Państwa powinny współpracować w celu promowania wspierającego otwartego międzynarodowego systemu ekonomicznego – co mogłoby prowadzić do wzrostu gospodarczego i osiągnięcia trwałego i zrównoważonego rozwoju we wszystkich państwach – a także w celu lepszego rozwiązywania problemów degradacji środowiska. Polityka handlowa uwzględniająca cele środowiskowe nie powinna stanowić środków samowolnej i bezprawnej dyskryminacji bądź ukrytych ograniczeń w międzynarodowym handlu. Należy unikać jednostronnych działań, zajmujących się wyzwaniami środowiskowymi, jeżeli są one poza zasięgiem działania systemu prawnego kraju importującego. Środowiskowe działania zajmujące się transgranicznymi i globalnymi problemami środowiska powinny w takim stopniu, jak to możliwe, opierać się na międzynarodowym porozumieniu.

Zasada 13

Państwa powinny rozszerzać swoje wewnętrzne przepisy prawne, uwzględniając odpowiedzialność za zniszczenie środowiska i wypłatę odszkodowań dla ofiar tego zanieczyszczenia bądź innego rodzaju zniszczenia środowiska. Państwa powinny także prowadzić w szybszy i bardziej zdeterminowany sposób współpracę w celu wypracowania międzynarodowego prawa przewidującego odpowiedzialność i odszkodowania za niekorzystne efekty

zniszczeń środowiska, spowodowane działalnością w obrębie ich systemu prawnego, bądź obowiązek usuwania szkód na obszarach nie objętych ich jurysdykcją ...

Zasada 18

Państwa powinny natychmiast powiadomić inne państwa o jakiejkolwiek katastrofie lub innych zdarzeniach wymagających natychmiastowego działania, co do których można się spodziewać, że mogą spowodować nagłe i szkodliwe zmiany w środowisku tych właśnie państw. Międzynarodowa wspólnota powinna skierować wszelkie wysiłki, aby pomóc państwom dotkniętych nieszczęściem.

Zasada 19

Państwa powinny zapewnić wczesne powiadomienie potencjalnie zagrożonych państw i odpowiednią aktualną informację na temat wydarzeń, które mogą mieć w znaczący sposób niekorzystne transgraniczne oddziaływanie. Powinny także konsultować się z tymi państwami we wczesnej fazie zagrożenia i w dobrej wierze ...

Zasada 24

Działania wojenne są nieodłącznie związane z niszczeniem warunków do trwałego i zrównoważonego rozwoju. Dlatego też państwa powinny respektować międzynarodowe prawo, które zapewnia ochronę środowiska w czasie zbrojnego konfliktu oraz powinny współpracować przy jego dalszym rozwoju tam, gdzie to jest konieczne.

Zasada 25

Pokój, rozwój i ochrona środowiska są współzależne i niepodzielne.

Zasada 26

Państwa powinny rozwiązać wszystkie swoje spory środowiskowe w sposób pokojowy za pomocą środków zgodnych z Kartą Narodów Zjednoczonych.

Zasada 27

Państwa i społeczeństwa powinny współpracować w dobrej wierze, w duchu partnerstwa przy wypełnianiu, zasad zawartych w tej Deklaracji i zmierzać do dalszego rozszerzenia prawa międzynarodowego w zakresie osiągania trwałego i zrównoważonego rozwoju".

Instytut Ochrony Środowiska. Dokumenty końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój", Rio de Janeiro, 3-14 czerwca 1992 r., s. 15-18

b. Normy prawa europejskiego

Włączenie na początku lat siedemdziesiątych XX w. spraw ochrony środowiska do prac ONZ przyczyniło się również do zajęcia się tą problematyką przez państwa europejskie i wywarło wpływ na kształtowanie się zasad i norm regionalnego prawa ekologicznego. Znalazło to wyraz zarówno w działalności OBWE, jak również Unii Europejskiej.

W Akcie Końcowym KBWE z Helsinek z 1 sierpnia 1975 r. w sprawie tej poświęcono wiele miejsca w części 5 rozdziału II poświęconego współpracy w dziedzinie gospodarki, nauki i techniki oraz środowiska. Określono w nim nie tylko dziedziny współpracy państw, lecz również jej konkretne formy i metody. Głównymi założeniami programu działań przedstawionego w Akcie były:

- przekonanie, że wiele problemów dotyczących środowiska, szczególnie w Europie, może być skutecznie rozwiązanych tylko drogą ścisłej współpracy międzynarodowej;
- uznanie, że każde z państw uczestniczących w Konferencji, zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego, powinno zapewnić, aby działalność prowadzona na jego terytorium nie powodowała degradacji środowiska w innym państwie lub na obszarach leżących poza granicami jurysdykcji narodowej;
- przeświadczenie, że powodzenie polityki ekologicznej może zostać zapewnione współdziałaniem wszystkich sił społecznych i grup ludności;
- przyjęcie tezy o równoległości rozwoju gospodarczego i postępu technicznego oraz ochrony środowiska, przy jednoczesnym zachowaniu wartości historycznych i kulturowych.

AKT KOŃCOWY KONFERENCJI BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE
Helsinki, 1 sierpnia 1975 r.

„...5. Środowisko

Państwa Uczestniczące...

uzgodniły, w szczególności następujące cele współpracy:

badanie, w celu znalezienia rozwiązania, tych problemów dotyczących środowiska, które z natury rzeczy mają charakter wielostronny, dwustronny, regionalny lub subregionalny, jak również zachęcanie do rozwijania międzydyscyplinarnego podejścia do problemów dotyczących środowiska;

zwiększenie skuteczności narodowych i międzynarodowych środków ochrony środowiska, przez porównywanie oraz, jeżeli to właściwe, harmonizowanie metod gromadzenia i analizowania faktów, przez lepsze poznanie czynników powodujących zanieczyszczenie i przez racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych, przez wymianę informacji, harmonizowanie definicji i przyjęcie, w miarę możliwości wspólnej terminologii w dziedzinie środowiska;

podejmowanie niezbędnych środków w celu zbliżenia polityk w zakresie środowiska...

zachęcanie, gdzie to możliwe i właściwe przez zainteresowane organizacje, przedsiębiorstwa i firmy do narodowych i międzynarodowych wysiłków w zakresie opracowywania, produkcji i ulepszania urządzeń przeznaczonych do obserwacji, ochrony i poprawy środowiska...

Formy i metody współpracy

Państwa Uczestniczące oświadczają, że problemy związane z ochroną i poprawą środowiska będą rozwiązywane zarówno na zasadzie dwustronnej, jak i wielostronnej, w tym

regionalnej i subregionalnej, przy pełnym wykorzystaniu istniejących wzorów i form współpracy. Będą one rozwijać współpracę w dziedzinie środowiska, uwzględniając w szczególności Deklarację Sztokholmską w sprawie środowiska człowieka, odpowiednie rezolucje Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych i praskiego sympozjum Europejskiej Komisji Gospodarczej Organizacji Narodów Zjednoczonych na temat problemów środowiska ...

Państwa Uczestniczące będą dalej rozwijać taką współpracę przez:

- popieranie stopniowego rozwoju, kodyfikacji i stosowania prawa międzynarodowego, jako jednego ze środków zachowania i poprawy środowiska człowieka, łącznie z przyjętymi przez nie zasadami i praktykami dotyczącymi zanieczyszczeń środowiska i szkód środowiskowych wywołanych przez działalność w obrębie ich jurysdykcji lub kontroli, a wywierających wpływ na inne kraje lub regiony;
- popieranie i ułatwianie wprowadzenia w życie odpowiednich konwencji międzynarodowych, których są stronami, w szczególności konwencji zmierzających do zapobiegania zanieczyszczeniom i zwalczania zanieczyszczeń wody morskiej i słodkiej, zalecanie państwom ratyfikowania podpisanych już przez nie konwencji, jak również, rozważenia możliwości przyjęcia innych odpowiednich konwencji, których obecnie nie są stronami;
- występowanie w sprawie włączenia, gdzie to właściwe i możliwe, różnych dziedzin współpracy do programu prac Europejskiej Komisji Gospodarczej Organizacji Narodów Zjednoczonych, popieranie takiej współpracy w ramach Komisji i w ramach Programu Ochrony Środowiska Organizacji Narodów Zjednoczonych, z uwzględnieniem prac innych kompetentnych organizacji międzynarodowych, których są członkami;
- szersze wykorzystywanie we wszystkich rodzajach współpracy dostępnych informacji ze źródeł krajowych międzynarodowych, łącznie z uzgodnionymi na. szczeblu międzynarodowym kryteriami oraz wykorzystywaniem możliwości i potencjału różnych kompetentnych organizacji międzynarodowych."

Od Helsinek do Madrytu. Dokumenty KBWE, Warszawa 1983, s. 152-157

Prawo Unii Europejskiej

Traktat z 1957 r. tworzący Europejską Wspólnotę Gospodarczą nie zawierał postanowień dotyczących ochrony środowiska. Problem ten pojawił się w jej działalności na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku, kiedy sprawa ochrony środowiska stała się problemem palącym w wyniku wzrostu gospodarczego i ujawnienia się globalnego wymiaru zanieczyszczenia środowiska. 1972 r. EWG przyjęła pierwszy pięcioletni program działania na lata 1973-1977 określający, podobnie jak Deklaracja Sztokholmska Narodów Zjednoczonych z 1972 r, zasady i priorytety polityki ekologicznej. Dotychczas zrealizowano pięć takich programów. W trzecim z nich na lata 1983-1987 przedstawiono ogólną strategię Wspólnoty w zakresie ochrony środowiska i zasobów naturalnych, z położeniem szczególnego nacisku na działania zapobiegawcze. Cele i zakres działania w tym zakresie

zostały określone w artykule 130 Jednolitego Aktu Europejskiego, który wszedł w życie 1 lipca 1987 r. i po pewnych zmianach i uzupełnieniach odnośne postanowienia dotyczące ochrony środowiska zostały włączone do Traktatu Amsterdamskiego Tworzącego Wspólnoty Europejskie (art. 174-175).

Rozporządzeniem Rady EWG 1210 z 7 maja 1990 r. utworzono niezależną od Komisji Europejskiej Europejską Agencję Ochrony Środowiska oraz sieć informacji i obserwacji środowiska. Jej zadaniem jest dostarczanie Wspólnocie i państwom członkowskim obiektywnych, wiarygodnych i porównywalnych informacji dotyczących środowiska naturalnego, umożliwiających podejmowanie przez państwa działań na rzecz ochrony środowiska oraz dokonywanie ocen tych działań, a także informowanie opinii publicznej o zagadnieniach będących przedmiotem mandatu Agencji.

Sprawy ochrony różnych obszarów środowiska naturalnego stały się przedmiotem wielu dyrektyw i rozporządzeń Rady. M.in. rozporządzenie Rady 563 z 4 marca 1991 r. ustanowiło program Wspólnoty na rzecz ochrony środowiska w regionie śródziemnomorskim (MEDSPA) Wspólnota jest również stroną umów międzynarodowych dotyczących ochrony środowiska, m.in. Porozumienia z 13 września 1983 r. w sprawie współpracy w zwalczaniu zanieczyszczenia Morza Północnego olejami i innymi szkodliwymi substancjami.

TRAKTAT TWORZĄCY WSPÓLNOTĘ EUROPEJSKĄ
Amsterdam, 2 października 1997 r.

„...Tytuł XIX
Środowisko naturalne

Artykuł 174

1. Polityka Wspólnoty dotycząca środowiska naturalnego przyczynia się do osiągnięcia następujących celów:

- zachowania, ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego;
- ochrony zdrowia człowieka;
- rozważnego i racjonalnego wykorzystywania zasobów naturalnych;
- wspierania działań na poziomie międzynarodowym dotyczących regionalnych lub światowych problemów środowiska naturalnego.

2. Polityka Wspólnoty dotycząca środowiska naturalnego ma na celu wysoki poziom ochrony, z uwzględnieniem różnorodności sytuacji w różnych regionach Wspólnoty. Opiera się na zasadzie ostrożności i zasadach stosowania działań zapobiegawczych, naprawiania, szkód dla środowiska, przede wszystkim u ich źródła, i pokrywania kosztów tej naprawy przez ich sprawcę.

W tym kontekście działania harmonizacyjne, które odpowiadają tym wymogom, zawierają, gdzie jest to konieczne, klauzulę zabezpieczającą, zezwalającą Państwom Członkowskim na podejmowanie środków tymczasowych z powodów pozaekonomicznych, podlegających procedurze kontrolnej Wspólnoty.

3. Przygotowując swoją politykę dotyczącą środowiska naturalnego Wspólnota bierze pod uwagę:

- dostępne dane naukowo-techniczne;
- warunki środowiska naturalnego w różnych regionach Wspólnoty;
- potencjalne zyski i koszty działań lub ich braku;
- gospodarczy i społeczny rozwój Wspólnoty jako całości oraz równomierny rozwój jej regionów.

4. W odpowiednich zakresach swoich kompetencji, Wspólnota i Państwa Członkowskie współpracują z krajami trzecimi oraz właściwymi organizacjami międzynarodowymi. Ustalenia odnośnie do współpracy Wspólnoty mogą stawać się tematami umów pomiędzy wspólnotą a odnośnymi stronami trzecimi, negocjowany i zawieranych zgodnie z artykułem 300.

Poprzedni akapit nie narusza kompetencji Państw Członkowskich do prowadzenia negocjacji w ramach organów międzynarodowych i zawierania umów międzynarodowych".

Anna Przyborowska-Klimczak i Ewa Skrzydło-Tefalska, Dokumenty europejskie, tom III, Lublin 1999, s. 243-245.

Źródłami europejskiego prawa ochrony środowiska są również wielostronne, subregionalne oraz dwustronne umowy.

Do pierwszej kategorii należy zaliczyć:

- uzgodnioną z inicjatywy Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ konwencję z 18 maja 1977 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrzna na dalsze odległości[4];
- nordycką konwencję z 5 października 1976 r. w sprawie ochrony środowiska;
- porozumienie z 13 września 1983 r, w sprawie współpracy w zwalczaniu zanieczyszczania Morza Północnego olejami i innymi szkodliwymi materiałami;
- szereg umów dotyczących ochrony środowiska Morza Śródziemnego, w tym barcelońską konwencję z 12 lutego 1976 r. w sprawie ochrony Morza Śródziemnego przed zanieczyszczeniami;
- konwencję z 22 marca 1974 r. o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego.

Drugą kategorię umów stanowią:

dwustronne umowy o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych, zawarte przez Rzeczpospolitą Polską 19 maja 1992 r. z RFN[5], 17 lipca 1964 r. z Federacją Rosyjską[6] i 10 października 1996 r. z Ukrainą;

KONWENCJA O OCHRONIE ŚRODOWISKA MORSKIEGO OBSZARU MORZA BAŁTYCKIEGO

Helsinki, 22 marca 1974 r.

„... Artykuł 3

Podstawowe zasady i zobowiązania

1. Umawiające się Strony podejmą indywidualnie lub wspólnie wszelkie właściwe ustawodawcze, administracyjne lub inne odpowiednie środki w celu zapobieżenia zanieczyszczeniu i jego zmniejszenia, a także ochrony środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego i poprawy jego stanu.

2. Umawiające się Strony dołożą wszelkich starań w celu zapewnienia, aby wykonywanie niniejszej Konwencji nie powodowało wzrostu zanieczyszczenia obszarów morskich leżących poza obszarem Morza Bałtyckiego.

Artykuł 4

1. Niniejsza Konwencja ma zastosowanie do ochrony środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, które obejmuje wodę i dno morskie, łącznie z żywymi zasobami i innymi formami życia na morzu.

2. Bez uszczerbku dla suwerennych państw w odniesieniu do jej morza terytorialnego każda z Umawiających się Stron wykonuje postanowienia niniejszej konwencji w granicach swego morza terytorialnego za pośrednictwem swych władz państwowych.

3. Umawiające się Strony zobowiązują się, bez uszczerbku dla ich suwerennych praw zapewnić aby cele niniejszej konwencji zostały na ich wodach wewnętrznych osiągnięte, pomimo, że postanowienia niniejszej Konwencji nie mają zastosowania do wód wewnętrznych, znajdujących się pod zwierzchnictwem każdej z Umawiających się Stron.

4. Niniejsza Konwencja nie ma zastosowania do jakiegokolwiek okrętu wojennego, floty pomocniczej, wojskowych statków powietrznych lub innych statków morskich i statków powietrznych stanowiących własność państwową lub eksploatowanych przez państwo i użytkowanych w danym czasie wyłącznie w rządowej służbie niehandlowej.

Jednakże każda Umawiająca się Strona zapewni, przez podjęcie właściwych środków, nie ograniczających działania lub zdolności do działania, takich statków morskich i statków powietrznych, stanowiących jej własność lub przez nią eksploatowanych, aby postępowały one, w granicach rozsądku i możliwości, zgodnie z niniejszą Konwencją.

Artykuł 5

Substancje niebezpieczne

Umawiające się Strony zobowiązują się przeciwdziałać wprowadzaniu do obszaru Morza Bałtyckiego drogą powietrzną, wodną lub w inny sposób substancji niebezpiecznych, określonych w załączniku I do niniejszej Konwencji.

Artykuł 6

Zasady i zobowiązania dotyczące zanieczyszczenia z lądu

1. Umawiające się Strony podejmą wszelkie właściwe środki w celu kontroli i zmniejszenia do minimum zanieczyszczenia środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego z lądu.

2. W szczególności Umawiające się Strony podejmą wszelkie właściwe środki w celu kontroli i ścisłego ograniczenia zanieczyszczenia substancjami szkodliwymi i materiałami zgodnie z załącznikiem II do niniejszej Konwencji. W tym celu będą one, między innymi, jeśli to będzie właściwe, współpracować nad opracowaniem i przyjęciem specjalnych programów, wytycznych, standardów lub przepisów dotyczących zrzutów, jakości środowiska oraz produktów zawierających takie substancje i materiały, a także ich użytkowania ...

8. Umawiające się Strony będą dążyć do zastosowania możliwie najlepszych pod względem praktycznym środków w celu zmniejszenia do minimum zanieczyszczenia obszaru Morza Bałtyckiego substancjami szkodliwymi z powietrza atmosferycznego.

Artykuł 7

Zapobieganie zanieczyszczeniu ze statków.

1. W celu ochrony obszaru Morza Bałtyckiego przed zanieczyszczeniem powstałym wskutek rozmyślnego, spowodowanego niedbalstwem albo przypadkowego wydostania się oleju, substancji szkodliwych innych niż olej, a także przez zrzut ścieków i odpadków ze statków, Umawiające się Strony podejmą środki przewidziane w załączniku IV do niniejszej Konwencji.

2. Umawiające się Strony opracują i zastosują jednolite wymagania dotyczące zdolności odbiorczej i usytuowania urządzeń do odbioru pozostałości olejowych, substancji szkodliwych innych niż olej, łącznie ze ściekami i odpadkami, uwzględniając między innymi, specyficzne potrzeby statków pasażerskich i kombinowanych ...

Artykuł 9

Zapobieganie zatapianiu

1. Umawiające się Strony wprowadzą z zastrzeżeniem ustępów 2 i 4 niniejszego artykułu zakaz zatapiania na obszarze Morza Bałtyckiego ...

4. Postanowienia niniejszego artykułu nie mają zastosowania, jeżeli bezpieczeństwo życia ludzkiego albo bezpieczeństwo statku morskiego lub powietrznego zagrożone jest na morzu przez całkowite zniszczenie lub całkowitą stratę statku morskiego lub powietrznego bądź w innym przypadku stanowiącym niebezpieczeństwo dla życia ludzkiego i jeżeli zatopienie wydaje się jedynym sposobem oddalenia tej groźby oraz jeżeli istnieje wszelkie prawdopodobieństwo, że szkoda, która powstanie wskutek takiego zatopienia będzie mniejsza niż ta, jaka wynikałaby w innym razie. Takie zatapianie powinno być przeprowadzone w sposób ograniczający do minimum możliwość wyrządzenia szkody życiu ludzkiemu lub życiu na morzu ...

Artykuł 10

Badania i eksploatacja dna morskiego i jego podłoża.

Każda Umawiająca się Strona podejmie wszelkie właściwe środki w celu zapobieżenia zanieczyszczeniu środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, będącemu rezultatem prowadzenia badań lub eksploatacji jej części dna morskiego i podłoża bądź jakiejkolwiek związanej z tym działalności. Zapewni ona także łatwo dostępne odpowiednie wyposażenie, umożliwiające rozpoczęcie niezwłocznego zwalczania zanieczyszczeń na tym obszarze.

Artykuł 11

Współpraca w zwalczaniu zanieczyszczenia morza

Umawiające się Strony podejmą środki i będą współpracować, zgodnie z ustaleniami załącznika VI do niniejsze j konwencji w celu wyeliminowania lub zmniejszenia do minimum zanieczyszczenia obszaru Morza Bałtyckiego olejami lub innymi substancjami szkodliwymi ..."

Dziennik Ustaw, 1980, nr 18, poz. 64 - Załącznik,

Dla realizacji celów konwencji została powołana Komisja Ochrony Środowiska Morskiego Morza Bałtyckiego[7].

UMOWA MIĘDZY RZECZYPOSPOLITĄ POLSKĄ A UKRAINĄ O WSPÓŁPRACY W DZIEDZINIE GOSPODARKI WODNEJ NA WODACH GRANICZNYCH

Kijów, 10 października 1996 r

„... Artykuł 6

Ochrona wód przed zanieczyszczeniem

1. Umawiające się Strony zobowiązują się zachowywać czystość wód granicznych, zmniejszać ich zanieczyszczenie i nie odprowadzać ścieków nienależycie oczyszczonych.

2. Właściwe organy lub instytucje państw Umawiających się Stron będą:

2.1. uzgadniać normatywy jakości wód granicznych;

2.2. realizować kontrolę jakości wód przygranicznych poprzez wspólne pobieranie próbek, analizę i ocenę wyników na podstawie uzgodnionych kryteriów;

2.3. współpracować w celu zapobiegania, zmniejszania i eliminowania transgranicznych zanieczyszczeń wód;

2.4. udzielać wzajemnie pomocy przy usuwaniu nadzwyczajnego transgranicznego zanieczyszczenia wód, na uzgodnionych zasadach;

2.5. uzgadniać warunki i kryteria zrzutu ścieków oraz wód technologicznych do wód granicznych.

3. W przypadku, gdy organ lub instytucja państwa Umawiającej się Strony spowodował lub pierwszy stwierdzi nadzwyczajne transgraniczne zanieczyszczenie wód lub poważną groźbę jego wystąpienia, niezwłocznie informuje o tym właściwe organy lub instytucje państwa drugiej Umawiającej się Strony, a także jest zobowiązany do natychmiastowego podjęcia na terytorium własnego państwa skutecznych przedsięwzięć w celu usunięcia przyczyn i skutków tego zanieczyszczenia.

4. Podmioty w państwie Umawiającym się, które spowodowały transgraniczne nadzwyczajne zanieczyszczenie wód granicznych, ponoszą z tego tytułu odpowiedzialność.

5. W ciągu roku po wejściu w życie niniejszej Umowy Umawiające się Strony uzgodnią:

5.1. systemy kontroli, powiadamiania i ostrzegania o przypadkach nadzwyczajnego transgranicznego zanieczyszczenia wód;

5.2. techniczne, technologiczne, organizacyjne i inne zasady zapobiegania i zwalczania nadzwyczajnych transgranicznych zanieczyszczeń wód;

5.3. programy przeprowadzania ćwiczeń technicznych służących doskonaleniu organizacji prac w zakresie zapobiegania i zwalczania nadzwyczajnych transgranicznych zanieczyszczeń wód granicznych;

5.4. warunki współdziałania i udzielania pomocy;

5.5. szczegółowe zasady odpowiedzialności za szkody spowodowane transgranicznymi nadzwyczajnymi zanieczyszczeniami wód;

5.6. tryb, zakres i warunki wykonywania ocen, o których mowa jest w artykule 4 ustęp 3[8]".

Dziennik Ustaw, 1999, nr 30, poz. 282

2. Bezpieczeństwo jądrowe

Przyjęta powszechnie zasada pokojowego wykorzystania energii atomowej i proliferacja technologii nuklearnej wysunęły i uzasadniły potrzebę stworzenia takich skutecznych krajowych i międzynarodowych zabezpieczeń, aby służące temu urządzenia i materiały nie były wykorzystywane w celach wojskowych, oraz aby były one bezpieczne dla zdrowia ludzkiego i środowiska naturalnego.

Tworzenie i zapewnianie skuteczności tego rodzaju zabezpieczeń stanowi jedno z głównych zadań Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej, utworzonej 26 października 1956 r.

- w artykule 3, ustęp 5 statutu Agencji przyznano jej daleko idące kompetencje w zakresie zapewnienia wyłącznie pokojowej eksploatacji urządzeń i materiałów rozszczepialnych, objętych zakresem jej działania. W oparciu o nie Agencja ustanowiła specjalny system zabezpieczeń na podstawie umów zawieranych przez nią z państwami-stronami układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej z 1968 r. oraz umów tworzących regionalne strefy bezatomowe (m. in. w Ameryce Łacińskiej)[9]. W ostatnich latach Agencja podjęła starania mające na celu zwiększenie skuteczności tego systemu, co znalazło wyraz w uzgodnieniu przez nią 4 kwietnia 1997 r. T. zw. Modelowego Protokołu ustanawiającego zabezpieczenia Agencji;
- w art. 3 ustęp 6 Statutu Agencji określono jej kompetencje w zakresie bezpieczeństwa jądrowego, a mianowicie:

„... ustalania lub przyjmowania – w porozumieniu z właściwymi organami ONZ i zainteresowanymi organizacjami wyspecjalizowanymi, a w razie potrzeby przy ich współpracy – norm bezpieczeństwa, mających na celu ochronę zdrowia i zmniejszenia do minimum niebezpieczeństwa dla życia i mienia (łącznie z normami dotyczącymi warunków pracy) oraz zapewnia stosowanie tych norm, zarówno we własnej działalności, jak i w działalności opartej na wykorzystaniu materiałów, usług, wyposażenia, urządzeń i informacji bądź dostarczanych przez Agencję, bądź uzyskiwanych na jej życzenie, bądź będących pod jej nadzorem lub kontrolą, a także podejmowanie kroków mających na celu stosowanie tych norm – na życzenie stron w odniesieniu do działalności opartej na jakimkolwiek porozumieniu dwustronnym lub wielostronnym albo – na życzenie danego państwa – w odniesieniu do jego działalności w dziedzinie energii atomowej[10]".

Z inicjatywy Międzynarodowej Agencji Energii atomowej władze poszczególnych państw dysponujących urządzeniami i materiałami jądrowymi wprowadziły szereg norm i mechanizmów mających na celu zapewnienie ich bezpiecznej eksploatacji. Podpisano również umowy międzynarodowe regulujące niektóre związane z tym kwestie, jak np. 3 marca 1980 r. konwencję o ochronie fizycznej materiałów rozszczepialnych[11].

Katastrofa nuklearna w Czarnobylu w 1996 r., której radioaktywne skutki objęły ze zróżnicowanym natężeniem cały kontynent europejski spowodowała konieczność podjęcia dalszych środków krajowych i międzynarodowych w celu zapobieżenia powstawaniu tego rodzaju katastrof w przyszłości i zapewnienia w tym zakresie odpowiedniej współpracy państw. Główną rolę odegrała tu M.A.E.A., z której inicjatywy zostały uzgodnione i wprowadzone w życie trzy szczególnie ważne umowy międzynarodowe: konwencja z 26 września 1986 r. o wczesnym powiadamianiu o awarii jądrowej, konwencja z tej samej daty o pomocy w przypadku awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego, a później, 20 września 1994 r., kompleksowa Konwencja Bezpieczeństwa Jądrowego.

KONWENCJA O WCZESNYM POWIADAMIANIU O AWARII JĄDROWEJ
Wiedeń, 26 września 1986 r.

„... Artykuł 1
Zakres stosowania

1. Postanowienia niniejszej konwencji odnoszą się do każdego przypadku awarii związanej z urządzeniami lub działalnością prowadzoną przez Państwo-Stronę, osoby fizyczne lub prawne, pozostające pod jego jurysdykcją lub kontrolą, wskazanymi w ustępie 2, w której wyniku następuje lub może nastąpić uwolnienie substancji promieniotwórczej i która spowodowała lub może spowodować uwolnienie ponadgraniczne substancji promieniotwórczej mogącej stanowić istotne zagrożenie radiologiczne dla innego państwa.

2. Do urządzeń i działalności, o których mowa, ustępie 1, należą:

a) wszystkie reaktory jądrowe niezależnie od ich lokalizacji,

b) wszelkie obiekty jądrowe cyklu paliwowego,

c) wszelkie obiekty służące do zagospodarowania odpadów promieniotwórczych,

d) przewożenie i magazynowanie paliw jądrowych i odpadów promieniotwórczych,

e) produkcja, stosowanie, przechowywanie, trwałe składowanie i transport radioizotopów na potrzeby rolnictwa, przemysłu, służby zdrowia i dla prowadzenia badań naukowych w tych dziedzinach, oraz

f) stosowanie radioizotopów do zasilania w energię obiektów kosmicznych.

Artykuł 2
Powiadamianie i informacja

W razie awarii określonej w artykule 1 (zwanej dalej „awarią jądrową"), Państwo-Strona, o którym mowa w tym samym artykule, będzie:

a) niezwłocznie powiadamiać bezpośrednio lub za pośrednictwem Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (zwanej dalej „Agencją") te państwa, które są lub mogą być fi-

zycznie poddane działaniu, o jakim mowa w artykule 1, oraz Agencję o awarii jądrowej, jej charakterze, czasie, w którym nastąpiła, i dokładnym miejscu, jeśli to istotne, oraz

b) natychmiast dostarczać państwom, o których mowa pod lit. a) bezpośrednio lub za pośrednictwem Agencji oraz same j Agencji, taką, posiadaną informację, która jest niezbędna dla zminimalizowania skutków radiologicznych w tych państwach, jak wymieniono w artykule 5.

Artykuł 3

Inne awarie jądrowe

Mając na względzie zminimalizowanie skutków radiologicznych, Państwa Strony mogą powiadamiać o awariach jądrowych innych niż wymienione w artykule 1.

Artykuł 4

Funkcje Agencji

Agencja będzie:

a) niezwłocznie powiadamiać Państwa Strony, Państwa Członkowskie i inne państwa, które są lub mogą być fizycznie poddane działaniu, o jakim mowa. w artykule 1 oraz odpowiednie międzyrządowe organizacje międzynarodowe (zwane dalej „organizacjami międzynarodowymi") o informacjach otrzymanych zgodnie z artykułem 2 lit. a) oraz

b) na życzenie natychmiast przekazywać każdemu Państwu Stronie, Państwom Członkowskim lub odpowiedniej organizacji międzynarodowej informacje otrzymane zgodnie z artykułem 2 lit. b.

Artykuł 5

Dostarczane informacje

1. Informacje dostarczane zgodnie z artykułem 2 lit. b) będą obejmowały następujące dane dostępne w tym czasie dla przekazującego Państwa Strony:

a) czas, dokładne miejsce, jeśli to istotne, oraz charakter awarii jądrowej,

b) urządzenie lub rodzaj działalności,

c) przypuszczalną lub ustaloną przyczynę oraz przewidywany rozwój awarii jądrowej, związanej z uwolnieniem ponadgranicznym substancji promieniotwórczych,

d) ogólną charakterystykę uwolnienia substancji promieniotwórczych, włączając, jeśli jest to praktycznie możliwe i celowe charakter, przypuszczalną postać fizyczną i chemiczną, a także ilość, skład i efektywną wysokość uwalniania substancji promieniotwórczych,

e) informacje o istniejących i przewidywanych warunkach meteorologicznych i hydrologicznych, niezbędne dla prognozowania uwolnienia ponadgranicznego substancji promieniotwórczych,

f) wyniki pomiarów kontrolnych środowiska, dotyczące uwolnienia ponadgranicznego substancji promieniotwórczych,

g) podjęte lub planowane środki ochrony na zewnątrz obiektu awarii,

h) przewidywane zachowanie się substancji promieniotwórczych w czasie uwalniania.

2. Informacje takie będą w odpowiednich okresach uzupełniane dalszymi danymi, dotyczącymi rozwoju sytuacji awaryjnej, włączając przewidywane lub faktyczne jej zakończenie.

3. Informacje uzyskane zgodnie z artykułem 2 lit. b) mogą być wykorzystane bez ograniczeń, z wyjątkiem informacji, które zostały przekazane przez Państwo Stronę poufnie.

Artykuł 6

Państwo Strona przekazujące informacje, zgodnie z artykułem 2 lit b) odpowie natychmiast, jeśli to praktycznie możliwe, na życzenie udzielenia dalszych informacji lub przeprowadzenia konsultacji, o jakie występuje Państwo Strona poddane działaniu, o którym mowa w artykule 1 ustęp 1, w celu zminimalizowania skutków radiologicznych w tym państwie.

Artykuł 7

Kompetentne organy i punkty kontaktowe

1, Każde Państwo Strona powiadomi Agencję oraz bezpośrednio lub za pośrednictwem Agencji inne Państwa Strony o swych właściwych organach punktach kontaktowych, odpowiedzialnych za udzielanie i przyjmowanie powiadomień i informacji, o których mowa w artykule 2. Takie punkty kontaktowe i punkt operacyjny Agencji powinny być czynne w sposób ciągły.

2. Każde Państwo Strona niezwłocznie powiadomi Agencję o wszelkich zmianach, jakie mogą nastąpić w informacji, o które j mowa w ustępie 1.

3. Agencja będzie prowadzić aktualny wykaz takich organów państwowych i punktów kontaktowych, jak również punktów kontaktowych odpowiednich organizacji międzynarodowych i będzie go udostępniać Państwom Stronom, Państwom Członkowskim oraz odpowiednim organizacjom międzynarodowym.

Artykuł 8

Pomoc dla Państw Stron

Zgodnie ze swoim statutem oraz na życzenie Państwa Strony, które nie prowadzi działalności jądrowej i graniczy z państwem realizującym aktywny program jądrowy, lecz nie będącym stroną, Agencja będzie prowadziła badania na temat celowości utworzenia odpowiedniego systemu kontroli poziomu promieniowania w celu ułatwienia osiągnięcia celów niniejszej Konwencji.

Artykuł 9

Porozumienia dwustronne i wielostronne

Mając na względzie wzajemne korzyści Państwa Strony mogą rozważać celowość zawarcia dwustronnych lub wielostronnych porozumień dotyczących przedmiotu niniejszej Konwencji.

Artykuł 10

Stosunek do innych porozumień międzynarodowych

Niniejsza Konwencja nie narusza wzajemnych praw i zobowiązań Państw Stron, wynikających z istniejących porozumień międzynarodowych, obejmujących zagadnienia uregulowane niniejszą Konwencją, lub mogących wynikać z przyszłych porozumień międzynarodowych, zawartych zgodnie z przedmiotem i celem niniejszej konwencji ..."

Dziennik Ustaw, 1988, nr 31, poz. 216 (załącznik)

KONWENCJA BEZPIECZEŃSTWA JĄDROWEGO
Wiedeń, 20 września 1994 r.

„... Artykuł 2

Definicje

W niniejszej konwencji określenie:

i) „obiekt jądrowy" oznacza dla każdej z Umawiających się Stron każdą położoną na lądzie cywilną siłownię jądrową podlegającą jej jurysdykcji, włącznie ze znajdującymi się na tym samym terenie i bezpośrednio związanymi z eksploatacją siłowni obiektami i urządzeniami służącymi do magazynowania, przemieszczania i obróbki materiałów promieniotwórczych. Siłownia taka przestaje być obiektem jądrowym, gdy wszystkie jądrowe elementy paliwowe są na stałe usunięte z rdzenia reaktora, bezpieczne zmagazynowane zgadnie z zatwierdzonymi procedurami i gdy organ nadzorujący zaakceptował program likwidacji siłowni;

ii) „organ nadzorujący" oznacza dla każdej z Umawiających się Stron organ lub organy uprawnione przez nią do wydawania zezwoleń oraz do sprawowania nadzoru prawnego nad lokalizacją, projektowaniem, budową, rozruchem, eksploatacją lub likwidowaniem obiektów jądrowych;

iii) „zezwolenie" oznacza wszelkie upoważnienie wydawane wnioskodawcy przez organ nadzorujący, a dotyczące ponoszenia. odpowiedzialności za lokalizację, projektowanie, budowę, rozruch, eksploatację lub likwidację obiektów jądrowych.

Artykuł 3

Zakres stosowania

Postanowienia niniejszej Konwencji mają zastosowanie do bezpieczeństwa obiektów jądrowych.

Rozdział 2

Zobowiązania

a) Postanowienia ogólne

Artykuł 4

Środki wdrażania

Każda z Umawiających się Stron podejmie w ramach jej prawa wewnętrznego działania prawne, nadzorcze, administracyjne oraz inne kroki konieczne do wypełnienia zobowiązań przyjętych zgodnie z niniejszą konwencją.

Artykuł 5

Sprawozdanie

Każda z Umawiających się Stron, przed każdym ze spotkań wymienionych w artykule 20, przedstawi do przeglądu sprawozdanie dotyczące kroków podjętych w celu wdrożenia każdego z wynikających z niniejszej konwencji zobowiązań.

Artykuł 6

Istniejące obiekty jądrowe

Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zapewnienia dokonania jak najszybszego przeglądu i oceny bezpieczeństwa obiektów jądrowych, istniejących w momencie, gdy niniejsza Konwencja zacznie obowiązywać daną Umawiającą się Stronę. W przypadkach koniecznych w świetle te j konwencji Umawiająca się Strona zapewni pilne wykonanie wszelkich praktycznie uzasadnionych działań prowadzących do poprawienia bezpieczeństwa obiektów jądrowych. Jeśli takiej poprawy nie można osiągnąć, należy wdrożyć plany zamknięcia obiektu jądrowego tak szybko, jak jest to praktycznie możliwe. Termin takiego zamknięcia może uwzględniać zarówno sytuację energetyczną oraz możliwe alternatywy, jak również skutki społeczne, środowiskowe i ekonomiczne.

b) Ustawodawstwo i przepisy wykonawcze

Artykuł 7

Zakres ustawodawstwa i przepisów wykonawczych

1 . Każda z Umawiających się Stron ustanowi i wprowadzi w życie akty prawne i przepisy z zakresu bezpieczeństwa obiektów jądrowych.

2. Ustawodawstwo i przepisy wykonawcze uwzględniają:

i) określenie stosownych krajowych wymagań i przepisów bezpieczeństwa;

ii) system udzielania zezwoleń odnoszących się do obiektów jądrowych oraz zakaz eksploatacji obiektu jądrowego bez zezwolenia;

iii) system dozorowej inspekcji i oceny obiektów jądrowych dla zapewnienia zgodności odpowiednich przepisów i przestrzegania warunków zezwoleń;

iv) egzekwowanie stosowania odpowiednich przepisów i przestrzegania warunków zezwoleń, obejmujące zawieszenie, zmianę lub cofnięcie zezwolenia.

Artykuł 8

Organ nadzorujący

1. Każda z Umawiających się Stron ustanowi lub wyznaczy organ nadzorujący, któremu powierzy wdrażanie ustawodawstwa i przepisów, o których mowa w artykule 7, i który wyposaży w odpowiednie uprawnienia, kompetencje oraz środki finansowe i kadrowe potrzebne do wypełnienia przypisanych mu obowiązków.

2. Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki w celu zapewnienia skutecznego rozdzielania funkcji organu nadzorującego od funkcji dowolnego innego organu lub organizacji dotyczących promocji lub wykorzystania energii jądrowej.

Artykuł 9

Odpowiedzialność posiadacza zezwolenia

Każda z Umawiających się Stron zapewni, by zasadnicza odpowiedzialność za bezpieczeństwo obiektu jądrowego spoczywała na posiadaczu stosownego zezwolenia, a także podejmie właściwe kroki w celu zagwarantowania, aby każdy, posiadacz zezwolenia wywiązał się ze swych zobowiązań.

c) Ogólne założenia bezpieczeństwa

Artykuł 10

Priorytet bezpieczeństwa

Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki w celu zapewnienia, żeby wszystkie organizacje zaangażowane w działalność bezpośrednio związaną z obiektami jądrowymi ustanowiły zasady postępowania nadające należny priorytet bezpieczeństwu jądrowemu.

Artykuł 11

Środki finansowe i kadrowe

1. Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zapewnienia właściwych środków finansowych na utrzymanie bezpieczeństwa każdego obiektu jądrowego przez cały okres jego istnienia.

2. Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zapewnienia, żeby przez cały okres istnienia każdego z obiektów jądrowych wszelka, działalność mogąca mieć wpływ na bezpieczeństwo jego działania, prowadzona w obiekcie lub na jego rzecz, prowadzona była przez odpowiednio liczny wykwalifikowany personel, posiadający odpowiednie wykształcenie i przygotowanie zawodowe oraz okresowo doszkalany.

Artykuł 12

Czynniki ludzkie

Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zapewnienia, żeby możliwości i ograniczenia działań człowieka były uwzględnione przez cały okres istnienia obiektu jądrowego.

Artykuł 13

Zapewnienie jakości

Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zagwarantowania opracowania i wdrożenia programów zapewnienia jakości, które zagwarantują spełnienie określonych wymagań odnoszących się do wszelkich działań ważnych dla bezpieczeństwa jądrowego przez cały okres istnienia obiektu jądrowego.

Artykuł 14

Ocena i potwierdzenie bezpieczeństwa

Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zapewnienia, aby:

(i) szerokie i systematyczne oceny bezpieczeństwa były przeprowadzone przed przystąpieniem do budowy i rozruchu obiektu jądrowego oraz w czasie jego istnienia. Oceny takie muszą być dobrze udokumentowane, aktualizowane w świetle doświadczeń eksploatacyjnych i pojawienia się nowych informacji, istotnych dla bezpieczeństwa, a także muszą być poddawane przeglądowi przez organ nadzorujący lub jego imieniu;

ii) weryfikacja polegająca na dokonywaniu analiz, nadzoru, badań kontroli była przeprowadzana dla zapewnienia, aby fizyczny stan i eksploatacja obiektu jądrowego był zgodny z odpowiednimi projektami, krajowymi wymaganiami bezpieczeństwa oraz z ograniczeniami i warunkami eksploatacyjnymi.

Artykuł 15

Ochrona przed promieniowaniem

Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zapewnienia, aby we wszystkich stanach eksploatacyjnych narażenie na promieniowanie pracowników i ludności

spowodowane przez obiekt jądrowy były tak małe, jak to jest praktycznie możliwe oraz by nikt nie był narażony na dawki promieniowania przekraczające ustalone krajowe dawki graniczne.

Artykuł 16

Przygotowanie na wypadek awarii

1. Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zapewnienia istnienia, rutynowo testowanych w obiektach jądrowych, planów postępowania w przypadku awarii, obejmujących zarówno same obiekty, jak i teren poza nimi, oraz uwzględniających działania, jakie będą wykonywane w sytuacji awaryjnej.

Dla każdego nowego obiektu jądrowego plany takie będą przygotowane i sprawdzone przed rozpoczęciem eksploatacji powyżej niskiego poziomu mocy, ustalonego przez organ nadzorujący.

2. Każda z Umawiających się Stron podejmie należyte kroki dla zapewnienia, aby odpowiednio do prawdopodobieństwa dotknięcia ich skutkami wypadku radiologicznego ich własna ludność i właściwe organy państw sąsiadujących z obiektem jądrowym otrzymały stosowne informacje potrzebne do planowania postępowania awaryjnego i do realizacji samego postępowania.

3. Umawiające się Strony, które na swoim terytorium nie mają obiektów jądrowych, jeżeli istnieje prawdopodobieństwo dotknięcia ich skutkami wypadku radiologicznego w obiekcie jądrowym znajdującym się w ich sąsiedztwie, podejmą właściwe kroki dla przygotowania i przetestowania planów postępowania awaryjnego na ich terytoriach, obejmujących działania podejmowane w razie takiej awarii.

d) Bezpieczeństwo obiektów

Artykuł 17

Lokalizacja

Każda z Umawiających się Stron podejmie właściwe kroki dla zapewnienia opracowania i wdrożenia odpowiednich procedur służących do:

i) oceny wszystkich istotnych czynników związanych z lokalizacją, mogących wpływać na bezpieczeństwo obiektu jądrowego w całym planowanym okresie jego istnienia;

ii) oceny prawdopodobnego wpływu proponowanego obiektu jądrowego na bezpieczeństwo osób, społeczeństwa i środowiska;

iii) ponownej oceny, w razie konieczności, wszystkich istotnych czynników, o których mowa w punktach i) i ii), w takim stopniu, aby zapewnić ciągłą wiarygodność obiektu jądrowego pod względem bezpieczeństwa;

iv) konsultowania się z Umawiającymi się Stronami sąsiadującymi z planowanym obiektem jądrowym, jeśli prawdopodobne jest, że mogą one odczuwać skutki jego istnienia, oraz do przedkładania na życzenie takich Umawiających się Stron informacji koniecznych im do dokonania własnej oceny możliwego wpływu obiektu jądrowego na bezpieczeństwo ich własnego terytorium.

Artykuł18

Projektowanie i budowa

Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zapewnienia, aby:

i) projektowanie i budowa obiektu jądrowego uwzględniały kilka poziomów bezpieczeństwa i metod ochrony (tzw. ochrona wielopoziomowa) przed uwolnieniem materiałów promieniotwórczych, co ma na celu zapobieganie awariom oraz ograniczanie ich skutków radiologicznych, które mogłyby mieć miejsce;

ii) technologie zastosowane w projekcie i budowie obiektów jądrowych były wypróbowane w praktyce lub sprawdzone za pomocą testowania lub analizy;

iii) projekt obiektu jądrowego umożliwiał pewną stabilną i łatwą pod względem zarządzania eksploatację, ze szczególnym uwzględnieniem czynników ludzkich i czynników związanych ze współdziałaniem człowieka i urządzeń technicznych.

Artykuł 19

Eksploatacja

Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki dla zapewnienia, aby:

i) zgoda na eksploatację obiektu jądrowego była wydana na podstawie odpowiednich analiz bezpieczeństwa i programu rozruchu, wykazujących, że obiekt jest zbudowany zgodnie z projektem i wymogami bezpieczeństwa;

ii) eksploatacyjne ograniczenie i warunki, wyznaczone na podstawie analizy bezpieczeństwa, testów i doświadczenia eksploatacyjnego, były zdefiniowane i w miarę potrzeb modyfikowane tak, aby mogły określać granice bezpiecznej eksploatacji;

iii) eksploatacja, konserwacja, kontrole i testy obiektu jądrowego były prowadzone zgodnie z zatwierdzonymi procedurami;

iv) opracowano procedury postępowania w razie przewidywanych zdarzeń eksploatacyjnych i awarii;

v) konieczne wsparcie inżynieryjne i techniczne we wszystkich dziedzinach związanych z bezpieczeństwem było dostępne przez cały okres istnienia obiektu jądrowego;

vi) zdarzenia ważne dla bezpieczeństwa były na bieżąco zgłaszane przez posiadacza odpowiedniego zezwolenia organowi nadzorującemu;

vii) ustanowione były takie programy zbierania i analizowania doświadczeń eksploatacyjnych, aby uzyskane wyniki i wyciągane wnioski mogły służyć do podjęcie odpowiednich działań, a istniejące mechanizmy były wykorzystywane do wymiany ważnych doświadczeń z organizacjami międzynarodowymi oraz z innymi instytucjami eksploatującymi i organami nadzorującymi;

viii) wytwarzanie odpadów promieniotwórczych, powstających w wyniku eksploatacji obiektu jądrowego, było utrzymywane na najniższym praktycznie możliwym dla danego procesu poziomie, zarówno pod względem aktywności, jak objętości, oraz aby wszelka konieczna obróbka i przechowywanie wypalonego paliwa i odpadów, bezpośrednio związane z eksploatacją i prowadzone na terenie samego obiektu jądrowego, uwzględniały procesy ostatecznego przerobu i składowania ..."

Dziennik Ustaw, 1997, nr 42, poz. 262

W skali europejskiej działalność podobną do tej jaką w dziedzinie zapewnienia bezpieczeństwa jądrowego spełnia M.A.E.A. prowadzi Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EURATOM), utworzona na podstawie umowy z 25 marca 1957 r. Jest ona kompetentna również w zakresie spraw bezpieczeństwa jądrowego.

Wydała ona, szereg dyrektyw i rozporządzeń – w tym, w związku z katastrofą w Czarnobylu – Rada Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej wydała trzy rozporządzenia, mające zwiększyć ochronę przed promieniowaniem (22 grudnia 1987 r., 18 lipca 1989 r. i 22 marca 1990 r.), ustalając kolejno: maksymalny poziom dopuszczalnego skażenia radioaktywnego, warunki eksportu, po wypadku nuklearnym artykułów żywnościowych i paszy dla bydła oraz dyrektywę z 27 listopada 1989 r. w sprawie informacji dla ludności i zachowania się w razie zagrożenia radiologicznego.

PRZYPISY

[1] Dziennik Ustaw, 1992, nr 98, poz. 488.
[2] Dziennik Ustaw, 1992, nr 98, poz. 490 (załącznik).
[3] Dziennik Ustaw, 1996, nr 53, poz. 238.
[4] Dziennik Ustaw, 1985, nr 60, poz. 311 (załącznik).
[5] Dziennik Ustaw, 1997, nr 11, poz. 56.
[6] Dziennik Ustaw, 1965, nr 12, poz. 78. W ramach sukcesji po ZSRR umowa ta została przejęta przez Federację Rosyjską.
[7] Jej skład i procedurę określa artykuł 12 konwencji.
[8] Por. również umowę między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką z 6 lipca 1995 r. o stosunkach prawnych i współpracy na wspólnej granicy państwowej. Dziennik Ustaw, 1996, nr 55, poz. 248.
[9] Por. układ w sprawie zakazu broni nuklearnej w Ameryce Łacińskiej z 14 lutego 1967 r. Omówienie w: L. Łukaszuk, A. Skowroński, Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa, Warszawa 1999, s. 164-165.
[10] Zbiór Dokumentów, 1956, nr 12, s. 1892-2019.
[11] Dziennik Ustaw, 1989, nr 17, poz. 93 (załącznik).

BIBLIOGRAFIA
(Wybór)

1. *The Amsterdam Treaty. A. comprehesive quide.* European Commision, Luxembourg 1999.

2. Brodecki Z., Derezińska M., *Prawo integracji europejskiej. Zarys wykładu z wyborem źródeł,* Wyd. Prawnicze LEX, Sopot 1999.

3. Burda U., Gajewski J., Szczepanik K., *Vademecum organizacji europejskich (angielsko-polskie).* Stowarzyszenie „Szkoła Liderów", Wydawnictwo ASKON, Warszawa 1998 r.

4. Czapliński W., *Zmiany terytorialne w Europie Środkowej i Wschodniej i ich skutki międzynarodowoprawne (1990-1992),* Wyd. Naukowe Scholar, 1998.

5. Geremek B., *Entwicklung und Perspectiven der OSZE,* OSZE Jahrbuch 4/1998.

6. *Glossary. Instututions, policies and enlargement of the European Union.* European Commission, Luxembourg 2000.

7. Grand C., *The European Union and the non-proliferation of nuclear weapons.* Chaillot Paper 37, Institut for Security Studies Western European Union, Paris – January2000.

8. Jaźwiński K. (red.), *Polska w procesie integracji i bezpieczeństwa europejskiego,* Wyd. ASKON, Warszawa 1999.

9. *KBWE. Dokument Budapeszteński 1994. Ku prawdziwemu partnerstwu w nowej erze,* PISM, Warszawa 1995.

10) Kik K. (red.), *Traktat z Amsterdamu a polskie aspiracje prointegracyjne (...)* Wyd. Phaenomena, Kielce 1998.

11. Lachowski Z., *Confidence and Security-building measures in Europe,* SIPRI Yearbook, 1998.

12. Łukaszuk L., Skowroński A., *Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa. Materiały i komentarze,* AON, 1999.

13. Łukaszuk L. (red.), *Dyplomacja współczesna a problemy prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego,* AON, 1999.

14. Malendowski W. (red.), *Spory i konflikty międzynarodowe. Aspekty prawne i polityczne,* Alta 2, Wrocław 1999.

15. Missiroli A., *CFSP, Defence and Flexibility,* Chaillot Paper 38. Institute for Security Studies Western European Union, Paris – February 2000.

16. Martin L., Roper J. (Editors), *Towards a common defence policy.* A study by the European Strategy Group at the Institute for Security Studies of Western European Union, Paris 1995.

17. Parzymies S., Popiuk-Rysińska I. (red.), *Polska w organizacjach międzynarodowych,* Wyd. Nauk. Scholar, Warszawa 1998.

18. Parzymies S., *Stosunki międzynarodowe w Europie 1945-1999.* Wyd. Akadem. DIALOG 1999.

19. Przyborowska-Klimczak A., Skrzydło-Tefelska E., *Dokumenty europejskie (...),* tom I (1996), t. II, III (1999), Wyd. Morpol, Lublin.

20. Rotfeld A. D., *Europäische Sicherheit: die neue Role von NATO und OSZE,* OSZE Jahrbuch 4/1998.

21. Szafarz R., *Rozwój prawa międzynarodowego Europy. Z problematyki „europejskiej przestrzeni prawnej",* Agencja Wydawnicza Scholar, Warszawa 1994.

22. *Wybór konwencji Rady Europy. Wersja polska. Rada Europy,* Wyd. Naukowe PWN, 1999.

23. Zięba R., *Nowa instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego,* AON, 1998.

European Law of Peace and Security
Documents and Commentaries

by
Leonard Łukaszuk[1]
Andrzej Skowroński[2]

Contents

EDITORIAL – by L. Ł.

EUROPEAN LAW OF PEACE AND SECURITY: SHAPING OF „THE EUROPEAN SPACE OF LAW" AS WELL AS BOTH THE EUROPEAN COMMUNITY AND EUROPEAN UNION LAW – by Leonard Łukaszuk

Chapter One[3]
THE NOTION OF EUROPEAN LAW OF PEACE AND SECURITY
1. Genesis and developmment of the European law of peace and security
2. Definition and sources of the European law of peace and security

Chapter Two
PRINCIPLES AND NORMS OF THE UNIVERSAL INTERNATIONAL LAW AND THE SYSTEM OF SECURITY OF THE UNITED NATIONS
1. Obligation to cooperate for maintance internationnal peace and security
2. Principles of law within the internarional peace and security system
3. Instruments and procedures for prevention of breaccches of peace and security
   a. The preventive diplomacy
   b. The pacific settlement of disputes
   c. Prevention of sudden attacks and confidence and security building measures
   d. Demilitarization, arms control and disarmament
   e. Internationnal legal ban of use of wapons as an instrumeent of arms control
4. The legal compulsory measures as a counteraction against breaches of peace and international security
   a. The inherent right to self-defence: collective or individual
   b. The UN actions in case of the threat for peaace, breaches of peace and while an act of aggression
   c. The UN peace operations
   d. Non-military compulsory measures

---

[1] Leonard Łukaszuk, D.Jur.S.c., Ph.D. is professor-in-ordinary in international law at the University of Warsaw and visiting professor at the National Defence University, Warsaw, Poland. Editor of this issue.

[2] Andrzej Skowroński, Ph.D. is visiting lecturer at the National Defence University, Warsaw, Poland; former lecturer in international law at the University of Warsaw.

[3] Other Chapters also by Andrzej Skowroński.

5. International pace and security conditioned by human rights protection

Chapter Three
ELEMENTS OF LAW OF THE EUROPEAN ORGANIZATIONS FOR SECURITY AND COOPERATION IN EUROPE
1. The OSCE
   a. Obligation to cooperate of the Signatory-States of the Helsinki Final Act for maintance internationnal security in Europe
   b. Principles concerning relations between the Signatory-States of the CSCE Final Act
   c. Instruments and procedures for prevention of breaches peace and international security upon the OSCE system
   d. Peaceful settlement of disputes within the OSCE system
   e. The confidence and security building measures in Europe
   f. Disarmament in Europe
   g. The OSCE peace operations
   h. Protection of human rights within the OSCE system
2. Council of Europe
   a. Statute of the Council of Europe
   b. European conventions on humaan rights
   c. European transboundary cooperation
   d. Human rights protection within the OSCE system
3. North Atlantic Treaty Organization (NATO)
   a. NATO as cooperative organization of States for international peace and security
   b. NATO as an organization of mutual aid
4. West European Union (WEU)
5. European Union (EU)
   a. Cooperation for international peace and security
   b. Peaceful settlement od disputes within the EU system
   c. The Common European Security and Defence Policy

Chapter Four
TREATY SOURCES OF THE EUROPEAN PEACE AND SECURITY LAW
1. Multilateral international treaties concerninng European security
   a. Treaties aiming the removal of consequences of the World War the Second
   b. The treaties concering Germany
   c. Treaties on peaceful settlement of current conflicts in Europe
   d. Multilateral treaties on partnership and cooperation
2. Bilateral treaties on good neighbourhood and cooperation
3. Polands' boundary treaties
   a. Polish-German boundary
   b. Polands' Eastern boundaries
   c. Polish-Czech and Polish – Slovak boundary

Chapter Five
SOURCES OF LAW CONCERNING SECURITY OF INTERNATIONAL COOPERATION AS WELL AS PUBLIC ORDER OF THE STATES

1. Conventions on security of air and sea navigation
2. Conventions on security of official entitled persons
3. Conventions on the security of public order
   a. International (universal) conventions
   b. European law
   - Council of Europe conventions
   - European Union treaties

Chapter Six
INTERNATIONAL LAW OF ENVIRONMENT PROTECTION AND NUCLEAR SECURITY
1. Environment protection
   a. Norms of universal international law
   b. Norms of European law
   - The law of OSCE
   - The law of EU
   - Treaty sources of the European law of environment protection
2. Nuclear security

Bibliography (Selected readings) by L.Ł.

Contents – translated by L.Ł.

ISBN 83-88062-80-8